Maastricht University

Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2013

Citation for published version (APA):

Meng, C. M., Verhagen, A. M. C., & de Hoon, M. L. A. (2014). *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2013*. ROA. ROA Reports No. 005 https://doi.org/10.26481/umarep.2014005

Document status and date:
Published: 01/01/2014

DOI:
10.26481/umarep.2014005

Document Version:
Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

• A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
• The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
• The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

Link to publication

General rights
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the “Taverne” license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Download date: 20 Apr. 2024

Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2013

ROA-R-2014/5

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt
Maastricht University
School of Business and Economics

Maastricht, juli 2014

Colofon

© Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA). Niets uit deze uitgave mag op enige manier worden verveelvoudigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de directeur van het ROA.

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt
Maastricht University
School of Business and Economics

Vormgeving
ROA secretariaat, Maastricht

Verkoop
Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt
email: secretary-roa-sbe@maastrichtuniversity.nl
website: www.roa.nl

ISBN: 978-90-5321-528-9
juli 2014

Inhoud

Voorwoord V
SchoolverlatersInformatieSysteem: een openbaar toegankelijke bron van data VII
Samenvatting IX

1 Kwaliteit van gediplomeerde schoolverlaters 1
1.1 Inleiding 1
1.2 Leeswijzer 2
1.3 Opleiding: Kwalificatie 3
1.4 Opleiding: Selectiviteit 9
1.5 Opleiding: Tevredenheid met opleiding 13
1.6 Opleidingskeuze achteraf 15
1.7 Vervolgonderwijs: Kwalificerende vervolgtrajecten 18
1.8 Vervolgonderwijs: Voorbereiding en aansluiting 21
1.9 Vervolgonderwijs: Succes 24
1.10 Arbeidsmarkt: Kans op werk 27
1.11 Arbeidsmarkt: Dienstverband 35
1.12 Arbeidsmarkt: Aansluiting tussen werk en opleiding 38
1.13 Arbeidsmarkt: Salaris 43
1.14 Tevredenheid met werk 46

2 MBO: De invloed van opleidingskenmerken op arbeidsmarktuitkomsten 49
2.1 Inleiding 49
2.2 Data 51
2.3 Transitie tussen onderwijs en arbeidsmarkt: Het vinden van (passend) werk 52
2.4 Kenmerken van beroepsopleidingen 58
2.5 Analyse van arbeidsmarktuitkomsten 70
2.6 Conclusies en discussie 79
2.7 Bijlage 81

3 Voortijdig schoolverlaters 107
3.1 Inleiding 107
3.2 Achtergrondkenmerken 108
3.3 Redenen voor de voortijdige uitval 111
3.4 Vroege signalen 125
3.5 Huidige bezigheid 130

3.6 Toekomstplannen en spijt achteraf 137
3.7 Conclusies 140
3.8 Bijlage 142

Literatuur **153**
Bijlage 1: Kernindicatoren **155**
Statistische Bijlage: Tabellen naar opleidingssector **161**

Voorwoord

Wat vinden gediplomeerde schoolverlaters van hun opleiding en wat gaan ze na hun opleiding doen? Hoe is de aansluiting met het vervolgonderwijs? Als ze naar de arbeidsmarkt gaan, hoe snel krijgen ze dan werk? En sluit dat werk dan ook aan op de gevolgde opleiding? Wat zijn de consequenties van de recente economische crisis?

Sinds 1991 voert het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) van Maastricht University in samenwerking met DESAN Research Solutions enkele grootschalige onderzoeken uit onder recente schoolverlaters en pas afgestudeerden, waarmee op dit soort vragen een antwoord kan worden gegeven. Het voorliggende rapport *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2013* gaat in op de transitie van school naar werk of vervolgonderwijs, die gediplomeerden maken. De resultaten die in dit rapport worden gepresenteerd zijn gebaseerd op het onderzoek dat eind 2013 heeft plaatsgevonden en hebben betrekking op de situatie van gediplomeerde schoolverlaters (VMBO, AVO en MBO) en afgestudeerden (HBO en WO) alsmede op de situatie van voortijdig schoolverlaters (VMBO, AVO en MBO) ongeveer anderhalf jaar na het verlaten van de opleiding. In totaal zijn ruim 200.000 (voortijdige) schoolverlaters en afgestudeerden van het schooljaar 2011-2012 benaderd. De totale respons bedroeg 25%. De verzamelde gegevens vormen samen het door het ROA ontwikkelde SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS). Dit wereldwijd unieke informatiesysteem is gebaseerd op grootschalige enquêtes die volgens een geïntegreerd model worden uitgevoerd.

Allereerst behelst het SIS de VO-Monitor. Deze enquête is gericht op gediplomeerde schoolverlaters van het algemeen voortgezet onderwijs (HAVO, VWO) en het voorbereidend beroepsonderwijs (VMBO). Daarnaast zijn er de BVE-Monitor, - een enquête onder gediplomeerde schoolverlaters van de beroepsopleidende (BOL) en beroepsbegeleidende leerweg (BBL) van het middelbaar beroepsonderwijs (MBO) - en de HBO-Monitor, een enquête gericht op afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs (HBO). De HBO-Monitor wordt uitgevoerd onder auspiciën van de Vereniging Hogescholen. Tot slot betreft het de VSV-Monitor, een enquête onder voortijdig schoolverlaters. Het ROA heeft de algehele projectleiding wat deze monitoren betreft en is specifiek verantwoordelijk voor de instrumentontwikkeling en de wetenschappelijk analyse en rapportage. DESAN Research Solutions is verantwoordelijk voor de dataverzameling en – verwerking, alsmede voor de specifieke rapporten voor de deelnemende onderwijsinstellingen.

De WO-Monitor is gericht op de afgestudeerden van Masteropleidingen van de universiteiten en werd in 2013 door IVA-Onderwijs te Tilburg in opdracht van de VSNU uitgevoerd. Om deze reden zijn gegevens over het WO niet altijd vergelijkbaar met de andere

onderwijsniveaus. Als gevolg hiervan ontbreken gegevens over het WO in een aantal tabellen, figuren, additioneel uitgevoerde analyses en de statistische bijlage. We danken de VSNU voor de mogelijkheid om van de WO data gebruik te mogen maken.

De projectleiding van Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2013 berust bij dr. Christoph Meng. De rapportage is geschreven door Marloes de Hoon Msc, drs. Timo Huijgen, dr. Christoph Meng en Annelore Verhagen Msc. De Statistische Bijlage is samengesteld door Paul van der Kolk. Secretariële ondersteuning is verleend door Mariëlle Retz en Esther Soudant. Voornoemde personen zijn allen werkzaam bij het ROA. Aan SIS werken verder mee drs. Monique van Alphen, drs. Han van Dongen en drs. Barbara Kinket (allen werkzaam bij DESAN Research Solutions).

Een speciaal woord van dank gaat uit naar de Dienst Uitvoering Onderwijs voor de medewerking bij het uitzetten van de steekproeven onder de gediplomeerde schoolverlaters van het VMBO, het MBO en het AVO. Een speciaal woord van dank wordt verder gericht aan de vertegenwoordigers van de financiers die zitting hebben in de klankbordgroep: drs. M. Doll (werkzaam bij het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid), drs. U. Teunis (werkzaam bij het Ministerie van Economische Zaken), drs. D. van Gessel, dr. P. van Oijen, drs. drs. B. Verlaan en drs. M. Warmerdam (allen werkzaam bij het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) en drs. S.A. van der Wulp (Vereniging Hogescholen).

De subsidiemiddelen maken de basisvoorziening mogelijk (dataverzameling, technisch databeheer, methoden- en modellenstudies) en zijn beschikbaar gesteld door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, het Ministerie van Economische Zaken en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Deze basisvoorziening maakt een breed pallet van strategisch onderzoek mogelijk, van proefschriften, wetenschappelijke en beleidsrelevante artikelen tot landelijke beleidsrapportages. Het dankzij de basisvoorziening ontstane databestand geeft daarbij in beginsel de mogelijkheid om de transitie van onderwijs naar vervolgonderwijs/arbeidsmarkt op landelijk niveau in kaart te brengen. Daarnaast biedt de basisvoorziening de startmogelijkheid om op een efficiënte manier uitgebreidere en diepgaandere studies op bijvoorbeeld regionaal, sectoraal of schoolniveau te bewerkstelligen. Regionale overheden of bijvoorbeeld onderwijs overkoepelende organisaties kunnen dankzij deze basisvoorziening op eenvoudige en kostenefficiënte wijze beleidsrelevante informatie verzamelen en tegen het landelijke beeld afzetten.

Maastricht, juli 2014

SchoolverlatersInformatieSysteem: een openbaar toegankelijke bron van data

Algemeen

De subsidiemiddelen beschikbaar gesteld door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, het Ministerie van Economische Zaken en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid maken de basisvoorziening mogelijk (dataverzameling, technisch databeheer en algemene methoden- en modellenstudies). De databestanden zijn daarbij vrij toegankelijk en maken daarmee een breed pallet van strategisch onderzoek mogelijk, van proefschriften, wetenschappelijke beleidsrelevante artikelen tot landelijke beleidsrapportages. De jaarlijkse databestanden afkomstig van het SchoolverlatersInformatieSysteem zijn beschikbaar via www.dans.knaw.nl. Via het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt kunnen onderzoekers eveneens kosteloos een Engelstalig trendbestand (metingen 1998 – 2013) opvragen. Voor ondersteuning bij het gebruik van de databestanden zijn de onderzoekers van het ROA bereikbaar via secretary-roa-sbe@maastrichtuniversity.nl.

Cijfers afkomstig van het SchoolverlatersInformatieSysteem zijn recent onder andere gebruikt voor[1]:

- Studiekeuze 123 website
- Studie in cijfers
- Keuzegids MBO, Keuzegids HBO
- Onderwijsinspectie: De staat van het onderwijs – onderwijsverslag 2011 – 2012
- MBO raad: Feiten en cijfers
- ECBO: Het Nederlandse onderwijs geketend: Doorstroom in en tussen vo en mbo
- ECBO: De kleur van het middelbaar beroepsonderwijs: Een overzichtsstudie naar allochtonen in het mbo
- Inspectie der Rijksfinanciën: Productiviteit Onderwijs, Rapport brede heroverwegingen
- Innovatieplatform: Kennis en Innovatie Agenda 2011 – 2020

1. Voor rapportages van het ROA op basis van cijfers afkomstig van het SchoolverlatersInformatieSysteem, zie www.roa.nl.

Website Kerncijfers Schoolverlatersonderzoeken: https://roastatistics.maastrichtuniversity.nl/SISOnline/Home.aspx.

Op de website Kerncijfers Schoolverlatersonderzoeken (https://roastatistics.maastrichtuniversity.nl/SISOnline/Home.aspx.) zijn landelijke statistieken te vinden over gediplomeerde schoolverlaters van het initiële onderwijs in Nederland. De cijfers zijn gebaseerd op de schoolverlatersonderzoeken van het ROA en hebben betrekking op de gediplomeerden van het AVO, VMBO, MBO en het HO. De kerncijfers die gepresenteerd worden geven een inzicht in de gevolgde studie, het vervolgonderwijs en de intrede van de schoolverlaters op de arbeidsmarkt.

De website is te raadplegen vanuit twee invalshoeken: naar onderwijsindeling en naar kernindicator. De invalshoek naar onderwijs laat alle kerncijfers voor een bepaalde onderwijsindeling zien. Hierbij kan gekozen worden voor onderwijsniveaus, onderwijssectoren en individuele opleidingen. Daarnaast is er de mogelijkheid om een keuze te maken voor voltijd, deeltijd of duale opleidingsvarianten. De invalshoek naar indicator laat voor alle onderwijsniveaus, - sectoren dan wel opleidingen de informatie over één gekozen indicator zien. Zowel in het menu als in de overzichtstabellen zijn de kernindicatoren naar een vijftal categorieën ingedeeld:

- algemene achtergrondkenmerken
- gevolgde opleiding
- oordeel over de gevolgde opleiding
- kenmerken vervolgonderwijs
- arbeidsmarktindicatoren en baankenmerken

De cijfers worden telkens weergegeven voor de laatste vijf meetjaren en worden jaarlijks geupdate rond de tijd dat het landelijk rapport ‘Schoolverlaters tussen Onderwijs en Arbeidsmarkt’ uitkomt.

Samenvatting

Resultaten meting 2013: gediplomeerde schoolverlaters en afgestudeerden

Het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) verricht jaarlijks onderzoek onder schoolverlaters naar de overgang van school naar vervolgonderwijs of de arbeidsmarkt. Het voorliggende rapport presenteert de resultaten van de meting die eind 2013 is gehouden onder de gediplomeerde schoolverlaters van het schooljaar 2011/2012, dat wil zeggen ongeveer anderhalf jaar na het voltooien van de opleiding. De resultaten hebben betrekking op nagenoeg de volle breedte van het onderwijs: VMBO, MBO-BOL, MBO-BBL, HAVO, VWO, HBO en WO.[2] In totaal zijn ruim 200.000 gediplomeerde schoolverlaters benaderd. De totale respons bedroeg 25%.[3]

Hoofdstuk 1: Kwaliteit van gediplomeerde schoolverlaters

Hoofdstuk 1 gaat in op de transitie die schoolverlaters na het behalen van hun diploma maken naar vervolgonderwijs of de arbeidsmarkt. In hoofdlijnen omvat het hoofdstuk achtereenvolgens een discussie van a) het oordeel van de gediplomeerden over de gevolgde opleiding, b) de voorbereiding op en het succes in de vervolgopleiding en c) de voorbereiding op en het succes bij de arbeidsmarktintrede.

2. Tenzij anders vermeld hebben de resultaten over het HBO alleen betrekking op afgestudeerden van voltijd opleidingen. De resultaten over het WO hebben alleen betrekking op afgestudeerden van Master opleidingen.
3. Het totale responsepercentage in 2013 ligt daarmee lager dan in 2012. Dit komt door een andere samenstelling van de totale populatie die benaderd is en niet door een lagere responsebereidheid van de gediplomeerden binnen een opleidingsniveau. Zo is het aantal gediplomeerden van het MBO dat benadert is verzesvoudigd en heeft in tegenstelling tot 2012 heeft ook een meting onder de afgestudeerden van het WO plaatsgevonden. Deze twee opleidingsniveaus kennen tegelijkertijd een lagere response dan het HBO.

Tabel S.1 Enkele kernindicatoren

	Verder leren	Zelfde opleiding	Werkloosheid	Eigen niveau	Eigen domein
	%	%	%	%	%
AVO	87	98	16	X	X
VMBO	98	88	12	X	X
BOL 1	67	73	46	70	56
BOL 2	60	75	23	70	62
BOL 3	46	75	18	68	69
BOL 4	55	78	13	78	72
BBL 1	19	79	9	47	50
BBL 2	28	83	6	69	71
BBL 3	22	86	4	67	83
BBL 4	17	86	4	82	87
HBO	30	78	10	73	74
WO	29	81	10	68	72

X = Vraag niet opgenomen/niet vergelijkbaar; Verder leren = % respondenten dat een vervolgopleiding is gaan volgen (inclusief postdoctorale opleidingen, proefschrifttrajecten en opleidingen in het kader van het werk); Zelfde opleiding = % van de schoolverlaters dat, achteraf bezien, opnieuw dezelfde opleiding zou kiezen; Werkloosheid = Werkzoekenden als % van de schoolverlaters die zich op de arbeidsmarkt aanbieden; Eigen niveau = % van de werkende schoolverlaters dat aangeeft dat de werkgever voor deze functie minimaal een diploma van het gevolgde onderwijsniveau vereist; Eigen domein = % van de werkende schoolverlaters dat aangeeft dat de werkgever voor deze functie een diploma van de gevolgde opleidingsrichting of een verwante opleidingsrichting vereist.

De belangrijkste conclusies zijn:

a) Oordelen over gevolgde opleiding

- **Jongeren minder positief over opleiding als basis om te starten op de arbeidsmarkt (2008-2013):** Op meetmoment 2013 vond 37% van de gediplomeerde schoolverlaters van schooljaar 2011-2012 dat de gevolgde opleiding een (heel) goede basis bood voor arbeidsmarktintrede, terwijl dit in meetjaar 2008 nog 46% bedroeg. Deze verslechtering heeft mogelijk te maken met de economische crisis.
- **Meerderheid tevreden over de opleiding als basis voor verdere ontwikkeling:** Over de opleiding als basis voor het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden is ruim de helft (57%) van de gediplomeerde schoolverlaters tevreden. Over het algemeen is men dus positiever over de opleiding als basis om verder te leren, dan over de opleiding als basis voor arbeisdmarktintrede. Gediplomeerde schoolverlaters van het HBO en MBO-BBL-opleidingen zijn bovengemiddeld positief. Het aandeel van deze jongeren dat van mening is dat hun opleiding een goede basis bood voor verdere ontwikkeling van kennis en vaardigheden is echter afgenomen (daling van 6%-punt tussen 2008 en 2013).
- **Moeilijkheid en selectiviteit van de opleiding:** 14% van alle gediplomeerde schoolverlaters vindt de gevolgde opleiding te makkelijk. Dit percentage ligt uitzonderlijk hoog onder gediplomeerde schoolverlaters van MBO-BOL (25%). De selectiviteit van opleidingen lijkt toe te nemen voor wat betreft middelbaar onderwijs. Het percentage gediplomeerden van het AVO en het VMBO dat de opleiding (helemaal) niet streng, uitdagend en/of pittig vond daalde.

- **Over het algemeen tevredenheid met studiekeuze:** Een ruime meerderheid van de gediplomeerde schoolverlaters zou achteraf bezien weer voor dezelfde opleiding kiezen (86%). Gediplomeerden van het middelbaar onderwijs zijn het meest tevreden over hun studiekeuze, gevolgd door HBO gediplomeerden en gediplomeerde schoolverlaters van MBO-BBL opleidingen. Gediplomeerden van het MBO-BOL zijn gemiddeld genomen het minst tevreden met hun studiekeuze. Gediplomeerden van de onderwijssector Gezondheidszorg kiezen achteraf het vaakst opnieuw voor de gevolgde opleiding. Dit geldt ook voor MBO- en HBO-gediplomeerden van de onderwijssector Techniek.

b) Vervolgonderwijs (gediplomeerden van het VMBO, AVO en MBO)

- **Oordelen over aansluiting met vervolgonderwijs overwegend positief; beneden gemiddeld voor MBO-4, bovengemiddeld voor MBO-1 en AVO**: Ruim vier op de tien gediplomeerden van MBO-BOL niveau 4 vinden dat hun vervolgopleiding onvoldoende aansluit bij de gevolgde opleiding. Onder de gediplomeerden van het MBO-BBL niveau 4 is dit iets minder dan 40%. Het meest tevreden over de aansluiting met vervolgonderwijs zijn de gediplomeerden van MBO-opleidingen op niveau 1 (kort gevolgd door niveaus 2 en 3). Hierop kan worden gesteld dat de doorstroom binnen het MBO positiever wordt beoordeeld dan de doorstroom van het MBO naar het HBO.

c) Arbeidsmarkt

- **Werkloosheid neemt verder toe:** De werkloosheid onder MBO-BOL gediplomeerden steeg in de periode 2008-2013 met 12%-punt tot 17% in meetjaar 2013. Voor schoolverlaters van MBO-BBL opleidingen blijft de stijging in werkloosheid voor deze groep meer beperkt met een toename van 7%-punt. Onder de gediplomeerden van het HBO en het WO steeg in dezelfde periode de werkloosheid met zo'n 6%-punt tot 10% in meetjaar 2013.
- **Regionale verschillen in werkloosheid:** De werkloosheidspercentages van gediplomeerde schoolverlaters verschillen aanzienlijk tussen regio's. Zo is 'slechts' 4% van de MBO gediplomeerden woonachtig in Zeeland werkloos terwijl dit onder de MBO gediplomeerden in de provincie Groningen 16% is.

Hoofdstuk 2: De invloed van opleidingskenmerken in het MBO op arbeidsmarktuitkomsten

De recente economische crisis laat steeds duidelijker haar sporen achter. Steeds meer jongeren die het MBO succesvol afronden kennen een moeilijke overstap naar de arbeidsmarkt met een langere zoekduur naar hun eerste functie en een steeds grotere kans om anderhalf jaar na het behalen van het diploma werkloos te zijn. In hoofdstuk 1 is al aan de orde geweest dat de transitie tussen het MBO en de arbeidsmarkt sterk beïnvloed wordt door de gevolgde leerweg binnen het MBO (BOL versus BBL), de gevolgde opleidingssector en het niveau waarop de opleiding afgerond is. In dit hoofdstuk bouwen

we voort op deze bevindingen en onderzoeken we de intrede op de arbeidsmarkt op een meer gedetailleerd niveau (namelijk op het niveau van beroepsopleidingen) door de vraag te beantwoorden wat bepaalde opleidingen tijdens de economische crisis succesvoller maakt dan andere. Het achterhalen van 'succes kenmerken' van opleidingen is interessant in het kader van de aangekondigde verscherping van de 'zorgplicht arbeidsmarktrelevantie' waarmee het MBO in nabije toekomst geconfronteerd zal worden. Dienen opleidingen vakspecifiek georiënteerd te zijn of dienen in het kader van de kenniseconomie generieke competenties meer aandacht te krijgen? Kunnen brede opleidingen beter op de huidige arbeidsmarkt inspelen doordat ze hun gediplomeerden de kans geven in het geval van een moeilijke arbeidsmarkt in het eigen beroepsdomein uit te wijken? Deze en andere vragen staan centraal in dit hoofdstuk. De belangrijkste conclusies van dit hoofdstuk zijn:

Voorspellende waarde van kenmerken van beroepsopleidingen

- Beroepsopleidingen die in het jaar 2013 een hoge werkloosheid kennen, zijn tegelijkertijd beroepsopleidingen die een relatief grote spreiding over beroepen kennen waarin de werkende gediplomeerden terecht komen. Er is voor een belangrijk deel sprake van gedwongen uitwaaiering van de gediplomeerden wegens een slecht arbeidsmarktperspectief in het eigen beroepsdomein.
- Beroepsopleidingen die vakkennis gericht zijn, bieden hun gediplomeerden een betere kans om binnen het eigen beroepsdomein terecht te komen. Binnen dit eigen beroepsdomein profiteren de werkende gediplomeerden van een comparatief voordeel welke in de regel gepaard gaat met een gemiddeld hoger salaris.
- Beroepsopleidingen die een sterke standaardisatie kennen wat het niveau van vakkennis betreft dat de gediplomeerden aan het einde van de opleiding bezitten, verlagen de onzekerheid bij werkgevers wat het echte niveau van vakkennis van een sollicitant betreft wat, ten minste gedeeltelijk, in het geval dat vakkennis centraal staat tot een hoger salaris gaat leiden.

Voorspellende waarde van kenmerken op individueel niveau

- Investeren in vakkennis tijdens de beroepsopleiding en daardoor een diploma behalen met een hoog niveau aan vakkennis verhoogt de kans van de gediplomeerde om werk in het eigen beroepsdomein te vinden.
- Een hoog niveau van vereiste vakkennis gaat in de vakspecifieke arbeidsmarkt van Nederland voor de gediplomeerden van het MBO gepaard met een hoger salaris.

Hoofdstuk 3: Voortijdig Schoolverlaters

In dit hoofdstuk richten we ons op schoolverlaters van het voortgezet onderwijs (AVO en VMBO) en MBO die met hun opleiding zijn gestopt voordat ze hun diploma hebben behaald, en voorafgaand aan de laatst gevolgde opleiding nog geen diploma op minimaal HAVO-, VWO-, of MBO-niveau 2 hebben behaald. Deze groep schoolverlaters worden voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) genoemd: zij hebben het onderwijs verlaten zonder in het bezit te zijn van een startkwalificatie. Voortijdig schoolverlaten wordt als een groot

maatschappelijk probleem gezien omdat het economische groei en arbeidsparticipatie in de weg staat en armoede en sociale uitsluiting aanwakkert. In het schooljaar 2011/2012 kwamen er in Nederland 36.560 nieuwe vsv'ers bij, en in het schooljaar 2014/2015 mogen er maximaal 25.000 nieuwe vsv'ers bij komen (Ministerie van OCW, 2011). Het is daarom van groot belang om inzicht te verschaffen in de kenmerken van deze groep jongeren, zodat er gericht beleid kan worden gevoerd om het aantal vsv'ers verder terug te dringen. De belangrijkste conclusies van het hoofdstuk zijn:

Belangrijkste reden om met de opleiding te stoppen

- **Opleidingsniveau belangrijke voorspeller van de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval:** 'Schoolgerelateerde oorzaken' zijn door vsv-respondenten van alle opleidingsniveaus het vaakst genoemd als de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval (40%), en dit is in de periode 2010-2013 onveranderd gebleven. We zien echter dat hoe hoger het opleidingsniveau van de vsv-respondent is, hoe hoger de kans is dat 'schoolgerelateerde oorzaken' als de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval wordt genoemd. Vsv-respondenten afkomstig van MBO niveau 1/2 hebben vergeleken met de andere opleidingsniveaus de kleinste kans om '(geestelijke) gezondheidsproblemen' als de belangrijkste reden te noemen. Vergeleken met de andere opleidingsniveaus hebben vsv-respondenten afkomstig van MBO niveau 1/2 de grootste, en degenen van het AVO de kleinste kans om 'arbeidsmarkt' als de belangrijkste reden te noemen.
- **Vsv-respondenten van het AVO vallen steeds vaker uit omdat de opleiding te moeilijk was:** In 2010 gaf 12% van de vsv-respondenten afkomstig van het AVO als belangrijkste reden voor voortijdige uitval aan "De opleiding was te moeilijk en/of gezakt voor het eindexamen"; in de periode 2010-2013 is dit percentage gestegen naar zo'n 20%.

Vroege signalen

- **Langdurig spijbelen vroeg signaal voortijdige uitval, spijbelen an sich niet:** Hoewel vsv-respondenten en gediplomeerde respondenten ongeveer even vaak aangeven wel eens te hebben gespijbeld, zijn er verschillen in de frequentie van het spijbelen. Het aandeel vsv-respondenten dat aangeeft ongeveer één of twee keer per week of zelfs (bijna) dagelijks te hebben gespijbeld is ongeveer drie keer hoger dan onder de gediplomeerde respondenten.
- **Beslissing om de opleiding voortijdig te verlaten doorgaans van te voren bekend:** 81% van de vsv-respondenten geeft aan met iemand te hebben gesproken over de beslissing om met de opleiding te stoppen voordat de opleiding definitief werd verlaten.
- **Ruim een derde heeft het idee door niemand te zijn geholpen om de opleiding alsnog af te maken:** Het idee door (n)iemand geholpen te zijn in het voorkomen van de voortijdige uitval lijkt niet afhankelijk te zijn van het al dan niet met iemand hebben gesproken over de beslissing om de opleiding te verlaten.

Toekomstplannen en spijt achteraf

- **Op enquêtemoment is ongeveer een derde teruggekeerd in het onderwijs:** Van degenen die op enquêtemoment niet in het onderwijs zitten is de meerderheid (60%) wel van plan om op een later moment terug te keren in het onderwijs. Dat betekent dat men op de lange termijn zou kunnen verwachten dat zo'n 75% van de vsv-respondenten teruggekeerd is (geweest) in het onderwijs.
- **Monitoren van jongeren met persoonlijke problemen of (geestelijke) gezondheidsproblemen:** Jongeren die (dreigen) uit te vallen vanwege persoonlijke problemen of (geestelijke) gezondheidsproblemen zijn ongeveer anderhalf jaar na de voortijdige uitval het meest kwetsbaar: ze hebben een grote kans om werkloos of NEET te zijn, en een relatief kleine kans om te zijn teruggekeerd in het onderwijs. De kans om een van deze redenen als de belangrijkste te noemen is groter voor vsv-respondenten van de lagere opleidingsniveaus (met name VMBO), meisjes en/of degenen die niet in een tweeoudergezin wonen.
- **Voorkomen van het aantal NEETs op enquêtemoment naar verwachting problematisch:** Bijna de helft (46%) van de vsv-respondenten die op enquêtemoment NEET zijn (*not in employment, in education or training*), geeft aan dat ze weliswaar spijt hebben van hun beslissing om de opleiding voortijdig te hebben verlaten, maar dat ze destijds niet anders konden.

1 Kwaliteit van gediplomeerde schoolverlaters

1.1 Inleiding

Het behalen van een diploma in het onderwijs vormt voor de meeste individuen een belangrijke transitie. Schoolverlaters staan voor de keuze om aansluitend aan hun opleiding ófwel door te stromen naar vervolgonderwijs, ófwel zich aan te bieden op de arbeidsmarkt. In dit hoofdstuk wordt nagegaan hoe degenen die in het schooljaar 2011-2012 hun diploma ontvingen[4] terugkijken op de opleiding. Hierbij wordt ten eerste aandacht besteed aan wat zij nadat zij hun diploma behaalden zijn gaan doen. Voor degenen die kozen voor een vervolgopleiding wordt dieper ingegaan op de aansluiting met het vervolgonderwijs. Voor degenen die direct na het behalen van hun diploma de arbeidsmarkt betraden is in kaart gebracht of zij een baan vonden en in hoeverre dit werk aansluit bij de genoten opleiding. De rol van de huidige economische crisis in de kans op het (tijdig) vinden van werk komt hierbij nadrukkelijk aan bod. De gegevens die zijn gebruikt zijn afkomstig van de schoolverlaters- en afgestudeerdenonderzoeken die in het najaar van 2013 hebben plaatsgevonden. Het hoofdstuk is in drie delen onderverdeeld.

In het eerste deel (paragraaf 1.3 tot en met paragraaf 1.6) staat de tevredenheid van de gediplomeerde schoolverlaters met betrekking tot de gevolgde opleiding centraal. Achtereenvolgens komt hierbij aan bod hoe de jongeren denken over de evenwichtigheid van de opleiding met betrekking tot de breedte en diepgang, de voorbereiding op de arbeidsloopbaan (startbekwaamheid en ontwikkelpotentieel), de selectiviteit van de gevolgde opleiding en de tevredenheid met andere aspecten van de opleiding zoals studievoorlichting, de begeleiding of de kwaliteit van de docenten. Tot slot van dit eerste gedeelte wordt een antwoord gegeven op de vraag of de gediplomeerde schoolverlaters achteraf bezien voor dezelfde opleiding zouden kiezen.

Het tweede deel van dit hoofdstuk (paragraaf 1.7 tot en met paragraaf 1.9) is volledig gewijd aan gediplomeerden die kozen voor een verdere onderwijsloopbaan. Er wordt nagegaan welk type opleiding zij zijn gaan volgen en in hoeverre de gevolgde opleiding hen goed heeft voorbereid op verdere ontwikkeling van kennis en vaardigheden in het

4. Gediplomeerde schoolverlaters worden in dit hoofdstuk gedefinieerd als schoolverlaters die in het schooljaar 2011-2012 hun diploma hebben behaald. Hierbij speelt het geen rol of dit diploma het predicaat "startkwalificatie" in de zin van een diploma op minimaal MBO niveau 2 heeft of niet.

vervolgonderwijs. In de voorbereiding op een vervolgopleiding spelen de informatiebronnen een belangrijke rol. Er wordt aandacht besteed aan deze informatiebronnen en de rol die deze spelen bij het succes in de vervolgopleiding.

In paragraaf 1.10 tot en met paragraaf 1.14 wordt stilgestaan bij de transitie tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Hier worden aspecten belicht als werkloosheid onder de gediplomeerde schoolverlaters, hun zoekduur tot de eerste baan, de kwaliteit van de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en het gevonden werk, het type dienstverband en het werken in deeltijd, de tevredenheid met de functie en de verwachtingen die de jongeren hebben over de carrièreperspectieven in hun huidige functie.

1.2 Leeswijzer

De cijfers die in dit hoofdstuk gepresenteerd worden zijn afkomstig van de schoolverlaters- en afgestudeerdenonderzoeken die in het najaar van 2013 hebben plaatsgevonden. Deze betreffen jongeren die in het school-/studiejaar 2011-2012 een diploma van het VMBO, HAVO, VWO, MBO of HBO hebben behaald. Tenzij anders vermeld hebben de cijfers over de gediplomeerden schoolverlaters alleen betrekking op de gediplomeerden van voltijd opleidingen. De onderzoeken onder de gediplomeerden van het VMBO, HAVO, VWO MBO en HBO zijn door het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) in het kader van het project SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS) uitgevoerd.[5] Het onderzoek onder de afgestudeerden van het WO (masters) is door IVA-onderwijs in opdracht van de VSNU uitgevoerd.

Tabel 1.1. laat per onderwijstype het aantal benaderde gediplomeerde schoolverlaters, het responspercentage, het aantal respondenten en het gewogen aantal zien. Ter correctie van over- of onder-representatie van gediplomeerden met betrekking tot verschillende kenmerken is weging toegepast. Zodoende kunnen op basis van de gegevens uitspraken worden gedaan over de gehele populatie van gediplomeerde schoolverlaters van studiejaar 2011-2012. Het gewogen aantal ontstaat door het aantal respondenten a) te wegen en b) op te hogen. De weging is gebaseerd op responsverschillen tussen onder andere opleiding, opleidingsniveau, regio en geslacht. De ophoging is gebaseerd op het aantal gediplomeerden van de opleiding in het desbetreffende studiejaar. Een gedetailleerd overzicht van het aantal gediplomeerde schoolverlaters per opleidingssector en de respons per opleidingssector is terug te vinden in tabel 1 van de Statistische Bijlage.[6]

Tenzij anders vermeld worden in dit hoofdstuk altijd resultaten op basis van gewogen aantallen gepresenteerd. De cijfers waar dit hoofdstuk op is gebaseerd zijn, met uitzonde-

5. Zie voor de kerncijfers van ROA's schoolverlatersonderzoeken ook: https://roastatistics.maastrichtuniversity.nl/SISOnline/Home.aspx.
6. Voor een uitgebreide onderbouwing van het onderzoek (steekproeven, manier van benaderen, respons, weging etc.) zie ook https://roastatistics.maastrichtuniversity.nl/SISOnline/Home.aspx.

ring van het WO, in meer gedetailleerde vorm terug te vinden in de Statistische Bijlage bij dit rapport.

Tabel 1.1 Schoolverlaters- en afgestudeerdenonderzoeken 2013

onderwijstype	benaderde aantallen	responspercentage	aantal respondenten	gewogen aantal
HAVO	1.597	30	482	44.199
VWO	1.299	38	489	32.185
VMBO	8.639	27	2.311	86.838
MBO-BOL	92.223	22	20.653	95.530
MBO-BBL	58.985	18	10.671	61.755
HBO (voltijd)	45.149	39	16.624	49.043
WO* (master)	37.676	23	8.504	**

*Cijfers die betrekking hebben op gediplomeerden van het WO zijn afkomstig van de WO-monitor van VSNU, die tweejaarlijks wordt uitgevoerd.
**De resultaten van het onderzoek onder de gediplomeerden van het WO zijn niet gewogen

1.3 Opleiding: Kwalificatie

- van alle gediplomeerden vindt 6% de opleiding te smal en 10% de opleiding te breed
- van alle gediplomeerden vindt 37% dat de opleiding een goede basis bood om te starten op de arbeidsmarkt
- het percentage werkende gediplomeerden dat vindt dat de opleiding een goede basis bood om te starten op de arbeidsmarkt is in de laatste jaren afgenomen

Na het behalen van een diploma aan het middelbare, beroeps- of hoger onderwijs zoekt het overgrote deel van de schoolverlaters een weg naar de arbeidsmarkt of vervolgonderwijs. Van de schoolverlaters die in het schooljaar 2011-2012 zijn afgestudeerd, volgde bijna de helft anderhalf jaar later onderwijs en had iets minder dan een derde een betaalde baan van tenminste 12 uur per week. 16% van de schoolverlaters bevond zich anderhalf jaar na het behalen van het diploma in een positie waarbij werken en leren gecombineerd wordt.[7] Om de overgang van een opleiding naar de arbeidsmarkt of een vervolgopleiding met succes te volbrengen is het voor schoolverlaters van groot belang om over relevante competenties te beschikken. In deze paragraaf wordt inzicht verkregen in de mate waarin schoolverlaters de juiste competenties hebben verworven om een succesvolle transitie te maken naar de arbeidsmarkt of vervolgonderwijs. Hiertoe is aan schoolverlaters gevraagd de afgeronde opleiding te beoordelen op de aspecten 1) de breedte en diepgang van de opleiding, en 2) de mate waarin de opleiding een goede basis heeft geboden om te starten op de arbeidsmarkt en om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen.

7. Zie voor de exacte percentages de Statistische Bijlage.

Schoolverlaters zijn na het behalen van hun diploma gebaat bij het hebben van de juiste kennis en vaardigheden. Bij intrede op de arbeidsmarkt geldt dat daarmee kan worden voorkomen dat werkgevers te veel moeten investeren in ontbrekende kennis en vaardigheden van gediplomeerde schoolverlaters. Indien de onderwijsloopbaan wordt vervolgd is het belangrijk dat de opgedane kennis en vaardigheden een goede basis bieden voor verdere ontwikkelingen binnen het onderwijs. Opleidingen verschillen van elkaar in de mate waarin beoogde competenties beroepsgericht (smal) dan wel meer algemeen (breed) zijn. Hoewel zowel smalle als brede opleidingen voordelen bieden[8] zullen opleidingen die door gediplomeerden worden beoordeeld als zijnde te smal of te nadelige effecten hebben voor hen.

Oordelen over breedte en diepgang van de opleiding

Tabel 1.2 laat het oordeel van de schoolverlaters zien over de breedte en diepte van de gevolgde opleiding. Van de gediplomeerden van alle onderscheiden onderwijsniveaus vindt 6% de opleiding te smal en is 10% van mening dat de gevolgde opleiding te breed is. Binnen het MBO is wat dit oordeel betreft weinig verschil te zien tussen de twee leerwegen en de vier opleidingsniveaus. Voor beide leerwegen geldt wel dat het aandeel schoolverlaters dat de gevolgde opleiding als te smal beoordeeld het hoogst ligt voor niveau 1. Een nadere analyse (zie voor onderliggende cijfers tabel 4 in de Statistische Bijlage) laat zien dat dit in de regel ook het geval is voor afzonderlijke opleidingssectoren. Uitzonderingen daarbij zijn de opleidingen in de sector Landbouw op MBO-BBL niveau 4 die door 15% van de gediplomeerden te smal bevonden worden, terwijl dit percentage gemiddeld voor alle MBO-BBL niveau 4 opleidingen 6% bedraagt. De MBO-opleidingen die gemiddeld genomen het minst vaak als te smal worden beoordeeld zijn de BBL niveau 3 opleidingen in de Gezondheidszorg.

Het percentage gediplomeerden van voltijds HBO opleidingen dat de gevolgde opleiding als te smal typeert is met 3% relatief laag. Een uitzondering hierop wordt gevormd door de HBO-opleidingen in de Onderwijssector, welke door 11% van de gediplomeerden als te smal ervaren is. Een aanzienlijk groter deel van de HBO-schoolverlaters gaf aan de gevolgde opleiding te breed te vinden. Gemiddeld genomen over alle sectoren bedroeg dit aandeel bijna een kwart. Met uitzondering van de HBO opleidingen in de sector Onderwijs (6% vindt deze te breed) en de opleidingen in de sector Gezondheidzorg (13%), worden alle HBO-opleidingssectoren door minimaal 20% van de gediplomeerden als te breed ervaren. Dat ruim één op de vijf afgestudeerden de gevolgde HBO studie te breed vindt is geen recente ontwikkeling; al zeker vijf jaar ligt dit percentage tussen 22% en 25%. Voor de verschillende MBO opleidingen is dit percentage eveneens stabiel over de jaren heen en geldt dat minder dan één op de tien gediplomeerde schoolverlaters de gevolgde opleiding te breed vindt.

8. Smalle gespecialiseerde opleidingen geven de gediplomeerden uitzicht op een goed functioneren in een specifiek beroepsdomein. Brede opleidingen geven gediplomeerden de mogelijkheid om uit te wijken naar andere beroepsdomeinen wanneer het arbeidsmarktperspectief in het eigen beroepsdomein minder gunstig is (Coenen, J, Heijke, H & Meng, C, 2012).

Tabel 1.2 Oordeel over breedte en diepgang van opleiding (%)

	breedte		diepgang
	te smal	te breed	te weinig
HAVO	2	9	5
VWO	3	10	11
VMBO	7	8	11
MBO-BOL 1	11	9	12
MBO-BOL 2	8	8	10
MBO-BOL 3	9	9	14
MBO-BOL 4	9	10	19
MBO-BBL 1	13	7	16
MBO-BBL 2	8	7	12
MBO-BBL 3	7	9	11
MBO-BBL 4	6	7	14
HBO	3	23	18
Totaal	6	10	13

Zie voor de onderliggende cijfers per opleidingssector tabel 4 in de Statistische Bijlage

Naast de breedte beoordeelden gediplomeerde schoolverlaters ook de diepgang van de opleiding. Het percentage gediplomeerden dat van mening is te weinig diepgang te hebben gehad in de gevolgde opleiding is voor de verschillende opleidingscategorieën weergegeven in de laatste kolom van tabel 1.2. Over alle onderwijsniveaus samen vindt 13% dat de opleiding te weinig diepgang bood. Over het algemeen kan worden gesteld dat met het opleidingsniveau het aandeel scholieren toeneemt dat ontevreden is over de diepgang van de genoten opleiding. Een uitzondering hierop is MBO-BBL niveau 1, waarvoor het percentage schoolverlaters dat onvoldoende diepgang kreeg in de opleiding met 16% aanzienlijk hoger ligt dan voor niveau 2, 3 en 4 van dezelfde leerweg. Gediplomeerden van MBO-BOL opleidingen op niveau 4 zijn wat betreft diepgang het meest kritisch over de genoten opleiding. HAVO gediplomeerden gaven het minst vaak aan dat de opleiding qua diepgang tekortschoot (5%). Wanneer naar de afzonderlijke opleidingssectoren wordt gekeken worden enkele uitzonderingen geconstateerd. Zo zijn er voor MBO-BBL niveau 4 grote verschillen tussen sectoren zichtbaar. In de sector Techniek op MBO-BBL niveau 4 wordt de gevolgde opleiding door 8% van de gediplomeerden als te weinig diepgaand gezien, terwijl dit bij de sector Gezondheidszorg op MBO-BBL niveau 4 door 20% van de gediplomeerden het geval is.

Voorbereiding op de arbeidsloopbaan: startbekwaamheid en ontwikkelingspotentieel

Middelbare- en hogere beroepsopleidingen dienen jongeren klaar te stomen voor een positie op de arbeidsmarkt. Het VMBO is daarentegen niet direct bedoeld als voorbereiding op de arbeidsmarkt en een diploma van het VMBO wordt dan ook niet als startkwa-

lificatie gezien. Echter, gegeven het feit dat een aanzienlijk deel van de gediplomeerden van het VMBO de onderwijscarrière in de beroepsbegeleidende leerweg (BBL) van het MBO voortzet (12%), dient ook het VMBO een goede basis voor een start op de arbeidsmarkt te zijn. Leerlingen in het MBO-BBL zijn immers in de regel vier dagen per week werkzaam en één dag per week op school.

Tabel 1.3 biedt meer inzicht in de mate waarin opleidingen leerlingen voorbereiden op een verdere onderwijsloopbaan of start op de arbeidsmarkt. Ten eerste wordt het percentage gediplomeerden weergegeven dat van mening is dat de gevolgde opleiding a) (helemaal) geen goede basis bood en b) een (heel) goede basis bood om te starten op de arbeidsmarkt. Gemiddeld genomen over alle opleidingen vindt 37% dat de opleiding een (heel) goede basis bood om te starten op de arbeidsmarkt. Hiertegenover staat dat ruim een kwart van mening is dat de opleiding (helemaal) geen goede basis bood.

Tabel 1.3 Opleiding als voorbereiding op de arbeidsmarkt en het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden (%)

	starten op arbeidsmarkt		verder ontwikkelen kennis en vaardigheden	
	helemaal niet	in sterke mate	helemaal niet	in sterke mate
VMBO	35	26	11	56
MBO-BOL 1	24	36	12	54
MBO-BOL 2	23	36	11	54
MBO-BOL 3	26	36	13	53
MBO-BOL 4	30	37	14	52
MBO-BBL 1	32	31	19	45
MBO-BBL 2	18	42	12	53
MBO-BBL 3	12	55	8	63
MBO-BBL 4	14	54	7	64
HBO	24	46	10	63
Totaal	27	37	11	57

Zie voor de onderliggende cijfers per opleidingssector tabel 5 in de Statistische Bijlage

Gediplomeerden van het MBO vinden bovengemiddeld vaak dat de opleiding een goede basis bood om te starten op de arbeidsmarkt (41%). Dit percentage verhult echter grote verschillen tussen de onderliggende opleidingstypen- en niveaus. Enkel voor MBO-BBL opleidingen geldt – met uitzondering van niveau 1 – dat gediplomeerden bovengemiddeld vaak aangaven hun opleiding te beschouwen als goede basis voor arbeidsmarktintrede. Ook tussen onderliggende opleidingssectoren bestaat aanzienlijke variatie. Over het algemeen zijn het de gediplomeerden uit de sectoren 'Gezondheidszorg' en 'Techniek' die het meest tevreden zijn over hun opleiding als basis om te starten op de arbeidsmarkt. Van de gediplomeerde schoolverlaters van het HBO is gemiddeld iets minder dan de helft van mening dat de opleiding een (heel) goede basis bood om te starten op de arbeids-

markt. Hiertegenover staat dat zo'n kwart van de gediplomeerden de gevolgde opleiding (helemaal) geen goede voorbereiding op de arbeidsloopbaan vond.

Conjunctuurgevoeligheid oordeel schoolverlaters opleiding als basis om te starten op de arbeidsmarkt

Het is zeer waarschijnlijk dat het oordeel van een individuele schoolverlater over de mate waarin de genoten opleiding een goede voorbereiding biedt op de arbeidsmarktintrede, sterk samenhangt met het al dan niet geslaagd zijn in het vinden van een baan. Jongeren die anderhalf jaar na het afstuderen tot de werkende beroepsbevolking behoren zullen naar verwachting positiever zijn over de mate waarin de door hen gevolgde opleiding een goede voorbereiding was voor de start op de arbeidsmarkt dan jongeren die anderhalf jaar na het afstuderen werkloos zijn. Deze verwachting wordt ondersteund door de cijfers in de onderstaande tabel (Tabel 1.4) waarin voor werkende en werkloze schoolverlaters afzonderlijk is aangegeven welk percentage schoolverlaters de genoten opleiding een goede voorbereiding op de arbeidsmarkt vond. Het percentage schoolverlaters met een positief oordeel over het perspectief dat de genoten opleiding bood op een goede voorbereiding op de arbeidsmarkt, blijkt onder werkenden bijna twee keer zo hoog als onder werklozen. Voor MBO niveau 4 (beide leerwegen) is het percentage schoolverlaters dat zich door de gevolgde opleiding goed voorbereid vond op de arbeidsmarkt, zelfs ruim twee keer hoger onder werkenden dan onder werklozen.

Tabel 1.4 Opleiding voorbereiding om te starten op de arbeidsmarkt (% in sterke mate), voor werkenden en werklozen

	werkenden	werklozen
VMBO	31	20
MBO-BOL 1	45	28
MBO-BOL 2	40	23
MBO-BOL 3	41	17
MBO-BOL 4	45	21
MBO-BBL 1	34	20
MBO-BBL 2	44	28
MBO-BBL 3	56	30
MBO-BBL 4	58	27
HBO	49	29
Totaal	46	23

Figuur 1.1 toont voor de metingen van 2008 t/m 2013 per opleidingsniveau, in hoeverre de schoolverlaters die na het afstuderen een baan hebben gevonden en werkzaam zijn in het kerndomein van de gevolgde opleiding, van mening zijn dat de genoten opleiding een goede basis was om te starten op de arbeidsmarkt. Te zien is dat het percentage werkende

schoolverlaters dat de opleiding als een goede basis percipieerde in de laatste jaren sterk is afgenomen. Bijvoorbeeld, waar in 2008 nog 67% van de werkende HBO'ers van mening was dat hun opleiding fungeerde als een goede opstap naar een positie op de arbeidsmarkt, is anno 2013 nog slechts 57% van mening dat de genoten opleiding een goede basis vormde om te starten op de arbeidsmarkt. Het blijft speculeren wat hiervan de precieze oorzaak is, maar het is goed denkbaar dat de recente economische crisis hierbij een rol speelt. Werkende schoolverlaters zijn zich er mogelijk van bewust dat er steeds meer afgestudeerde studiegenoten zijn die geen geschikte baan kunnen vinden. Naast de verschillen tussen de verschillende metingen, zijn er ook verschillen tussen de opleidingsniveaus zichtbaar. Gedurende alle zes metingen zijn de MBO-BOL afgestudeerde werkenden het minst van mening dat de opleiding die zij volgden een goede voorbereiding bood om te starten op de arbeidsmarkt.

Figuur 1.1 Oordeel over opleiding als basis om te starten op de arbeidsmarkt voor werkenden in kerndomein

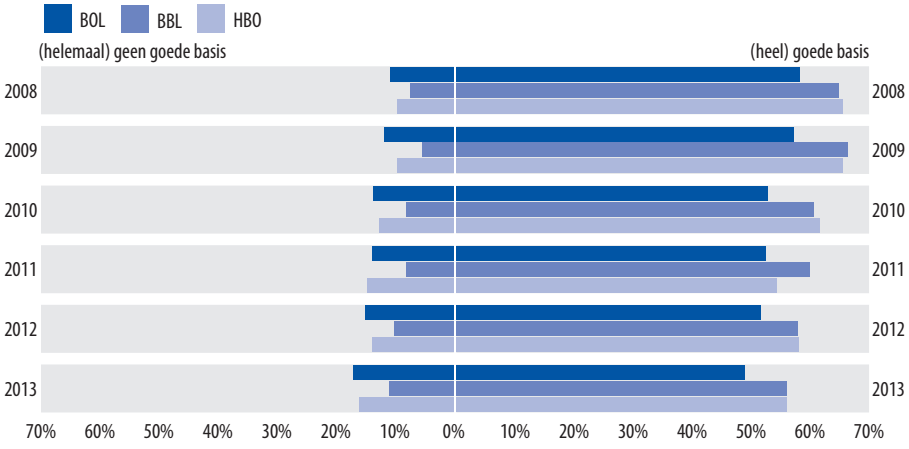

Over de opleiding als basis voor het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden zijn de oordelen van gediplomeerden niet veel veranderd in de periode 2008-2013 (zie figuur 1.2). Gemiddeld genomen over alle opleidingscategorieën vindt ruim de helft (57%) dat de door hen genoten opleiding een goede basis bood om verder te leren (zie Tabel 1.2). Hiermee geldt in het algemeen dat men positiever is over de opleiding als basis om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen, dan over de opleiding als basis voor de start op de arbeidsmarkt. Iets meer dan één op de tien gediplomeerden is van mening dat de gevolgde opleiding hen (helemaal) geen goede basis gaf voor het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden. HBO'ers zijn in alle jaren bovengemiddeld positief, gevolgd door MBO-BBL gediplomeerden. Het aandeel van de HBO'ers en MBO-BBL gediplomeerden dat van mening is dat hun opleiding een goede basis biedt voor verdere ontwikkeling van kennis en vaardigheden is echter wel afgenomen in de voorbije jaren. Gediplomeerden van het VMBO en het MBO-BOL zijn beneden-gemiddeld positief over hun opleiding als basis voor verdere ontwikkeling. Dit negatieve oordeel is nauwelijks veranderd in de afgelopen jaren en is daarmee stabiel gebleken.

Figuur 1.2 Oordeel over opleiding als basis om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen[9]

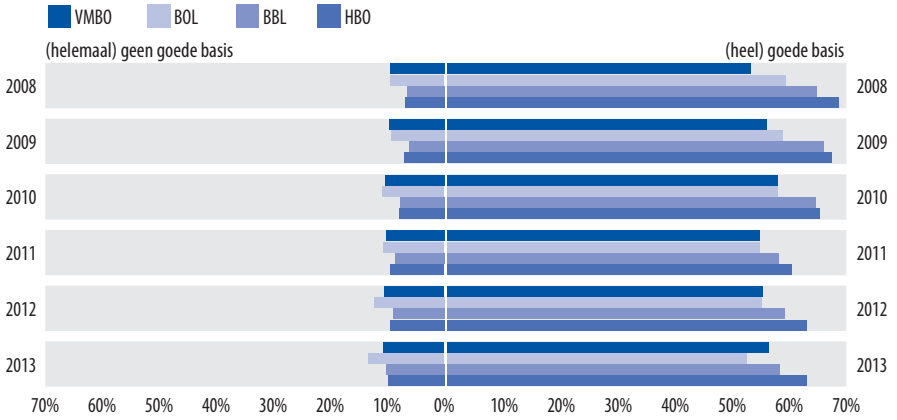

1.4 Opleiding: Selectiviteit

- van alle gediplomeerden vindt 14% de opleiding te gemakkelijk en 6% de opleiding te moeilijk
- voor het AVO en het VMBO geldt dat de selectiviteit van de opleiding in de laatste jaren is toegenomen
- voor het MBO blijft de selectiviteit van de opleiding over de loop der jaren nagenoeg gelijk

De betrouwbaarheid waarmee het onderwijs haar studenten beoordeelt op de aanwezige competenties en op grond hiervan een eindniveau certificeert is van groot belang. De legitimering van de kwalificatiefunctie van het onderwijs is namelijk voor een groot deel gelegen in deze betrouwbaarheid. Zowel onderwijsinstellingen zelf als bijvoorbeeld werkgevers zullen er op moeten kunnen vertrouwen dat een schoolverlater met een bepaald eindcertificaat ook daadwerkelijk beschikt over de competenties die bij het betreffende diploma horen. Over deze betrouwbaarheid van selectie zijn echter maar weinig gegevens beschikbaar. In dit rapport maken we gebruik van oordelen van de schoolverlaters zelf over de selectiviteit van de opleiding.

Moeilijkheidsgraad

In tabel 1.5 is voor twaalf verschillende opleidingscategorieën weergegeven hoe groot het aandeel schoolverlaters is dat de opleiding anderhalf jaar na het behalen van het diploma als te makkelijk beoordeelde en hoe groot het aandeel is dat de opleiding juist te moeilijk vond. Van alle gediplomeerden samen vond 14% de gevolgde opleiding te

9. In tegenstelling tot figuur 1.1 is hier geen selectie gemaakt op werkenden in het kerndomein en is de figuur dus gebaseerd op alle gediplomeerden.

makkelijk. Het percentage gediplomeerden dat de opleiding te moeilijk vond ligt met 6% ruim twee keer zo laag. Zoals eerder vermeld dient bij dit resultaat rekening te worden gehouden met het gegeven dat de enquête enkel heeft plaatsgevonden onder diegenen die de opleiding succesvol hebben afgerond. Aangezien een te hoge moeilijkheidsgraad vaak reden is voor het voortijdig afbreken van een studie, zullen hierdoor de percentages in de laatste kolom van tabel 1.5 naar verwachting lager liggen dan onder alle deelnemers van opleidingen (inclusief degenen die geen diploma behaalden). Het minst kritisch zijn de HAVO- en VWO schoolverlaters, waarvoor geldt dat minder dan 10% de opleiding te makkelijk en minder dan 10% de opleiding te moeilijk vond. Opmerkelijk zijn de resultaten voor MBO-BOL, waarbij een groot verschil bestaat tussen het oordeel van schoolverlaters van niveau 1, 2 en 3 enerzijds en voor niveau 4 anderzijds. Voor MBO-BOL niveau 1, 2 en 3 geldt dat ongeveer 15% van de gediplomeerden aangeeft de opleiding te makkelijk te vinden, terwijl dit voor MBO-BOL niveau 4 maarliefst een kwart bedraagt. Zonder uitzondering van sectoren is de beoordeling van deze opleidingen relatief slecht. Opleidingen in de sector Gezondheidszorg (21%) en de Techniek (22%) zijn nog het best beoordeeld, dat wil zeggen het laagste percentage 'te makkelijk'. Dat kan overigens ook globaal genomen voor alle opleidingsniveaus worden geconcludeerd.

Tabel 1.5 Moeilijkheid van de gevolgde opleiding (%)

	te makkelijk	te moeilijk
HAVO	6	9
VWO	9	6
VMBO	14	5
MBO-BOL 1	16	10
MBO-BOL 2	14	9
MBO-BOL 3	16	7
MBO-BOL 4	25	4
MBO-BBL 1	17	7
MBO-BBL 2	15	6
MBO-BBL 3	13	6
MBO-BBL 4	16	5
HBO	14	3
Totaal	14	6

Zie voor onderliggende cijfers per opleidingssector tabel 6 in de Statistische Bijlage

Figuur 1.3 geeft de gemiddelde examencijfers weer, waarbij een vergelijking wordt gemaakt tussen gediplomeerden die hun opleiding te makkelijk vonden en gediplomeerden die de moeilijkheidsgraad van de gevolgde opleiding te hoog vonden. Ook van de totale groep gediplomeerden is weergegeven hoe groot het aandeel gediplomeerden per gemiddeld examencijfer was. Het is geen verrassing dat schoolverlaters die de gevolgde opleiding

(veel) te makkelijk vonden, gemiddeld genomen vaker een hoog gemiddeld examencijfer hadden dan degenen die te moeilijkheidsgraad van de opleiding (veel) te hoog vonden. Wel opvallend is dat drie van de tien gediplomeerden die de opleiding te moeilijk vonden, toch een gemiddeld examencijfer hadden van 7,5 (17%) of zelfs hoger (14%).

Figuur 1.3 Gemiddeld examencijfer opgesplitst naar oordeel over moeilijkheidsgraad

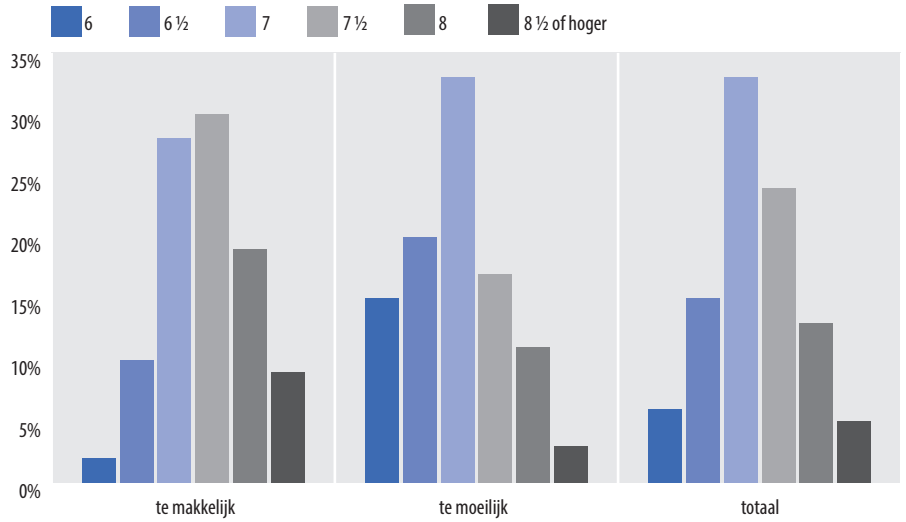

Bron: SIS (ROA) 2013

Strenge beoordeling, uitdagend niveau, pittige examens/opdracht, toetsen op inzicht

Naast de moeilijkheidsgraad van de opleiding is een viertal andere aspecten van de selectiviteit van de opleiding bevraagd. De respondenten is gevraagd in hoeverre ze het (on) eens zijn met de volgende stellingen: 1) de docenten waren streng in de beoordeling van studenten, 2) de opleiding was uitdagend qua niveau, 3) de examens/opdrachten waren over het algemeen zeer pittig en 4) in de opleiding werd voldoende getoetst op inzicht. Figuur 1.4 geeft per stelling het percentage weer dat het (helemaal) niet eens was met de stelling.

Voor alle onderscheiden onderwijsniveaus geldt dat schoolverlaters het minst vaak het oneens zijn met de stelling die het toetsen op inzicht betrof. Het MBO-BOL wordt op dit onderwerp het minst goed beoordeeld (27% is van mening dat er te weinig is getoetst op inzicht). In het MBO-BBL is 20% het met deze stelling oneens en het VMBO (18%) werd op dit onderdeel het beste beoordeeld. Andere onderwerpen worden – ongeacht opleidingsniveau – slechter beoordeeld. Het onderwerp dat het minst positief beoordeeld is, met uitzondering van het AVO, is de strengheid van de opleiding. Het percentage schoolverlaters dat het oneens was met de stelling dat de docenten streng waren in het beoordelen was het hoogst voor MBO-opleidingen met 41% (BBL) en 40% (BOL). Voor het AVO geldt dat van alle stellingen de schoolverlaters het vaakst niet eens waren met de stelling dat de examens/opdrachten in het algemeen zeer pittig waren.

Figuur 1.4 Selectiviteit van de opleiding percentage dat het (helemaal) niet eens was met de stellingen

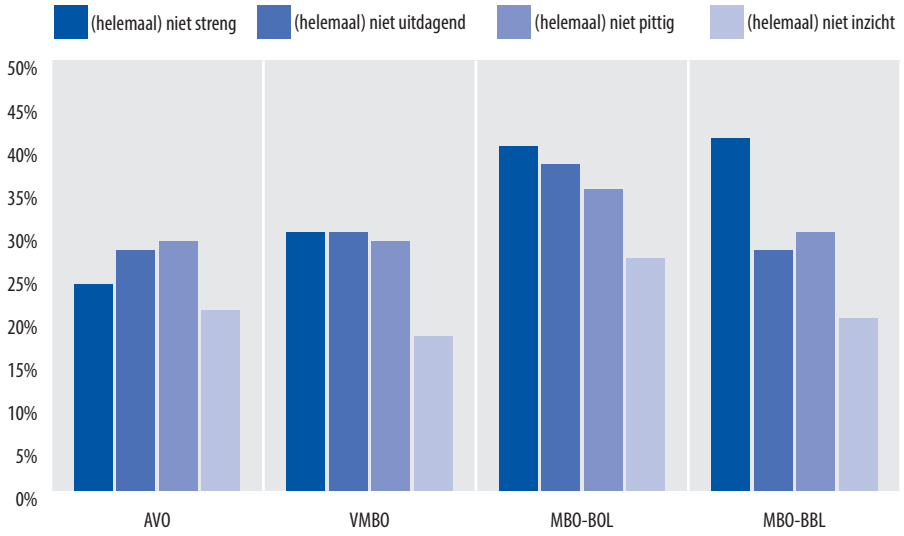

Zie voor de onderliggende cijfers per opleidingssector tabellen 7 t/m 10 in de Statistische Bijlage

Figuur 1.5 Selectiviteit van de opleiding 2008-2012

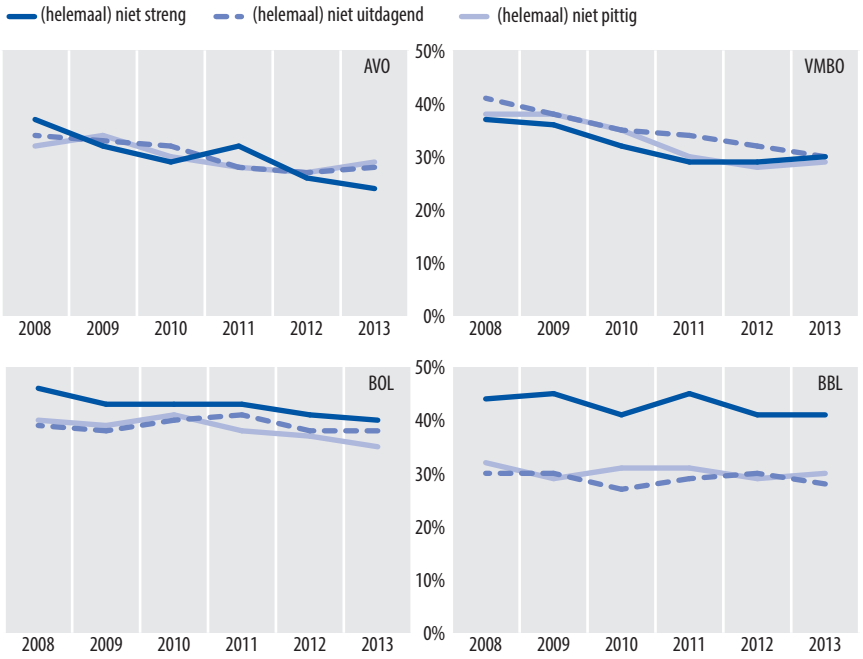

Bron: SIS (ROA) 2007-2013

Voor het AVO en het VMBO geldt dat de selectiviteit (vastgesteld op basis van oordelen van gediplomeerden) in de jaren 2008-2012 is toegenomen. Het percentage gediplomeerden dat de opleiding (helemaal) niet streng, uitdagend en/of pittig vond, daalde in deze periode. In 2013 waren deze percentages ongeveer gelijk aan het voorgaande jaar, enkel het aandeel gediplomeerden van het AVO dat de opleiding (helemaal) niet streng vond nam nog verder af. De oordelen van gediplomeerden van het MBO bleken veel constanter over de loop der jaren.

1.5 Opleiding: Tevredenheid met opleiding

- gediplomeerden van het AVO zijn meer tevreden over hun opleiding dan gediplomeerden van het VMBO of MBO
- gediplomeerden van het AVO en VMBO zijn het meest tevreden over de sfeer op school en het minst tevreden over de hoeveelheid praktijk in de opleiding
- MBO'ers zijn het meest tevreden over de sfeer op school en het minst tevreden over voorlichting over studiemogelijkheden in het vervolgonderwijs
- HBO'ers zijn het meest tevreden over de actualiteit van de inhoud van de opleiding en het minst tevreden over voorlichting over studiemogelijkheden in het vervolgonderwijs

Op basis van verschillende indicatoren is de tevredenheid van respondenten over de gevolgde opleiding gemeten. Het gaat hierbij zowel om de kwaliteit van het onderwijs (bijvoorbeeld de inhoud van de vakken en de manier van lesgeven) als meer materiële en praktische aspecten (bijvoorbeeld voorzieningen). Door een groot aantal aspecten te bevragen ontstaat een zo compleet mogelijk beeld van de oordelen die gediplomeerden toekennen aan de gevolgde studie. Figuur 1.6 laat de tevredenheid over de verschillende aspecten zien voor de gediplomeerden van het AVO, het VMBO en het MBO. Voor het HBO is een afzonderlijke figuur opgenomen (1.7) waarvoor de indicatoren verschillen van deze in figuur 1.6.

Voor de meerderheid van de aspecten (6 van de 11) geldt dat schoolverlaters van het AVO positiever zijn dan de schoolverlaters van het VMBO of MBO. Met name de sfeer op school wordt door gediplomeerden van het AVO goed beoordeeld: bijna acht op de tien leerlingen was hierover (zeer) tevreden. Ook de voorzieningen, de huisvesting, de kwaliteit van de examens en de manier van examineren kenden een goede beoordeling; ongeveer zeven van de tien jongeren waren (zeer) tevreden over deze aspecten van de opleiding. Over de hoeveelheid praktijk in hun lessenpakket waren de gediplomeerden van het AVO het minst tevreden (22% (zeer) tevreden). Dit aandeel ligt met 40% ruim hoger onder gediplomeerden van het VMBO en het hoogst onder gediplomeerden van het MBO (51%). Van de laatstgenoemde groep gediplomeerden was iets meer dan de helft (zeer) tevreden over de hoeveelheid praktijk die zij in hun opleiding kregen.

Figuur 1.6 Beoordeling van opleiding, % (zeer) tevreden

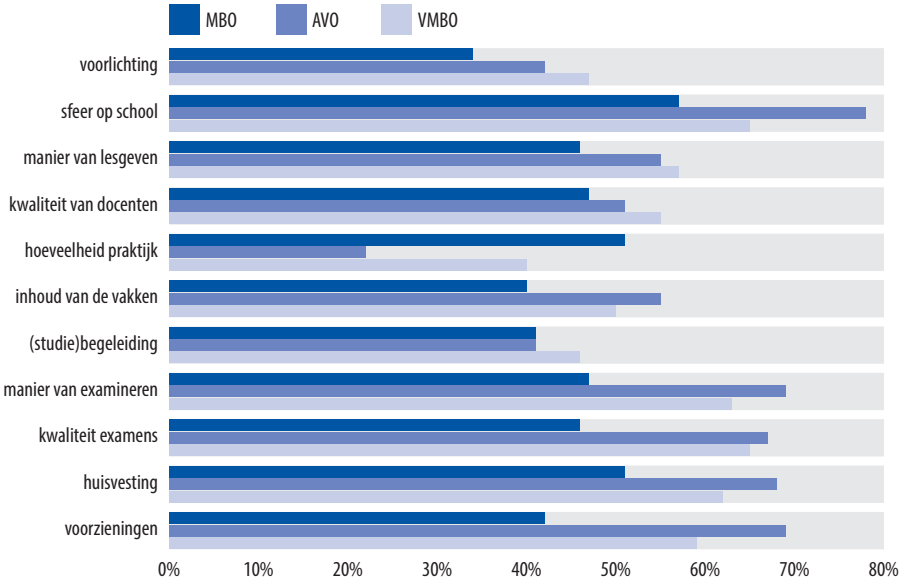

Gediplomeerden van middelbare beroepsopleidingen zijn in de meerderheid van de gevallen (57%) (zeer) tevreden over de sfeer op school. Hoewel dit het best beoordeelde aspect van de opleiding is door MBO'ers, moet worden geconcludeerd dat het oordeel dat gediplomeerden van het MBO in vergelijking met de gediplomeerden van de overige opleidingsniveaus eerder matig is. Dit geldt overigens voor nagenoeg alle bevraagde aspecten. Andere aspecten die door een meerderheid positief werden beoordeeld zijn, zoals eerder genoemd de hoeveelheid praktijk in de opleiding en daarnaast de huisvesting (51%). Gediplomeerden van het VMBO zijn over alle aspecten positiever dan de gediplomeerden van beroepsopleidingen. Over een viertal aspecten zijn de VMBO'ers zelfs positiever dan gediplomeerden van de andere twee opleidingstypen te weten: studiebegeleiding (46%), hoeveelheid praktijk (40%), de kwaliteit van de docenten (55%) en de manier van lesgeven (57%).

Er zijn weinig noemenswaardige verschillen in de beoordeling van de opleiding tussen gediplomeerden van MBO-BOL enerzijds en gediplomeerden van MBO-BBL anderzijds. Er is wel een verschil in de kwaliteit van docenten; waarover jongeren die een opleiding in de beroepsbegeleidende leerweg volgden vaker tevreden zijn (55%), dan jongeren die voor de beroepsopleidende leerweg kozen (43%). Voor wat betreft de hoeveelheid praktijk die in de opleiding aangeboden wordt waren gediplomeerden van MBO-BOL juist positiever; van hen is 53% (zeer) tevreden over de mate waarin zij praktijkles krijgen gedurende de opleiding. Voor het MBO-BBL bedraagt dit percentage 48%.

Voor HBO-gediplomeerden is de tevredenheid over de opleiding deels gemeten aan de hand van de kwaliteit van lesgeven. Zo zijn gediplomeerden van het HBO, in tegenstelling tot gediplomeerden van MBO-opleidingen, gevraagd naar hun mening over onder

andere de actualiteit van de opleiding, de inhoudsdeskundigheid en betrokkenheid van docenten de inbedding van praktijkgericht onderzoek in de opleiding en de internationale oriëntatie van de opleiding. Acht van de twaalf bevraagde aspecten zijn door een meerderheid van de HBO gediplomeerden als (zeer) positief beoordeeld. De tevredenheid wordt het meest gedeeld wanneer het gaat over de actualiteit van de gevolgde opleiding. Ook over verschillende aspecten met betrekking tot docenten (inhoudsdeskundigheid, betrokkenheid en actuele kennis over de beroepspraktijk) is een ruime meerderheid van HBO gediplomeerden over het algemeen zeer tevreden. Gediplomeerden van het HBO blijken slechts in weinig gevallen tevreden te zijn over de voorlichting die zij tijdens hun opleiding hebben gehad over hun verdere loopbaan in vervolgonderwijs dan wel op de arbeidsmarkt. Met name de lage mate van tevredenheid over studiemogelijkheden en vervolgonderwijs springt in het oog; slechts 20% van de jongeren die van de HBO afkomen zijn hier tevreden over. Voor voorlichting over beroepsmogelijkheden ligt dit percentage op 31%.

Figuur 1.7 Beoordeling van opleiding HBO gediplomeerden, % (zeer) tevreden

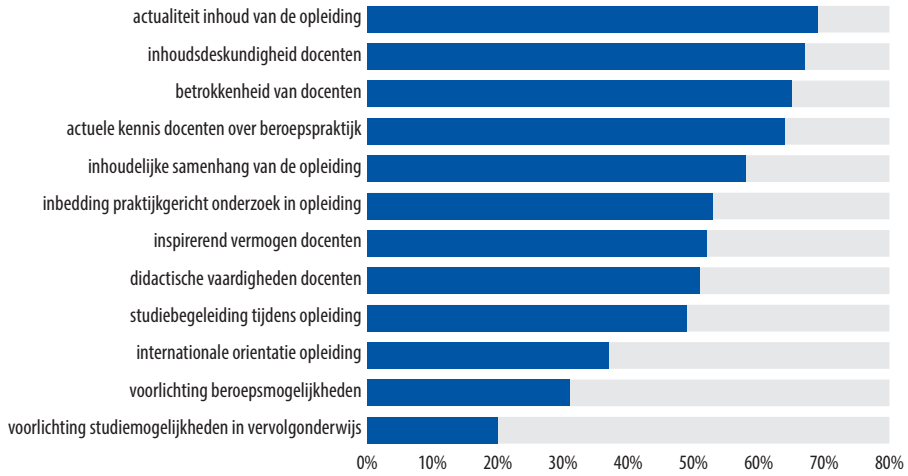

1.6 Opleidingskeuze achteraf

- van alle gediplomeerden zou 86% dezelfde opleiding opnieuw kiezen
- gediplomeerden van het AVO zijn relatief het meest tevreden over hun gemaakte studiekeuze en HBO'ers relatief het minst

Wanneer we gediplomeerden vragen of zij, achteraf bezien, opnieuw voor dezelfde opleiding zouden kiezen, zullen zij hun afwegingen naar verwachting baseren op de verschillende aspecten van de opleiding die aan bod kwamen in de vorige paragraaf. De oplei-

dingskeuze die gediplomeerden achteraf bezien zouden maken kan daarom worden gezien als een samenvattend oordeel over de gevolgde opleiding. In tabel 1.6 is voor de verschillende opleidingstypen zowel het aandeel gediplomeerden gepresenteerd dat achteraf voor dezelfde opleiding zou kiezen als het percentage dat niet tevreden is over hun studiekeuze en dus een andere opleiding zou kiezen. Van alle gediplomeerde schoolverlaters zou 86% dezelfde opleiding opnieuw kiezen. Dit percentage laat zien dat de respondenten in een zeer ruime meerderheid van de gevallen nog steeds achter de eerder gemaakte studiekeuze staan. Onder de gediplomeerden van het HAVO en het VWO zou zelfs respectievelijk 97% en 98% achteraf bezien dezelfde opleiding kiezen. Ook de gediplomeerden van het VMBO zijn bovengemiddeld vaak tevreden over hun opleidingskeuze (88%). Wat gediplomeerden van MBO-opleidingen betreft, zijn degenen die een MBO-BOL opleiding volgden op niveaus 1 tot en met 3 het minst tevreden met hun opleidingskeuze, maar ook voor hen geldt dat (iets minder dan) driekwart aan dezelfde opleiding zou beginnen wanneer de keuze opnieuw gemaakt kon worden. Van de gediplomeerden van MBO-BOL niveau 4 opleidingen kiest 78% achteraf voor dezelfde opleiding. Voor gediplomeerden van BBL opleidingen ligt dit aandeel hoger, ongeacht het niveau van de opleiding. Gediplomeerden van MBO-BBL niveau 3 en niveau 4 zijn het meest tevreden over hun studiekeuze: 86% van hen zou aan dezelfde opleiding beginnen. De gediplomeerden van het HBO zijn, evenals de gediplomeerden van MBO-BOL en van MBO-BBL niveau 1 en 2, achteraf gezien minder dan gemiddeld tevreden met de gemaakte studiekeuze. 78% van de HBO'ers geeft aan voor dezelfde opleiding te kiezen wanner de tijd zou worden teruggedraaid.

Tabel 1.6 Tevredenheid met opleidingskeuze achteraf (%)

	opleidingskeuze achteraf	
	zelfde opleiding	andere opleiding
HAVO	97	3
VWO	98	2
VMBO	88	12
MBO-BOL 1	73	27
MBO-BOL 2	75	25
MBO-BOL 3	75	25
MBO-BOL 4	78	22
MBO-BBL 1	79	21
MBO-BBL 2	83	17
MBO-BBL 3	86	14
MBO-BBL 4	86	14
HBO	78	22
Totaal	86	14

Zie voor onderliggende cijfers per opleidingssector tabel 28 in de Statistische Bijlage

Figuur 1.8 laat per onderwijssector de tevredenheid met de studiekeuze zien. Op alle onderscheiden onderwijsniveaus is zichtbaar dat gediplomeerden die een opleiding in de sector Gezondheidszorg hebben gevolgd het vaakst tevreden zijn met hun opleidingskeuze. In het MBO en HBO is daarnaast het percentage dat achteraf voor dezelfde opleiding zou kiezen relatief hoog onder gediplomeerden van de onderwijssector Techniek. Voor het VMBO is dit juist de opleidingssector waarvan gediplomeerden het minst vaak tevreden zijn over hun openingskeuze. Uit de cijfers in tabel 1.6 maakten we al op dat gediplomeerden van BBL-opleidingen vaker tevreden zijn over hun opleidingskeuze dan gediplomeerden van het BOL onderwijs. Dit geldt eveneens voor alle onderliggende opleidingssectoren. Met name het verschil in tevredenheid van gediplomeerden uit de landbouwsector tussen de twee leerwegen is groot: van de BOL-gediplomeerden van landbouwopleidingen zou iets meer dan zeven op de tien gediplomeerden achteraf dezelfde opleiding kiezen, voor MBO-BBL ligt dit aandeel op 86%. Op HBO niveau vinden we naast de sectoren Gezondheidszorg en Techniek een hoge mate van tevredenheid met de opleidingskeuze binnen Kunst, taal en cultuur en het Onderwijs. HBO'ers die een opleiding volgden in de sectoren Landbouw, Economie of Gedrag en Maatschappij kiezen veel minder vaak dan gemiddeld achteraf voor dezelfde opleiding.

Figuur 1.8 Tevredenheid met opleidingskeuze achteraf

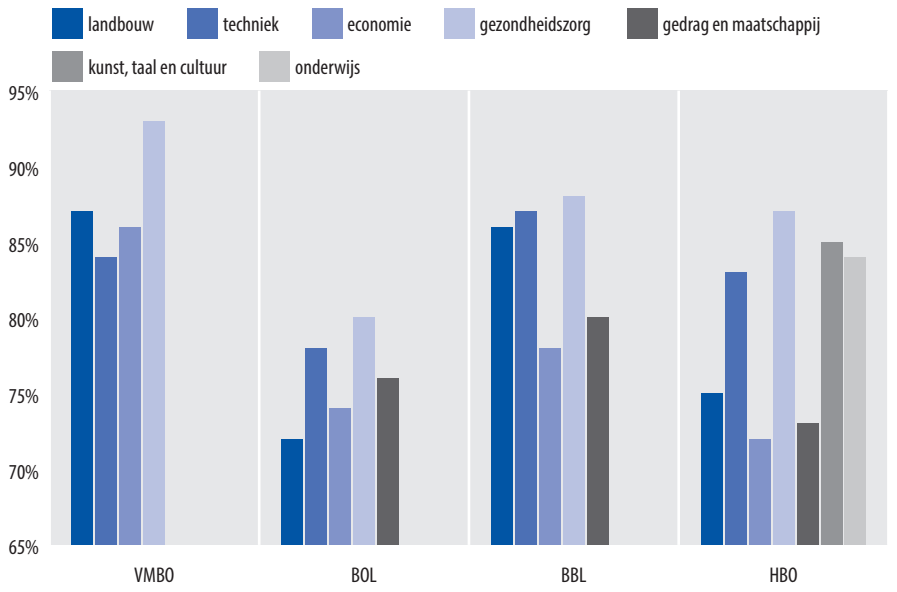

Na het behalen van het diploma kunnen jongeren er voor kiezen om een vervolg te geven aan hun onderwijsloopbaan. De groep gediplomeerden die dit besluit te doen komt in de paragrafen 1.7 tot en met 1.9 aan bod. Meer specifiek wordt in deze paragrafen gekeken naar welke onderwijsniveaus de gediplomeerden in het vervolgonderwijs doorstromen

(paragraaf 1.7), hoe goed ze op deze stap zijn voorbereid (paragraaf 1.8) en hoe succesvol ze in hun vervolgstudie zijn (paragraaf 1.9).

1.7 Vervolgonderwijs: Kwalificerende vervolgtrajecten

- 85% van de VMBO'ers stroomt door naar een MBO vervolgopleiding
- 87% van de gediplomeerden van het AVO stroomt door naar een vervolgopleiding in het hoger onderwijs
- 55% van de gediplomeerden van het MBO-BOL stroomt door naar een vervolgopleiding
- 23% van de gediplomeerden van het MBO-BBL stroomt door naar een vervolgopleiding
- 30% van de gediplomeerden van het HBO stroomt door naar een vervolgopleiding

In dit hoofdstuk staan gediplomeerden centraal die in aansluiting op hun gevolgde opleiding gestart zijn met een nieuwe opleiding en ten tijde van het enquêtemoment in de meeste gevallen iets meer dan een jaar met hun vervolgstudie bezig zijn. De doorstroom naar het vervolgonderwijs neemt af naarmate het behaalde kwalificatieniveau toeneemt. Figuur 1.9 laat de belangrijkste stromen per onderwijssoort zien.

Figuur 1.9 Kwalificerende vervolgtrajecten na het verlaten van de opleiding

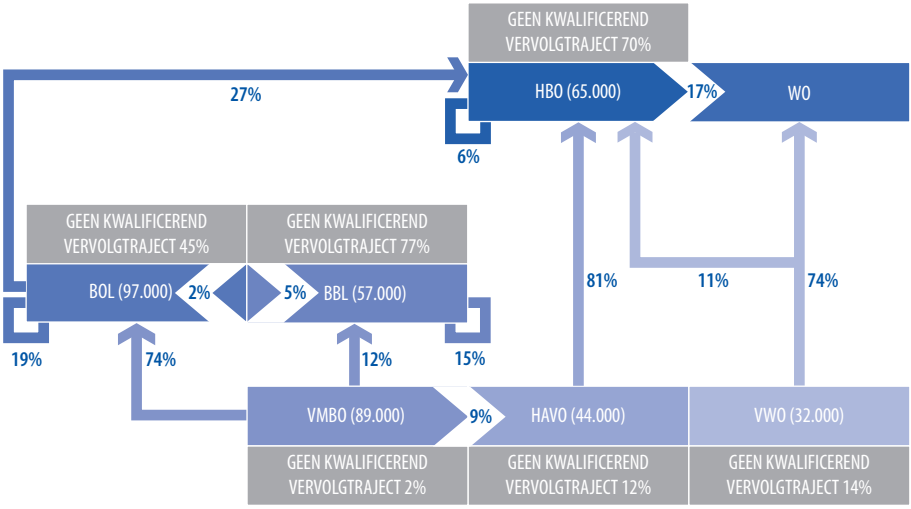

Bron: CBS Statline, SIS (ROA)

Uit de cijfers blijkt duidelijk dat een VMBO diploma niet gezien wordt als een startkwalificatie: van de gediplomeerde VMBO'ers stroomt vrijwel iedereen door naar een vervolgopleiding[10]. Het merendeel (74%) kiest voor een MBO-BOL opleiding, een klein deel (12%) gaat naar het meer praktijkgerichte MBO-BBL onderwijs. Hoewel voor het totale VMBO de doorstroom binnen het VO (naar de HAVO) maar klein is (9%), gaat één op de vijf VMBO-tl gediplomeerden toch nog verder met een HAVO opleiding. Schoolverlaters met een HAVO- of VWO-diploma op zak kiezen in 87% van de gevallen voor een studie in het hoger onderwijs. Van de HAVO gediplomeerden begint 81% met een opleiding in het HBO, bijna driekwart van de VWO gediplomeerden gaat verder met een WO-studie. 2% van alle VMBO gediplomeerden stroomt niet door naar vervolgonderwijs en is daarmee een voortijdig schoolverlater (vsv'er).

Tekstbox 1.1 School Ex 2.0 Programma

Om te proberen de doorstroom van MBO-gediplomeerden naar vervolgonderwijs te verhogen worden er in de schooljaren 2012/2013 en 2013/2014 exitgesprekken gevoerd met (aanstaand) gediplomeerden van het MBO, waarin degenen die (nog) niet van plan zijn om door te studeren worden gestimuleerd om dat toch wel te doen. Dit gebeurt in het kader van het School Ex 2.0 Programma, welke als doel heeft jeugdwerkloosheid te voorkomen en verminderen. Een tweede onderdeel van het School Ex 2.0 Programma zijn de ombuigingsgesprekken. Dit zijn gesprekken met jongeren die zich hebben aangemeld voor een MBO-opleiding met weinig arbeidsmarktperspectief, waarin ze worden gestimuleerd om voor een MBO-opleiding met betere arbeidsmarktperspectieven te kiezen. Een evaluatie van het eerste jaar van het School Ex 2.0 Programma is onlangs verschenen (zie ROA, 2014/II).

Ondanks dat het AVO met name bedoeld is ter voorbereiding op het vervolgonderwijs gaat nog steeds iets meer dan 10% van de gediplomeerden niet verder met een vervolgstudie; in ieder geval niet direct in aansluiting op hun HAVO of VWO studieperiode. Deels zal het hier gaan om jongeren die besluiten een 'tussenjaar' te nemen. In de periode 2008-2012 is het aantal gediplomeerden van het AVO dat een tussenjaar neemt voorafgaand aan vervolgonderwijs toegenomen. Van de AVO gediplomeerden die in 2008 hun diploma behaalden gaf 7% aan na het behalen van hun diploma iets anders te zijn gaan doen dan werken of onderwijs volgen. Dit aandeel is – met uitzondering van 2011 – constant gestegen tot 9,6% in 2013. Op basis van de schoolverlatersenquête kan niet worden vastgesteld wat deze schoolverlaters met hun diploma op zak zijn gaan doen. Volgens studies van het Europees Platform en de Nuffic gaat grofweg een derde van deze jongeren reizen.[11]

10. Voor een uitgebreide rapportage over het VMBO en de doorstroom naar het vervolgonderwijs zie Doorstroomatlas VMBO: De onderwijsloopbanen van vmbo'ers in kaart gebracht. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2012.
11. Startmonitor Nuffic (2013).

Vanuit het MBO is de doorstroom naar het vervolgonderwijs aanzienlijk lager dan vanuit middelbaar onderwijs. 45% van de MBO-BOL gediplomeerden gaat niet verder met een vervolgstudie. 17% van de MBO-BOL gediplomeerden kiest voor een HBO vervolgstudie. Deze groep bestaat voornamelijk uit niveau- 4 gediplomeerden. De doorstroom binnen de eigen BOL leerweg is 20%. Vanuit de MBO-BBL gaan de meeste gediplomeerden niet verder in het onderwijs (77%). Van degenen die wel verder leren kiezen de meesten wederom voor een opleiding in de BBL (15%) slechts een kleine groep stapt over naar de BOL (2%). Het HBO is voor veel van de gediplomeerden het eindstation als het om hun studietraject gaat. Zeven op de tien HBO'ers gaan niet verder in het onderwijs. Het merendeel van hen kiest voor een start op de arbeidsmarkt. Van de overige 30% van de HBO gediplomeerden kiest 17% voor een WO-opleiding, vervolgt 6% de onderwijscarrière binnen het HBO en start 6% met een andere type onderwijs.

Figuur 1.10 Kwalificerende MBO-vervolgtrajecten na het verlaten van de VMBO-opleiding

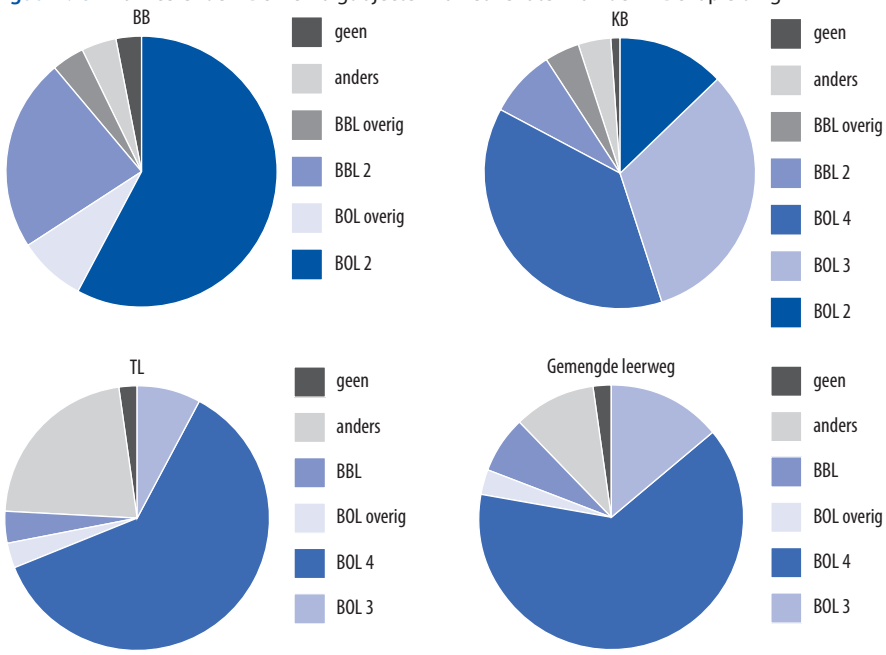

Omdat het VMBO diploma geen startkwalificatie biedt, blijft vooral de doorstroom van het VMBO naar het MBO een belangrijke leerlingenstroom in het Nederlandse onderwijsstelsel. Figuur 1.10 brengt daarom de doorstroom van de verschillende VMBO leerwegen naar het MBO in kaart. Met het oog op de leesbaarheid van de figuur, zijn aandelen van minder dan 5% niet in de figuur opgenomen.

De gediplomeerden van de VMBO basisberoepsgerichte leerweg stromen met name door naar MBO niveau 2 opleidingen. Het overgrote deel, 66%, kiest hierbij voor een

MBO-BOL opleiding hetgeen een stijging van 6%-punt is ten opzichte van de vorige meting in 2012. Ook van de gediplomeerden van de kaderberoepsgerichte leerweg stroomt het merendeel naar de BOL maar dan naar opleidingen op niveau 3 en 4, samen 70%. Ten opzichte van de meting in 2012 is er wel sprake van een verschuiving van de doorstroom van de niveau 4 naar de niveau 3 opleidingen vanuit de kaderberoepsgerichte leerweg. Zo'n 11% stroomt naar de niveau 2 en 3 opleidingen van het MBO-BBL. Dit is een afname van 4%-punt ten opzichte van de meting in 2012. Vanuit de gemengde en de theoretische leerweg stroomt meer dan 60% door naar het MBO-BOL niveau 4 onderwijs. Zo'n 10% kiest voor een MBO-BOL opleiding op niveau.

1.8 Vervolgonderwijs: Voorbereiding en aansluiting

- gediplomeerden van het VWO zijn het meest tevreden over de aansluiting van hun opleiding op vervolgonderwijs, en gediplomeerden MBO-4 het minst
- een ruime meerderheid van de gediplomeerden van het VMBO en het AVO is tevreden over de aansluiting met het vervolgonderwijs
- gediplomeerden van het VMBO zijn aanzienlijk minder tevreden over hun voorbereiding op vervolgonderwijs dan gediplomeerden van het AVO
- gediplomeerden van het VMBO en HAVO geven aan dat de voorlichtingsdagen die werden georganiseerd door de vervolgopleidingen de belangrijkste informatiebron bij hun studiekeuze was

Een succesvol vervolg in de onderwijsloopbaan vereist een goede voorbereiding op mogelijke vervolgopleidingen. In deze paragraaf wordt nagegaan hoe gediplomeerden deze voorbereiding hebben ervaren. Dit doen we allereerst aan de hand van figuur 1.11, waarin voor elk onderscheiden opleidingstype het oordeel van gediplomeerden over de aansluiting tussen de voltooide opleiding en de vervolgopleiding is gegeven. MBO niveau 4 gediplomeerden die doorstromen naar een vervolgopleiding, vaak in het HBO, melden relatief gezien de minst goede aansluiting met de vervolgopleiding. Iets meer dan één op de vijf MBO-BOL niveau 4 gediplomeerden vindt de aansluiting goed en 36% zegt het redelijk te vinden. Dit betekent dat meer dan vier op de tien gediplomeerden van MBO-BOL niveau 4 van mening zijn dat hun vervolgopleiding onvoldoende aansluit bij de door hen gevolgde opleiding. Onder de gediplomeerden van het MBO-BBL niveau 4 die hun onderwijs carrière voortzetten ligt het aandeel dat de aansluiting met vervolgonderwijs tenminste redelijk vindt, hoger. 35% van de gediplomeerden van dit opleidingstype vond de aansluiting goed en nog eens 29% gaf aan de voorbereiding op vervolgonderwijs redelijk te vinden. De MBO-BOL gediplomeerden die een diploma op een lager niveau haalden zijn positiever over de aansluiting met het vervolgonderwijs (geldt voor beide leerwegen). Hieruit kan worden geconcludeerd dat doorstroom binnen het MBO doorgaans als gemakkelijker wordt ervaren dan de doorstroom van een MBO opleiding (niveau 4) naar het HBO. Gediplomeerden van het HBO waren in het merendeel van

de gevallen tevreden over de voorbereiding die de gevolgde opleiding bood voor een vervolgopleiding. Ruim zeven van de tien HBO'ers vond de aansluiting redelijk of goed. Voor de doorstromers uit het voortgezet onderwijs geldt dat minimaal driekwart van de gediplomeerde doorstromers een goede dan wel redelijke aansluiting rapporteerde. Dit percentage ligt het hoogst onder gediplomeerden van het VWO. Ongeveer 85% van deze jongeren vond de aansluiting met vervolgonderwijs redelijk of goed.

Figuur 1.11 Aansluiting met vervolgonderwijs

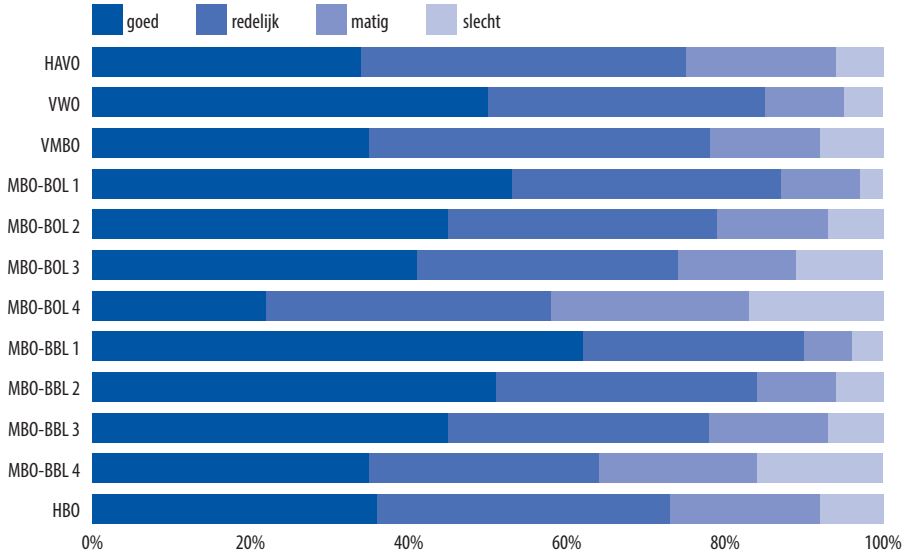

De aansluiting van een opleiding met vervolgonderwijs is in het bijzonder relevant voor jongeren afkomstig van het AVO en het VMBO, omdat zij na het behalen van hun diploma nog niet over een startkwalificatie (VMBO) beschikken en in nagenoeg alle gevallen hun onderwijsloopbaan vervolg geven (zie stroomfiguur 1.9). Tabel 1.7 presenteert voor gediplomeerden van het AVO in hoeverre zij hierover tevreden zijn. Hierbij is onderscheid gemaakt in de verschillende profielen die worden aangeboden binnen het AVO.

Tabel 1.7 Oordeel van AVO gediplomeerden over voorbereiding en aansluiting op vervolgonderwijs naar profiel (%)

	voldoende/goede voorbereiding op vervolgonderwijs	voldoende/goede aansluiting met vervolgopleiding
Cultuur en maatschappij	77	79
Economie en maatschappij	80	77
Natuur en gezondheid	76	71
Natuur en techniek	82	83
Combinatieprofiel	88	85
Totaal	81	79

Van alle gediplomeerden van het AVO vindt 81% dat de opleiding hen goed heeft voorbereid op vervolgonderwijs en een iets kleiner aandeel (79%) dat de aansluiting van het AVO op de vervolgopleiding goed of tenminste voldoende was. Aansluiting en voorbereiding lijken dicht bij elkaar te liggen, ook gezien de percentages voor de verschillende profielen. Het meest positief over zowel de voorbereiding op vervolgonderwijs als de aansluiting met de vervolgopleiding zijn AVO-gediplomeerden met een combinatieprofiel. Van hen vindt 88% dat de voorbereiding voldoende dan wel goed was en was 85% tevreden over de aansluiting met de vervolgopleiding.

Tabel 1.8 presenteert dezelfde cijfers als tabel 1.7, maar dan naar voor de leerwegen binnen het VMBO. Voor wat betreft de voorbereiding op het vervolgonderwijs zijn gediplomeerden van het VMBO aanzienlijk kritischer dan jongeren afkomstig van het AVO. Het meest tevreden met de voorbereiding die het VMBO bood op vervolgonderwijs zijn de jongeren die de gemengde leerweg volgden. Drie op de vijf gediplomeerden van deze leerweg zijn hierover (zeer) tevreden. Voor de overige leerwegen bedraagt dit aandeel slechts plusminus de helft van alle gediplomeerden. Opvallend is dat hier, in tegenstelling tot wat eerder voor het AVO werd geconstateerd, wel een groot verschil bestaat tussen de tevredenheid over de voorbereiding en de aansluiting die zij ervaren hebben na hun middelbare schoolopleiding. Over de aansluiting is namelijk ruim driekwart van de gediplomeerden van het VMBO (meer dan) tevreden.

Tabel 1.8 Oordeel van VMBO gediplomeerden over voorbereiding en aansluiting op vervolgonderwijs VMBO leerweg (%)

	(zeer) tevreden met voorbereiding op vervolgonderwijs	voldoende/goede aansluiting met vervolgopleiding (%)
Theoretische leerweg	51	78
Gemengde leerweg	58	80
Kaderberoepsgerichte leerweg	50	75
Basisberoepsgerichte leerweg	51	80
Totaal	51	78

Om goed voorbereid te kunnen starten aan vervolgonderwijs is het van belang goed geïnformeerd te zijn over mogelijke vervolgopleidingen. Hiertoe is een breed scala aan informatiebronnen voorhanden, die van nut kunnen zijn bij het maken van een studiekeuze. Aan gediplomeerden van het middelbaar onderwijs is gevraagd om aan te geven welke bronnen zij hebben geraadpleegd voor het maken van deze keuze en welke naar eigen zeggen de belangrijkste informatiebron was. Tabel 1.9 geeft per opleidingsniveau de belangrijkste informatiebron bij de studiekeuze. Voorlichtingsdagen die worden georganiseerd door vervolgopleidingen worden door het grootste deel van de gediplomeerden beschouwd als de belangrijkste informatiebron bij het kiezen van een vervolgopleiding. Voor alle opleidingsniveaus was het aandeel gediplomeerden dat deze bron aankruiste als zijnde de belangrijkster ruim een derde. Er komen echter ook grote verschillen tussen de gediplomeerden van het VMBO aan de ene kant en gediplomeerden van het AVO aan de andere kant naar voren. Gediplomeerden van het VMBO noemden, na de voorlichtingsdagen van vervolg-

opleidingen, ook meeloopdagen en docenten/decanen/mentoren van de VMBO opleiding als zijnde de belangrijkste informatiebron. Voor beide bronnen bedroeg dit aandeel 10% van de gediplomeerden. Meeloopdagen worden ook voor gediplomeerden van de HAVO en het VWO relatief vaak als meest belangrijkste informatiebron beschouwd, door respectievelijk 27% en 36% van de respondenten. Het belang van de meeloopdag groeit in zekere mate mee met het opleidingsniveau. Ook websites worden door een noemenswaardig deel van de gediplomeerden genoemd als zijnde belangrijkste informatiebron bij het studiekeuzeproces. Docenten, decanen en/of mentoren speelden voor ex-AVO leerlingen veel minder vaak de belangrijkste rol bij het kiezen van een vervolgopleiding.

Tabel 1.9 Belangrijkste informatiebron bij studiekeuze (%)

	VMBO	HAVO	VWO	Totaal
voorlichtingsdagen georganiseerd door vervolgopleidingen	37	35	36	37
meeloopdagen bij vervolgopleidingen	14	27	36	22
websites van vervolgopleidingen	8	14	12	10
docenten/ decanen/ mentoren	14	5	4	10
overige informatiebronnen	10	6	6	8
voorlichtingsdagen georganiseerd	8	5	1	6

* Informatiebronnen die door minder dan 5 procent van de schoolverlaters zijn genoemd als zijnde de belangrijkste informatiebron bij de studiekeuze, zijn niet in de tabel opgenomen.

1.9 Vervolgonderwijs: Succes

- van alle gediplomeerden geeft 10% aan inmiddels weer te zijn gestopt met de vervolgopleiding die zij na hun afstuderen zijn gaan volgen; een groot deel van deze 10% is echter direct met een nieuwe vervolgopleiding gestart
- de meeste uitval komt voor bij gediplomeerden van het MBO-BOL 4 die verder zijn gaan studeren
- de meeste uitvallers van vervolgopleidingen geven aan dat een gebrek aan motivatie de belangrijkste reden was om met de vervolgopleiding te stoppen

In de voorgaande paragraaf is een beeld geschetst van de kwaliteit van de overgang van een opleiding naar vervolgonderwijs. Hiertoe is gekeken naar allerlei subjectieve indicatoren die het oordeel van gediplomeerden uitdrukken. Een goede aansluiting zal naar verwachting leiden tot een lagere uitval in het vervolgonderwijs. Om inzicht in dit studiesucces te krijgen kijken we naar het percentage dat op het moment van enquêtering (ongeveer anderhalf jaar na het behalen van het diploma) de vervolgopleiding (voortijdig) heeft verlaten. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen het wisselen van vervolgopleiding en het echt verlaten van het onderwijs. Figuur 1.12 toont het aandeel gediplomeerden dat de vervolgopleiding voortijdig heeft verlaten zonder direct aan een andere opleiding begonnen te zijn (de netto uitval), alsmede het aandeel dat binnen anderhalf jaar van studie wisselde.

In totaal geeft 10% van de jongeren die na het behalen van hun diploma zijn gaan doorleren op het enquêtemoment, aan gestopt te zijn met de vervolgopleiding die zij kozen. De havisten en gediplomeerden van MBO-BOL opleidingen op niveau 4 stoppen het vaakst van alle doorstromers voortijdig met hun vervolgopleiding (15%). Dit percentage ligt met name voor gediplomeerden van de HAVO aanzienlijk lager dan een jaar daarvoor, waarin nog ruim een kwart van de doorstromers aangaf reeds te zijn gestopt met de vervolgopleiding. Doorstromers vanuit het VWO verlaten iets vaker dan gemiddeld voortijdig hun vervolgopleiding (12%). Voor gediplomeerden van het VMBO die gaan doorstuderen, ligt dit percentage juist iets lager dan de gemiddelde uitval (9%). Voor doorstromers vanuit het MBO-BOL kan in het algemeen worden geconcludeerd dat de voortijdige beëindiging van vervolgopleidingen niet vaker en niet minder vaak dan gemiddeld voorkomt. Er bestaan echter grote verschillen tussen de niveaus, waarbij enerzijds de gediplomeerden van de niveaus 1 tot en met 3 het relatief goed doen en gediplomeerden van MBO-BOL opleidingen op niveau 4 het relatief slecht doen in termen van uitval. Dit is niet heel verrassend, gezien de eerdere constatering dat gediplomeerden van deze opleidingen het minst van alle gediplomeerden tevreden zijn over de aansluiting tussen de eerder gevolgde opleiding en het vervolgonderwijs.

Figuur 1.12 Netto uitval en studiewisselaars

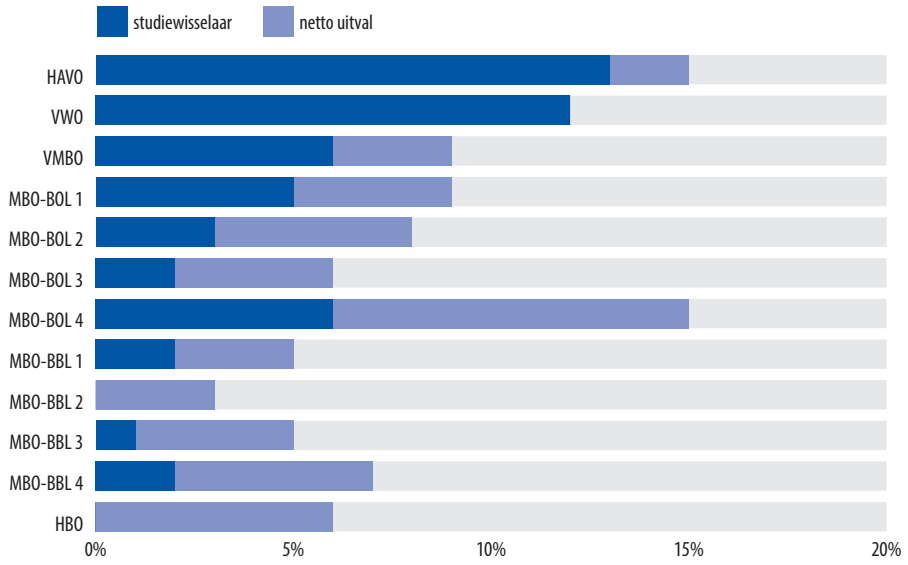

De percentages uit bovenstaande alinea brengen de buto uitval van schoolverlaters in kaart. Hierbij moet echter in het oog worden gehouden dat een variërend deel hiervan na het voortijdig beëindigen van een vervolgstudie weer aan een andere studie begint. Dit blijkt voor het overgrote deel van de schoolverlaters van de HAVO, het VWO en het VMBO het geval te zijn. Ook de uitvallers met een MBO-BOL diploma maken in iets minder dan de helft van de gevallen een studieswitch, waardoor zij behouden blijven in

de onderwijspopulatie en niet behoren tot de netto uitval. Zo bezien is het relevanter om naar netto in plaats van bruto studie uitval te kijken. Toch is het niet onbelangrijk om een idee te hebben van de omvang van de groep studiewisselaars, omdat het wisselen van studie vaak nadelen met zich meebrengt in termen van studievertraging en studiekosten zowel op individueel als op macroniveau. De netto uitval is het hoogst onder MBO-BBL gediplomeerden en gediplomeerden van het HBO.

Aan de gediplomeerden die een vervolgopleiding startten en op het moment van enquêteren aangaven hiermee reeds gestopt te zijn, is gevraagd wat hier de reden voor was. Tabel 1.10 geeft een overzicht van de genoemde redenen, waarbij wederom een onderscheid is gemaakt tussen de netto uitvallers enerzijds en de studiewisselaars anderzijds. Het zal geen verrassing zijn dat bijna de helft van de studiewisselaars wegens keuze voor een andere opleiding de vervolgopleiding voortijdig verliet. Een belangrijke reden voor het voortijdig verlaten van de opleiding die werd genoemd door beide groepen uitvallers was een tekortschietende motivatie. Dit was voor netto uitvallers de belangrijkste reden (38%) en ook voor de studiewisselaars stond deze reden - samen met de keuze voor een andere opleiding - op nummer één. Studiewisselaars gaven iets vaker dan netto uitvallers als reden voor voortijdige uitval dat de lessen niet interessant genoeg waren (30%, respectievelijk 25%). Een noemenswaardig deel van de uitvallers zag daarnaast een oorzaak in lessen die niet interessant genoeg waren en een slechte organisatie. Netto uitvallers geven veel vaker dan studiewisselaars aan vanwege persoonlijke problemen zonder diploma uit de vervolgopleiding te zijn gestapt.

Tabel 1.10 Redenen voor voortijdig verlaten van vervolgopleiding (% genoemd, meerdere antwoorden mogelijk) (%)

	netto uitvallers	studiewisselaars
keuze voor andere opleiding	10	47
onvoldoende gemotiveerd	38	47
lessen niet interessant genoeg	25	30
organisatie was slecht	24	22
opleiding te moeilijk, te specialistisch	25	24
vanwege persoonlijke problemen	18	8
passend werk aangeboden gekregen	6	0
reisafstand bezwaarlijk	2	4
combinatie met thuissituatie te zwaar	2	0
sfeer op school	15	11
gepest op school	1	2
niet veilig op school	1	1

Vooralsnog kwamen hoofdzakelijk de schoolverlaters aan bod die ervoor kozen hun studieloopbaan te vervolgen na het behalen van hun diploma. In het vervolg van dit hoofdstuk wordt ingegaan op de arbeidsmarktintrede van gediplomeerden, waarbij aandacht wordt besteed aan de kans op het vinden van een baan, de kwaliteit van het gevonden werk, het dienstverband en ook de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en het werk. De arbeidsintrede van recent gediplomeerden is in de afgelopen jaren sterk

bemoeilijkt door de economische crisis en bijbehorende negatieve werkgelegenheidsontwikkelingen. Als gevolg hiervan neemt de werkloosheid al sinds 2008 onafgebroken toe, vooral onder jongeren.[12] Dit zal in de komende paragrafen verder worden belicht.

1.10 Arbeidsmarkt: Kans op werk

- van alle gediplomeerden van het MBO-BOL kreeg 22% te maken met intredewerkloosheid, terwijl van het MBO-BBL slechts 12% te maken kreeg met intredewerkloosheid
- van alle gediplomeerden van het HBO kreeg ruim 30% te maken met intredewerkloosheid
- het percentage gediplomeerden dat te maken krijgt met intredewerkloosheid is over de afgelopen jaren sterk gestegen
- 1,5 jaar na het behalen van het diploma, is 17% van alle gediplomeerden van het MBO-BOL werkloos; voor het MBO-BBL is dat 5% en voor het HBO (voltijd) en WO (master) 10%
- ook het percentage gediplomeerden dat 1,5 jaar na het behalen van het diploma werkloos is, is over de afgelopen jaren sterk gestegen
- de werkloosheidscijfers zijn het laagst onder gediplomeerden die een studie in de gezondheidszorg hebben afgrond

Wanneer een schoolverlater direct na het behalen van een diploma tenminste een maand werkloos is geweest (in dit geval waarschijnlijk in voorjaar/zomer 2012) spreken we van intredewerkloosheid. In het schoolverlatersonderzoek hebben we de mate van intredewerkeloosheid onderzocht door respondenten retrospectief te vragen naar het aantal maanden dat zij werkloos zijn geweest voordat zij aan hun eerste baan begonnen. In figuur 1.13 is de zoekduur naar de eerste baan, in klassen, weergegeven voor de verschillende opleidingscategorieën.

De resultaten in figuur 1.14 laten allereerst grote verschillen zien tussen gediplomeerden van de beroepsopleidende leerweg (BOL) en gediplomeerden van de beroepsbegeleidende leerweg (BBL). Van de jongeren die een BOL opleiding hebben afgerond kreeg gemiddeld genomen over alle vier de niveaus 22% te maken met intredewerkloosheid. Voor de MBO-BBL opleidingen lag dit aandeel gemiddeld genomen 10%-punt lager (12%). Met andere woorden kan worden gesteld dat gediplomeerden van het BBL een aanzienlijk grotere kans hebben om direct na afstuderen aan het werk te gaan dan schoolverlaters van BOL opleidingen. Dit is niet zo verwonderlijk gezien het feit dat BBL gediplomeerden na het behalen van hun diploma veelal in dienst treden bij het bedrijf waar zij hun opleiding hebben gevolgd.

12. De situatie van jongeren op de arbeidsmarkt reageert over het algemeen heviger en sneller op conjuncturele schommelingen dan die van de totale beroepsbevolking (Borghans & Wolbers, 2003).

Figuur 1.13 Intredewerkloosheid 2013

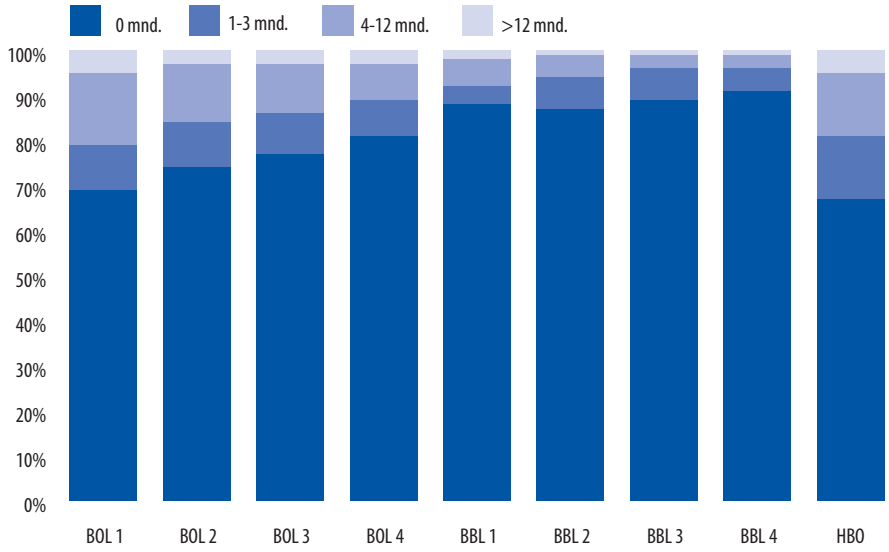

Voor de jongeren met een MBO-BOL diploma varieert de kans op intredewerkloosheid verder aanzienlijk naar gelang het niveau van de opleiding. Deze kans is het hoogst voor MBO-BOL niveau 1, waarvoor geldt dat ruim drie van de tien gediplomeerden langer dan één maand werkloos was voor het vinden van de eerste baan. Bovendien was een noemenswaardig aandeel gediplomeerden (5%) van deze opleidingscategorie meer dan een jaar werkloos voordat zij erin slaagden een baan te vinden. De jongeren die een MBO-BOL opleiding volgden op het hoogste niveau hebben met 19% een veel kleinere kans op intredewerkloosheid. Voor HBO'ers geldt dat de kans om langer dan een maand werkloos te zijn na het afronden van de opleiding het hoogst is van alle gepresenteerde opleidingscategorieën. De kans op intredewerkloosheid bedroeg voor deze groep maar liefst 33%. Het is opvallend dat HBO'ers vaker werkloos zijn in de maand na afstuderen dan de groep die zonder startkwalificatie de arbeidsmarkt betrad (MBO niveau 1). Dit kan erop duiden dat het voor HBO'ers moeilijker is dan voor MBO'ers om aan werk te komen. Een alternatieve verklaring is echter dat gediplomeerden van het HBO kritischer zijn in hun zoektocht naar (passend) werk en daardoor bijvoorbeeld minder vaak dan gediplomeerden van het MBO een baan aannemen dat onder het niveau is. Het is in dat geval wel te verwachten dat zij na enkele maanden toch een baan aan zullen nemen die zij aanvankelijk als niet geschikt beoordeelden. Toch duurde het voor één op de vijf gediplomeerden van het HBO zelfs langer dan 3 maanden voordat zij hun eerste baan vonden.

Figuur 1.14 laat zien dat het percentage gediplomeerden dat moeite had met het vinden van een baan direct na het verlaten van het onderwijs sterk is gestegen in de afgelopen vijf jaar. Deze stijging is het grootst voor HBO'ers waarvan in 2012 gemiddeld 19% langer dan 3 maanden werkloos was voordat zijn hun eerste baan vonden, terwijl dit percentage in 2007 nog 8% bedroeg. Ook voor gediplomeerden van MBO-opleidingen is dit conjunc-

tureel verloop duidelijk te zien, wat voor beide leerwegen van toepassing is. De kans op intredewerkeloosheid voor schoolverlaters van MBO-BOL niveau 4 kent over de gehele periode 2007-2012 een toename met 7 %-punt tot 10% in 2012. Voor MBO-BBL bedraagt deze toename 3%-punt (van 1% naar 4%). De intredewerkloosheid ligt voor schoolverlaters van MBO-BBL opleidingen structureel lager dan voor schoolverlaters in de overige opleidingscategorieën. Tot 2011 leek de economische crisis weinig invloed te hebben op de intredewerkeloosheid onder MBO-BBL gediplomeerden. Tussen 2011 en 2012 vond echter een duidelijke stijging plaats in het percentage MBO-BBL gediplomeerden dat niet direct in de eerste maand na het afstuderen werk vond van ongeveer 4%-punt. Echter, deze stijging is nog steeds beperkt te noemen in vergelijking tot de stijging die plaatsvond in de overige opleidingstypen. Hiermee is niet gezegd dat de economische crisis geen of nauwelijks gevolgen heeft (gehad) voor de BBL opleidingen en haar leerlingen. Het is namelijk goed denkbaar dat de instroom in de BBL opleidingen is afgenomen als gevolg van een tekort aan het aantal BBLwerkplaatsen in het bedrijfsleven. Zo daalde het aandeel BBL-deelnemers als percentage van het totaal aantal MBO-deelnemers van 34% in 2008 tot 29% in 2012.[13]

Figuur 1.14 Intredewerkloosheid>3 maanden, naar gevolgde opleidingstype

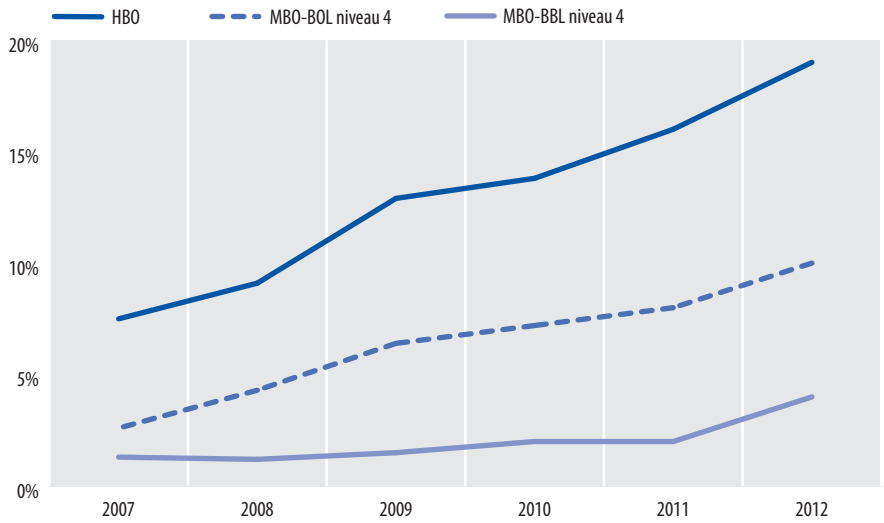

Naast de retrospectieve meting van werkloosheid bij arbeidsmarktintrede is werkloosheid op het enquêtemoment vastgesteld. Figuur 1.15 laat voor verschillende opleidingstypen de werkloosheidspercentages in de periode 2002-2013 zien. Voor het MBO-BBL en het WO zijn er op verschillende meetmomenten geen of te weinig data beschikbaar, vandaar dat voor deze opleidingstypen de trendlijnen niet altijd doorlopen. In de figuur zijn twee economische crisissen zichtbaar: (1) De economische crisis van 2002-2005 en

13. CBS Statline (2013)

(2) De huidige economische crisis die al sinds 2009 van kracht is. Wanneer we de twee crisismomenten vergelijken valt er een aantal zaken op. Ten eerste valt op dat de werkloosheid gedurende de huidige crisis vele malen hoger is onder gediplomeerden van het MBO-BOL en het HBO dan gedurende de vorige crisis. Waar ten tijde van de vorige economische crisis, in 2004, respectievelijk 15 % en 6% van de MBO-BOL en HBO gediplomeerden werkloos was, is in 2013 de werkloosheid onder MBO-BOL en HBO gediplomeerden verder opgelopen tot respectievelijk 17% en 10%. Ten tweede is zichtbaar dat de huidige economische crisis al veel langer aanhoudt dan de vorige. Ten derde valt op dat gedurende de huidige economische crisis, de werkloosheid alleen maar lijkt toe te nemen. In vergelijking tot het vorige meetjaar, is de werkloosheid onder gediplomeerden van het HBO, MBO-BOL, en MBO-BBL, respectievelijk met 1%-punt, 3%-punt en 1,8%-punt gestegen. De werkloosheid onder WO-gediplomeerden is in de afgelopen twee jaar met 2.4%-punt gestegen.

Figuur 1.15 Werkloosheid op moment van enquête

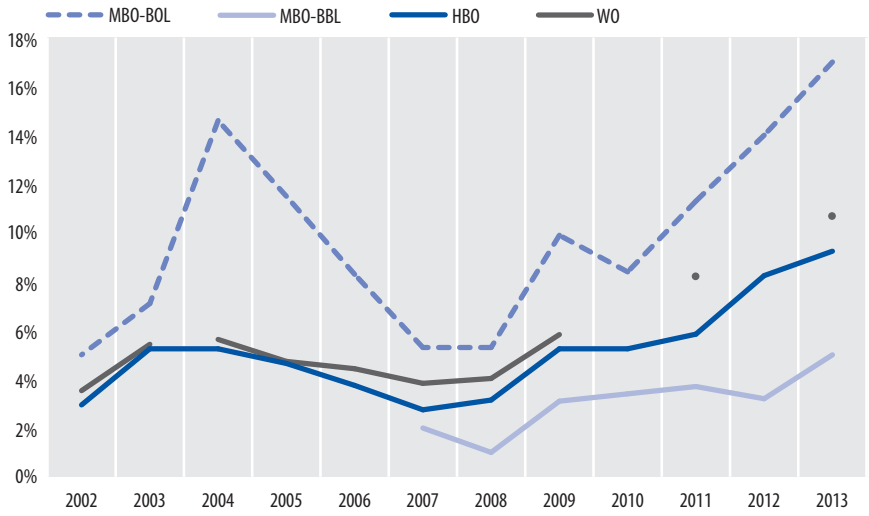

Tabel 1.11 toont verder de werkloosheidscijfers voor de verschillende onderliggende opleidingsniveaus van het MBO voor de periode 2002-2013. Op alle niveaus geldt dat in de huidige economische crisis de werkloosheidspercentages ondertussen hoger liggen dan in de crisisperiode 2002-2005. Daarnaast is te zien dat zowel in het MBO-BOL en MBO-BBL, de werkloosheidscijfers afnemen naarmate het opleidingsniveau toeneemt.

Alvorens in te gaan op verschillen in de kans op werkloosheid op basis van de onderwijssector, wordt eerst in beeld gebracht in hoeverre er regionale verschillen bestaan in werkloosheidspercentages. Hiertoe worden vier verschillende werkloosheidscijfers per provincie gegeven. Figuur 1.16a geeft de algemene werkloosheid onder de Nederlandse bevolking weer. Daarnaast presenteren we de werkloosheid van recent gediplomeerden

van het MBO (figuur 1.16b), van gediplomeerden van het HBO (figuur 1.16c) en van WO-gediplomeerden (figuur 1.16d). Daarbij wordt uitgegaan van de woonplaats op het enquêtemoment en niet van de provincie waar men de opleiding heeft gevolgd.

Tabel 1.11 Werkloosheidscijfers voor de verschillende opleidingsniveaus van het MBO, 2002-2013 (%)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
BOL 1	23	20	31	30	22	10	16	30	25	35	30	46
BOL 2	5	15	23	17	11	8	8	12	14	17	19	23
BOL 3	4	5	13	9	7	4	5	11	5	10	15	18
BOL 4	4	4	10	7	6	3	3	6	6	7	11	13
BBL 1	-	-	-	-	-	5	1	9	7	8	5	9
BBL 2	-	-	-	-	-	3	1	3	5	5	4	6
BBL 3	-	-	-	-	-	0	1	3	2	2	2	4
BBL 4	-	-	-	-	-	2	1	1	2	3	2	4

Figuur 1.16 Werkloosheid per provincie (%)

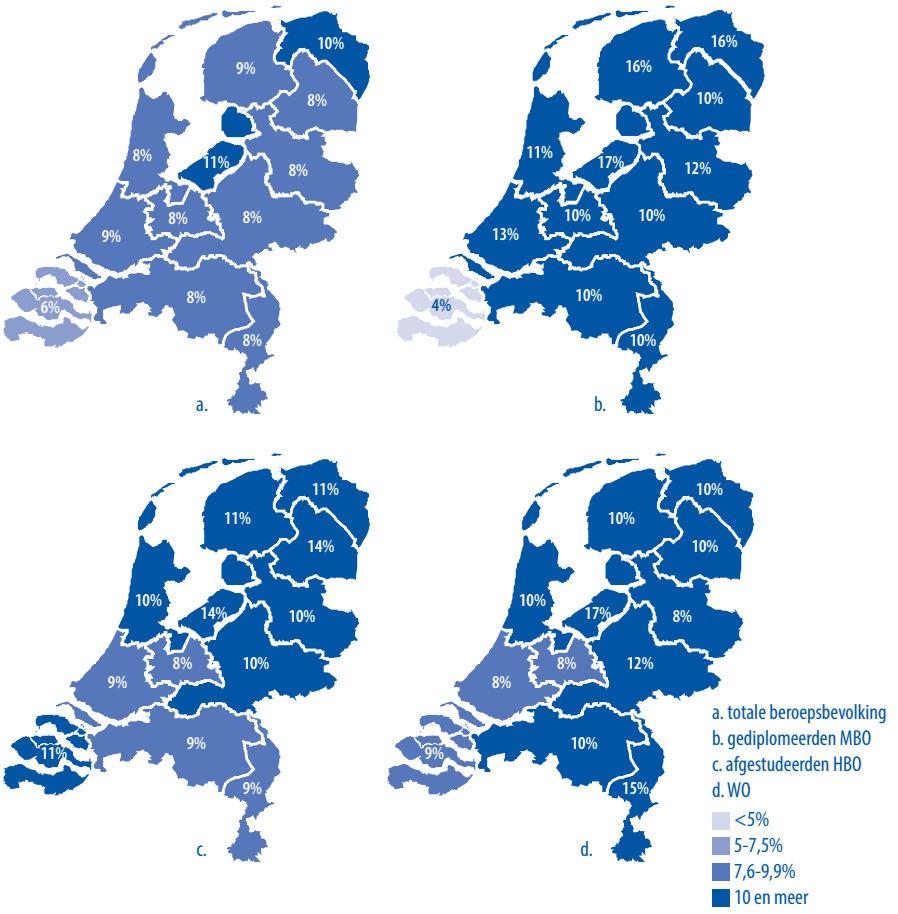

Hoe hoger het percentage werklozen binnen een provincie is, des te donkerder gekleurd is de provincie op het kaartje. De overwegend donkerblauwe kaarten van Nederland onderstrepen nogmaals de hoge werkloosheidscijfers onder recent gediplomeerden in meetjaar 2013. Recent gediplomeerden hebben gemiddeld genomen een grotere kans om werkloos te zijn dan de rest van de beroepsbevolking; dit zien we met onderstaande kaartjes bevestigd. De provincies Groningen, Friesland en Flevoland kennen onder de recent gediplomeerden van het MBO de hoogste werkloosheid (16%) terwijl deze provincies het niet slechter dan gemiddeld doen wanneer we kijken naar werkloosheid onder HBO'ers en zelfs beter wat de werkloosheid onder gediplomeerden van het WO betreft. De relatief zeer lage werkloosheid in Zeeland (leegloopprovincie) zien we terug voor recent gediplomeerden van MBO-opleidingen en gediplomeerden van het WO.

Voor gediplomeerden van het HBO geldt dat degenen die woonachtig zijn in de provincie Flevoland en Drenthe de grootste kans hebben om werkloos te zijn (14%). HBO'ers in Utrecht zitten anderhalf jaar na afstuderen het minst vaak ongewenst zonder werk (8%). Voor WO'ers is de kans op werkloosheid eveneens relatief hoog in de provincie Flevoland (17%), en is het aandeel werklozen onder recent gediplomeerden eveneens relatief hoog in Limburg (15%) en Gelderland (11%).

Tabel 1.11 Werkloosheid op enquêtemoment (anderhalf jaar na behalen diploma (%)

	BOL1	BOL2	BOL3	BOL4	BBL1	BBL2	BBL3	BBL4	HBO	WO
Landbouw	X	18	16	16	X	8	5	0	11	13
Techniek	X	22	17	10	X	4	3	2	8	4
Economie	X	23	22	15	X	12	6	7	11	7
Gezondheidszorg	X	25	10	7	X	4	2	3	7	6
Gedrag & Maatschappij	X	X	23	19	X	X	8	6	11	12
Taal & Cultuur	X	X	X	X	X	X	X	X	10	18
Onderwijs	X	X	X	X	X	X	X	X	10	10
Natuur	X	X	X	X	X	X	X	X	X	6
Recht	X	X	X	X	X	X	X	X	X	15
Totaal 2013	46	23	18	13	9	6	4	4	10	10

Bron: SIS (ROA), 2011-2012; - aantal respondenten te klein; X sector komt niet in opleidingstype voor
Zie ook tabel 14 in de Statistische Bijlage.

Ook voor alle MBO niveaus afzonderlijk is het aantal werkloze gediplomeerden gestegen tussen 2012 en 2013. Wanneer we per sector gaan kijken is een aantal duidelijke verschillen te zien. Over het algemeen is de gezondheidszorg de onderwijssector die de minste werklozen voortbrengt. Dit is bij uitstek het geval voor gediplomeerden van een zorgopleiding op MBO-BOL niveau 3, waarvoor de kans op werkloosheid met 10% ruim lager ligt dan dit percentage voor alle gediplomeerden van MBO-BOL niveau 3 (18%). Opvallend is echter dat voor MBO-BOL niveau 2 geldt dat gediplomeerden van opleidingen in de zorgsector juist een bovengemiddelde kans hebben om werkloos te worden (25% t.o.v. 23% gemiddeld genomen voor alle sectoren). In 2012 kenden ook gediplomeerden van

de sector Techniek op niveau 3 een bovengemiddelde kans op werkloosheid (22% t.o.v. 15% gemiddeld genomen voor alle sectoren). De kans op werkloosheid is sterk gedaald voor deze groep gediplomeerden en is nu bovendien zelfs iets lager dan gemiddeld voor alle schoolverlaters van MBO-BOL opleidingen op niveau 3. De gediplomeerden van de onderwijssector Economie kennen op alle niveaus een bovengemiddeld werkloosheidspercentage (enkel voor MBO-BOL niveau 2 is dit percentage gemiddeld). Ook voor gediplomeerden van de sector landbouw ligt het percentage werklozen voor een meerderheid van de opleidingstypen hoger dan gemiddeld. Uitzonderingen hierop zijn de BOL-opleidingen in de sector Landbouw op niveau 2 of 3.

Het laagste werkloosheidspercentage voor HBO'ers vinden we onder gediplomeerden uit de gezondheidssector. Van HBO'ers die een zorgopleiding hebben afgerond was in 2013 7% werkloos, wat een toename van 3%-punt is ten opzichte van het voorgaande jaar. Voor de techniekssector bedroeg het werkloosheidspercentage 8%, waarmee de kans op werkloosheid voor deze gediplomeerden in 2013 gelijk bleef ten aanzien van 2012; in tegenstelling tot de overgrote meerderheid die met een toegenomen kans op werkloosheid te maken kregen. Gediplomeerden HBO'ers van de overige opleidingssectoren hebben een kans op werkloosheid van 10 tot 11%, wat voor gediplomeerden van de sector Taal & Cultuur betekent dat het werkloosheidspercentage tussen 2012 en 2013 is afgenomen.

Ook voor WO'ers geldt dat het werkloosheidspercentage relatief het laagst ligt onder hen die een studie in de gezondheidszorg afgerond hebben (6%). Gediplomeerden uit de sector Natuur doen het eveneens goed met hetzelfde werkloosheidspercentage. Het laagste aandeel werklozen vinden we onder gediplomeerden uit technische richtingen (4%). In tegenstelling tot de overige opleidingscategorieën kan voor gediplomeerden in de sector Economie worden geconcludeerd dat gediplomeerden het relatief goed doen met een gemiddelde kans op werkloosheid van 7%. De gediplomeerden van opleidingen in de culturele sector hebben de meeste moeite bij het vinden van een baan. Anderhalf jaar na het behalen van hun WO diploma is 18% van hen werkloos.

Tekstbox 1.2 Macrodoelmatigheid MBO's

Van alle gediplomeerde schoolverlaters van het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) biedt een ruime meerderheid zich na het behalen van hun diploma aan op de arbeidsmarkt. Voor zowel werkgevers als voor de jongeren zelf is het daarom van belang dat de gevolgde mbo-opleiding goed aansluit bij de arbeidsmarkt. In 2008 werd om deze reden de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB) aangepast en werd er een zorgplicht voor mbo-opleidingen ingesteld.[14] Deze zorgplicht houdt in dat onderwijsinstellingen enkel een opleiding mogen aanbieden als er na afronding van de opleiding voldoende arbeidsmarktperspectief is voor de deelnemers. Onder arbeidsmarktperspectief wordt verstaan het perspectief voor gediplomeerde schoolverlaters op het binnen een redelijke termijn vinden van werk op het niveau van de gevolgde opleiding. Dit maakt deel uit van een

14. "Actieplan MBO Focus op vakmanschap 2011-2015". Kamerbrief referentie 270414. 16-02-2011.

breder kader dat ook wel wordt aangeduid met 'macrodoelmatigheid' van het opleidingsaanbod; een belangrijke ambitie in het Actieplan Focus op Vakmanschap.[15] De minister van OCW stelt dat de aansluiting van het opleidingenaanbod op de arbeidsmarkt voor verbetering vatbaar is, omdat 1) er opleidingen zijn met teveel gediplomeerde schoolverlaters ten opzichte van de vraag op de arbeidsmarkt en 2) er relatief veel kleine opleidingen (minder dan 18 deelnemers) zijn die gevoelig zijn voor het kwaliteitsprobleem.[16]

In juni 2014 heeft de minister een wetsvoorstel ingediend ter wijziging van onder meer de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB), in verband met het bevorderen van een arbeidsmarktrelevant en doelmatig opleidingenaanbod in het beroepsonderwijs.[17] Het uitgangspunt van het wetsvoorstel is dat de verantwoordelijkheid voor het vaststellen van het opleidingenaanbod bij onderwijsinstellingen ligt. Van onderwijsinstellingen wordt verwacht deze verantwoordelijkheid in nauw overleg en afstemming met het (regionale) bedrijfsleven en met (nabijgelegen) onderwijsinstellingen vorm te geven. Wanneer een beroepsopleiding onvoldoende arbeidsmarktperspectief biedt ligt bij een onderwijsinstelling dan ook de verplichting om overleg te voeren met andere onderwijsinstellingen en de daarbij horende dialoog met het betrokken bedrijfsleven en andere belanghebbenden. Ter handhaving en naleving van de voorgestelde wet is behoefte aan een toepasbaar kader om arbeidsmarktperspectief van opleidingen te duiden.

In een recent verschenen rapport van het ROA wordt een raamwerk geschetst waarbinnen risico op onvoldoende arbeidsmarktperspectief in kaart wordt gebracht (zie ROA, 2014/I).[18] Op basis van de toekenning van een 'rood vlaggetje' aan een opleiding kan een onderwijsinstelling een signaal krijgen dat er voor de betreffende opleiding nader onderzoek of uitleg nodig is, of actie dient te worden ondernomen bij een bepaalde opleiding. Uit de analyses van dat rapport komt naar voren dat de arbeidsmarktrelevantie van beroepsopleidingen beoordeeld kan worden op basis van twee indicatoren betreffende de intrede van schoolverlaters op de arbeidsmarkt: 1) Het percentage werkzaam van het CBS en 2) Het percentage onderbenutting van het ROA. De eerste indicator blijkt sterk te correleren met allerlei andere aansluitingsindicatoren, waaronder werkloosheid, het achteraf kiezen voor een andere opleiding en het werken buiten richting. Bovendien is deze indicator het eenvoudigst op instellingsniveau te genereren omdat er gebruik kan worden gemaakt van administratieve gegevens. De indicator onderbenutting geeft in aanvulling hierop nog extra informatie over de aansluiting. Het nadeel van deze indicator is echter dat er op instellingsniveau nog niet voldoende betrouwbare gegevens beschikbaar zijn. De grenswaardes (op basis waarvan eventueel een rode vlag gehesen wordt) zijn afhankelijk van de verdeling van de scores op beide (gecorrigeerde) indicatoren, evenals

15. De overige twee onderdelen zijn doelmatigheid van opleidingen (kostenefficiëntie, kwaliteit en continuïteit en toegankelijkheid van het onderwijs (bereikbaarheid en toelating van jongeren)
16. Voor een studie naar de kostenefficiëntie en de gewenste minimale schaalgrootte van opleidingen: 'De plicht tot verantwoordelijkheid. Nadere inkadering van de zorgplicht doelmatigheid'. Ton Eimers & Eric Keppels. 2014.
17. Voorstel van wet tot Wijziging van onder meer de Wet educatie en beroepsonderwijs. 23-05-2013. W10159.K-2
18. Córvers, F., de Hoon, M., Meng, C. (2014), Macrodoelmatigheid mbo: Inkadering arbeidsmarktperspectief. Maastricht: ROA-R-2014/1.

op de ambities van de diverse betrokken instanties zoals onderwijsinstellingen en het ministerie. In de rapportage is een viertal methodes beschreven om tot een grenswaarde te komen voor het minimale percentage werkzame schoolverlaters.

1.11 Arbeidsmarkt: Dienstverband

- het percentage gediplomeerden met een deeltijdaanstelling is het hoogst onder gediplomeerden van het MBO-BOL (55%) en het laagst onder gediplomeerden van het HBO (40%)
- het percentage gediplomeerden met een deeltijdaanstelling is het hoogst onder gediplomeerden uit de sector Gezondheidszorg en Gedrag en Maatschappij en het laagst onder gediplomeerden uit de sector Techniek
- het percentage gediplomeerden met een deeltijdaanstelling is in alle drie de opleidingstypes in de laatste jaren sterk gestegen

In de vorige paragraaf is aan de hand van werkloosheidscijfers vastgesteld dat de arbeidsmarkt voor recent gediplomeerden in de afgelopen jaren is verslechterd. In deze paragraaf wordt ingegaan op de kwaliteit van het werk, waarbij voor pas gediplomeerden met een baan wordt ingegaan op hun type aanstelling (flexibel, deeltijd) en de aard van hun dienstverband. Onder een flexibele aanstelling verstaan we een aanstelling als uitzendkracht, oproepkracht e.d. of een tijdelijke aanstelling. Van een deeltijdsaanstelling is sprake wanneer iemand een aanstelling van 32 uur of minder per week heeft.

Tabel 1.12 toont per opleidingsniveau het percentage gediplomeerden met een deeltijd of een flexibele aanstelling. Uit de tabel blijkt dat van de werkende gediplomeerden van het MBO iets minder dan helft (47%) een deeltijdaanstelling heeft. Dit aandeel ligt onder de gediplomeerden van het MBO-BOL flink hoger (55%) en onder de gediplomeerden van het MBO-BBL aanzienlijk lager (41%). HBO gediplomeerden werken het minst vaak in deeltijd (40%): 1 %-punt minder dan gediplomeerden van de beroepsbegeleidende leerweg. Er is verder sprake van variatie in het aandeel deeltijdwerkers tussen de verschillende niveaus van het MBO. In algemene zin is het percentage werkende gediplomeerden met een deeltijdaanstelling lager naarmate het een hoger MBO niveau betreft. Een duidelijke uitzondering hierop is MBO-BBL niveau 2 waarvoor het percentage deeltijdwerkers lager is dan voor de overige MBO-BBL niveaus. Voorts zijn er grote verschillen tussen de opleidingssectoren waar te nemen. Het percentage werkenden in deeltijd is zonder uitzondering het laagst voor gediplomeerden uit de sector Techniek en het hoogst voor diplomabezitters uit de sectoren Gezondheidszorg en Gedrag en Maatschappij. Dit contrast is het grootst voor gediplomeerden van MBO-BBL niveau 3 opleidingen, waarvan het percentage deeltijdwerkers voor onderwijssector Techniek ligt op 6%, tegenover bijna 90% voor gediplomeerden in de Gezondheidszorg.

Tabel 1.12 Flexibele aanstelling en deeltijd aanstelling (%)

	BOL 1	BOL 2	BOL 3	BOL 4	BBL 1	BBL 2	BBL 3	BBL 4	HBO	Totaal
deeltijd aanstelling	75	62	63	50	47	36	43	44	40	49
flexibele aanstelling	75	67	63	63	19	35	26	21	64	51

Zie voor de onderliggende cijfers per opleidingssector tabellen 17 en 18 in de Statistische Bijlage

In hoeverre deeltijd werken een bewuste keuze is of niet kan op basis van de beschikbare data niet worden vastgesteld. Wanneer we het aandeel werkende gediplomeerden dat parttime werkt afzetten tegen de tijd – en daarmee impliciet tegen economische schommelingen – kan worden vastgesteld dat deeltijdwerk is toegenomen in de recente economische crisis. Gediplomeerden van beroepsopleidingen hadden bij de meting in 2013 vaker een deeltijdaanstelling dan in voorgaande meetjaren (zie figuur 1.17a). Voor alle drie de opleidingstypen is het percentage werkende schoolverlaters met een parttime aanstelling gestegen in de periode 2002-2013. De stijging in het aandeel flexwerkers zette onverminderd door tot 2013. De lijnen in figuur 1.17b stijgen zelfs in toenemende mate. In meetjaar 2013 had iets meer dan de helft van de werkende gediplomeerden een flexibele aanstelling. Het percentage jongeren met een dergelijke aanstelling is daarmee ten opzichte van de meting in 2012 met 3%-punt gestegen afgezet tegen 2011 zelfs met 7%-punt. Het aandeel schoolverlaters met een flexibel contract verschilt aanzienlijk tussen de onderwijsniveaus. Voor wat betreft de MBO-gediplomeerden is een duidelijk verschil zichtbaar tussen de leerwegen. Van de MBO-BOL gediplomeerden varieert het percentage met een flexibele aanstelling van 63% (niveau 3 en 4) tot 75% (niveau 1). Voor schoolverlaters van BBL opleidingen liggen deze percentages aanzienlijk lager met een range van 19% (niveau 1) tot 35% (niveau 3). Het percentage afgestudeerde HBO'ers met een flexibele arbeidsovereenkomst is gelijk aan het gemiddelde percentage flexwerkers die een MBO-BOL opleiding hebben genoten. Wanneer we naar de cijfers voor de onderliggende onderwijssectoren kijken kan gemiddeld genomen over alle opleidingsniveaus worden gesteld dat gediplomeerden van een opleiding in de Gezondheidszorg de kleinste kans hebben op een flexibele aanstelling. Hierbij vormen gediplomeerden van opleidingen op MBO-BBL niveau 4 of HBO een uitzondering; voor deze groep is het percentage flexwerkers het grootst binnen de sector Techniek.

Figuur 1.17 Werkenden met een deeltijdaanstelling (a) en werkenden met een flexibele aanstelling (b) 2008-2013

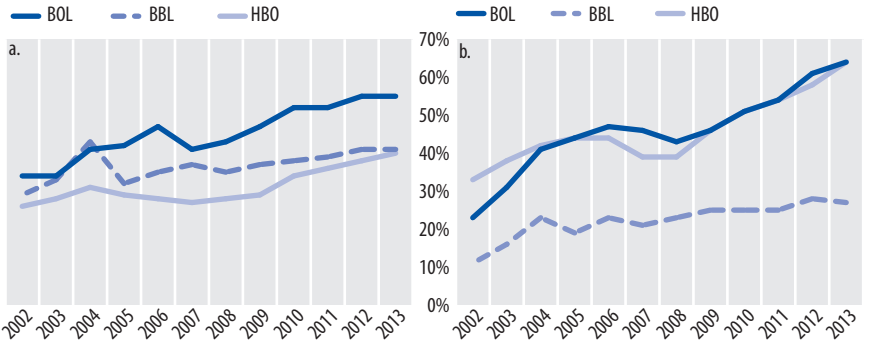

Tot slot staan we kort stil bij de precieze aard van het dienstverband dat de jongeren op het moment van enquêtering hebben. Op basis van de data kunnen er een vijftal types van dienstverbanden worden onderscheiden: a) leer/arbeidsovereenkomst, b) uitzend- of oproepkracht, c) loondienst, d) werkzaam in bedrijf van ouders/partner en e) eigen bedrijf/freelancer. Slechts 1% van de totale groep werkende gediplomeerden werkt in het bedrijf van de ouders/partner (dit type aanstelling komt relatief vaak voor bij jongeren die een opleiding in de sector Landbouw hebben afgerond) en 4% is werkzaam als freelancer of in het eigen bedrijf; wat een stijging van 1%-punt is ten opzichte van het voorgaande jaar. Hoewel het aandeel werkenden als freelancer over de gehele groep schoolverlaters relatief laag is, werken de gediplomeerden van de sector Taal en cultuur juist heel vaak als ZZP'er/zelfstandige of freelancer. Dit geldt voor bijna drie op de vijf HBO'ers die een diploma behaalden binnen de sector Taal en Cultuur.

Van de gediplomeerden met werk is het overgrote aandeel in loondienst. Met uitzondering van de werkende gediplomeerden van MBO-BOL niveau 1 is dit telkens meer dan de helft, met een range van 57% (MBO-BOL 2) tot 81% (MBO-BBL 4). Van de jongeren afkomstig van MBO-BOL niveau 1 heeft 35% een 'leer-arbeidsovereenkomst'. Deze vorm van dienstverband komt eveneens relatief vaak voor onder jongeren van het MBO-BOL niveau 2 (24%) en bij 20% van de MBO-BBL gediplomeerden van niveau 2. Het aandeel dat werkt als uitzend- of oproepkracht is onder de werkende gediplomeerden van het MBO-BOL niveau 1 het hoogst met 13%. Ook onder MBO-BOL gediplomeerden van niveau 2 en 3 en gediplomeerden van het HBO is het percentage dat werkzaam is als uitzend- of oproepkracht relatief hoog met (iets meer dan) 10%.

Figuur 1.18 Aard van dienstverband

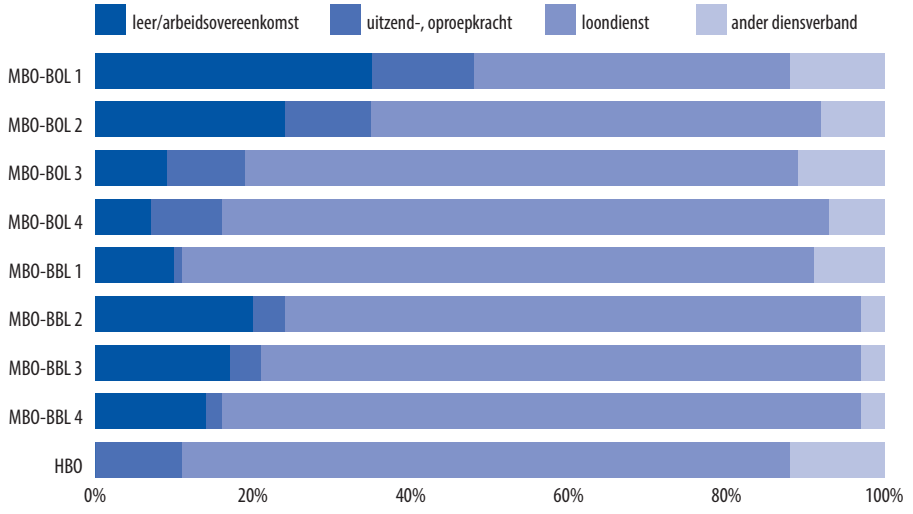

1.12 Arbeidsmarkt: Aansluiting tussen werk en opleiding

- met uitzondering van het MBO-BOL niveau 1, MBO-BBL niveau 1 en het WO is meer dan de helft van de gediplomeerden werkzaam in het kerndomein
- de opleidingssectoren Gezondheidszorg en Onderwijs kennen de hoogste percentages gediplomeerden die werkzaam zijn in het kerndomein (80%)
- 77% van alle gediplomeerden is van mening dat de gevolgde opleiding goed aansluit bij de huidige werkfunctie

In deze paragraaf gaan we in op de branches waar de jongeren werken en wordt aandacht besteed aan de mate waarin de functie aansluit bij zowel de richting als het niveau van de gevolgde opleiding. Hierbij zullen zowel subjectieve als meer objectieve indicatoren worden gebruikt. Tabel 1.13 laat per onderwijssector zien in welke branches de werkende gediplomeerden op de arbeidsmarkt terecht komen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen enerzijds MBO gediplomeerden en anderzijds gediplomeerden van het HBO. Met het oog op de leesbaarheid van de tabel zijn enkel branches met een aandeel van minstens 5% van de respondenten opgenomen. Daarnaast worden per onderwijssector cijfers onder de 5% niet gepresenteerd.

Een drietal van de onderscheiden opleidingssectoren (Onderwijs, Gezondheidszorg en Gedrag & Maatschappij) zijn slechts op twee verschillende economische branches toegespitst. Vanuit een arbeidsmarktperspectief zijn deze opleidingssectoren daarmee relatief smal in tegenstelling tot de sectoren Landbouw, Techniek en Economie, waarvoor geldt dat werkende gediplomeerden zich spreiden over meerdere branches op de arbeidsmarkt. Dit onderscheid kan worden gemaakt voor zowel MBO gediplomeerden als voor gediplomeerden van het HBO. Voor wat betreft de opleidingssectoren die een grote uitwaaiering kennen, kan daaraan nog worden toegevoegd dat de spreiding van gediplomeerden over de verschillende branches groter is onder HBO'ers dan onder degenen met een MBO diploma. Dit geldt bij uitstek voor HBO gediplomeerden van economische opleidingen.

De spreiding van deze gediplomeerden over de verschillende branches is zodanig groot dat geen enkele branche een aandeel groter dan 15% heeft van alle HBO gediplomeerden in economische richtingen.

Van de MBO gediplomeerden in de sector 'Landbouw' komt het grootste deel terecht in de Industrie (28%). Voor HBO gediplomeerden ligt dit percentage aanzienlijk lager (12%) en werkt het grootste aandeel anderhalf jaar na afstuderen in de 'Groot- en detailhandel; reparatie van auto's' (21%). Met name werkenden die een HBO diploma in de landbouwsector behaalden waaieren breed uit over de verschillende branches. Zo is een noemenswaardig aandeel werkzaam in de zakelijke dienstverlening (12%), maar ook in het onderwijs (8%) en in financiële instellingen (5%). Voor jongeren die een diploma behaalden in een technische richting geldt dat de meesten een baan vonden in de branche

'Industrie' (MBO: 24%, HBO: 23%). Van gediplomeerden van technische opleidingen op MBO niveau kwam daarnaast een groot deel terecht in de 'Bouwnijverheid' (24%), 'Groot- en detailhandel; reparatie van auto's' (19%) en 'Vervoer en opslag' (17%). Technici met een HBO diploma komen daarentegen vaker in een baan terecht in de branche 'Advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening' (20%) en 'Informatie en communicatie' en (16%). Ook vanuit de onderwijssector economie komen gediplomeerden in zeer uiteenlopende branches terecht. Ruim een derde van jongeren die een MBO opleiding in een economische richting volgden, vinden een baan in de branche 'Groot- en detailhandel'. 18% van diezelfde groep gediplomeerden bevindt zich anderhalf jaar na afstuderen in de branche 'Logies-, maaltijd en drankverstrekking'. Degenen die een economische richting volgden op HBO niveau verspreiden zich meer dan alle andere gediplomeerden over verschillende branches. Ook voor hen geldt dat de meesten een baan vinden in de branche 'Vervoer en opslag' (15%). Daarnaast zijn er nog acht verschillende branches waarin minimaal 5% van de HBO gediplomeerden in economische richtingen terecht kwamen.

Zoals eerder gesteld is de uitwaaiering van gediplomeerden vanuit de sectoren 'Onderwijs', 'Gezondheidszorg' en 'Gedrag en Maatschappij' over de verschillende branches veel beperkter. Zo verkijgen HBO'ers die een opleiding volgden in de sector Onderwijs grotendeels ook een baan in het onderwijs (84%). Ook vanuit de opleidingssectoren 'Gezondheidszorg' en 'Gedrag en Maatschappij' komt het gros van de gediplomeerden terecht in één branche, te weten de 'Gezondheids- en welzijnssector'. Daarnaast kwam nog een noemenswaardig aandeel van de gevallen terecht in de sector 'Groot- en detailhandel; reparatie van auto's'.

Een belangrijke kanttekening bij de constatering dat gediplomeerden uit deze opleidingssectoren vaker dan gediplomeerden uit andere opleidingssectoren in een verwante branche terechtkomen, is dat de omvang en de breedte van de branches zeer variabel is. Ter illustratie kan worden gesteld dat de branche 'Gezondheids- en welzijnszorg' veel breder en groter is dan verschillende andere branches (e.g. 'Vervoer en opslag' of 'Financiële instellingen') en de geringe uitwaaiering vanuit onder andere de Gezondheidszorg over verschillende branches ook iets zegt over hoe smal of breed de branche is. Om meer inzicht te verkrijgen in de horizontale aansluiting tussen het gevolgde onderwijs en de functie van gediplomeerden anderhalf jaar naar schoolverlaten wordt aan de hand van tabel 1.14 dieper ingegaan op deze aansluiting op functieniveau.

We zagen in deze paragraaf al dat opleidingssectoren sterk van elkaar verschillen in de mate waarin studenten worden opgeleid voor specifieke of bredere branches. De aansluiting van de gevolgde opleiding op de functie die men relatief kort na afstuderen bekleedt, zal in het algemeen beter zijn naarmate het werk sterker bij de gevolgde studierichting aansluit. Deze aansluiting wordt doorgaans gemeten aan de hand van een tweetal aspecten, namelijk (1) het werken in de eigen richting en (2) het werken op het eigenopleidingsniveau. Op basis van deze indicatoren is een viertal onderscheiden mogelijkheden:

Tabel 1.13 Branche werkzaam per onderwijssector voor MBO'ers en HBO'ers (%)

branche werkzaam	sector o.b.v. gevolgde opleiding											
	Landbouw		Onderwijs		Techniek		Economie		Gezondheidszorg		Gedrag & maatschappij	
	MBO	HBO	MBO	HBO	MBO	HBO	MBO	HBO	MBO	HBO	MBO	HBO
landbouw, bosbouw, visserij	17	13										
industrie	28	12			24	23	7	7				
bouwnijverheid					22	10						
groot- en detailhandel; reparatie van auto's	18	21			19	8	34	15	6		10	5
vervoer en opslag					17		5	5				
logies-, maaltijd- en drankverstrekking							18	7				
informatie en communicatie						16		10				
financiele instellingen		5						12				
advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening		12				20		13				
verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening	14	7					7	10				
openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen							7	5			5	
onderwijs		8		84								5
gezondheids- en welzijnszorg				5		5	5		76	90	72	72
overige dienstverlening									9			

- Werkzaam in een functie die zowel qua niveau als qua richting perfect bij de gevolgde opleiding past (kerndomein)
- Werkzaam in een functie die qua niveau bij de opleiding past maar niet qua richting (horizontale mismatch)
- Werkzaam in een functie die onder het niveau van de opleiding ligt maar die wel qua richting bij de opleiding past (verticale mismatch)
- Werkzaam in een functie die zowel qua niveau als qua richting niet bij de opleiding past (dubbele mismatch)

Tabel 1.14 Aansluiting huidige functie naar niveau en richting (%)

	kerndomein	horizontale mismatch	verticale mismatch	dubbele mismatch
MBO-BOL 1	45	25	11	19
MBO-BOL 2	55	15	7	23
MBO-BOL 3	57	11	12	20
MBO-BOL 4	65	13	7	15
MBO-BBL 1	31	15	20	34
MBO-BBL 2	57	13	14	17
MBO-BBL 3	60	7	23	10
MBO-BBL 4	76	6	11	7
HBO	60	13	14	13
WO	45	19	17	19

Tabel 1.14 toont per opleidingsniveau het percentage gediplomeerden dat in deze vier categorieën kan worden ingedeeld. Voor drie van de onderscheiden opleidingstypen is minder dan de helft van de gediplomeerden werkzaam in het kerndomein; dat wil zeggen in een functie die zowel qua niveau als qua richting past bij de gevolgde opleiding (Zie tabel 1.14). Gediplomeerden van MBO opleidingen op niveau 1 (beide leerwegen) hebben een relatief kleine kans om een baan op niveau en binnen de richting te vinden. Voor degenen die de beroepsbegeleidende leerweg kozen is dit nog minder dan een op drie. Ook van de WO afgestudeerden werkt minder dan de helft in het kerndomein. De gediplomeerden die het vaakst werkzaam zijn in het kerndomein zijn degenen afkomstig van een MBO-BBL opleiding op niveau 4. Wanneer we enkel kijken naar de onderwijssector van de gediplomeerden is de aansluiting meest voordelig voor degenen die een opleiding volgden in de sector Gezondheidszorg of de sector Onderwijs. Afgerond zijn acht op de tien van hen anderhalf jaar na behalen van het diploma werkzaam in het kerndomein. Ook afgestudeerden van technische richtingen werken bovengemiddeld vaak in het kerndomein.

Mismatches komen het vaakst voor bij gediplomeerden van MBO-BBL opleidingen op niveau 1. Van deze groep is ruim een derde werkzaam in een functie die zowel qua niveau als qua richting niet aansluit bij de gevolgde opleiding. Ook onder gediplomeerden van MBO-BOL opleidingen op niveaus 1, 2 en 3 en onder afgestudeerden van het WO is

het aandeel werkenden met een 'dubbele mismatch' aanzienlijk met percentages rond de 20%. Vanuit de onderwijssector 'Landbouw' komen gediplomeerden relatief vaak terecht in een functie die niet aansluit bij het door hen behaalde diploma. Bij een kwart van de gediplomeerden die een opleiding volgden in deze sector, is sprake van een dubbele 'mismatch'. Dit komt eveneens bovengemiddeld vaak voor bij afgestudeerden van opleidingen uit de opleidingssectoren 'Economie' en 'Taal & Cultuur' (20%).

Een belangrijke constatering is dat er duidelijke verschillen bestaan tussen de BOL en de BBL gediplomeerden. Bij BOL gediplomeerden is er vaker sprake van een horizontale mismatch, terwijl BBL'ers juist vaker te maken krijgen met een verticale mismatch. Met andere woorden: gediplomeerden van BOL opleidingen werken vaker buiten de afstudeerrichting terwijl BBL'ers vaker beneden hun niveau werken.

Figuur 1.19 Aansluiting tussen opleiding en werk

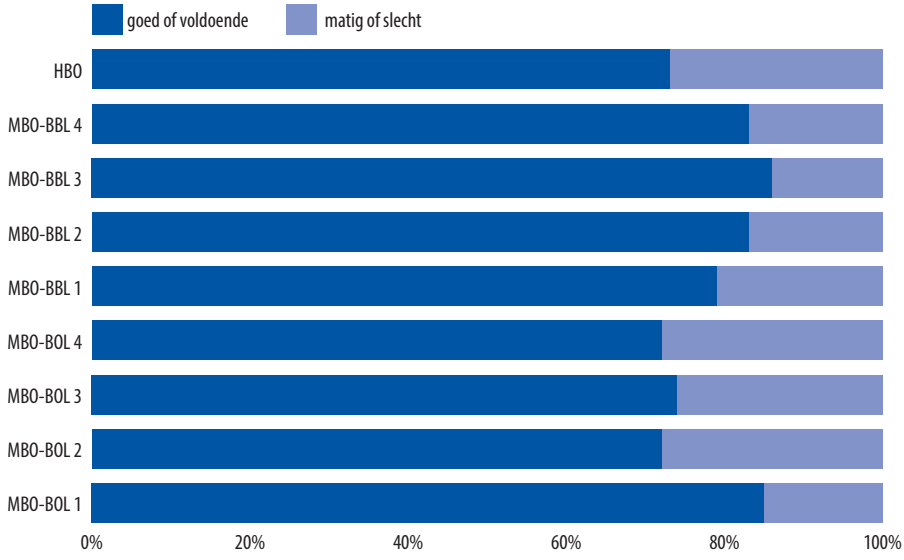

Als aanvulling op de objectieve indicatoren van aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt is de kwaliteit van de aansluiting ook vastgesteld op een meer subjectieve manier, namelijk door respondenten te vragen hoe tevreden zij zelf zijn over de aansluiting tussen hun functie op het enquêtemoment en hun gevolgde opleiding (zie figuur 1.19). Voor alle gepresenteerde onderwijstypen kan worden geconcludeerd dat tenminste zeven van de tien gediplomeerden de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en de functie waarin zij werkzaam waren op het meetmoment, als voldoende of goed beoordeelden. Gemiddeld genomen over alle categorieën bedroeg dit aandeel 77%. Dit percentage is nagenoeg onveranderd gebleven ten opzichte van meetjaar 2012. Gediplomeerden van MBO-BOL opleidingen op niveau 1 en MBO-BBL opleidingen op niveau 3 zijn het vaakst tevreden met respectievelijk 85% en 86%. Jongeren met een beroepsbegeleidende

opleiding (BBL) beoordelen de aansluiting tussen opleiding en werk over het algemeen positiever dan gediplomeerden van de beroepsopleidende leerweg (BOL). Van de onderscheiden opleidingstypen worden MBO-BOL opleidingen op niveau 4 het minst goed beoordeeld en vindt 72% van deze gediplomeerden de aansluiting goed of voldoende. Voor afgestudeerden van het HBO ligt dit percentage slechts 1%-punt hoger.

1.13 Arbeidsmarkt: Salaris

- tussen 2010 en 2013 daalden de uurlonen van gediplomeerden van het HBO en MBO-BOL, maar niet de uurlonen van gediplomeerden van het MBO-BBL
- er bestaat een sterke samenhang tussen de beloning van gediplomeerden en het opleidingsniveau
- gediplomeerden van het MBO-BBL ontvangen op alle opleidingsniveaus en in alle opleidingssectoren een beter salaris dan afgestudeerden van het MBO-BOL

De beloning van starters op de arbeidsmarkt is een belangrijke graadmeter voor het economische rendement van een opleiding. Figuur 1.20 geeft een weergave van de ontwikkelingen in uurlonen gecorrigeerd voor inflatie tussen 2008 en 2013. Deze figuur toont dat de reële bruto uurlonen meebewegen met de conjuncturele golven. Hierbij vormen werkenden met een MBO-BBL diploma een uitzondering, waarvoor geldt dat de beloning nagenoeg onveranderd is gebleven. Tussen 2010 en 2013 daalden de voor inflatie gecorrigeerde uurlonen echter wel voor gediplomeerden van HBO en MBO-BOL met respectievelijk 8% en 10%. Deze daling stagneerde tussen 2012 en 2013 voor gediplomeerden van MBO opleidingen (beide leerwegen). Voor gediplomeerden van het HBO daalde het uurloon echter nog verder tussen 2012 (€13,30) en 2013 (€12,80). Hiermee zijn de verschillen in beloning tussen HBO gediplomeerden en gediplomeerde schoolverlaters van MBO-BBL opleidingen kleiner geworden in de afgelopen vijf jaar. Het gat tussen de beloning van werkenden afkomstig uit MBO-BBL en de beloning van werkenden die een MBO-BOL opleiding volgden werd juist groter.

De sterke samenhang tussen de beloning van schoolverlaters en het opleidingsniveau blijft bestaan. Zo verdiende een afgestudeerde HBO'er in 2013 aanzienlijk meer dan een schoolverlater van een BBL opleiding en lag het uurloon van een MBO-BOL gediplomeerde op zijn beurt weer ver onder dat van een MBO-BBL gediplomeerde. Het is belangrijk hierbij rekening te houden met het verschil in leeftijd van de gediplomeerden van verschillende opledingsniveaus dat deze verschillen mogelijk gedeeltelijk verklaart.

Figuur 1.20 Voor inflatie gecorrigeerde uurlonen, 2008-2013 (€)

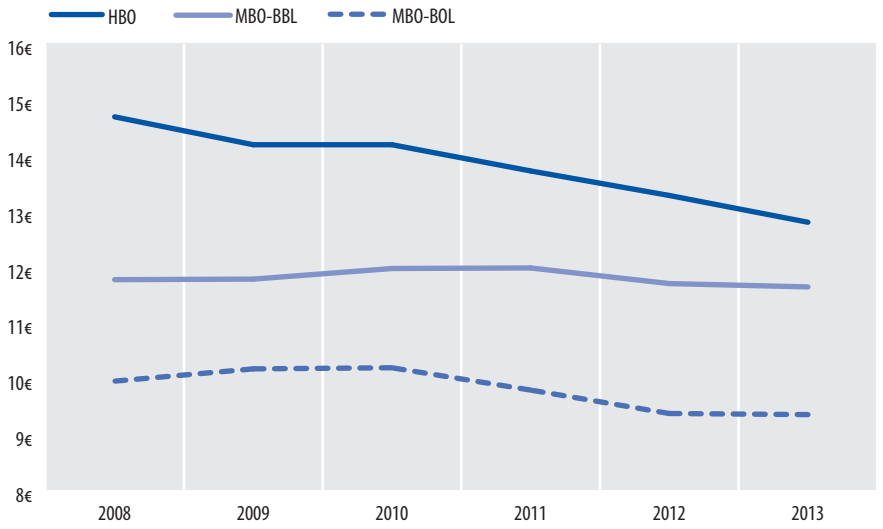

Het gemiddelde bruto maandloon dat schoolverlaters ontvangen hangt sterk samen met het aantal werkuren per week. Dit laatste hangt weer samen met het niveau van de gevolgde opleiding. In onderstaande tabel is om deze redenen naast het gemiddelde uurloon ook het gemiddelde maandloon en het gemiddelde aantal uren dat de gediplomeerden van de verschillende opleidingsniveaus per week werkzaam zijn opgenomen. Met een gemiddeld bruto maandloon van Euro 1.935 verdienen gediplomeerden van MBO-BBL op niveau 4 het meest. Dit is opmerkelijk, gezien het feit dat gediplomeerden van het HBO in de afgelopen jaren het hoogste bruto maandloon ontvingen. Een deel van de verklaring hiervan ligt mogelijk in een verkorting van de werkweek van HBO'ers en een toename in het aantal werkuren per week voor de werkende gediplomeerden van MBO-BBL niveau 4. Een aanvullende verklaring is dat gediplomeerden van MBO-BBL opleidingen op niveau 4 vaker dan HBO gediplomeerden werkzaam zijn in hun kerndomein (tabel 1.14), wat doorgaans gepaard gaat met een hoge productiviteit en een betere beloning. Dit verklaart mogelijk deels waarom HBO'ers ook op uurloonbasis worden ingehaald door gediplomeerden van het MBO-BBL niveau 4. Gediplomeerden van het WO verdienen veruit het meest van alle werkende gediplomeerden. Het gemiddelde uurloon van deze groep bedroeg in 2013 bijna 16 Euro, wat €3 Euro hoger is dan het gemiddelde uurloon van hun HBO studiegenoten. De daling van het uurloon in de periode 2008-2013 die we waarnemen voor gediplomeerden van opleidingen binnen MBO-BOL en het HBO zien we voor academisch gediplomeerden in veel geringere mate met een afname van 2% ten opzichte van 2008.

Het hoogste bruto maandsalaris onder de gediplomeerden van het HBO vinden we voor de sector Techniek (Euro 2.263), op grote afstand gevolgd door de sector Economie (Euro 1.996) en de sectoren Landbouw (Euro 1.974) en Gezondheidszorg (Euro 1.951). Op

basis van het bruto uurloon zijn de startsalarissen het hoogst onder gediplomeerde van de HBO sector Gezondheidszorg (Euro 14,65), opgevolgd door gediplomeerden van de sector Techniek (Euro 13,78). Zowel op basis van het maandloon (Euro 1.268) als op basis van het uurloon (Euro 9,27) verdienen de gediplomeerde schoolverlaters van de HBO sector Taal en Cultuur het minst ten opzichte van de overige HBO gediplomeerden.

Tabel 1.15 Bruto uurloon (€), bruto maandloon (€) en aantal werkzame uren per week

	uurloon	maandloon	aantal uren
MBO-BOL 1	5.90	665	26.6
MBO-BOL 2	7.80	995	30.2
MBO-BOL 3	9.10	1135	29.7
MBO-BOL 4	10.05	1365	32.1
MBO-BBL 1	9.80	1370	32.3
MBO-BBL 2	10.60	1550	34.3
MBO-BBL 3	11.85	1695	33.5
MBO-BBL 4	13.60	1935	33.6
HBO	12.80	1855	35.1
WO	15.95	2480	35.8

Uurloon afgerond op 5 eurocent, Maandloon afgerond op €5; Zie (Behalve voor WO) voor de onderliggende cijfers per opleidingssector tabellen 18 en 23 in de Statistische Bijlage.

De gediplomeerden van het MBO-BBL ontvangen in de regel op alle niveaus en in alle opleidingssectoren een beter salaris dan MBO gediplomeerden van de beroepsopleidende leerweg. Gemiddeld genomen over alle niveaus bedraagt het bruto maandloon van MBO-BOL gediplomeerden Euro 1.232. Voor MBO'ers die een BBL-opleiding afrondden ligt het maandloon met Euro 1.674 gemiddeld genomen 36% hoger. Wanneer we enkel kijken naar gediplomeerden van niveau 1 ligt het bruto uurloon van jongeren met een MBO-BBL opleiding zelfs ruim twee keer zo hoog als het bruto uurloon van MBO-BOL gediplomeerden. Dit kan deels, maar verre van volledig verklaard worden door het verschil in aantal werkuren. De verschillen in beloning tussen gediplomeerden van BOL-opleidingen enerzijds en BBL-opleidingen anderzijds zijn – hoewel van kleinere omvang – eveneens aanwezig bij de overige niveaus. Voor wat betreft de onderliggende opleidingssectoren kan zonder uitzondering worden gesteld dat bovengemiddelde salarissen op basis van het gemiddeld bruto maandloon vooral worden gevonden voor jongeren die een opleiding in de technische opleidingssector hebben afgerond. Op basis van het gemiddelde bruto uurloon moet worden gesteld dat gediplomeerden uit de sector gezondheidszorg over de gehele linie op kop lopen. Dit vertaalt zich echter niet in het hoogste maandloon, doordat zij om de regel een kortere werkduur hebben dan gediplomeerden uit de technische onderwijssector.

1.14 Tevredenheid met werk

- op alle opleidingsniveaus is een meerderheid van de gediplomeerden tevreden met de huidige functie
- bovengemiddeld tevreden zijn doorgaans afgestudeerden van de sectoren Landbouw, Techniek en Gezondheidszorg
- beneden gemiddeld tevreden zijn gediplomeerden van de sector Gedrag en Maatschappij
- een minderheid van de gediplomeerden schat de eigen carrièreperspectieven positief in
- over de afgelopen jaren is voor alle opleidingsniveaus de tevredenheid met de functie afgenomen en de beoordeling van de carrièreperspectieven verslechterd

In dit hoofdstuk zijn tot dusver allerlei indicatoren gepresenteerd die op verschillende manieren de positie van recent gediplomeerden op de arbeidsmarkt schetsen. Hiertoe is een selectie van aspecten gemaakt welke in objectieve dan wel meer subjectieve zin een indicatie geven van de kwaliteit van de transitie tussen onderwijs en arbeidsmarkt (kans op werk, werkzekerheid, type aanstelling, werken binnen/buiten het kerndomein). Hiervan wordt aangenomen dat het de tevredenheid van werkende gediplomeerden over hun positie op de arbeidsmarkt (deels) beïnvloedt. Gediplomeerden hebben echter naar verwachting ieder een eigen model op basis waarvan zij hierover een oordeel vellen. Om die reden zijn recent gediplomeerden direct gevraagd naar hoe tevredenheid zij zijn over hun werk. Dit is gedaan aan de hand van een tweetal vragen waarvan de eerste de algemene tevredenheid met de functie en de tweede vraag de tevredenheid over de carrièreperspectieven meet. Tabel 1.16 laat zien dat op alle niveaus een meerderheid van de bevraagden tevreden is met de eigen functie. Dit geldt ook voor de onderliggende opleidingssectoren, uitgezonderd de HBO gediplomeerden in de sector Gedrag en maatschappij (48%) (zie hiervoor tabel 2.4 in de Statistische Bijlage). Bovengemiddeld tevreden zijn doorgaans gediplomeerden van de sectoren Landbouw, Techniek en Gezondheidszorg. Gediplomeerden van opleidingen in de sector Gedrag en maatschappij kennen zonder uitzondering een relatief lage tevredenheid.

Wat de carrièreperspectieven betreft waren de recent gediplomeerden veel kritischer. Met uitzondering van de opleidingscategorie MBO-BOL niveau 2 schat een minderheid van de bevraagden de eigen carrièreperspectieven positief in. Bij de meting van 2012 vormde deze groep nog een meerderheid binnen drie van de negen opleidingscategorieën. Voor enkele onderliggende opleidingssectoren is een meerderheid van de gediplomeerden positief met betrekking tot de carrièrekansen. Dit geldt voor gediplomeerden van technische opleidingen op alle opleidingsniveaus, maar in het bijzonder voor HBO gediplomeerden in de sector techniek, waarvan 63% naar eigen inzicht een functie met goede carrièreperspectieven heeft.

Tabel 1.16 Tevredenheid met huidige functie en carrièreperspectieven (%)

	BOL 1	BOL 2	BOL 3	BOL 4	BBL 1	BBL 2	BBL 3	BBL 4	HBO	WO
tevreden over functie	57	67	67	66	61	68	68	71	62	74
goede carrièreperspectieven	41	50	49	49	31	42	49	49	49	-

Bron: SIS, 2012. Zie voor de onderliggende cijfers per opleidingssector tabellen 24 en 25 in de Statistische Bijlage

Tot slot laten figuur 1.21 en figuur 1.22 zien dat het oordeel van de werkende gediplomeerden ten aanzien van de algemene tevredenheid met de arbeidsfunctie carrièreperspectieven inderdaad door de recente economische crisis is beïnvloed. Tussen 2008 en 2011 is de algemene tevredenheid met de functie voor alle opleidingscategorieën afgenomen en is ook de beoordeling van de carrièreperspectieven verslechterd. In 2012 leek het dal te zijn bereikt en werden recent gediplomeerden weer iets positiever over hun werk. Deze positieve ontwikkeling bleek echter van korte duur; in 2013 daalde het percentage werkende gediplomeerden dat tevreden is met de eigen functie verder tot beneden het percentage van 2011. Werkenden met een MBO-BBL diploma vormen hierop een uitzondering; voor deze groep bleef het percentage dat tevreden is met de functie tussen 2012 en 2013 gelijk. Het aandeel pas afgestudeerde werkenden dat positief is over de carrièreperspectieven daalde eveneens waardoor de tevredenheidspercentages bij benadering gelijk zijn aan deze in 2011. De verslechtering van de gepercipieerde positie van starters op de arbeidsmarkt lijkt hiermee door te zetten.

Figuur 1.21 Tevreden met functie 2008-2013

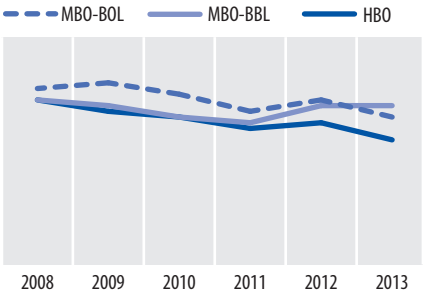

Figuur 1.22 Goede carrièreperspectieven 2008-2013

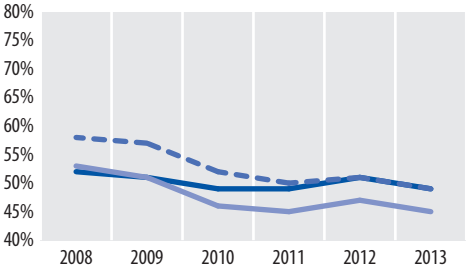

2 MBO: De invloed van opleidingskenmerken op arbeidsmarktuitkomsten

2.1 Inleiding

De recente economische crisis laat steeds duidelijker haar sporen achter. Steeds meer jongeren die het MBO succesvol afronden kennen een moeilijke overstap naar de arbeidsmarkt met een langere zoekduur naar hun eerste functie en een steeds grotere kans om anderhalf jaar na het behalen van het diploma werkloos te zijn. In hoofdstuk 1 is al aan de orde geweest dat de transitie tussen het MBO en de arbeidsmarkt sterk beïnvloed wordt door de gevolgde leerweg binnen het MBO (BOL versus BBL), de gevolgde opleidingssector en het niveau waarop de opleiding afgerond is. In dit hoofdstuk bouwen we voort op deze bevindingen maar trachten we de intrede op de arbeidsmarkt op een meer gedetailleerd niveau te onderzoeken (namelijk op het niveau van beroepsopleidingen) en de vraag te beantwoorden wat bepaalde opleidingen tijdens de economische crisis succesvoller maakt dan andere. Het achterhalen van 'succeskenmerken' van opleidingen is interessant in het kader van de aangekondigde verscherping van de 'zorgplicht arbeidsmarktrelevantie' waarmee het MBO in nabije toekomst geconfronteerd zal worden. Dienen opleidingen vakspecifiek georiënteerd te zijn of dienen in het kader van de kenniseconomie generieke competenties meer aandacht te krijgen? Kunnen brede opleidingen beter op de huidige arbeidsmarkt inspelen doordat ze hun gediplomeerden de kans geven in het geval van een moeilijke arbeidsmarkt in het eigen beroepsdomein uit te wijken naar andere beroepsdomeinen? Deze en andere vragen staan centraal in dit hoofdstuk.

Box 2.1 Stand van economie in 2013

Het voorliggende hoofdstuk analyseert de transitie tussen onderwijs en arbeidsmarkt voor opleidingen van het MBO in de periode 2012-2013. De gediplomeerden hebben hun diploma in het schooljaar 2011-2012 ontvangen en zijn in het najaar van 2013 bevraagd. Het is belangrijk om vast te stellen dat de uitkomsten die in dit hoofdstuk besproken worden (gedeeltelijk) beïnvloed kunnen zijn door de slechte economische context waarin de transitie van onderwijs naar arbeidsmarkt heeft plaatsgevonden. De data laten echter een vergelijking met de transitie in een jaar met goede economische context niet toe.

Het voorliggende hoofdstuk concentreert zich daarbij op het eerste anderhalf jaar na behalen van het MBO-diploma. Een nadeel van de focus op een relatief korte periode is dat hierdoor loopbaanontwikkelingen niet meegenomen kunnen worden. Hiermee lopen we het gevaar dat in de analyses van dit hoofstuk de effecten van competenties die de lange termijn loopbaanontwikkeling ondersteunen (bijvoorbeeld leervermogen) onderschat worden en de effecten van competenties die op de korte termijn inzetbaarheid bevorderen (bijvoorbeeld vakkennis), overschat worden. We zullen aan dit probleem tijdens het bespreken van de uitkomsten dan ook herhaardelijk aandacht besteden. Ook andere effecten zoals het tijdelijk niet werkzaam zijn (zij het gedwongen dan wel vrijwillig), verdere investeringen in menselijk kapitaal dan wel het verlies van menselijk kapitaal kunnen niet meegenomen worden in de analyses. Echter, een grote pré van het inzoomen op een relatief korte periode is dat onderwijsgerelateerde factoren en hun impact op de arbeidsmarktintrede meer coherent geanalyseerd kunnen worden (zie hiervoor ook Meng, 2006). Meer specifiek kent de kortdurige aard van de onderzochte periode de volgende voordelen:

a. de transitie tussen onderwijs en arbeidsmarkt is de fase waarin de relatie tussen aan het onderwijs gerelateerde factoren en de aangeleerde types van competenties aan de ene kant, en de door werkgevers vereiste competenties aan de andere kant, het sterkst is. Met toenemende arbeidsmarktervaring vervaagt deze relatie steeds meer en worden aan de arbeidsmarkt gerelateerde ervaringen steeds belangrijker.
b. tijdens de transitie tussen onderwijs en arbeidsmarkt is de match tussen deze twee van cruciaal belang. Zowel de gediplomeerden als de werkgevers dienen belangrijke keuzes te maken. De gediplomeerden dienen een keuze te maken tussen de verschillende arbeidsmarktdomeinen en zich de vraag te stellen waar hun competenties en persoonlijke eigenschappen de hoogste waarde hebben. Werkgevers dienen op hun beurt op basis van onvolledige informatie een keuze te maken tussen afgestudeerden met verschillende competenties en persoonlijke eigenschappen. Met andere woorden, werkgevers dienen de vraag te beantwoorden wie het beste bij hun vacature past. Foute beslissingen kunnen hoge kosten met zich meebrengen in de vorm van additioneel noodzakelijke training (zie bijvoorbeeld Barron, Black en Loewenstein, 1989; van Smoorenburg en van der Velden, 2000 of Wolbers, 2003), de kans dat werknemers na korte tijd van baan wisselen (zie bijvoorbeeld Allen en van der Velden, 2001 of Wolbers, 2003) of de kans op ontevredenheid bij de werknemer (zie bijvoorbeeld Tsang en Levin, 1985 of Burris, 1983) met de daaraan gekoppelde verlaging van hun productiviteit.
c. keuzes die worden gemaakt aan het begin van de carrière kunnen voor een lange tijd gevolgen hebben. Een slechte match tussen wat afgestudeerden kunnen en wat hun functie vereist (in termen van opleidingsniveau en opleidingsrichting) brengt het gevaar met zich mee dat gediplomeerden niet kunnen profiteren van (in)formele leerkansen. Hierdoor lopen ze de kans om achter te lopen op de ontwikkelingen in hun vakgebied. Een niet optimale match kan daarnaast ook een signaalwerking hebben tegenover potentiële werkgevers wat het steeds moeilijker kan maken om (terug) te wisselen naar het kerndomein van de gevolgde opleiding. Onderzoek van VSNU (2003), Ramaekers (2008) en Allen et al. (2009) bevestigen voor Nederland dit gevaar.

Samenvattend kan gesteld worden dat de beperking van de analyses tot het eerste anderhalf jaar na het behalen van het MBO-diploma voldoende mogelijkheden biedt om de rol van onderwijsgerelateerde factoren in kaart te brengen.

Het hoofdstuk is als volgt opgebouwd. In paragraaf 2.2 staan we eerst stil bij de data die we voor de analyses gebruiken en gaan in op de betrouwbaarheid van deze data. In paragraaf 2.3 bediscussiëren we kort de keuze voor een aantal arbeidsmarktuitkomsten (het vinden van werk en de kwalitatieve aansluiting tussen de gevolgde opleiding en het gevonden werk) en beschrijven we in welke mate beroepsopleidingen van het MBO in deze uitkomsten verschillen. In paragraaf 2.4 introduceren we vervolgens de kenmerken van beroepsopleiding die we nader willen analyseren. We gaan daarbij in op de breedte van de opleiding, het type competenties die de gediplomeerden verwerven en de mate waarin de competenties gestandaardiseerd zijn binnen een beroepsopleiding. De resultaten, zowel op individueel niveau als op het niveau van de beroepsopleiding, worden in paragraaf 2.5 gepresenteerd en tot slot vat paragraaf 2.6 de belangrijkste bevindingen samen.

2.2 Data

De analyses in het voorliggende hoofdstuk zijn gebaseerd op het uitgebreide onderzoek onder de gediplomeerden van het MBO dat in het najaar van 2013 heeft plaatsgevonden en waarover al in hoofdstuk 1 op geaggregeerd niveau gerapporteerd is. In dit hoofdstuk analyseren we, zoals in de inleiding aangegeven, de transitie tussen onderwijs en arbeidsmarkt in meer detail niveau, namelijk op het niveau van beroepsopleidingen.[19] In totaal kent het MBO 211 beroepsopleidingen. Het respondentenbestand van de BVE-Monitor kent voor een 116-tal van deze beroepsopleidingen een voldoende aantal respondenten (minimaal 20 respondenten) dat zich op de arbeidsmarkt aanbiedt om over deze beroepsopleidingen een betrouwbaar beeld te geven. Deze 116 beroepsopleidingen vertegenwoordigen 95% van alle respondenten van de BVE-Monitor in de meting van 2013.[20] Tabel 2.1 laat voor de drie arbeidsmarktuitkomsten die centraal staan in dit hoofdstuk zien in hoeverre de geselecteerde beroepsopleidingen afwijken van het totale beeld van het MBO.

Tabel 2.1 Arbeidsmarktuitkomsten: geselecteerde beroepsopleidingen versus MBO totaal (%)

	geselecteerde beroepsopleidingen	MBO totaal
werkloos	11%	11%
werkzaam op het eigen niveau	71%	72%
werkzaam in het eigen beroepsdomein	73%	74%

19. De term beroepsopleiding wordt hier gebruikt voor een cluster van crebo-opleidingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de koppeltabel zoals door OCW/DUO, Inspectie van het Onderwijs, SBB en MBO Raad ontwikkeld.
20. Bijlage 2.0 geeft een overzicht van het niveau en de sector van de beroepsopleidingen.

Een belangrijk aspect voorafgaand aan het presenteren van de resultaten is in hoeverre de gegevens afkomstig van een enquête betrouwbaar zijn. Recent is aan dit onderwerp in het rapport 'Macrodoelmatigheid mbo: Inkadering arbeidsmarktperspectief' (ROA, 2014) uitgebreid aandacht aan besteed. Hierbij zijn cijfers op het niveau van beroepsopleidingen afkomstig van de BVE-Monitor vergeleken met cijfers afkomstig van het CBS op het niveau van beroepsopleiding. Tabel 2.2 vat de voor het voorliggende hoofdstuk relevante correlaties tussen een tweetal arbeidsmarktuitkomsten samen:

- Werkloosheid op basis van BVE-Monitor
- Percentage minimaal 12 uur werkzaam op basis van CBS

Op basis van de resultaten gepresenteerd in Tabel 2.2 kan geconcludeerd worden dat de uitkomsten op basis van de enquête een uitermate sterk vergelijkbaar beeld met de uitkomsten op basis van de registerdata van het CBS bieden. Daardoor lijkt het gevaar van een selectieve uitkomst minimaal.

Tabel 2.2 Correlatie tussen ROA-indicatoren en CBS-indicatoren

	MBO totaal	niveau 2	niveau 3	niveau 4
	% werkloos (ROA)	% werkloos (ROA)	% werkloos (ROA)	% werkloos (ROA)
% minimaal 12 uur werkzaam (CBS): MBO totaal	-0.74***			
% minimaal 12 uur werkzaam (CBS): niveau 2		-0,86***		
% minimaal 12 uur werkzaam (CBS): niveau 3			-0,81***	
% minimaal 12 uur werkzaam (CBS): niveau 4				-0,69***

*** significant verschillend van nul op 1% niveau; Bron: ROA/CBS

2.3 Transitie tussen onderwijs en arbeidsmarkt: Het vinden van (passend) werk

Het vinden van werk is een belangrijke stap in de transitie tussen onderwijs en arbeidsmarkt. De kwaliteit van het gevonden werk kan echter een net zo belangrijke, dan wel zelfs belangrijker aspect van deze transitie zijn. Een belangrijke indicator van deze kwaliteit is de mate waarin de afgestudeerden passend werk vinden. In dit hoofdstuk definiëren we de term 'passend werk' daarbij langs een tweetal dimensies: horizontaal en verticaal. De horizontale dimensie betreft de vraag of de functie waarin men werkzaam is goed aansluit bij de richting van de gevolgde opleiding. De verticale dimensie heeft betrekking op de aansluiting tussen het niveau van werk en het niveau van gevolgde opleiding. Met andere woorden, de eerste dimensie betreft de vraag of de gediplomeerden van een technische opleiding ook inderdaad werk in een technisch beroep vinden en de tweede dimensie betreft de vraag of de gediplomeerden van bijvoorbeeld MBO niveau 4 werk vinden dat een MBO niveau 4 diploma vereist. Beide dimensies geven een indicatie van de benutting van de competenties die zijn aangeleerd in het MBO. Onderbenutting zowel wat de horizontale match als de verticale match betreft heeft een aantal belangrijke consequen-

ties. Zo stellen bijvoorbeeld Van de Werfhorst (2002), maar ook Heijke, Meng en Ris (2003) dat gediplomeerden die in een beroep terecht komen dat qua richting niet aansluit bij de gevolgde opleiding significant minder verdienen.[21] Meer recent werd op basis van Nederlandse data vastgesteld dat schoolverlaters (MBO, HBO en WO) die werkzaam zijn buiten de richting van de opleiding ca. 8% minder verdienen dan wanneer ze een baan hebben die wel aansluit bij de opleidingsrichting (ROA, 2013). De onderliggende gedachte is hierbij dat zij het comparatief voordeel verliezen dat ze bezitten als ze in het eigen beroepsdomein terecht waren gekomen en dat ze aanvullende trainingen dienen te volgen met alle kosten van dien. Werkgevers zullen dan ook ten minste gedeeltelijk deze kosten in de vorm van een salarisverlaging aan de afgestudeerden doorberekenen. De omvang van het verlies van het comparatief voordeel hangt daarbij samen met de mogelijkheid om aangeleerde competenties tussen beroepsdomeinen te transfereren. In de regel geldt dat opleidingen met een breder spectrum aan competenties eenvoudiger een overstap tussen beroepsdomeinen toelaten dan smallere opleidingen. Daarnaast speelt het type arbeidsmarkt een belangrijke rol. In het geval van een relatief sterk vakgerichte arbeidsmarkt (voorbeelden hiervan zijn onder andere Nederland, Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland) is de horizontale match tussen opleiding en werk een sterkere voorspeller van het salaris dan in landen met een zogenaamde interne arbeidsmarkt (bijvoorbeeld het Verenigde Koningrijk) waarin van afgestudeerden vooral een hoog niveau aan generieke competenties vereist wordt terwijl de vakgerichte, en vaak bedrijfsgerichte, competenties na het behalen van het diploma aangeleerd worden.

Box 2.2 Vakgerichte versus interne arbeidsmarkt

In de lijn van Doeringer en Piore (1971) maken verschillende auteurs onderscheid tussen interne arbeidsmarkten (ILM) en vakgerichte arbeidsmarkten (OLM). Interne arbeidsmarkten bieden gekwalificeerde arbeidsplaatsen die bedrijfsspecifieke vaardigheden vereisen. On-the-job training wordt daarbij als de meest efficiënte manier gezien om deze bedrijfsspecifieke vaardigheden te verkrijgen. Interne arbeidsmarkten bieden daarom in de regel betere trainingsfaciliteiten en interne loopbaantrajecten dan vakgerichte arbeidsmarkten. Vakgerichte arbeidsmarkten verwijzen naar banen die gespecialiseerde beroepsopleidingen in plaats van bedrijfsspecifieke opleidingen vereisen. Interne promoties naar banen op een hoger niveau zijn binnen vakgerichte arbeidsmarkten dan ook in het algemeen schaars. In vakgerichte arbeidsmarkten worden jongeren zonder de vereiste kwalificaties voor een bepaald beroep niet aangeworven. In interne arbeidsmarkten is dit wel het geval, zeker in tijden van schaarste op de arbeidsmarkt. In interne arbeidsmarkten geldt verder dat zowel laag als hoog opgeleiden na intrede op de arbeidsmarkt bedrijfsspecifieke vaardigheden dienen aan te leren om productief werkzaam te zijn in het gekozen beroep. Werkgevers gaan er daarbij van uit dat jongeren met toenemende opleidingsniveau een hogere 'trainability' kennen.

21. De studies van Werfhorst en Heijke, Meng en Ris zijn gebaseerd op het arbeidsmarktintrede van afgestudeerden van het hoger onderwijs.

Marsden (1990) gebruikt deze conceptuele aanpak om op macroniveau landen te karakteriseren als landen met een interne arbeidsmarkt en landen met een vakgerichte arbeidsmarkt. Gangl (2001) stelt vast dat het belangrijkste verschil tussen de twee typen van arbeidsmarkten op nationaal niveau is of een land een onderwijssysteem kent dat vakspecifieke kennis aanleert of niet. Hoewel in alle landen er in principe een co-existentie is van ILM en OLM segmenten, kan vastgesteld worden dat het relatieve belang van de segmenten tussen landen verschilt en dat in de meeste landen een van de twee segmenten overheerst (zie bijvoorbeeld Eyraud, Marsden en Silvestere (1990). België, Finland, Frankrijk, Ierland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk zijn voorbeelden van landen waar de interne arbeidsmarkt domineert. Oostenrijk, Denemarken, Duitsland en Nederland zijn voorbeelden van landen waar de vakgerichte arbeidsmarkt domineert.

Vertaald uit de Grip en Wolbers (ROA-RM-2003/7E)

Gediplomeerde schoolverlaters die werk aanvaarden waarvoor een lager diploma vereist is zien eveneens hun salaris dalen (zie bijvoorbeeld Meng, 2006). Hier speelt gedeeltelijk mee dat salarissen, zeker in landen als Nederland en Duitsland, relatief sterk geïnstitutionaliseerd, dat wil zeggen in collectieve arbeidsovereenkomsten vastgelegd zijn. Daarnaast worden de gediplomeerden die qua niveau in een functie terecht komen die onder het gevolgde opleidingsniveau ligt, verder met het probleem van "use it or loose it" geconfronteerd, zowel wat de vakspecifieke als de generieke vaardigheden betreft. Aangezien hun aangeleerde vaardigheden niet, of ten minste op een duidelijk lager niveau aangesproken worden in hun dagelijkse werkzaamheden, zullen deze over tijd gaan slijten (zie bijvoorbeeld De Grip, Bosma, Willems en van Boxtel, 2008 en ROA, 2011). Tot slot kan een langdurig verblijf in een lagere functie een negatief signaal afgeven naar potentiële toekomstige werkgevers met het gevaar dat deze groep afgestudeerden qua carrièreontwikkeling achterblijft. In economische slechte tijden zal dit laatste argument eventueel minder sterk van toepassing zijn dan in goed economische tijden.

In Bijlage B2.1 worden voor de beroepsopleidingen die in het kader van dit onderzoek een voldoende hoeveelheid respondenten kennen een aantal arbeidsmarktuitkomsten gepresenteerd.[22] In tabel 2.3 concentreren we ons op de Top 10% en de Bottom 10% van de beroepsopleidingen, zonder dat daarbij nader onderscheid gemaakt wordt bij beroepsopleidingen die op verschillende niveaus aangeboden worden. De selectie van de Top 10% en Bottom 10% is daarbij gebaseerd op het werkloosheidspercentage.

De Top 10% van de beroepsopleidingen, die allemaal in de meting van 2013 een werkloosheid van 0% kennen, bestaan in 9 van de 11 gevallen uit beroepsopleidingen afkomstig van de sector Techniek. Één beroepsopleiding (*Praktijkopleider*) in de Top 10% wordt zowel in

22. Via de website: http://roastatistics.maastrichtuniversity.nl/SISOnline/Home.aspx, is daarnaast een overzicht beschikbaar van de cijfers van de onderliggende CREBO codes. In dit overzicht zijn eventuele verschillen in de arbeidsmarktuitkomsten binnen een beroepsopleiding die op verschillende onderwijsniveaus aangeboden wordt zichtbaar.

de sector Techniek als in de sector Gezondheidszorg aangeboden en één beroepsopleiding (*Groen, grond, infra*) is afkomstig van de sector Landbouw. Daarnaast kan vastgesteld worden dat van de Top 10% van de beroepsopleidingen die een werkloosheid van 0% kennen het merendeel van de gediplomeerden afkomstig is van de beroepsbegeleidende leerweg (MBO-BBL). Uitzondering zijn de beroepsopleidingen *Koopvaardij officier alle schepen* en *Operationele Techniek* waarvan alle respondenten van de beroepsopleidende leerweg (MBO-BOL) afkomstig zijn. Dat de gediplomeerden van deze beroepsopleidingen niet alleen op moment van enquête allemaal werk hebben, maar dat zij direct na afronding van de opleiding ook niet lang dienden te zoeken naar werk is eveneens zichtbaar in Tabel 2.3. De intredewerkloosheid is bij de Top 10% opleidingen namelijk maximaal 0,71 maanden, wat neerkomt op zo'n drie weken. In een tweetal beroepsopleidingen, *Praktijkopleider* en *Medewerker versdetailhandel*, kennen de gediplomeerden zelfs geen enkele zoekperiode tot hun eerste baan. In het geval van de *Medewerker versdetailhandel* is dit terug te leiden naar het feit dat alle respondenten de opleiding in de beroepsbegeleidende leerweg (MBO-BBL) gevolgd hebben, en in de enquête aangegeven dat zij bij het bedrijf waar ze de opleiding volgden na behalen van het diploma konden blijven. Niet alleen vinden de gediplomeerden van de Top 10% Beroepsopleidingen snel en makkelijk werk, in de meeste gevallen betreft het ook werk dat qua match in de opgedane en vereiste vakkennis goed aansluit bij de gevolgde opleiding. Minimaal zo'n 76% van de werkende gediplomeerden werkt namelijk volgens eigen inzicht in het eigen beroepsdomein. Niet in alle gevallen betreft dit echter werk op minimaal het niveau van de gevolgde opleiding. Zo heeft 44% van de gediplomeerden van de beroepsopleiding *Medewerker versdetailhandel* het gevoel dat ze wel binnen het eigen beroepsdomein werkzaam zijn maar dan op een lager niveau. Bij gediplomeerden afkomstig van de beroepsopleiding *Autoschadehersteltechniek* is dit bij een op de drie het geval, en onder de werkende gediplomeerden van de beroepsopleiding *Bedrijfsauto techniek* en de beroepsopleiding *Groen, grond, infra* bij zo'n een op de vier. Bij een drietal van deze Top 10% beroepsopleidingen (*Groen, grond en infra; Kaderfunctionaris bouw, infra en gespecialiseerde aannemerij; Medewerker versdetailhandel)* geeft daarnaast nog eens tussen de 12% en 16% van de gediplomeerden aan dat ze zowel buiten het eigen beroepsdomein als ook onder het niveau van de gevolgde beroepsopleiding werkzaam zijn. Het feit dat al deze beroepsopleidingen op basis van de kans op werkloosheid dan ook tot de Top 10% van de beroepsopleidingen in 2013 gerekend dienen te worden, betekent niet in alle gevallen dat de kwaliteit van het gevonden werk (gemeten aan de hand van de verticale en horizontale aansluiting) optimaal is.

Richten we onze blik op de Bottom 10%, dan zien we dat deze uit alle opleidingssectoren van het MBO afkomstig zijn. Met uitzondering van de beroepsopleidingen *Aankomend verkoopmedewerker* en *Zorghulp*[23] zijn het daarbij opleidingen die op de niveaus 2 tot en met 4 aangeboden worden en waar de meerderheid van de respondenten afkomstig

23. De beroepsopleidingen Aankomend verkoopmedewerker en Zorghulp zijn opleidingen op MBO niveau 1. De lezer dient ermee rekening te houden dat de gediplomeerden van dit opleidingsniveau en dus ook van deze twee beroepsopleidingen formeel geen 'startkwalificatie' bezitten. Deze beroepsopleidingen zijn dan ook formeel niet bedoeld als voorbereiding op de arbeidsmarkt.

zijn van de beroepsopleidende leerweg (MBO-BOL). In alle gevallen is de werkloosheid meer dan 23%. In het geval van de beroepsopleidingen *Laboratoriummedewerker* (32%) en *Administratief medewerker* (35%) is een op de drie werkloos en in het geval van de beroepsopleiding *DTP-er* zelfs de helft. Dat de aanzienlijk hogere werkloosheid op moment van enquête in vergelijking met de Top 10% beroepsopleidingen ook direct gepaard gaat met een langere intredewerkloosheid is eveneens in Tabel 2.3 duidelijk zichtbaar. Het is de vraag of de moeilijkheden die de gediplomeerden van de Bottom 10% beroepsopleidingen kennen bij het vinden van werk ook gepaard gaan met een slechte aansluiting tussen het gevonden werk en de gevolgde opleiding. Kijken we eerst naar de verticale aansluiting, dan zien we dat met uitzondering van een tweetal beroepsopleidingen (*Dierverzorging 2* en *DTP-er)* de meerderheid van de werkende gediplomeerden van de Bottom 10% in staat was om een functie te bemachtigen die minimaal het eigen opleidingsniveau vereist. In het geval van een drietal beroepsopleidingen (*Financiele beroepen, Laboratoriummedewerker* en *Mediavormgever*) geeft zelfs minimaal 70% van de werkende gediplomeerden aan op minimaal het eigen opleidingsniveau werkzaam te zijn. Naast deze relatief goede verticale match kennen de gediplomeerden van deze drie beroepsopleidingen ook nog een relatief goede horizontale aansluiting. Dit geldt zeker voor de beroepsopleiding *Laboratoriummedewerker,* waar 79% van de werkende gediplomeerden in het eigen beroepsdomein werkzaam is. Met andere worden, volgens de gediplomeerden van deze beroepsopleidingen die een baan konden bemachtigen, is er niets mis met de aansluiting tussen beroepsopleiding en werk. Dit geldt echter niet voor alle beroepsopleidingen behorend tot de Bottom 10%. Zo meldt 51% van de werkende gediplomeerden van de beroepsopleiding *DTP-er* dat hun werk zowel onder het eigen opleidingsniveau als ook buiten het eigen beroepsdomein ligt. Bij de beroepsopleiding *Dierverzorging 2* is dit 47%, bij de beroepsopleiding *Recreatiedieren* 35%, bij de beroepsopleiding *Aankomend verkoopmedewerker* 33% en nog steeds 30% bij de beroepsopleiding *Sociaal-maatschappelijk dienstverlener.* De gediplomeerden van deze beroepsopleiding hebben het dan, indien zij zich op de arbeidsmarkt aanbieden, niet alleen zwaar om een baan te vinden, maar dienen blijkbaar ook vaak uit te wijken naar banen die zowel qua niveau als qua richting niet bij de gevolgde beroepsopleiding passen. Hiermee lopen zij duidelijk het gevaar om op termijn hun opgedane competenties te verliezen, gezien zeker voor vakkennis geldt 'use-it or loose-it'.

Tabel 2.3 Top 10% en Bottom 10% beroepsopleidingen (op basis van het werkloosheidspercentage)

	niveau	sector	werkloosheid (%)	gemiddelde intredewerkloosheid (maanden)	onder niveau en buiten domein	onder niveau en in domein	op niveau en buiten domein	op niveau en in domein	% BBL
Top 10%									
koopvaardij officier alle schepen	4	Techniek	0.0	.10	0.0	4.8	0.0	95.2	0.0
bedrijfsautotechniek	2/3/4	Techniek	0.0	.30	1.3	25.8	2.6	70.2	90.2
mobiele werktuigen	2/3/4	Techniek	0.0	.10	1.8	17.5	6.4	74.3	85.8
operationele techniek	4	Techniek	0.0	.44	3.0	5.9	5.9	85.2	0.0
autoschadehersteltechniek	2/3	Techniek	0.0	.71	4.9	34.0	4.0	57.0	87.1
operator C	3/4	Techniek	0.0	.05	2.9	0.0	6.7	90.5	64.6
praktijkopleider	4	Techniek/ Gezondheidszorg	0.0	0.00	0.0	5.3	14.7	80.0	97.5
werkplaatsmanagement mobiliteitsbranche	4	Techniek	0.0	.08	4.1	9.4	12.4	74.2	56.2
groen, grond, infra	2/3/4	Landbouw	0.0	.06	11.7	23.3	7.1	58.0	66.2
kaderfunctionaris bouw, infra en gespecialiseerde aannemerij	4	Techniek	0.0	.08	16.3	16.1	6.2	61.4	96.4
medewerker versdetailhandel	2	Techniek	0.0	0.00	13.8	43.7	9.6	32.9	100.0
Bottom 10%									
dierverzorging 2	2	Landbouw	23.8	1.96	47.0	11.1	19.8	22.1	18.0
mediavormgever	4	Techniek	23.9	2.59	24.3	6.0	12.4	57.3	0.0
financiële beroepen	2/3/4	Economie	23.9	2.33	18.2	7.7	12.3	61.7	13.2
recreatiedieren	3/4	Landbouw	24.8	1.57	35.4	7.1	19.8	37.7	6.6
sociaal-maatschappelijk dienstverlener	4	Gedrag en Maatschappij	25.5	2.94	29.6	9.7	15.3	45.4	10.3
aankomend verkoopmedewerker	1	Economie	25.7	1.26	15.7	15.7	25.2	43.4	66.5
ICT-medewerker	2/3	Techniek / Economie	26.3	2.69	22.5	12.5	12.9	52.1	6.8
zorghulp	1	Gezondheidzorg	28.5	1.76	18.0	20.1	11.9	50.1	68.8
laboratoriummedewerker	2/4	Techniek	32.0	3.45	20.6	8.6	0.0	70.8	5.9
administratief medewerker	1/2	Economie	35.4	3.52	33.2	3.5	21.1	42.2	28.1
DTP-er	2/3	Techniek	49.5	4.33	51.2	0.0	21.9	26.8	0.0

selectie: Gediplomeerden die zich op de arbeidsmarkt aanbieden

Op basis van onze bespreking van de Top 10% en Bottom 10% beroepsopleidingen kunnen we een aantal conclusies trekken:

- In lijn met onze bevindingen in hoofdstuk 1 vinden we dat de gediplomeerden van beroepsopleidingen met relatief veel gediplomeerden afkomstig van het MBO-BBL het eenvoudiger hebben om in de onderzochte periode werk te vinden. Deze bevinding kan verder onderbouwd worden op basis van alle onderzochte beroepsopleidingen (zie Bijlage B2.1) en de daarop gevonden Pearson correlatie van -0.53 tussen het percentage werklozen en het percentage dat een MBO-BBL opleiding heeft gevolgd.
- Een hoge werkloosheid op moment van enquête gaat in de regel gepaard met een hoge intredewerkloosheid gemeten in het aantal maanden tussen het afronden van de gevolgde beroepsopleiding en het vinden van de eerste functie. Op basis van alle onderzochte beroepsopleidingen (zie Bijlage B2.1) wordt dit verder onderbouwd door de gevonden Pearson correlatie van 0,78 tussen het percentage werklozen en het gemiddeld aantal maanden van intredewerkloosheid.
- Op basis van de Top 10% en Bottom 10% beroepsopleidingen kan niet direct vastgesteld worden dat een moeilijke start op de arbeidsmarkt wat het vinden van werk betreft direct ook een slechte match tussen de gevonden functie en de gevolgde beroepsopleiding betreft. Interessant is om dan ook navolgend nog kort verder in te gaan op deze uitkomst.

Een interessante vraag is verder in hoeverre de drie arbeidsmarktuitkomsten die we voorafgaand nader hebben beschreven met elkaar gecorreleerd zijn. Tabel 2.4 laat zien dat op het niveau van de onderzochte beroepsopleidingen het werkloosheidspercentage negatief en significant gecorreleerd is met zowel het percentage afgestudeerden dat een functie heeft gevonden op minimaal het eigen opleidingsniveau alsmede met het percentage afgestudeerden dat een functie binnen het eigen domein heeft gevonden. Vergelijkbaar met eerdere resultaten (ROA, 2014), zien we daarbij dat de correlatie met het percentage dat in het eigen domein werkzaam is aanzienlijk hoger is.

Tabel 2.4 Pearson correlaties tussen arbeidsmarktuitkomsten

	werkloosheid	op niveau	in domein
op niveau	1	-.37**	-.65**
in domein		1	.67**

** significant op 1% niveau

2.4 Kenmerken van beroepsopleidingen

Een van de centrale doelstellingen van dit hoofdstuk is om na te gaan in hoeverre arbeidsmarktuitkomsten op het niveau van beroepsopleidingen nader te verklaren zijn door kenmerken van deze beroepsopleidingen. Meer in detail analyseren we een tweetal aspecten van de beroepsopleidingen, namelijk de breedte van de beroepsopleiding en het type van competenties die de gediplomeerden van een beroepsopleiding bezitten.

2.4.1 Breedte

In dit hoofdstuk wordt de breedte van beroepsopleidingen geanalyseerd aan de hand van de spreiding van beroepsopleidingen over beroepen op de arbeidsmarkt.[24] We volgen hierbij de redenering gepresenteerd in een eerdere ROA studie (ROA, 2013) waarin de indicator voor de uitwijkmogelijkheden naar beroep aangeeft in welke mate de gediplomeerden van een bepaalde beroepsopleiding terecht kunnen komen in verschillende beroepsgroepen en daarmee kunnen uitwijken als de arbeidsmarktsituatie in het beroep waarvoor men is opgeleid ongunstig is. De spreidingsmaatstaf de we hiervoor gebruiken is de Gini-Hirschman-Index (GH), waarin de spreiding van een beroepsopleiding (BO) over de beroepsgroepen (BG) als volgt gedefinieerd wordt:

$$GH_o^{ber} = \frac{1}{\sum_b \left(\frac{W_{o,b}}{W_o} \right)^2}$$

De spreidingsmaatstaf voor de uitwijkmogelijkheden toont het aantal beroepen dan wel bedrijfssectoren waarin mensen met een bepaald opleidingstype werkzaam zijn. Bij een volledige concentratie van de werkgelegenheid in één beroepsgroep is de indicator gelijk aan 1. Bij een gelijke spreiding over b beroepsgroepen is de indicator gelijk aan b. Bij een ongelijke spreiding tellen beroepsgroepen met een relatief laag werkgelegenheidsaandeel minder zwaar mee dan beroepsgroepen met een groot werkgelegenheidsaandeel. Voor de berekening van de spreiding van de 116 beroepsopleidingen wordt de indeling van beroepen in 80 categorieën op basis van de ISCO08 indeling gebruikt. De Gini-Hirschman Index varieert in ons geval tusen 1 en 80. Bijlage B2.2b laat voor alle onderzochte beroepsopleidingen de spreiding zien terwijl Figuur 2.1 dit visueel doet. De beroepsopleidingen zijn in Figuur 2.1 daarbij gegroepeerd per opleidingssector.

Gemiddeld zijn de gediplomeerden van een beroepsopleiding verspreid over 4.2 beroepen. Niet verrassend zien we in de sector Gezondheidszorg een relatief groot aantal beroepsopleidingen met een kleine spreiding. Daarnaast zijn in deze sector echter ook een drietal opleidingen met een relatief grote spreiding te vinden. Deze drie beroepsopleidingen behoren eerder tot het 'Welzijn'- dan het 'Zorg'-gedeelte van de sector. Ook in de sector Techniek en de sector Landbouw zien we dat een relatief groot deel van de beroepsopleidingen een relatief kleine spreiding kennen wat de beroepen betreft, maar in beide sectoren, en zeker in de sector Techniek zijn er ook beroepsopleidingen waar de gediplomeerden over relatief veel beroepen verspreid zijn. Gemiddeld de hoogste spreidingsindex kennen de sector Economie (gemiddeld 5,5 beroepen) en de sector Gedrag en Maatschappij (gemiddeld 7,2 beroepen).

24. We meten hierbij de breedte van een beroepsopleiding op basis van een indicator over de arbeidsmarktuitkomst en niet op basis van de manier waarop het curriculum opgezet is. Deze aanpak is dan ook anders dan de manier waarop de term 'breedte' van een opleiding in Hoofdstuk 1 is gedefinieerd.

Figuur 2.1 Spreiding over beroepen

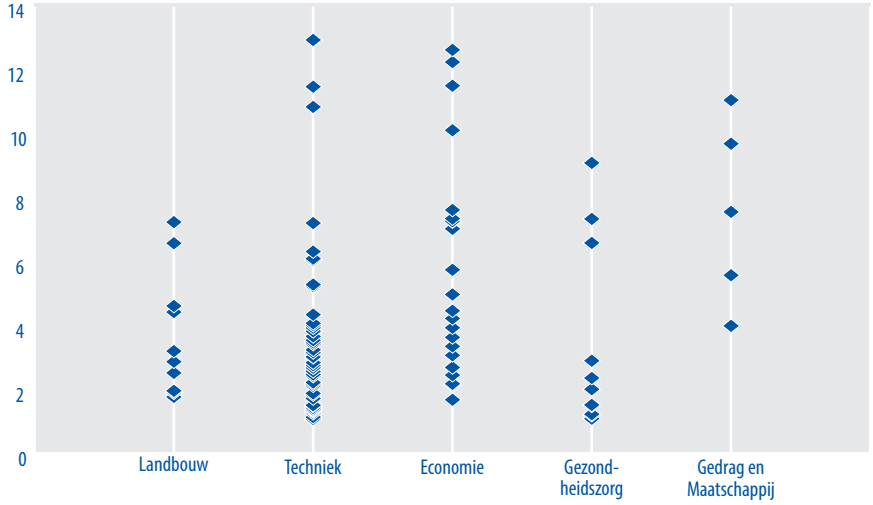

Noot: Elk stipje representeerd 1 Beroepsopleiding binnen de sector

In Tabel 2.5 laten we wederom een Top 10% en Bottom 10% zien, maar dit keer niet gebaseerd op het werkloosheidspercentage, maar op basis van de spreidingsindex. Wat het niveau betreft, zien we zowel bij de Top 10% als bij de Bottom 10% beroepsopleidingen van alle niveaus voorkomen. Bij de Top 10% zijn daarbij relatief veel beroepsopleidingen van de sector Economie (5) te vinden, maar komen met uitzondering van de sector Gezondheidszorg ook beroepsopleidingen uit alle andere sectoren voor. Bij de Bottom 10%, dat wil zeggen wat de spreiding over beroepen van de smalste opleidingen betreft, zien we dat deze allemaal afkomstig zijn uit de sectoren Techniek en Gezondheidszorg.

Het is interessant om direct een relatie te leggen tussen de spreiding over de beroepen en een van onze arbeidsmarktuitkomsten (zie paragraaf 2.3), namelijk het percentage van de werkende gediplomeerden dat buiten het eigen beroepsdomein werkzaam is. Het is daarbij de vraag of 'brede beroepsopleidingen', zoals hier gedefinieerd, breed zijn in de context van een brede opzet van vakkennis of niet. In het eerste geval zal dit weliswaar tot een uitwaaieren van gediplomeerden over relatief veel beroepen leiden maar kan verwacht worden dat de werkende gediplomeerden wel het gevoel hebben om in het eigen beroepsdomein werkzaam te zijn. In het tweede geval, dat wil zeggen in het geval waar een relatief smalle opzet qua vakkennis gekozen is, zal uitwaaieren over beroepen gepaard gaan met het gevoel dat men relatief snel buiten het eigen beroepsdomein werkzaam is. Om de lange termijn tewerkstelling van deze werkenden te garanderen zal in het eerste geval dan ook bijscholing en in het tweede geval omscholing nodig zijn. Tabel 2.6 laat zien dat de spreiding over de beroepen positief gecorreleerd is met het percentage werkenden dat buiten het eigen beroepsdomein werkzaam is. Dit lijkt erop te duiden dat het uitwaaieren van gediplomeerden over beroepen in het onderzochte jaar niet het gevolg van een wat vakkennnis betreft breed opgezette

beroepsopleiding lijkt te zijn, maar het gevolg van een gedwongen uitwaaiering van de gediplomeerden wegens een slecht arbeidsmarkt in het eigen beroepsdomein. Daarnaast is in de tabel ook het gemiddelde opleidingsniveau van een beroepsopleiding opgenomen. Deze correleert echter niet significant met een van de twee andere indicatoren.

Tabel 2.5 Top 10% en Bottom 10% van beroepsopleidingen wat spreiding over beroepen betreft

	niveau	sector	spreidings-Index
Top 10%			
arbeidsmarktgekwalificeerd assistent	1	Landbouw/Economie	13.8260
assistent operator	1	Techniek	12.9537
juridisch medewerker	4	Economie	12.6367
medewerker marketing en communicatie	4	Economie	12.2639
administratief medewerker	1/2	Economie	11.5158
middenkaderfunctionaris bouw en infra	4	Techniek	11.4932
sociaal-cultureel werker	4	Gedrag en Maatschappij	11.0716
DTP-er	2/3	Techniek	10.8571
leisure & hospitality	2/3/4	Economie	10.1311
operator	2	Landbouw/Techniek	10.0840
sociaal-maatschappelijk dienstverlener	4	Gedrag en Maatschappij	9.7092
Bottom 10%			
autotechniek	2/3/4	Techniek	1.4067
mobiele werktuigen	2/3/4	Techniek	1.3943
tweewielertechniek	2/3	Techniek	1.3677
medewerker schilderen	2/3	Techniek	1.3365
assistent bouw en infra	1	Techniek	1.2908
verzorgende-IG	3	Gezondheidszorg	1.2576
tandartsassistent	4	Gezondheidszorg	1.2336
optiek	3/4	Techniek	1.1716
apothekersassistent	4	Gezondheidszorg	1.1214
koopvaardij officier alle schepen	4	Techniek	1.1108
autoschadehersteltechniek	3	Techniek	1.0887

Tabel 2.6 Correlatie tussen een tweetal indexen voor de breedte en het opleidingsniveau

	spreiding over beroepen	% buiten domein	opleidingsniveau
spreiding over beroepen	1	.590**	.052
% buiten domein		1	.141
opleidingsniveau			1

** significant op 1% niveau; aantal beroepsopleidingen: 116

2.4.2 Competenties

2.4.2.1 Vakkennis, generieke competenties en persoonlijkheid

Opleidingen in het MBO zijn in principe georganiseerd rond een bepaald vak of beroep en daarom staat het aanleren van vakkennis als voorbereiding op de uitoefening van een beroep ook centraal. Echter, jongeren die een opleiding in het MBO volgen verwerven niet alleen vakkennis maar ook generieke competenties. Deze generieke competenties zijn in de regel in verschillende beroepsdomeinen toepasbaar. De BVE-Monitor die aan de analyses in dit hoofdstuk ten gronde ligt, meet een breed spectrum aan generieke competenties. Respondenten worden gevraagd voor een 18-tal items aan te geven in hoeverre het item in de huidige functie vereist is en in welke mate zij dit item zelf bezitten. Beide antwoorden worden daarbij op een 5-punt Likert schaal gemeten.[25] We volgen in dit hoofdstuk recent onderzoek (zie ROA, Factsheet, 2014) en groeperen de items in een viertal clusters van competenties met de volgende onderliggende items:

Vakkennis
- Vakkennis
- Toepassen van kennis en technieken in de praktijk

Persoonlijkheid
- Zelfstandigheid
- Initiatief, Creativiteit
- Aanpassingsvermogen
- Nauwkeurigheid, Zorgvuldigheid

Basis generieke competenties
- Schrijfvaardigheid
- Spreekvaardigheid

Geavanceerde generieke competenties
- Inzicht in informatie- & communicatietechnologie (incl. Computergebruik)
- Overdragen van kennis
- Plannen, coördineren, organiseren van activiteiten
- Contactuele vaardigheden
- Werken in teamverband/samenwerken

Tabel 2.7 laat voor een selecte groep van beroepsopleidingen een aantal beschrijvende resultaten zien wat deze competenties betreft. We selecteren hiervoor de Top 10% en de Bottom 10% van de beroepsopleidingen op basis van het gemiddelde eigen niveau van vakkennis.[26]

25. Het meten van de competentie items vindt in de BVE-Monitor via een zelfinschatting van de respondent plaats. Deze manier van meten kent zowel voor- als nadelen. Voor een uitgebreide discussie van deze voor- en nadelen, zie Meng (2006).
26. Voor de volledige lijst van beroepsopleidingen, zie Bijlage B2.2.

De Top 10% beroepsopleidingen (afkomstig van de opleidingsniveaus 2,3 en 4, en de sectoren Landbouw, Techniek, Economie en Gezondheidszorg) kennen onder hun gediplomeerden allemaal een gemiddeld eigen niveau van vakkennis van minimaal 4.1 op de 5-punt Likert schaal, terwijl dit bij de Bottom 10% (afkomstig van alle opleidingsniveaus en de sectoren Landbouw, Techniek, Economie en Gezondheidszorg) maximaal 3.7 is. Gemiddeld scoren de Top 10% beroepsopleidingen op dit onderdeel dan ook 0.5 punten hoger op de 5-punt Likert schaal, wat als een aanzienlijk verschil gezien kan worden.

Box 2.2 Validiteit van competentiemeting (overgenomen uit ROA, 2012)

Enige reflectie over de empirische validiteit van de competenties die als basis dienen voor dit hoofdstuk is wellicht op zijn plaats. Het gaat hier nadrukkelijk om zelf-gerapporteerde competenties van gediplomeerde schoolverlaters, met alle voor- en nadelen van dien. De voordelen van zelf-rapportage worden vaak over het hoofd gezien, maar ze zijn aanzienlijk (zie bijv. Richter & Johnson, 2001, Meng, 2006). Behalve het voor de hand liggende voordeel dat ze snel en relatief goedkoop toe te passen zijn op grote steekproeven met gebruik van uiteenlopende dataverzamelingsmethoden (Patrick & Sievert,1994), ligt het belangrijkste voordeel in het feit dat individuen over een enorm rijkdom aan informatie over zichzelf beschikken, die moeilijk te bereiken is met andere onderzoeksmethoden zoals toetsen en experimenten (Connally e.a., 2002). Vooral in het geval van het meten van generieke competenties, waarvoor in de meeste gevallen niet of nauwelijks 'objectieve' toetsen bestaan, is dit een niet te verwaarlozen voordeel. De potentiele nadelen liggen in de vrees dat respondenten bewust of onbewust foutieve antwoorden geven. Methodologisch onderzoek wijst uit dat men de omvang van dergelijke fouten enorm kan reduceren door vragen voor te leggen die helder, begrijpelijk en herkenbaar zijn (Ward e.a., 2002; Dykema & Schaeffer, 2000), en die de verleiding tot sociaal wenselijke antwoorden minimaliseren (Orne, 1962; (Victorin e.a. 1998).

De competentielijsten van het Schoolverlaters Informatiesysteem die als basis dienden voor de analyses in dit hoofdstuk zijn ontwikkeld met veel aandacht voor het minimaliseren van bovengenoemde problemen. Dat dit tamelijk goed is gelukt, blijkt uit het feit dat de instrumenten sterke, robuuste en plausibele resultaten hebben opgeleverd in een groot aantal analyses. Tevens is een vergelijkbaar instrument uitgebreid gebruikt en gevalideerd in het REFLEX onderzoek (zie Allen en van der Velden, 2011). Uit deze analyses is onder andere gebleken dat zelfinschatting van het vereiste niveau of belang van competenties voor het werk veel minder gevoelig is voor vertekening dan een zelfinschatting van het eigen niveau. Green, F. (2004) heeft een soortgelijke conclusie getrokken op basis van analyses van vergelijkbare data verkregen in het kader van de British Skills Survey. Om het probleem van eventuele overschatting van het eigen niveau in de analyses van dit hoofdstuk te minimaliseren worden dan ook in plaats van het nominale niveau van een bepaalde competentie in de regel relatieve niveauverschillen tussen verschillende competentietypes geanalyseerd. Deze zijn dan ook veel minder gevoelig voor de algemene tendens om zich zelf hoger in te schatten.

Tabel 2.7 Top 10% en Bottom 10% beroepsopleidingen (op basis van eigen niveau aan vakkennis)

	niveau	sector	vakkennis	persoonlijkheid	basis generieke competenties	geavanceerde generieke competenties	vereist niveau aan vakkennis	mismatch in vakkennis	mismatch in vakkennis in eigen beroepsdomein
Top 10%									
tandartsassistent	4	Gezondheidszorg	4.3230	4.3712	4.0706	4.2101	4.2663	-.0398	.0164
audicien	4	Techniek	4.3089	4.4014	4.2233	4.2127	4.5100	.1823	.1130
schoonmaak en Glazenwassen	2/3/4	Gezondheidszorg	4.2176	4.3204	3.8799	4.1930	4.2402	.0107	.0920
praktijkopleider	4	Techniek/ Gezondheidszorg	4.2062	4.4361	4.1338	4.2902	3.9761	-.2300	-.1983
operator C	3/4	Techniek	4.1795	4.1676	3.7873	4.0424	4.1613	-.0181	-.0148
infratechniek	2/3/4	Techniek	4.1700	4.2629	3.7760	3.9284	4.1682	-.0045	-.0940
fastservice	2/3/4	Economie	4.1454	4.1885	3.8303	3.9415	3.9542	-.1651	-.1552
autospuiter	2/3/4	Techniek	4.1427	4.1671	3.7279	3.7749	4.2356	.0929	.2313
podium- en evenemententechniek	2/3/4	Techniek	4.1412	4.2265	3.7319	4.0775	4.1037	-.0375	-.0280
logistiek vakman	2/3/4	Landbouw	4.1376	4.0907	3.9440	3.9524	3.7356	-.4411	-.2426
veiligheid en vakmanschap	2/3	Economie	4.1291	4.3167	3.6663	3.9701	4.1741	.0544	.1317
Bottom 10%									
leisure & hospitality	2/3/4	Economie	3.7021	4.2039	3.9576	3.9549	3.7629	.0478	.2441
facilitaire dienstverlener	2/4	Gezondheidszorg	3.7017	4.0678	3.7603	3.8915	3.6269	-.0832	-.0257
groen, grond, infra	2/3/4	Landbouw	3.6691	3.7679	3.2789	3.4050	3.8442	.1714	.0492
natuur en groene ruimte 2	2	Landbouw	3.6556	3.6710	3.3752	3.4171	3.6094	-.1733	.0092
financiële beroepen	3/4	Economie	3.6538	4.0173	3.7969	3.7692	3.6306	-.0124	.2461
medewerker marketing en communicatie	4	Economie	3.6514	4.1104	4.0050	3.9948	3.6909	.0469	.1326
sport- en bewegingsbegeleider	2	Gezondheidszorg	3.6471	4.0424	3.3159	3.7424	3.7565	.0204	-.1385
operationele techniek	4	Techniek	3.5469	3.8879	3.5156	3.5444	3.9516	.4516	.4643
arbeidsmarktgekwalificeerd assistent	1	Landbouw/ Economie	3.4816	3.8078	3.5019	3.3922	3.2729	-.1996	-.1260
assistent bouw en infra	1	Techniek	3.2525	3.4548	3.3544	3.4385	3.9036	.7270	.8449
assistent medewerker voedsel en leefomgeving	1	Landbouw	3.1337	3.3507	3.0012	3.0194	3.0685	.0905	.1547

Mismatch: vereist niveau – eigen niveau (>0 = te kort aan vakkennis; <0 =overschot aan vakkennis)
Selectie: Gediplomeerden die zich op de arbeidsmarkt aanbieden

Terwijl voor de Top 10% beroepsopleidingen het gemiddelde eigen niveau aan vakkennis vergelijkbaar is met het gemiddelde niveau van persoonlijkheid competenties, geldt dit niet voor de Bottom 10%. Bij de Bottom 10% wordt gemiddeld het eigen niveau m.b.t. persoonlijkheid competenties zo'n 0,3 punten hoger ingeschat dan de vakkennis. Wat de basis generieke competenties en de geavanceerde generieke competenties betreft zien we dat de Top 10% in Tabel 2.7 eveneens hoger scoort dan de Bottom 10%. Met andere woorden, de gediplomeerden van de Top 10% beroepsopleidingen wat de competenties betreft scoren op alle vier de onderscheiden types van competenties hoger dan de gediplomeerden van de Bottom 10% beroepsopleidingen. Tabel 2.8 laat zien dat deze relatie tussen de vier types van competenties inderdaad ook zichtbaar wordt via de Pearson correlaties op basis van de 116 onderzochte beroepsopleidingen.

Tabel 2.8 Pearson correlaties tussen 4 typen van competenties (eigen niveau)

	vakkennis	persoonlijkheid	basis generieke skills	geavanceerde generieke skills
vakkennis	1	.73**	.51**	.72**
persoonlijkheid		1	.69**	.83**
basis generieke skills			1	.84**
geavanceerde generieke skills				1

** significant van nul verschillend op 1% niveau

Betekent dit dan ook dat de gediplomeerden van de Top 10% beroepsopleidingen een betere match hebben tussen de verworven competenties en de op de arbeidsmarkt vereiste competenties? Hiervoor presenteren we in Tabel 2.7 ook het gemiddelde vereiste niveau aan vakkennis, en een tweetal mismatches tussen het vereiste niveau en het eigen niveau. Namelijk de mismatch onafhankelijk van het beroepsdomein waarin de gediplomeerde terecht is gekomen en de mismatch indien de gediplomeerde in het eigen beroepsdomein is terecht gekomen. De gemiddelde mismatch onder de Top 10% beroepsopleidingen ligt bij -0,05 (en -0,01 in het eigen beroepsdomein) terwijl deze twee cijfers bij de Bottom 10% beroepsopleidingen 0,1, respectievelijk binnen het eigen beroepsdomein 0,17 zijn. Ondanks dat zowel bij de Top 10% als bij de Bottom 10% de mismatches gemiddeld dicht bij nul liggen, is er een verschil en lijkt het erop dat de Top 10% beroepsopleidingen gemiddeld inderdaad een betere match qua competenties kent. Kijken we in meer detail binnen de Top 10%, dan zien we dat de gediplomeerden van de beroepsopleiding *Autospuiter* indien zij in het eigen beroepsdomein werkzaam zijn het grootste tekort aan vakkennis rapporteren (0,23) terwijl de gediplomeerden van de beroepsopleidingen *Logistiek Vakman* indien werkzaam binnen het eigen beroepsdomein het grootste overschot aan vakkennis rapporteren (-0,24). Onder de Bottom 10% beroepsopleidingen kennen de gediplomeerden van een tweetal beroepsopleidingen, indien zij in het eigen domein werkzaam zijn een relatief groot tekort, namelijk *Operationele techniek (*0,46) en *Assistent Bouw en Infra* (0,84).

In de volgende analyses beperken we ons wat de competenties betreft op een tweetal clusters, namelijk *Vakkennis en Geavanceerde generieke competenties*. Hiermee richten we

ons in de analyses op de competenties die vaak als centrale competenties in het onderwijs gezien worden (zie bijvoorbeeld Meng, 2006) De competentiemix (C^e_i)[27] van een gediplomeerde van het MBO kunnen we dan ook schrijven als een combinatie van vakkennis (V) en geavanceerde generieke competenties (A):

$$C^e_{i,s} = C^e_{i,s}(V_{i,s}, A_i) \quad (1)$$

Ondanks dat er in het MBO een symbiotisch proces kan plaatsvinden tussen het aanleren van vakkennis en geavanceerde generieke competenties (zie Meng, 2006 voor een beschrijving van dit symbiotische proces bij studenten in het hoger onderwijs) kan ervan uitgegaan worden dat het gewicht dat een beroepsopleiding aan het aanleren van vakkennis dan wel geavanceerde generieke competenties toekent tussen de beroepsopleidingen verschilt. Uitgaand van een lineaire combinatie van de twee competenties ziet de formule er als volgt uit:

$$C^e_{i,s} = \lambda_i * DS_{i,s} + (1 - \lambda_i) * A_i \quad (2)$$

Waarbij λ_i het gewicht is dat een bepaalde beroepsopleiding toekent aan het aanleren van vakkennis als centrale uitkomst van het leerproces.

Wordt het leerproces sterk gestructureerd in de richting van vakkennis (λ_i dicht bij 1) dan spelen de geavanceerde generieke competenties slechts een ondersteunende rol bij het aanleren van vakkennis en zijn deze niet een doel op zichzelf. De competenties van de gediplomeerden van deze opleidingen kennen naar verwachting dan een grote productieve waarde in beroepen waarvoor de beroepsopleiding voorbereidt. Met andere woorden, ze hebben een comparatief voordeel in het eigen beroepsdomein.

Wordt het leerproces sterk gestructureerd in de richting van het aanleren van geavanceerde generieke competenties (λ_i dicht bij 0), dan gaan we er vanuit dat de gediplomeerden aan het einde van de opleiding een relatief groter aandeel van geavanceerde generieke competenties zullen hebben. De vakkennis wordt dan vooral als materiaal gebruikt om deze generieke competenties aan te leren. Aangezien geavanceerde generieke competenties niet domein gebonden zijn, zijn ze toepasbaar in een breed spectrum van beroepen.

Figuur 2.2 laat binnen iedere opleidingssector per beroepsopleiding het gemiddelde verschil tussen het eigen niveau van vakkennis en het eigen niveau van geavanceerde generieke competenties zien van de werkende gediplomeerden. Over alle 116 beroepsopleiding heen, zien we dat het eigen niveau van vakkennis in evenwicht is met het eigen niveau van geavanceerde generieke competenties. De beroepsopleidingen in de sector Landbouw lijken in de regel eerder gericht op het verwerven van een groter mate van vakkennis

27. We gebruiken 'e' om aan te geven dat het om het 'eigen' niveau van de gediplomeerden gaat en 'r' om aan te geven dat het om het vereiste niveau gaat.

terwijl voor de beroepsopleidingen in de sector Gedrag & Maatschappij geldt dat de werkende gediplomeerden een relatief hoger mate van geavanceerde generieke competenties hebben. Bij de andere drie sectoren zijn er evenveel beroepsopleidingen die relatief meer richting het aanleren van vakkennis gericht zijn als beroepsopleidingen die relatief meer richting het aanleren van geavanceerde generieke competenties gericht zijn. Nadere analyses laten zien dat er ook een significante correlatie is met het niveau waarop een beroepsopleiding aangeboden wordt. Naarmate het opleidingsniveau toeneemt, neemt de vakkennis gerichtheid van beroepsopleidingen in de regel af en krijgen de geavanceerde generieke competenties een hoger aandeel toegekend. De vakkennis gerichtheid, zoals hier gemeten, kan in principe de uitkomst van een hoog niveau aan vakkennis en een relatief laag niveau aan geavanceerde generieke competenties zijn maar bijvoorbeeld ook de uitkomst van een laag niveau aan vakkennis in combinatie met een uiterst laag niveau aan geavanceerde generieke competenties. Op basis van Pearson correlaties kan vastgesteld worden dat een relatief sterke vakkennisgerichtheid in de regel samengaat met een relatief laag niveau aan geavanceerde generieke competenties (Pearson correlatie: -0.541 / significant van nul verschillend op 1%) en minder sterk gecorreleerd is met een hoog niveau aan vakkennis (Pearson correlatie: 0.198 /significant van nul verschillend op 5%).

Figuur 2.2
Verschil tussen eigen niveau van vakkennis en eigen niveau van geavanceerde generiek competenties per beroepsopleiding

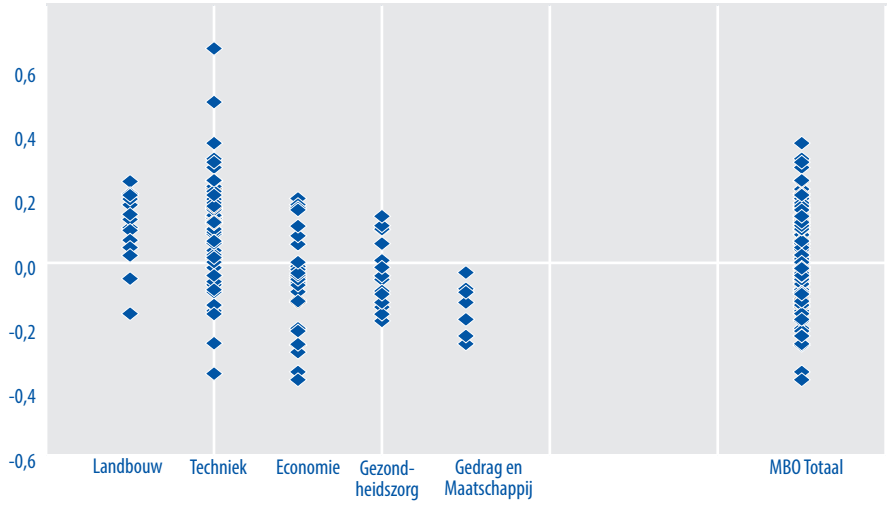

Tot slot kijken we ook hier kort naar de Top 10% en Bottom 10% wat de vakkennis gerichtheid betreft. Naast de vakkennisgerichtheid, presenteert Tabel 2.9 ook het gemiddelde niveau van vakkennis en het gemiddelde niveau van geavanceerde generieke competenties.[28] De Top 10% van de beroepsopleidingen wat de vakkennis gerichtheid betreft

28. Voor de volledige overzicht, zie Bijlage B2.2.

zijn afkomstig van de sectoren Techniek en Landbouw terwijl de Bottom 10% wat deze indicator betreft met - uitzondering van de sector Landbouw - uit beroepsopleidingen van alle sectoren bestaat. Dit spoort met de uitkomst van Figuur 2.2.

Tabel 2.9 Top 10% en Bottom 10% van beroepsopleidingen wat vakkennis gerichtheid betreft

	niveau	sector	vakkennis gerichtheid	vakkennis	geavanceerde generieke competenties
Top 10%					
autospuiter	2/3/4	Techniek	0.3678	4.1427	3.7749
binnenvaart	2/3/4	Techniek	0.3407	4.0802	3.7395
machinist	3	Techniek	0.3133	3.9302	3.6169
fijnmechanische techniek	2/3/4	Techniek	0.2734	3.8589	3.5855
groen, grond, infra	2/3/4	Landbouw	0.2641	3.6691	3.4050
vliegtuigonderhoud	4	Techniek	0.2601	4.0196	3.7594
metaalbewerken	2/3	Techniek	0.2585	3.8682	3.6097
dierverzorging 2	2	Landbouw	0.2583	3.7187	3.4604
medewerker schilderen	2/3	Techniek	0.2574	3.9908	3.7333
infratechniek	2/3/4	Landbouw	0.2415	4.1700	3.9284
natuur en groene ruimte 2	2	Techniek	0.2385	3.6556	3.4171
Bottom 10%					
onderwijsassistent	4	Gedrag en Maatschappij	-0.1677	3.9527	4.1204
assistent bouw en infra	1	Techniek	-0.1860	3.2525	3.4385
facilitaire dienstverlener	2/4	Gezondheidszorg	-0.1898	3.7017	3.8915
commercieel medewerker	3/4	Economie	-0.2077	3.8442	4.0519
logistiek supervisor	4	Economie	-0.2126	4.1272	4.3397
sociaal-maatschappelijk dienstverlener	4	Gedrag en Maatschappij	-0.2192	3.8524	4.0716
medewerker mode/ maatkleding	2/4	Techniek / Gezondheidszorg	-0.2300	3.9387	4.1687
medewerker personeel en arbeid	4	Economie	-0.2505	3.8309	4.0815
leisure & hospitality	2/3/4	Economie	-0.2528	3.7021	3.9549
medewerker marketing en communicatie	4	Economie	-0.3433	3.6514	3.9948
secretariële beroepen	3/4	Economie	-0.3576	3.7306	4.0882

Vakkennisgerichtheid = Vakkennis - Geavanceerde generieke competenties

2.4.2.2 Standaardisatie van competenties

Werkgevers zoeken naar gediplomeerden die een mix van competenties bezitten die zo nauw mogelijk matchen met de mix van competenties die in de functie vereist zijn. Tegelijkertijd zoeken de gediplomeerden naar beroepen die zo goed mogelijk matchen met wat ze te bieden hebben, zodat ze hun salaris kunnen maximaliseren. De realiteit

is helaas dat de onderlinge afstemming tussen de gediplomeerden die een bepaalde mix van competenties aanbieden en de werkgevers die een bepaalde mix van competenties vragen suboptimaal is vanwege een gebrek aan informatie. De gediplomeerden bezitten weliswaar een relatief nauwkeurige waarneming van hun eigen competenties en andere kenmerken die ze te bieden hebben, maar van de kenmerken en vereiste competenties in het werk kunnen ze slechts een vage inschatting maken. Vergelijkbaar zien we dat werkgevers weliswaar nauwkeurig weten wat de eisen in de functie zijn, maar tegelijkertijd relatief slecht geïnformeerd zijn over de mate waarin de gediplomeerden die voor een functie solliciteren aan deze eisen voldoen. Gezien deze asymmetrische verdeling van informatie en het private karakter daarvan kan het matchen van gediplomeerden en vacatures gepaard gaan met een tijdrovende en dure sollicitatieprocedure. De standaardisatie van onderwijsprogramma's met betrekking tot de aangeleerde competenties kan daarin een belangrijke factor spelen bij het bepalen van de kosten die verbonden zijn aan de sollicitatieprocedure en de uiteindelijke match. Laten we aannemen dat de competenties van de gediplomeerden (vakkennis en geavanceerde generieke competenties) verworven in het MBO niet perfect meetbaar zijn tijdens de sollicitatieprocedure. Meer precies schrijven we:

$$V_{i,s} = V^{e}_{i,s} + \delta_{Vs} \quad (1)$$

$$A_i = A^{e}_{i} + \delta_{As} \quad (2)$$

Waarbij $V^{e}_{i,s}$ het niveau van vakkennis is van type s (bepaald door de beroepsopleiding die de gediplomeerde (i) heeft afgerond) en dat A^{e}_{i} het niveau van geavanceerde generieke competenties is dat dat tijdens de sollicatieprocedure geopenbaard wordt. $V_{i,s}$ and A_i zijn het reële niveau van vakkennis en geavanceerde generieke competenties verworven door de gediplomeerde. δ_{Vs}, respectievelijk, δ_{AS} zijn de meetfouten die onbekend zijn voor de werkgever, waarbij aangenomen wordt dat deze normaal rond nul verdeeld zijn. De competentiemix die de gediplomeerde dan aanbiedt is:

$$C^{e}_{i,s} = \lambda_i * (V^{e}_{i,s} + \delta_{Vs}) + (1 - \lambda_i) * (A^{e}_{i} + \delta_{As}) \quad (3)$$

Vergelijking (3) impliceert dat de gediplomeerden, nadat ze zijn geselecteerd voor een functie, een productief vermogen kunnen leveren dat boven of onder het in eerste instantie gemeten niveau kan zijn. Beide situaties, een lager dan verwachte of een hoger dan verwachte productiviteit kunnen voor de werkgever als ongewenst beschouwd worden. Als de werkelijke productiviteit lager dan verwacht uitvalt wordt de werkgever geconfronteerd met de keuze tussen voortzetting van de arbeidsovereenkomst en het beëindigen van de arbeidsmarktovereenkomst. In het eerste geval dient de werkgever extra te investeren in het opleiden van de werknemer. In het tweede geval dient de werkgever opnieuw te starten met een kostbaar zoekproces naar een beter geschikte kandidaat. Als de werkelijke productiviteit hoger ligt dan de verwachte, zal de werkgever natuurlijk in eerste instantie daarvan profi-

teren. Hij zal echter ook in toenemende mate geconfronteerd worden met een ontevreden werknemer, die ofwel een hoger salaris eist of op zoek gaat naar een andere functie.

Het minimaliseren van de meetfout is dan ook voordelig voor zowel de werkgever (aangezien het de verwachte kosten drukt) als voor de gediplomeerde (aangezien de werkgever bereid kan zijn om het salarisaanbod te verhogen). De meetfout kan in principe verminderd worden door een uitgebreidere sollicitatieprocedure (wat met extra kosten verbonden is) of door het gebruik van andere informatie. In het laatste geval kan het belang dat gehecht wordt aan kenmerken van een beroepsopleiding verhoogd worden. Daarbij geldt dat des te homogener de groep gediplomeerden afkomstig van een beroepsopleiding is, des te meer de kenmerken van de beroepsopleiding een belangrijke indicator zijn van de individuele kenmerken van een gediplomeerde. In ons geval speelt daarbij voor deze homogeniteit de standaardisatie van een beroepsopleiding met betrekking tot het niveau van vakkennis en geavanceerde generieke competenties een cruciale rol. Des te meer gestandaardiseerd een beroepsopleiding is wat de uitkomsten van deze twee type competenties betreft, des te minder de variatie in het niveau van competenties dat de afgestudeerden bezitten is en des te minder de verwachte meetfout is. Onze eerste hypothese wat dit onderdeel betreft is dan ook:

"Hoe hoger de mate van standaardisatie binnen een beroepsopleiding, des te lager de transactiekosten bij het aannemen van een bepaalde gediplomeerde, des te hoger het aangeboden salaris."

Een belangrijke vraag is of de werkgevers/gediplomeerden meer winst kunnen halen uit een standaardisatie van de vakkennis of een standaardisatie van de geavanceerde generieke competenties. Het antwoord is gerelateerd aan het belang dat gehecht wordt aan één van de twee competenties. Als de aangeboden vacature overeenkomt met het type vakkennis dat de gediplomeerde in het MBO heeft verworven, zal de standaardisatie van de vakkennis van groter belang zijn. Als de gediplomeerde solliciteert voor een functie buiten het eigen domein, kan verwacht worden dat de standaardisatie van de geavanceerde generieke competenties een belangrijkere rol speelt.

2.5 Analyse van arbeidsmarktuitkomsten

De doelstelling van het voorliggende onderzoek is om verschillen in arbeidsmarktuitkomsten te relateren aan verschillen in kenmerken van beroepsopleidingen, zoals in paragraaf 2.1 besproken. Gezien deze kenmerken weliswaar verschillen tussen de beroepsopleidingen maar per definitie constant zijn tussen de gediplomeerden van een bepaalde beroepsopleiding, kunnen deze kenmerken niet gezamenlijk met individuele karakteristieken van de gediplomeerden in een analyse opgenomen worden. Het gezamenlijk opnemen van individuele kenmerken en kenmerken op het niveau van beroepsopleidingen negeert namelijk de mogelijke stochastische eigenschappen van de parameters op het niveau van beroepsopleiding en kan tot een bias in de uitkomsten en de standaardfout leiden. Om

dit probleem aan te pakken, volgen we Card en Krueger (1992), Heckman, Layne-Farrar and Todd (1996) en Case & Yogo (1999) en passen we een twee-stappen-methode toe. In de eerste stap schatten we de verschillen in arbeidsmarktuitkomsten tussen de beroepsopleidingen en in de tweede stap trachten we deze verschillen nader te verklaren door de kenmerken van beroepsopleidingen.

2.5.1 Kans op (passend) werk

Tabel 2.10 presenteert de uitkomsten van een drietal multivariate analyses, namelijk (1) de kans om anderhalf jaar na het behalen van het diploma werkend te zijn (tegenover werkloos), (2) de kans om een functie te bemachtigen die past bij het gevolgde opleidingsniveau (gegeven dat men werkzaam is) en (3) de kans om in het eigen beroepsdomein werkzaam te zijn (gegeven dat men werkzaam is). De analyses zijn weliswaar 'slechts' bedoeld als opstap naar de analyses op het niveau van beroepsopleiding, maar bieden op zichzelf al een aantal belangrijke resultaten.[29] In lijn met eerdere bevindingen (zie bijvoorbeeld ROA, 2013 en SCP, 2014), zien we dat de gediplomeerden van niet-westerse afkomst een kleinere kans hebben op het vinden van werk, en dat zij ook een kleinere kans kennen om binnen het eigen domein dan wel op het eigen opleidingsniveau werkzaam te zijn. Eveneens een kleinere kans op het vinden van werk kennen de gediplomeerden van het MBO-BOL (tegenover de gediplomeerden van het MBO-BBL) wat overeenkomt met de algemene arbeidsmarktperspectieven van deze groep gediplomeerden zoals in Hoofdstuk 1 al aan de orde is geweest. Gediplomeerden die melden al tijdens de opleiding problemen te hebben ondervonden bij het vinden van een stage/BPV plek, kennen eveneens op alle drie arbeidsmarktuitkomsten een negatieve effect. Problemen bij het vinden van een stage/BPV plek lijken dan ook een relatief goede voorspeller te zijn voor een moeilijke arbeidsmarktintrede. Tot slot is het niet verrassend om te zien dat de gediplomeerden die na afronden van de opleiding bij het bedrijf kunnen blijven werken waar ze al eerder werkervaring opgedaan hebben (of in het geval van gediplomeerden van het MBO-BBL de opleiding hebben gevolgd) ook anderhalf jaar later nog betere arbeidsmarktuitkomsten kennen. Zij zijn vaker werkzaam, en kennen ook vaker een functie die in het eigen beroepsdomein ligt en een functie die goed past bij het gevolgde opleidingsniveau.

De analyses m.b.t. het werken op minimaal het eigen niveau en het werken in het eigen beroepsdomein, kennen daarnaast ook nog een viertal competentieclusters als verklarende factoren.[30] De uitkomsten hiervan bevestigen het eerder gestelde beeld van Nederland als vakspecifieke arbeidsmarkt en de verschillende rollen die vakkennis en geavanceerde generieke competenties hierin spelen (zie onder andere Meng, 2006). Vakkennis kent een significant positieve impact op de kans om een functie in het eigen beroepsdomein te vinden, terwijl de geavanceerde generiek competenties een significant positieve impact kennen op het vinden van een functie waarin minimaal het eigen opleidingsniveau vereist wordt.

29. Tabel 2.7 rapporteert alleen de significant van nul verschillende coëfficiënten. Voor de volledige resultaten, zie Bijlage B.2.3.
30. De analyse m.b.t. de kans op werk, kent deze vier clusters niet. De reden hiervoor is dat de vragen omtrent de competenties in de BVE-Monitor alleen aan werkzame respondenten gesteld worden.

Tabel 2.10 1e stap analyses: Kans op (passend) werk

	werkzaam	op niveau	in domein
man (vrouw= ref)	+		
leeftijd		-	
westerse allochtoon			
niet-westerse allochtoon	-	-	-
autochtoon	Ref.	Ref.	
buitenlandervaring tijdens opleiding			
gemiddeld afstudeercijfer > 8		+	
gemiddeld afstudeercijfer 7-8	Ref.	Ref.	Ref.
gemiddeld afstudeercijfer < 7			
MBO-BOL opleiding (MBO-BBL = ref.)	-		-
problemen bij vinden van stage/BPV	-	-	-
woonde op 15 jarige leeftijd in 2 ouders gezin			+
heeft kinderen (geen kinderen =ref.)	-		
woont nu bij ouders	-		
bij bedrijf gebleven na opleiding (nee= ref.)	+	+	+
vader hoog opgeleid			+
vader middelbaar opgeleid	Ref.		
vader laag opgeleid			
moeder hoog opgeleid			
moeder middelbaar opgeleid	Ref.	-	
moeder laag opgeleid			-
vakkennis	X		+
persoonlijkheid	X		-
basis generieke skills	X	-	
geavanceerde generieke skills	X	+	
controle voor 116 beroepsopleidingen	Ja	Ja	Ja
controle voor woonregio	Ja	Ja	Ja

Noot: + =positief en significant op minimaal 5% niveau/ - =negatief en significant op minimaal 5% niveau

2e stap analyse

Vervolgens staan we nu stil bij de vraag of de geschatte verschillen in arbeidsmarktuitkomsten tussen beroepsopleidingen te relateren zijn aan de kenmerken van beroepsopleidingen zoals deze in dit hoofdstuk besproken worden. Aangezien de uitkomsten van de in de 1e stap geschatte coëfficiënten een bijhorende standaardfout hebben, is het van belang dat we de precisie waarmee deze coëfficiënten geschat zijn in de 2e stap meenemen. We analyseren in deze 2e stap de uitkomsten dan ook met een gewogen multivariate analyse,

waarbij het gewicht gedefinieerd is als de inverse variatie van de 1e stap analyse. Hiermee wordt aan coëfficiënten afkomstig van de 1e stap analyse met een kleine meetfout een hoger gewicht toegekend dan aan coëfficiënten met een grote meetfout. Gezien er in de eerste 1e stap analyses niet voor het niveau van de opleiding gecontroleerd is, nemen we in de 2e stap het niveau waarop een beroepsopleiding aangeboden wordt mee als verklarende factor.

2e stap analyses: Werkzaam

In paragraaf 2.4 hebben we reeds een tweetal mogelijke indicatoren voor de breedte van de beroepsopleiding geïntroduceerd, namelijk (1) de spreiding van de werkzame gediplomeerden over de beroepen (Gini-Hirschman Index) en (2) het percentage van de werkzame gediplomeerden dat naar eigen inzicht buiten het eigen beroepsdomein werkzaam is. De twee indicatoren kennen een correlatie van 0.6 (significant verschillend van nul op 1% niveau) en het is dan ook interessant om deze twee indicatoren apart in de analyses op te nemen. Tabel 2.11 presenteert de uitkomsten van een viertal modellen in deze 2e stap. Model 0 kent als enige verklarende factor het gemiddelde opleidingsniveau en laat zien dat, in lijn met de bevindingen van hoofdstuk 1, de kans om werkzaam te zijn toeneemt met toenemend opleidingsniveau. De coëfficiënten worden weliswaar in Model 2 en 3 na toevoeging van verdere verklarende factoren kleiner, maar blijven in alle modellen positief en significant verschillend van nul. In Model 1 voegen we de spreiding over beroepen toe als verklarende factor. De resultaten laten zien dat er sprake is van een negatieve correlatie tussen de kans om werkzaam te zijn en de spreiding over de beroepen. Met andere woorden, beroepsopleidingen die relatief succesvol zijn wat het vinden van werk voor de gediplomeerden betreft, zijn in de onderzochte periode ook beroepsopleidingen die een relatief kleine spreiding over de beroepen kennen. Voordat we nader op dit resultaat ingaan, kijken we eerst in Model 2 naar de tweede indicator voor de breedte van een beroepsopleiding, namelijk het percentage dat buiten het eigen domein werkzaam is. Ook hier geldt dat de relatie tussen 'werkzaam zijn' en 'percentage werkzaam buiten het eigen beroepsdomein' negatief en significant is. Met andere woorden, zowel Model 1 als Model 2 laten zien dat beroepsopleidingen die relatief succesvol zijn wat betreft de kans dat hun gediplomeerden een baan vinden, beroepsopleidingen zijn die hun gediplomeerden in de onderzochte periode over een relatief klein aantal beroepen afleveren en waarbij de gediplomeerden ook relatief vaak het gevoel hebben om binnen het eigen beroepsdomein werkzaam te zijn. We dienen in dit geval echter voorzichtig te zijn met direct een causaliteit aan dit resultaat te verbinden. Het feit dat minder succesvolle beroepsopleidingen wat het vinden van werk betreft ook een grotere spreiding over beroepen dan wel beroepsdomeinen kennen, kan ook het gevolg zijn van een moeilijke arbeidsmarktsituatie voor de gediplomeerden van deze beroepsopleidingen. Met andere woorden, indien gediplomeerden moeilijk aan werk komen (er vanuit gaande dat de gediplomeerden in eerste instantie zullen proberen in het eigen beroepsdomein werk te vinden), dienen zij uit te wijken naar andere beroepsdomeinen wat een toename in beide indicatoren met betrekking tot de breedte van de opleiding tot gevolg heeft. Wat we wel op basis van de resultaten kunnen vaststellen, en wat in lijn is met eerdere analyses in het kader van de inkadering van de arbeidsmarktrelevantie van MBO opleidingen (zie ROA, 2014), is

dat de indicatoren 'werkzaam zijn' en 'breedte van opleiding' sterk gecorreleerd zijn en daarmee niet als individuele maar als gezamenlijke aspecten van de arbeidsmarktrelevantie gezien dienen te worden.

Model 3 laat tot slot zien dat, indien beide indicatoren voor de breedte van een beroepsopleiding opgenomen worden, de relatief sterke correlatie tussen de twee indicatoren ervoor zorgt dat de uitkomst bij de indicator 'spreiding over beroepen' niet meer significant van nul verschilt en de indicator 'werkzaam buiten beroepsdomein' het totale effect overneemt.

Tabel 2.11 2e stap analyses: werkzaam

	model 0	model 1	model 2	model 3
opleidingsniveau	0,185**	0.185***	0.148**	0.138**
spreiding over beroepen	X	-0.041**	X	0.033
% werkzaam buiten domein	X	X	-1.701**	-2.138***
constante	Ja	Ja	Ja	Ja
aantal cases	116	116	116	116

X: niet opgenomen in analyse

2e stap analyses: werkzaam in eigen beroepsdomein en werkzaam op opleidingsniveau

Werk vinden is weliswaar een eerste, en zeker belangrijke stap; werk vinden dat goed past bij de gevolgde opleiding is in paragraaf 2 echter als tweede belangrijke stap gedefinieerd. De 1e stap analyses wat deze twee arbeidsmarktuitkomsten betreft hebben al laten zien dat op individueel niveau een belangrijke rol toegekend is aan de verworven vakkennis en geavanceerde generieke competenties. Navolgend analyseren we of er naast de individuele effecten ook op het niveau van beroepsopleidingen effecten te vinden zijn. In lijn met ons theoretisch kader verwachten we daarbij dat een relatief sterker gewicht dat is toegekend aan vakkennis tijdens de beroepsopleiding de kansen om een functie in het eigen beroepsdomein te vinden vergroot. Tabel 2.12 presenteert de resultaten van de 2e stap analyses met betrekking tot het vinden van werk in het eigen beroepsdomein. Model 0 kent daarbij wederom alleen het gemiddelde opleidingsniveau van de beroepsopleiding als verklarende factor. In Model 1 voegen we het gemiddelde niveau van vakkennis toe, in Model 2 het verschil tussen het gemiddelde niveau van vakkennis en het gemiddeld niveau van geavanceerde generieke competenties, in Model 3 worden zowel het niveau van vakkennis als ook het verschil tussen vakkennis en geavanceerde generieke competenties opgenomen. Tot slot laat Model 4 zien of er een relatie is met het gemiddeld niveau van geavanceerde generieke competenties.

Dat het opleidingsniveau wederom een belangrijke rol speelt, is in alle modellen zichtbaar. Model 1 laat zien dat daarnaast, en in lijn met onze resultaten in de 1e stap, het gemiddelde niveau van vakkennis eveneens een positieve correlatie kent. Deze is echter slechts op 10% significantieniveau vast te stellen en valt weg op moment dat in Model 3 ook het

verschil tussen het gemiddelde niveau van vakkennis en geavanceerde generieke competenties opgenomen wordt. Dat de vakspecifieke gerichtheid van een beroepsopleiding een belangrijke factor is wordt in Model 2 en 3 duidelijk zichtbaar. Beroepsopleidingen die een hoger gewicht aan het verwerven van vakkennis dan aan het verweven van geavanceerde generieke competenties toekennen en waar de gediplomeerden dan ook aan het einde van de opleiding gemiddeld een hoger niveau aan vakkennis dan aan geavanceerde generieke competenties bezitten, leveren een relatief grotere deel van hun gediplomeerden in het eigen beroepsdomein af. Dit resultaat bevestigt nog eens dat de Nederlandse arbeidsmarkt, zeker voor jongeren die de eerste stap op de arbeidsmarkt maken, een vakspecifieke arbeidsmarkt waarin de match tussen wat men in een opleiding aanleert en wat er op de arbeidsmarkt gevraagd wordt van groot belang is. Het gemiddelde niveau van geavanceerde generieke competenties speelt daarbij geen directe rol in de vraag of men binnen of buiten het eigen beroepsdomein terecht komt. Dit is wederom in lijn met onze resultaten in de 1e stap analyses.

Tabel 2.12 2e stap analyses: werkzaam in eigen beroepsdomein

	model 0	model 1	model 2	model 3	model 4
opleidingsniveau	0.321***	.279***	0.477***	0.541***	0.382***
vakkennis	X	0.867*	X	0.538	X
geavanceerde generieke competenties	X	X	X	X	-0.492
vakkennis – Geavanceerde generieke competenties	X	X	2.056***	1.924***	x
constante	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
aantal cases	116	116	116	116	116

X: niet opgenomen in analyse

Tabel 2.13 presenteert de uitkomsten van de 2e stap analyses met betrekking tot het werken op minimaal het eigen opleidingsniveau. De enige significant van nul verschillende coëfficiënt die we daarbij vinden is het gemiddelde opleidingsniveau. Met andere woorden en in tegenstelling tot onze discussie omtrent het werkzaam zijn in het eigen beroepsdomein, vinden we bovenop de individuele effecten van geavanceerde generieke competenties geen effecten op het niveau van beroepsopleiding . Dit geldt noch voor het gemiddelde niveau van geavanceerde generieke competenties, noch voor het gewicht dat aan het verwerven van deze competenties tijdens de opleiding is toegekend.

Tabel 2.13 2e stap analyses: werkzaam op minimaal eigen niveau

	model 0	model 1	model 2	model 3	model 4
opleidingsniveau	.282***	0.252***	0.302***	0.249***	0.228***
vakkennis	X	0.678***	X	0.687	X
geavanceerde generieke competenties	X	X	X	X	0.436
vakkennis – geavanceerde generieke competenties	X	X	0.255	-0.029	X
constante	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
aantal cases	116	116	116	116	116

X: niet opgenomen in analyse

2.5.2 Salaris

Na verschillende kenmerken van beroepsopleidingen te hebben gerelateerd aan het vinden van (passend) werk, staan we nu stil bij het verband tussen kenmerken van beroepsopleidingen en het salaris van de gediplomeerden. Tabel 2.14 presenteert de resultaten afkomstig van een tweetal analyses op individueel niveau, namelijk aan de ene kant voor de werkenden binnen het eigen beroepsdomein en aan de andere kant voor de werkenden buiten het eigen beroepsdomein (1e stap analyses). We analyseren deze twee groepen apart, gezien we in ons theoretisch kader ervan uitgaan dat de effecten van zowel het niveau van competenties, als de standaardisatie met betrekking tot de competenties, verschillende effecten zullen kennen voor degenen die werkzaam zijn binnen het eigen beroepsdomein en degenen die werkzaam zijn buiten het eigen beroepsdomein. De afhankelijke variabele in de uitgevoerde analyses is daarbij het natuurlijke logaritme van het bruto uursalaris.

Navolgend staan we kort bij een aantal interessante uitkomsten op basis van de 1e stap analyse stil. Wat de individuele achtergrondkenmerken betreft, zien we dat a) mannen tussen de 6% (binnen eigen beroepsdomein) en zelfs 12% (buiten eigen beroepsdomein) per uur meer verdienen dan vrouwen, dat met toenemende leeftijd het salaris stijgt en dat de gediplomeerden van niet-westerse afkomst zo'n 6% minder verdienen. Dat excelleren in het MBO, in termen van een hoog afstudeercijfer, zich uitbetaalt is in lijn met eerder onderzoek onder de afgestudeerden van het HBO eveneens als de bevinding dat een functie die minimaal het eigen opleidingsniveau vereist gepaard gaat met een hoger salaris (tussen de 3% en 5%) dan een functie onder het eigen opleidingsniveau. Wat de competenties betreft, zien we dat een hoog niveau aan vereiste vakkennis, indien men in het eigen beroepsdomein werkzaam is, inderdaad een hoger salaris met zich meebrengt. Opvallend is dat een eventuele mismatch tussen het eigen niveau van vakkennis en het vereiste niveau van vakkennis niet afgestraft wordt in termen van een significant lager salaris. Een hoog vereist niveau van basis generieke competenties (spreek- en schrijfvaardigheden) leidt echter niet tot een hoger maar een lager salaris. Tot slot zien we dat de gediplomeerden die bij het bedrijf waar ze de opleiding gevolgd hebben (MBO-BBL) of het bedrijf waar ze tijdens de opleiding een stage hebben gevolgd (MBO-BOL) blijven werken een lager salaris kennen (indien werkzaam in het eigen beroepsdomein).

Tabel 2.14 Multivariate analyses op natuurlijke logaritme van bruto uursalaris[31]

	binnen eigen beroepsdomein	buiten eigen beroepsdomein
man (vrouw= ref)	.060	.117
leeftijd	.009	.012
westerse allochtoon		
niet-westerse allochtoon	-.063	-.055
autochtoon		
buitenlandervaring tijdens opleiding		
gemiddeld afstudeercijfer > 8		
gemiddeld afstudeercijfer 7-8		
gemiddeld afstudeercijfer < 7	-.038	-.053
MBO-BOL opleiding (MBO-BBL = ref.)	-.051	-.066
problemen bij vinden van stage/BPV	-.068	
woonde op 15 jaarige leeftijd in 2 ouders gezin		
heeft kinderen (geen kinderen =ref.)		
woont nu bij ouders	-.091	-.123
bij bedrijf gebleven na opleiding (nee= ref.)	-.037	
vader hoog opgeleid		-.041
vader middelbaar opgeleid		
vader laag opgeleid		
moeder hoog opgeleid		
moeder middelbaar opgeleid		
moeder laag opgeleid		
vaste dienstverband	.058	.073
voltijd aanstelling (>32 uur)		
huidige functie personeelsomvang concern	.025	.024
vakkennis: vereist niveau	.017	
vakkennis: Mismatch		
persoonlijkheid: vereist niveau		
persoonlijkheid: mismatch		
basic generieke competenties: vereist niveau	-.014	-.037
basic generieke competenties: mismatch		
geavanceerde generieke competenties: vereist niveau	.033	
geavanceerde generieke competenties: mismatch		
werkzaam op minimaal eigen opleidingsniveau	.027	.049
controle voor 116 beroepsopleidingen	Ja	Ja
controle voor arbeidsmarktregio	Ja	Ja
constante	1.617	0.974

Noot: alle coëfficiënten zijn significant verschillend van nul op minimaal 5% niveau

31. Voor de volledige resultaten, zie Bijlage B2.4

2e stap analyses: salaris

Tabel 2.15 presenteert de resultaten van de 2e stap analyses met betrekking tot het salaris indien men werkzaam in het eigen beroepsdomein. In alle modellen controleren we wederom voor het gemiddelde opleidingsniveau en zien we dat het salaris inderdaad met het opleidingsniveau toeneemt. In Model 1 voegen we hier het gemiddelde niveau aan vakkennis van de gediplomeerden aan toe en in Model 2 ook nog de standaardisatie met betrekking tot de vakkennis. Model 1 en 2 laten de verwachte effecten zien. De werkende gediplomeerden in het eigen beroepsdomein profiteren ervan als ze afkomstig zijn van een beroepsopleiding met een hoog gemiddeld niveau aan vakkennis en een hoge standaardisatie met betrekking tot deze vakkennis. Dit komt overeen met ons theoretische model waarin een hoge standaardisatie leidt tot lagere transactiekosten tijdens de sollicitatieprocedure en een kleinere kans om een gediplomeerde aan te nemen die qua niveau van vakkennis niet goed matcht met het vereiste niveau van vakkennis. Dat zeker binnen het eigen beroepsdomein het belang van vakkennis relatief hoger is dan het belang van geavanceerde generieke competenties wordt zichtbaar in de Modellen 2 tot en met 5 waar we in eerste instantie de rol van vakkennis en de rol van de geavanceerde generieke competenties apart exploreren en tot slot alle verklarende factoren tezamen meenemen. De enige echte impact, naast het opleidingsniveau, blijft dan ook de standaardisatie van de vakkennis. Aanvullende analyses laten zien dat het effect van de standaardisatie groter wordt naarmate het aandeel gediplomeerden van het MBO-BOL binnen een beroepsopleiding stijgt. Dat wil zeggen dat de standaardisatie van de vakkennis een hogere waarde kent indien relatief veel jongeren de beroepsopleidende leerweg volgen dan wanneer relatief veel jongeren de beroepsbegeleidende leerweg volgen. Dit zou te verklaren kunnen zijn door het feit dat voor werkgevers de inhoud van de opleidingen van de beroepsopleidende leerweg in hogere mate onbekend is dan de inhoud van de opleidingen van de beroepsbegeleidende leerweg. Dit, omdat jongeren die de opleidingen binnen de beroepsbegeleidende leerweg volgen in nauw contact met het werkveld staan, waardoor werkgevers meer zich hebben op de inhouden van hun opleiding.

Tabel 2.15 2e stap analyses: salaris indien werkzaam in eigen beroepsdomein

	model 0	model 1	model 2	model 3	model 4	model 5
opleidingsniveau	0.107***	0.101***	0.084***	0.101***	0.093***	0.092***
vakkennis	X	0.154*	0.058	X	X	0.081
geavanceerde generieke competenties	X	X	X	0.058	0.034	-0.006
vakkennis: Standaardisatie	X	X	0.370**	X	X	0.444**
geavanceerde generieke competenties: standaardisatie	X	X	X	X	0.161	0.197
constante	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
aantal cases	116	116	116	116	116	116

X: niet in analyse opgenomen

Als we ons theoretisch kader volgen, verwachten we dat, indien werkzaam buiten het eigen beroepsdomein, de rol van vakkennis en de standaardisatie daarvan overgenomen wordt door de rol van de geavanceerde generieke competenties en de standaardisatie

hiervan. Tabel 2.16 laat zien dat dit niet het geval is. Noch het gemiddelde niveau van geavanceerde generieke competenties noch de standaardisatie daarvan laat op het niveau van beroepsopleidingen een significante voorspelling van het salaris zien.

Tabel 2.16 2e stap analyses: salaris indien werkzaam buiten eigen beroepsdomein

	model 0	model 1	model 2	model 3	model 4	model 5
opleidingsniveau	0.096***	.090***	X	0.092***	0.082***	.089***
vakkennis	0.173**	.138	X	X	X	.142
geavanceerde generieke competenties	X	X	X	0.093	0.059	-.015
vakkennis: Standaardisatie	X	-.134	X	X	X	-.109
geavanceerde generieke competenties: standaardisatie	X	X	X	X	0.216	-.067
constante	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
aantal cases	116	116	116	116	116	116

X: niet in analyse opgenomen

2.6 Conclusies en discussie

Welke rol spelen individuele kenmerken en kenmerken van de beroepsopleiding die men afgerond heeft in de transitie tussen het MBO en de arbeidsmarkt? Deze vraag stond centraal in dit hoofdstuk. In lijn met eerder onderzoek analyseerden we daarbij indicatoren die de breedte van een opleiding karakteriseerden evenals de rol en waarde van competenties, zowel op het individuele niveau als het niveau van de opleiding. Ons uitgangspunt was daarbij dat tijdens de intrede op de arbeidsmarkt in een vakgerichte arbeidsmarkt, zoals Nederland getypeerd kan worden, vakkennis een centrale rol kan spelen en de mate waarin vakkennis binnen een beroepsopleiding gestandaardiseerd is de onzekerheid waarmee werkgevers geconfronteerd worden bij het kiezen van potentiele kandidaten kan verlagen. Dit laatste kan nog sterker spelen in jaren van slechte economische groei waarin het aanbod aan potentiele werknemers de vraag aanzienlijk overstijgt en fouten in de match tussen de competenties die een gediplomeerde bezit en de competenties die een functie vraagt toenemende kosten kennen. Gezien de analyses gebaseerd zijn op een onderzoek in 2013, een economisch gezien moeizaam jaar, dienen we dit nadrukkelijk mee te nemen in de hoofdconclusies van onze analyses:

Voorspellende waarde van kenmerken van beroepsopleidingen

1. Beroepsopleidingen die in het jaar 2013 een hoge werkloosheid kennen, zijn tegelijkertijd beroepsopleidingen die een relatief grote spreiding over beroepen kennen waarin de werkende gediplomeerden terecht komen. Het uitwaaieren van gediplomeerden over beroepen in het onderzochte jaar lijkt dan ook niet het gevolg van een wat vakkennis betreft breed opgezette beroepsopleiding te zijn, maar het gevolg van een gedwongen uitwaaiering van de gediplomeerden wegens een slecht arbeidsmarkt in het eigen beroepsdomein.

2. Beroepsopleidingen die vakkennisgericht zijn, bieden hun gediplomeerden een betere kans om binnen het eigen beroepsdomein terecht te komen. Binnen dit eigen beroepsdomein profiteren de werkende gediplomeerden van een comparatief voordeel welke in de regel gepaard gaat met een gemiddeld hoger salaris.
3. Beroepsopleidingen die een sterke standaardisatie in het niveau van vakkennis van hun opgeleide studenten tot gevolg hebben, verlagen de onzekerheid bij werkgevers over het echte werkelijke niveau van vakkennis van een sollicitant, hetgeen tot een hoger starsalaris kan leiden.

Voorspellende waarde van kenmerken op individueel niveau

1. Investeren in vakkennis tijdens de beroepsopleiding verhoogt de kans van de gediplomeerden om werk in het eigen beroepsdomein te vinden.
2. Een hoog niveau van vereiste vakkennis gaat in de vakspecifieke arbeidsmarkt van Nederland voor MBO-gediplomeerden gepaard met een hoger salaris.

Opvallend is dat de analyses en de daarop gebaseerde conclusies vooral wijzen op een belangrijke rol van de vakkennis die wordt opgedaan in het MBO: Smalle, vakkennis gerichte opleidingen die een hoge standaardisatie van het vakkennis kennen lijken, ten minste in 2013, een beter arbeidsmarktintrede te bieden. De vraag is of dit dan ook betekent dat generieke competenties, en zeker de geavanceerde generieke competenties die in de afgelopen jaren in het kader van de discussie omtrent de 21st century skills centraal stonden, geen rol hebben. Deze conclusie mag zeker niet getrokken worden:

1. Geavanceerde generieke competenties spelen tijdens de beroepsopleiding al een belangrijke rol. Eerder onderzoek (zie Meng, 2006) heeft al aangetoond dat deze competenties een belangrijke voorwaarde zijn om vakkennis op een hoog niveau aan te leren. Met andere worden, er bestaat een symbiotisch proces tussen het aanleren van vakkennis en geavanceerde generieke competenties welke gestimuleerd kan worden door een activerende leeromgeving waarin de docent nog steeds een centrale rol in de overdracht van kennis speelt.
2. Geavanceerde generieke competenties kunnen op de lange arbeidsmarkttermijn een grotere rol spelen. Life-long learning tijdens de arbeidsmarkt carrière vereist een goede basis van geavanceerde gernerieke competenties. Daarnaast bieden geavanceerde generieke competenties een basis om onzekerheden en veranderingen op de arbeidsmarkt om te gaan.
3. Geavanceerde generieke competenties spelen een belangrijke rol in het verder ontwikkelen van competenties in het onderwijs. Dit geldt zowel voor de gediplomeerden van lagere MBO opleidingen die in het MBO doorstromen en, misschien zelfs in nog hogere mate, voor de gediplomeerden die hun onderwijscarrière in het hoger beroepsonderwijs voortzetten. Op deze groep jongeren is in dit hoofdstuk niet nader ingegaan.

Het MBO staat dan ook voor de moeilijke opgave om een balans te vinden in het aanleren van vakkennis, dat een centrale rol in de transitie tussen onderwijs en arbeidsmarkt speelt, en generieke competenties, die een belangrijke rol spelen op de langee termijn het het

verdere verwerven van competenties stimuleren. Hierbij mag de pendel niet te sterk naar de ene of de andere kant doorslaan.

2.7 Bijlage >>

Bijlage 2.0

	niveau 1	niveau 2	niveau 3	niveau 4	landbouw	techniek	economie	gezondheidszorg	gedrag & maatschappij	aantal gediplomeerden in 2011-2013	% dat doorstroomd naar vervolg-onderwijs
Aankomend verkoopmedewerker	X						X			585	54,9%
Administratief medewerker	X	X					X			2440	63,6%
Allround operator			X		X	X				774	7,4%
Analist				X		X				527	49,9%
Apothekersassistent				X				X		526	15,6%
Applicatie- en mediaontwikkeling				X			X			468	66,9%
Arbeidsmarktgekwalificeerd assistent	X				X		X			7003	42,1%
Artiest				X					X	574	35,5%
Assistent bouw en infra	X					X				430	71,6%
Assistent medewerker voedsel en leefomgeving	X				X					998	17,6%
Assistent operator	X					X				418	13,2%
Autoschadehersteltechniek		X	X			X				168	58,3%
Autospuiter		X	X	X		X				194	44,8%
Autotechniek		X	X	X		X				1794	52,9%
AV-productie		X	X	X		X				649	32,2%
Bedrijfsautotechniek		X	X	X		X				416	45,7%
Binnenvaart		X	X	X		X				139	35,3%
Bloemendetailhandel		X	X	X	X					493	32,7%
Brood en banket		X	X	X		X				631	43,1%
Chauffeur goederenvervoer		X				X				1509	1,7%
Chauffeur personenvervoer		X				X				2506	,5%
Commercieel medewerker			X	X			X			2210	52,4%
Commercieel medewerker bank- en verzekeringswezen				X			X			501	46,3%

Bijlage 2.0

	niveau 1	niveau 2	niveau 3	niveau 4	landbouw	techniek	economie	gezondheidszorg	gedrag & maatschappij	aantal gediplomeerden in 2011-2013	% dat doorstroomd naar vervolg-onderwijs
Dierverzorging 2				X				X		783	49,0%
Doktersassistent		X	X			X				946	21,9%
DTP-er		X	X	X		X				373	51,7%
Elektrotechnische industriële producten en systemen		X		X				X		270	55,2%
Facilitaire dienstverlener		X	X	X			X			788	39,7%
Fastservice		X	X	X		X				663	36,3%
Fijnmechanische techniek		X	X	X			X			334	38,9%
Financiële beroepen			X	X			X			3921	63,9%
Frontofficemedewerker		X	X	X	X					722	49,0%
Groen, grond, infra		X	X			X				472	38,8%
Helpende Zorg & Welzijn		X						X		7796	46,7%
Horeca-assistent	X						X			546	50,2%
ICT- en mediabeheer				X			X			1561	53,7%
ICT-medewerker		X	X			X	X			2851	66,3%
Infratechniek		X	X	X		X				595	31,3%
Installeren		X	X	X		X				3657	52,1%
Interieuradviseur				X		X				468	40,2%
Juridisch medewerker				X			X			1318	69,3%
Kaderfunctionaris bouw, infra en gespecialiseerde aannemerij				X		X				166	6,6%
Kapper		X	X					X		2551	43,8%
Kok		X	X	X			X			2713	46,8%
Koopvaardij officier alle schepen				X		X				155	26,5%
Laboratoriummedewerker		X		X		X				209	47,8%

Bijlage 2.0

	niveau 1	niveau 2	niveau 3	niveau 4	landbouw	techniek	economie	gezondheidszorg	gedrag & maatschappij	aantal gediplomeerden in 2011-2013	% dat doorstroomd naar vervolg-onderwijs
Leisure & hospitality		X	X	X			X			1685	52,8%
Logistiek medewerker		X				X	X			1491	33,2%
Logistiek supervisor				X			X			393	13,5%
Logistiek teamleider			X			X	X			796	21,7%
Logistiek vakman		X	X	X	X	X				344	18,6%
Luchtvaartdienstverlener				X		X				357	19,9%
Maatschappelijke Zorg			X	X				X	X	4109	27,5%
Machinebouw mechatronica		X	X	X		X				749	34,8%
Machinist			X			X				354	17,2%
Manager handel				X		X	X			2715	36,3%
Manager transport en logistiek				X		X				247	33,6%
Mbo-Verpleegkundige				X				X		3725	13,0%
Medewerker bediening/café-bar		X	X	X			X			1063	38,0%
Medewerker marketing en communicatie				X			X			2187	63,9%
Medewerker mode/maatkleding		X		X		X		X		412	51,2%
Medewerker personeel en arbeid				X			X		X	303	52,5%
Medewerker schilderen		X	X			X				630	43,7%
Medewerker versdetailhandel		X				X				201	55,7%
Mediavormgever				X		X				1999	46,4%
Metaalbewerken		X	X			X				1206	34,6%
Metselaar		X	X			X				331	29,6%
Meubelmaker/(scheeps) interieurbouwer		X	X	X		X				638	42,0%
Middenkader engineering				X		X				1686	51,2%

Bijlage 2.0

	niveau 1	niveau 2	niveau 3	niveau 4	landbouw	techniek	economie	gezondheidszorg	gedrag & maatschappij	aantal gediplomeerden in 2011-2013	% dat doorstroomd naar vervolg-onderwijs
Middenkaderfunctionaris afbouw en onderhoud				X		X				262	24,8%
Middenkaderfunctionaris bouw en infra				X		X				1377	58,6%
Mobiele werktuigen		X	X	X		X				341	45,5%
Natuur en groene ruimte 2		X			X					713	35,8%
Natuur en groene ruimte 3			X		X					570	24,6%
Natuur en groene ruimte 4				X	X					500	39,6%
Natuur en vormgeving			X	X	X					273	35,2%
Ondernemer detailhandel				X			X			814	57,7%
Ondernemer horeca/bakkerij				X		X	X			1661	39,1%
Onderwijsassistent				X					X	2924	69,1%
Operationele techniek				X		X				141	22,0%
Operator		X			X	X				1049	9,0%
Operator C			X	X		X				183	10,4%
Optiek			X	X		X				211	9,5%
Paraveterinaire ondersteuning				X	X					511	31,7%
Particuliere beveiliging		X	X				X			1878	18,5%
Pedagogisch Werk			X	X					X	8482	32,8%
Podium- en evenemententechniek		X	X	X		X				381	34,9%
Praktijkopleider				X		X		X		186	3,8%
Productiedieren			X	X	X					482	37,6%
Recreatiedieren			X	X	X					977	35,6%
Reizen		X	X	X			X			1154	51,4%
Schoonheidsspecialist			X	X				X		1393	47,2%

Bijlage 2.0

	niveau 1	niveau 2	niveau 3	niveau 4	landbouw	techniek	economie	gezondheidszorg	gedrag & maatschappij	aantal gediplomeerden in 2011-2013	% dat doorstroomd naar vervolg-onderwijs
Schoonmaak en Glazenwassen		X	X	X				X		82	
Secretariële beroepen			X	X			X			2153	41,6%
Service apparatuur en installaties		X	X	X		X				983	16,0%
Sociaal-cultureel werker				X					X	626	45,0%
Sociaal-maatschappelijk dienstverlener				X					X	589	60,1%
Sport en bewegen			X	X				X		2598	56,5%
Sport- en bewegingsbegeleider		X						X		673	68,4%
Tandartsassistent				X				X		473	29,8%
Teelt 2/3		X	X		X					264	30,7%
Timmerman		X	X			X				2224	42,4%
Toezicht en veiligheid	X	X	X				X			497	34,8%
Tweewielertechniek		X	X			X				175	25,7%
Veiligheid en vakmanschap		X	X				X			822	20,8%
Verkoopspecialist			X				X			3481	51,2%
Verkoper		X					X			3621	45,7%
Verzorgende-IG			X					X		5419	10,7%
Vliegtuigonderhoud				X		X				227	27,8%
Vormgeving ruimtelijke presentatie en communicatie		X		X		X				540	44,3%
Werkplaatsmanagement Mobiliteitsbranche				X		X				124	16,1%
Werkvoorbereiden			X	X		X				403	26,8%
Werkvoorbereider houtbranche				X		X				191	18,3%
Zorghulp	X							X		987	48,8%

X= Beroepsopleiding wordt aangeboden op dit niveau / in deze onderwijssector
Bron: ROA, DUO

Bijlage 2.1 Arbeidsmarktuitkomsten per beroepsopleiding

		aansluiting naar niveau en domein				werkloos voor eerste baan in klassen							
	werkloze beroeps bevolking	onder niveau en buiten domein	onder niveau en in domein	op niveau en buiten domein	op niveau en in domein	0 mnd.	1-3 mnd.	4-6 mnd.	7-12 mnd.	>= 13 mnd.	maanden werkloos voor begin eerste baan	% BBL gediplo-meerden	N Cases
Aankomend verkoopmedewerker	25,7	15,7	15,7	25,2	43,4	79,1	2,5	13,5	4,9	0,0	1,26	66,5	41
Administratief medewerker	35,4	33,2	3,5	21,1	42,2	60,1	12,4	8,4	11,7	7,5	3,52	28,1	144
Allround operator	2,8	4,3	24,3	6,7	64,7	95,5	1,7	1,9	,9	0,0	,22	93,1	101
Analist	2,9	2,8	0,0	3,4	93,8	78,7	12,4	7,3	0,0	1,5	,89	8,5	70
Apothekersassistent	3,5	2,8	4,7	3,8	88,7	92,1	3,6	3,4	,9	0,0	,36	25,0	113
Applicatie- en mediaontwikkeling	23,0	18,7	6,4	6,4	68,5	72,0	9,4	5,0	3,6	10,0	6,84	4,9	21
Arbeidsmarkt gekwalificeerd assistent	20,1	36,9	17,9	18,2	27,0	82,7	3,8	4,3	6,0	3,1	1,92	71,8	406
Artiest	12,8	19,7	4,0	36,6	39,6	67,9	19,4	4,5	8,1	0,0	1,48	3,3	35
Assistent bouw en infra	7,5	14,9	7,6	5,5	72,0	79,1	17,8	0,0	3,1	0,0	,56	75,5	25
Assistent medewerker voedsel en leefomgeving	13,5	33,4	29,7	14,2	22,7	93,1	2,0	0,0	3,0	2,0	,85	92,8	58
Assistent operator	3,5	33,8	19,9	16,7	29,6	90,5	6,5	3,0	0,0	0,0	,25	100,0	32
Audicien	3,6	6,9	14,5	9,9	68,7	90,5	6,3	0,0	3,3	0,0	,29	79,6	30
Autoschadeherstel techniek	0,0	4,9	34,0	4,0	57,0	85,8	9,4	0,0	4,8	0,0	,71	87,1	21
Autospuiter	4,2	15,0	44,1	5,5	35,4	90,9	9,1	0,0	0,0	0,0	,18	95,1	21
Autotechniek	5,2	9,7	15,7	4,5	70,0	86,4	7,5	4,0	1,7	,3	,55	72,1	242
AV-productie	17,4	10,7	11,7	17,6	60,0	70,8	13,2	6,9	3,3	5,9	1,98	1,5	67
Bedrijfsautotechniek	0,0	1,3	25,8	2,6	70,2	95,4	3,5	0,0	0,0	1,0	,30	90,2	78
Binnenvaart	2,0	3,5	29,1	5,3	62,0	93,1	2,6	2,3	0,0	2,0	,44	79,1	33
Bloemendetailhandel	5,2	21,6	7,3	7,9	63,2	88,1	7,0	1,4	2,4	1,2	,62	44,3	59
Brood en banket	9,5	8,3	21,5	,8	69,4	84,0	11,3	3,1	0,0	1,6	1,22	70,3	98
Chauffeur goederenvervoer	3,1	21,7	20,8	10,4	47,0	90,0	5,8	2,7	1,1	,5	,43	99,5	191
Chauffeur personenvervoer	4,3	24,3	16,1	23,7	35,9	95,7	1,3	,9	1,8	,3	,31	100,0	349
Commercieel medewerker	9,0	29,9	7,2	25,8	37,1	80,6	6,5	7,7	2,9	2,3	1,22	46,2	170
Commercieel medewerker bank- en verzekeringswezen	10,4	10,7	5,2	19,0	65,1	82,4	4,4	3,2	6,1	4,0	1,62	41,5	62
Havenoperaties	11,6	5,0	5,0	5,1	85,0	79,9	12,5	7,6	0,0	0,0	,64	100,0	24
Dierverzorging 2	23,8	47,0	11,1	19,8	22,1	65,1	7,6	20,8	2,5	4,0	1,96	18,0	36
Doktersassistent	5,7	4,1	4,7	3,9	87,3	87,4	4,3	4,7	2,2	1,3	,78	14,3	299
DTP-er	49,5	51,2	0,0	21,9	26,8	44,9	18,8	11,7	12,5	12,0	4,33	0,0	27
Elektrotechnische industriële producten en systemen	3,2	2,2	12,4	3,3	82,1	95,7	2,2	2,2	0,0	0,0	,20	73,3	35

Bijlage 2.1 Arbeidsmarktuitkomsten per beroepsopleiding

		aansluiting naar niveau en domein				werkloos voor eerste baan in klassen							
	werkloze beroepsbevolking	onder niveau en buiten domein	onder niveau en in domein	op niveau en buiten domein	op niveau en in domein	0 mnd.	1-3 mnd.	4-6 mnd.	7-12 mnd.	>= 13 mnd.	maanden werkloos voor begin eerste baan	% BBL gediplo-meerden	N Cases
Facilitaire dienstverlener	14,2	23,3	17,1	20,7	38,9	77,5	10,4	8,6	1,7	1,8	1,01	38,4	89
Fastservice	12,6	33,8	21,6	21,6	23,0	84,1	8,9	2,4	3,5	1,1	,78	97,7	85
Fijnmechanische techniek	3,7	2,1	21,3	9,6	66,9	91,5	8,5	0,0	0,0	0,0	,18	80,9	54
Financiële beroepen	23,9	18,2	7,7	12,3	61,7	63,7	13,7	13,0	4,1	5,5	2,33	13,2	406
Frontofficemedewerker	4,9	12,5	12,6	20,0	54,9	79,8	13,0	2,3	3,8	1,2	1,04	20,1	77
Groen, grond, infra	0,0	11,7	23,3	7,1	58,0	98,1	1,9	0,0	0,0	0,0	,06	66,2	42
Helpende Zorg & Welzijn	15,9	11,4	8,0	10,1	70,5	83,5	5,9	4,9	3,5	2,2	1,17	46,1	780
Horeca-assistent	12,8	17,4	10,5	24,4	47,6	83,8	3,8	5,9	3,8	2,7	1,53	52,8	32
ICT- en mediabeheer	12,5	8,5	9,1	10,5	71,8	73,8	6,6	7,7	9,4	2,5	1,95	9,9	152
ICT-medewerker	26,3	22,5	12,5	12,9	52,1	60,5	12,9	13,7	7,5	5,4	2,69	6,8	155
Infratechniek	4,4	6,4	14,5	6,0	73,1	97,1	1,5	0,0	1,5	0,0	,13	100,0	70
Installeren	3,1	7,4	20,2	8,2	64,2	89,4	5,5	3,5	1,6	0,0	,43	87,0	440
Interieuradviseur	6,5	31,2	4,8	30,8	33,2	76,7	6,5	10,4	2,2	4,3	1,56	2,6	47
Juridisch medewerker	20,7	19,8	1,0	31,7	47,5	71,1	13,0	6,2	7,9	1,9	1,59	13,7	112
Kaderfunctionaris bouw, infra en gespecialiseerde aannemerij	0,0	16,3	16,1	6,2	61,4	93,8	6,2	0,0	0,0	0,0	,08	96,4	49
Kapper	9,8	10,9	18,1	7,1	63,9	83,7	10,4	2,6	2,2	1,2	,77	62,7	375
Kok	7,1	9,5	27,0	5,6	57,9	86,6	9,1	1,9	1,1	1,3	,63	73,1	313
Koopvaardij officier alle schepen	0,0	0,0	4,8	0,0	95,2	95,2	4,8	0,0	0,0	0,0	,10	0,0	21
Laboratoriummedewerker	32,0	20,6	8,6	0,0	70,8	41,6	35,0	14,1	0,0	9,3	3,45	5,9	21
Leisure & hospitality	20,7	28,6	9,2	29,1	33,0	62,6	24,0	7,2	2,9	3,2	1,57	4,2	135
Logistiek medewerker	10,9	24,9	11,5	16,1	47,5	81,6	7,7	4,5	5,5	,7	1,02	86,5	155
Logistiek supervisor	4,5	18,6	11,0	7,9	62,5	95,5	1,5	3,0	0,0	0,0	,17	95,4	67
Logistiek teamleider	1,1	19,4	26,9	13,9	39,8	92,5	3,2	1,1	2,1	1,1	,42	79,6	98
Logistiek vakman	4,2	19,7	9,2	9,4	61,7	97,6	2,4	0,0	0,0	0,0	,02	90,3	26
Luchtvaartdienstverlener	13,5	20,0	4,6	30,1	45,3	78,0	10,2	9,9	2,0	0,0	,91	0,0	51
Maatschappelijke Zorg	8,2	4,9	6,8	4,9	83,4	87,3	5,7	2,9	2,6	1,5	,78	52,4	764
Machinebouw mechatronica	2,7	11,1	35,4	5,5	48,1	89,7	9,4	,9	0,0	0,0	,27	72,6	98
Machinist	1,7	21,8	26,8	5,6	45,7	92,3	5,5	2,2	0,0	0,0	,22	90,0	47
Manager handel	9,9	17,2	16,4	16,7	49,7	88,1	5,0	4,6	1,8	,5	,63	65,6	283
Manager transport en logistiek	4,2	9,3	11,3	11,9	67,6	89,3	6,5	4,2	0,0	0,0	,34	5,3	45
Mbo-Verpleegkundige	1,4	1,3	2,9	1,5	94,3	96,4	2,1	1,1	,3	,1	,15	56,3	963

Bijlage 2.1 Arbeidsmarktuitkomsten per beroepsopleiding

		aansluiting naar niveau en domein				werkloos voor eerste baan in klassen							
	werkloze beroeps bevolking	onder niveau en buiten domein	onder niveau en in domein	op niveau en buiten domein	op niveau en in domein	0 mnd.	1-3 mnd.	4-6 mnd.	7-12 mnd.	>= 13 mnd.	maanden werkloos voor begin eerste baan	% BBL gediplo-meerden	N Cases
Medewerker bediening/ café-bar	12,5	16,1	12,3	14,7	56,9	86,9	5,7	2,4	3,2	1,8	,74	69,5	119
Medewerker marketing en communicatie	17,2	26,1	9,1	25,6	39,2	69,4	11,4	8,8	8,9	1,5	1,74	0,0	113
Medewerker mode/ maatkleding	19,3	45,6	9,2	22,4	22,8	72,6	11,9	0,0	11,5	3,9	2,00	0,0	27
Medewerker personeel en arbeid	14,7	22,8	0,0	22,9	54,3	66,9	7,6	6,4	7,7	11,4	3,19	44,6	31
Medewerker schilderen	6,1	5,1	20,6	4,6	69,7	77,9	12,9	3,3	4,4	1,5	1,00	95,8	65
Medewerker versdetailhandel	0,0	13,8	43,7	9,6	32,9	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,00	100,0	21
Mediavormgever	23,9	24,3	6,0	12,4	57,3	62,5	14,3	9,6	6,1	7,6	2,59	0,0	162
Metaalbewerken	4,5	11,4	25,6	7,6	55,4	87,8	8,2	1,9	1,4	,7	,53	89,1	146
Metselaar	8,5	28,7	12,6	5,8	52,9	52,1	31,0	14,1	2,9	0,0	1,53	95,3	36
Meubelmaker/(scheeps) interieurbouwer	10,0	10,4	15,6	7,6	66,4	76,1	11,5	7,4	3,5	1,6	1,17	55,6	94
Middenkader engineering	5,7	7,5	9,5	1,3	81,7	86,3	8,7	2,1	2,5	,4	,56	4,3	244
Middenkaderfunctionaris afbouw en onderhoud	3,3	21,5	9,9	18,4	50,2	88,5	6,5	5,0	0,0	0,0	,43	58,6	35
Middenkaderfunctionaris bouw en infra	9,6	23,5	3,8	20,5	52,2	73,9	15,5	1,7	1,7	7,0	1,78	7,0	116
Mobiele werktuigen	0,0	1,8	17,5	6,4	74,3	98,3	0,0	1,7	0,0	0,0	,10	85,8	63
Natuur en groene ruimte 2	16,4	22,6	8,5	12,7	56,2	82,8	7,6	4,0	0,0	5,6	2,60	77,0	54
Natuur en groene ruimte 3	9,9	13,8	18,4	17,5	50,4	89,8	6,9	1,7	1,7	0,0	,35	64,5	48
Natuur en groene ruimte 4	9,7	5,9	13,8	5,4	74,9	84,5	8,9	3,6	0,0	3,1	1,04	42,7	49
Natuur en vormgeving	20,4	45,1	6,6	7,8	40,5	80,7	7,5	3,3	0,0	8,4	1,71	32,3	26
Ondernemer detailhandel	14,0	31,6	9,0	13,9	45,5	79,2	11,9	4,7	3,2	1,0	,95	15,2	88
Ondernemer horeca/bakkerij	5,5	11,5	19,1	9,9	59,5	89,2	7,2	2,7	,9	0,0	,35	10,5	179
Onderwijsassistent	22,9	34,7	3,9	17,8	43,6	71,9	13,6	7,3	4,4	2,9	1,73	10,9	219
Operationele techniek	0,0	3,0	5,9	5,9	85,2	85,2	11,8	3,0	0,0	0,0	,44	0,0	34
Operator	5,8	14,8	8,7	22,0	54,5	91,8	3,3	2,4	2,5	0,0	,47	96,5	119
Operator C	0,0	2,9	0,0	6,7	90,5	97,5	2,5	0,0	0,0	0,0	,05	64,6	33
Optiek	2,9	0,0	5,5	8,1	86,4	94,2	2,9	0,0	0,0	2,9	,52	93,1	37
Paraveterinaire ondersteuning	17,5	27,4	3,4	14,5	54,7	76,1	16,6	2,9	1,5	2,9	1,12	10,2	68

Bijlage 2.1 Arbeidsmarktuitkomsten per beroepsopleiding

		aansluiting naar niveau en domein				werkloos voor eerste baan in klassen							
	werkloze beroepsbevolking	onder niveau en buiten domein	onder niveau en in domein	op niveau en buiten domein	op niveau en in domein	0 mnd.	1-3 mnd.	4-6 mnd.	7-12 mnd.	>= 13 mnd.	maanden werkloos voor begin eerste baan	% BBL gediplomeerden	N Cases
Particuliere beveiliging	14,9	17,7	10,2	15,7	56,4	75,4	10,3	8,7	2,5	3,1	1,44	48,7	204
Pedagogisch Werk	17,0	14,0	6,9	8,8	70,3	76,3	9,0	6,3	5,1	3,2	1,61	36,6	1143
Podium- en evenemententechniek	21,8	6,6	9,6	9,3	74,5	71,8	16,3	8,7	0,0	3,3	1,28	0,0	39
Praktijkopleider	0,0	0,0	5,3	14,7	80,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,00	97,5	36
Productiedieren	3,2	12,9	12,2	15,0	59,9	88,6	9,6	0,0	0,0	1,8	,45	9,7	46
Recreatiedieren	24,8	35,4	7,1	19,8	37,7	70,4	12,8	10,1	4,6	2,2	1,57	6,6	101
Reizen	16,3	23,6	2,8	17,8	55,9	68,8	13,9	11,7	3,5	2,1	1,47	2,3	151
Schoonheidsspecialist	18,7	21,0	9,2	13,8	56,1	78,8	8,5	8,8	1,7	2,2	1,21	,7	189
Schoonmaak en Glazenwassen	7,9	17,5	15,1	13,2	54,3	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,00	92,1	20
Secretariële beroepen	15,7	13,9	6,2	18,7	61,2	66,9	13,1	10,3	6,1	3,6	2,05	14,6	363
Service apparatuur en installaties	,7	3,6	20,1	1,6	74,6	96,7	2,5	,8	0,0	0,0	,07	98,0	115
Sociaal-cultureel werker	19,8	39,2	9,6	22,4	28,7	56,6	13,8	16,0	5,8	7,8	3,13	2,7	44
Sociaal-maatschappelijk dienstverlener	25,5	29,6	9,7	15,3	45,4	55,9	15,4	10,1	12,4	6,1	2,94	10,3	47
Sport en bewegen	14,4	24,9	9,0	13,6	52,5	82,8	9,2	4,7	2,2	1,1	,80	,8	197
Sport- en bewegingsbegeleider	20,2	36,1	13,9	17,6	32,5	84,0	12,4	3,6	0,0	0,0	,51	0,0	22
Tandartsassistent	14,1	3,5	3,5	6,7	86,3	87,1	4,3	2,8	4,3	1,4	,83	27,6	71
Teelt 2/3	2,7	40,3	5,7	13,2	40,8	91,7	5,5	2,7	0,0	0,0	,27	75,1	21
Timmerman	7,0	15,0	22,3	9,3	53,4	69,9	21,0	4,3	3,4	1,3	1,14	93,5	236
Toezicht en veiligheid	9,5	19,1	17,6	10,4	52,9	64,1	15,2	13,2	5,7	1,9	1,77	35,7	62
Tweewielertechniek	6,7	22,5	18,6	0,0	58,9	86,6	3,3	6,7	3,3	0,0	,70	100,0	30
Veiligheid en vakmanschap	9,0	29,6	11,0	17,8	41,7	85,3	6,7	5,3	2,7	0,0	,61	0,0	77
Verkoopspecialist	10,1	24,1	19,7	10,5	45,7	82,7	7,5	6,0	2,8	1,1	,91	72,8	396
Verkoper	15,5	26,4	17,0	15,5	41,0	79,3	9,4	2,3	5,8	3,3	1,51	71,1	354
Verzorgende-IG	1,5	2,6	13,3	3,9	80,2	97,1	2,0	,5	,2	,3	,13	72,4	1150
Vliegtuigonderhoud	3,9	8,0	4,3	0,0	87,8	78,5	7,3	7,3	6,8	0,0	1,11	62,7	27
Vormgeving ruimtelijke presentatie en communicatie	22,6	33,5	0,0	18,4	48,1	70,0	14,0	4,7	9,3	2,1	1,92	0,0	44
Werkplaatsmanagement Mobiliteitsbranche	0,0	4,1	9,4	12,4	74,2	91,9	8,1	0,0	0,0	0,0	,08	56,2	23
Werkvoorbereiden	5,1	1,8	20,6	14,9	62,7	90,8	7,5	1,7	0,0	0,0	,23	86,9	56
Werkvoorbereider houtbranche	3,2	13,4	17,2	0,0	69,4	77,4	12,9	3,2	6,5	0,0	1,23	30,0	30
Zorghulp	28,5	18,0	20,1	11,9	50,1	78,5	7,2	8,6	2,9	2,9	1,76	68,8	73

Bijlage 2.2a Kenmerken van beroepsopleidingen

Beroepsopleiding id code	vereist niveau vakkennis	eigen niveau vakkennis	mismatch vakkennis	mismatch vakkennis eigen beroepsdomein	vereist niveau persoonlijkheid	eigen niveau persoonlijkhed	mismatch persoonlijkheid
Aankomend verkoopmedewerker	3,6482	3,7904	-,1539	-,0580	3,9332	4,0320	-,0952
Administratief medewerker	3,7548	3,8761	-,1253	,0319	4,1337	4,1788	-,0251
Allround operator	3,7997	3,9798	-,1905	-,1636	3,7572	4,1401	-,3834
Analist	3,8899	3,8734	,0165	,0305	4,0165	4,1266	-,1135
Apothekersassistent	4,3093	3,9151	,3852	,3829	4,2203	4,1918	,0286
Applicatie- en mediaontwikkeling	3,7807	3,9289	-,1482	,0560	4,0719	4,2199	-,1481
Arbeidsmarktgekwalificeerd assistent	3,2729	3,4816	-,1996	-,1260	3,5604	3,8078	-,2242
Artiest	4,1919	4,0980	,1244	,2864	4,3114	4,3998	-,0738
Assistent bouw en infra	3,9036	3,2525	,7270	,8449	4,0694	3,4548	,5697
Assistent medewerker voedsel en leefomgeving	3,0685	3,1337	,0905	,1547	3,2264	3,3507	,0468
Assistent operator	3,6482	3,8334	-,2106	,0489	3,8161	3,9821	-,1722
Audicien	4,5100	4,3089	,1823	,1130	4,3754	4,4014	-,0260
Autoschadehersteltechniek	3,8775	4,0314	-,0567	-,0842	3,8766	4,1636	-,2380
Autospuiter	4,2356	4,1427	,0929	,2313	4,0609	4,1671	-,1061
Autotechniek	4,1202	4,0053	,1276	,1695	4,0479	4,0955	-,0487
AV-productie	4,0681	4,0158	,0523	,1820	4,1850	4,2058	,0012
Bedrijfsautotechniek	3,9326	3,9124	,0192	,0739	3,9812	4,0811	-,0976
Binnenvaart	4,0197	4,0802	-,0605	,0016	4,1826	4,1647	,0179
Bloemendetailhandel	3,9774	4,0255	-,0354	,1312	4,2454	4,2953	-,0694
Brood en banket	3,9604	3,8211	,1373	,2268	4,0191	4,0138	,0238
Chauffeur goederenvervoer	3,7547	3,9344	-,1719	-,1405	3,9605	4,1717	-,2014
Chauffeur personenvervoer	3,7362	4,0864	-,3272	-,3002	3,7709	4,2152	-,4372
Commercieel medewerker	3,8081	3,8442	-,0402	,1629	3,9322	4,1353	-,1702
Commercieel medewerker bank- en verzekeringswezen	4,1748	4,1247	,0319	,1946	4,2094	4,2716	-,0802
Dierverzorging 2	3,7231	3,7187	,0176	-,1869	3,7649	3,9467	-,2273
Doktersassistent	4,2124	3,9861	,2261	,2504	4,2405	4,2242	,0243
DTP-er	3,0469	3,7510	-,7000	-,1561	3,7265	4,1778	-,5055
Elektrotechnische industriële producten en systemen	3,8248	3,8911	-,0796	,0226	4,0537	4,1563	-,1142

Bijlage 2.2a Kenmerken van beroepsopleidingen

Beroepsopleiding id code	vereist niveau vakkennis	eigen niveau vakkennis	mismatch vakkennis	mismatch vakkennis eigen beroepsdomein	vereist niveau persoonlijkheid	eigen niveau persoonlijkhed	mismatch persoonlijkheid
Facilitaire dienstverlener	3,6269	3,7017	-,0832	-,0257	3,9881	4,0678	-,0762
Fastservice	3,9542	4,1454	-,1651	-,1552	4,0473	4,1885	-,1426
Fijnmechanische techniek	3,9173	3,8589	,0585	,0549	3,9505	4,0186	-,0681
Financiële beroepen	3,6306	3,6538	-,0124	,2461	3,9426	4,0173	-,0673
Frontofficemedewerker	3,9248	3,9422	-,0030	-,0150	4,0278	4,1497	-,1126
Groen, grond, infra	3,8442	3,6691	,1714	,0492	3,8283	3,7679	,0605
Havenoperaties	3,9991	3,7778	,2214	,2462	4,2124	4,2132	-,0009
Helpende Zorg & Welzijn	3,8965	3,8903	,0230	,0823	4,1136	4,2105	-,0803
Horeca-assistent	3,7265	3,7954	,0556	,0631	4,1565	4,1728	-,0218
ICT- en mediabeheer	3,7386	4,0174	-,2649	-,1335	3,8141	4,0200	-,1905
ICT-medewerker	3,5719	3,8369	-,2567	,0110	3,7802	4,0748	-,2715
Infratechniek	4,1682	4,1700	-,0045	-,0940	4,2417	4,2629	-,0044
Installeren	3,9782	3,8255	,1551	,1752	4,0312	3,9948	,0395
Interieuradviseur	3,7894	3,7658	,0358	,3090	4,0154	4,2017	-,1800
Juridisch medewerker	3,7267	3,9653	-,2462	-,1048	3,9618	4,1929	-,2354
Kaderfunctionaris bouw, infra en gespecialiseerde aannemerij	3,9827	3,9373	,0335	,0421	4,0756	4,1922	-,1339
Kapper	4,2743	3,9883	,2850	,3586	4,3742	4,2423	,1416
Kok	3,8872	3,9042	-,0127	-,0366	4,0226	4,0615	-,0444
Koopvaardij officier alle schepen	4,0483	3,8310	,2173	,2173	4,1027	4,0642	,0306
Laboratoriummedewerker	3,6543	3,8026	-,1483	,0619	3,7629	3,9744	-,1782
Leisure & hospitality	3,7629	3,7021	,0478	,2441	4,0509	4,2039	-,1317
Logistiek medewerker	3,6913	3,8840	-,2024	-,1411	3,8404	4,0329	-,1948
Logistiek supervisor	3,7878	4,1272	-,3381	-,2233	4,0346	4,4384	-,4376
Logistiek teamleider	3,6682	3,8952	-,2347	-,2220	4,0391	4,1512	-,1216
Logistiek vakman	3,7356	4,1376	-,4411	-,2426	3,8508	4,0907	-,2987
Luchtvaartdienstverlener	3,7044	3,9590	-,2382	-,1398	4,1064	4,1668	-,1156
Maatschappelijke Zorg	3,9986	3,9429	,0697	,1077	4,2007	4,2442	-,0380
Machinebouw mechatronica	3,9452	3,9457	-,0005	,1464	3,9728	4,0919	-,1018

Bijlage 2.2a Kenmerken van beroepsopleidingen

Beroepsopleiding id code	vereist niveau vakkennis	eigen niveau vakkennis	mismatch vakkennis	mismatch vakkennis eigen beroepsdomein	vereist niveau persoonlijkheid	eigen niveau persoonlijkhed	mismatch persoonlijkheid
Machinist	3,8969	3,9302	-,0655	,0505	3,9348	3,9959	-,0810
Manager handel	3,8547	3,9839	-,1325	-,0754	4,0142	4,1800	-,1689
Manager transport en logistiek	3,7025	3,7948	-,0923	-,0661	4,0234	4,0533	-,0299
Mbo-Verpleegkundige	4,2877	4,0411	,2495	,2460	4,3086	4,2805	,0279
Medewerker bediening/café-bar	3,9667	4,0829	-,1065	-,0246	4,1238	4,1735	-,0684
Medewerker marketing en communicatie	3,6909	3,6514	,0469	,1326	4,0248	4,1104	-,0821
Medewerker mode/maatkleding	3,7009	3,9387	-,1692	-,1492	4,2493	4,4289	-,1118
Medewerker personeel en arbeid	3,7067	3,8309	-,1242	,0172	3,8177	4,1943	-,3766
Medewerker schilderen	4,0466	3,9908	,0566	,0078	4,1074	4,0922	,0101
Medewerker versdetailhandel	4,1228	3,8110	,3118	,2383	4,2733	4,1033	,1700
Mediavormgever	3,8132	3,8891	-,0911	,0863	4,1111	4,2973	-,1890
Metaalbewerken	3,9112	3,8682	,0434	,0847	3,9861	4,0019	-,0261
Metselaar	3,7066	3,7633	-,0567	,0298	3,9014	4,0990	-,1743
Meubelmaker/(scheeps)interieurbouwer	3,9625	3,9814	-,0253	,1043	4,0177	4,1527	-,1300
Middenkader engineering	3,9809	3,7320	,2301	,3058	4,0347	4,0125	,0172
Middenkaderfunctionaris afbouw en onderhoud	3,8606	3,9299	-,0418	-,0164	4,0680	4,2312	-,1632
Middenkaderfunctionaris bouw en infra	3,7539	3,7134	,0280	,3156	3,9200	4,0997	-,1844
Mobiele werktuigen	4,0944	3,7911	,3090	,3490	4,1422	3,9956	,1587
Natuur en groene ruimte 2	3,6094	3,6556	-,1733	,0092	3,6310	3,6710	-,0689
Natuur en groene ruimte 3	3,7768	3,8315	-,0467	,0442	3,8643	3,9133	-,0680
Natuur en groene ruimte 4	3,7580	3,8767	-,1187	-,0114	4,0664	4,0650	,0024
Natuur en vormgeving	3,8900	3,7353	,1547	,4528	4,3651	4,2877	,0774
Ondernemer detailhandel	3,8918	3,9867	-,0683	-,0568	3,9087	4,0419	-,1199
Ondernemer horeca/bakkerij	3,7485	4,0153	-,2719	-,1713	4,0523	4,2277	-,1767
Onderwijsassistent	3,7353	3,9527	-,2096	-,0169	4,1546	4,3407	-,1826
Operationele techniek	3,9516	3,5469	,4516	,4643	4,0833	3,8879	,1724
Operator	3,9591	4,0146	-,0749	-,0704	4,0620	4,2528	-,1853
Operator C	4,1613	4,1795	-,0181	-,0148	3,8700	4,1676	-,2975

Bijlage 2.2a Kenmerken van beroepsopleidingen

Beroepsopleiding id code	vereist niveau vakkennis	eigen niveau vakkennis	mismatch vakkennis	mismatch vakkennis eigen beroepsdomein	vereist niveau persoonlijkheid	eigen niveau persoonlijkhed	mismatch persoonlijkeheid
Optiek	4,2517	4,0253	,2264	,2026	4,0422	4,0654	-,0232
Paraveterinaire ondersteuning	4,0033	3,8795	,1256	,4314	4,1888	4,1377	,0475
Particuliere beveiliging	3,9706	3,9758	-,0066	-,0625	4,0833	4,1719	-,0967
Pedagogisch Werk	3,9758	3,9498	,0290	,1116	4,2277	4,2877	-,0544
Podium- en evenemententechniek	4,1037	4,1412	-,0375	-,0280	4,2347	4,2265	,0083
Praktijkopleider	3,9761	4,2062	-,2300	-,1983	4,2243	4,4361	-,2342
Productiedieren	3,7223	3,7544	-,0474	,2636	3,8827	4,0340	-,1543
Recreatiedieren	3,4514	3,7524	-,3161	-,0750	3,9333	4,0578	-,1281
Reizen	3,8267	3,8816	-,0602	,0751	4,0527	4,1354	-,0750
Schoonheidsspecialist	4,0998	4,0063	,1000	,2031	4,1776	4,1519	,0313
Schoonmaak en Glazenwassen	4,2402	4,2176	,0107	,0920	4,3225	4,3204	-,0941
Secretariële beroepen	3,7537	3,7306	,0172	,0475	4,2123	4,2605	-,0435
Service apparatuur en installaties	3,9936	4,0601	-,0670	-,0741	4,0827	4,2162	-,1307
Sociaal-cultureel werker	3,7179	4,0022	-,2794	-,0813	3,7304	4,2043	-,4739
Sociaal-maatschappelijk dienstverlener	3,5981	3,8524	-,2543	,2621	4,0269	4,1271	-,0876
Sport en bewegen	3,9854	3,9400	,0519	,0345	3,9789	4,1039	-,1269
Sport- en bewegingsbegeleider	3,7565	3,6471	,0204	-,1385	4,0419	4,0424	-,0463
Tandartsassistent	4,2663	4,3230	-,0398	,0164	4,3370	4,3712	-,0281
Teelt 2/3	3,7876	3,7276	,0600	,4714	3,7617	3,7022	,0595
Timmerman	3,8899	3,7957	,0958	,1651	3,9378	3,9399	-,0114
Toezicht en veiligheid	4,0191	4,0915	-,0724	,0297	4,1142	4,1827	-,0685
Tweewielertechniek	3,9960	4,0986	-,1433	-,0566	4,1586	4,3044	-,2035
Veiligheid en vakmanschap	4,1741	4,1291	,0544	,1317	4,3426	4,3167	,0219
Verkoopspecialist	3,8281	3,9447	-,1017	,0317	4,0157	4,1121	-,0944
Verkoper	3,7839	3,8816	-,0662	-,0073	3,9717	4,1422	-,1639
Verzorgende-IG	4,1766	3,9865	,1948	,2010	4,2797	4,2659	,0112
Vliegtuigonderhoud	4,2457	4,0196	,2262	,3660	4,4306	4,3454	,0852
Vormgeving ruimtelijke presentatie en communicatie	3,6451	3,8755	-,1929	,2189	3,9483	4,2228	-,2991

Bijlage 2.2a Kenmerken van beroepsopleidingen

Beroepsopleiding id code	vereist niveau vakkennis	eigen niveau vakkennis	mismatch vakkennis	mismatch vakkennis eigen beroepsdomein	vereist niveau persoonlijkheid	eigen niveau persoonlijkhed	mismatch persoonlijkheid
Werkplaatsmanagement Mobiliteitsbranche	3,9387	4,0762	-,1018	-,1015	3,9161	4,0473	-,1398
Werkvoorbereiden	4,0427	3,8741	,1694	,1136	3,8706	3,9382	-,0839
Werkvoorbereider houtbranche	4,0734	3,9280	,1695	,3040	4,2553	4,1877	,0998
Zorghulp	3,6647	3,8702	-,1587	-,1199	3,9489	4,1110	-,1412
Gemiddeld over beroepsopleidingen	3,8826	3,9059	-0,0188	0,0720	4,0357	4,1276	-0,0923

Bijlage 2.2b Kenmerken van beroepsopleidingen

Beroepsopleiding id code	vereist niveau basis generieke competenties	eigen niveau basis generieke competenties	mismatch basics generieke competenties	vereist niveau geadvanceerde generieke competenties	eigen niveau geadvanceerde generieke competenteis	mismatch geadvanceerde generieke competenties	vakkennis - geadvanceerde generieke competenties	spreiding over beroepen
Aankomend verkoopmedewerker	3,4138	3,7734	-,3504	3,5721	3,7380	-,1659	0,0524	4,2509
Administratief medewerker	3,7709	3,9928	-,2315	3,8199	3,9139	-,1474	-0,0378	11,5158
Allround operator	3,2348	3,7589	-,5417	3,6174	3,9074	-,2963	0,0724	7,3102
Analist	3,1924	3,6894	-,4970	3,5834	3,7346	-,1351	0,1388	3,2721
Apothekersassistent	4,0478	4,1104	-,0621	4,0888	3,9535	,1288	-0,0384	1,1214
Applicatie- en mediaontwikkeling	3,6623	3,9718	-,3095	3,7245	3,9651	-,2406	-0,0362	3,1046
Arbeidsmarktgekwalificeerd assistent	3,2199	3,5019	-,3087	3,1232	3,3922	-,2392	0,0894	13,8260
Artiest	3,6031	4,0775	-,5161	3,9787	4,1774	-,1736	-0,0794	7,5813
Assistent bouw en infra	3,5308	3,3544	,1221	3,6315	3,4385	,2683	-0,1860	1,2908
Assistent medewerker voedsel en leefomgeving	2,8896	3,0012	-,1501	2,8458	3,0194	-,0255	0,1143	3,2312
Assistent operator	3,1428	3,4987	-,3859	3,5406	3,8159	-,2841	0,0175	12,9537
Audicien	4,1181	4,2233	-,1006	4,1848	4,2127	-,0155	0,0962	2,6018
Autoschadehersteltechniek	3,0593	3,5560	-,4647	3,2542	3,7997	-,4895	0,2317	1,0887
Autospuiter	3,1125	3,7279	-,6154	3,5084	3,7749	-,3178	0,3678	1,5344
Autotechniek	3,4570	3,7147	-,2566	3,6753	3,8095	-,1473	0,1958	1,4067
AV-productie	3,4195	3,7725	-,3530	3,7740	3,9111	-,1482	0,1047	5,2599
Bedrijfsautotechniek	3,0923	3,5103	-,4180	3,4830	3,7749	-,3019	0,1375	1,5447
Binnenvaart	2,9266	3,4807	-,5541	3,6030	3,7395	-,1365	0,3407	2,1517
Bloemendetailhandel	3,8094	3,8055	-,0399	3,8122	3,9107	-,1352	0,1149	1,9862
Brood en banket	2,9829	3,6554	-,6555	3,5881	3,7117	-,0891	0,1094	1,4572
Chauffeur goederenvervoer	3,3446	3,6677	-,3270	3,4697	3,8127	-,3446	0,1217	1,7472
Chauffeur personenvervoer	3,4348	3,9933	-,5428	3,3441	3,9410	-,5705	0,1455	2,2489
Commercieel medewerker	3,7496	4,1579	-,4148	3,7579	4,0519	-,2935	-0,2077	7,0501
Commercieel medewerker bank- en verzekeringswezen	4,1611	4,3386	-,2014	4,0206	4,1731	-,1636	-0,0484	7,3730
Dierverzorging 2	3,1561	3,3907	-,2785	3,4012	3,4604	-,0919	0,2583	7,2618
Doktersassistent	4,0790	4,1579	-,0789	4,1444	4,1207	,0241	-0,1346	1,5214

Bijlage 2.2b Kenmerken van beroepsopleidingen

Beroepsopleiding id code	vereist niveau basis generieke competenties	eigen niveau basis generieke competenties	mismatch basics generieke competenties	vereist niveau geadvanceerde generieke competenties	eigen niveau geadvanceerde generieke competenteis	mismatch geadvanceerde generieke competenties	vakkennis - geadvanceerde generieke competenties	spreiding over beroepen
DTP-er	3,2632	3,7380	-,4522	3,3865	3,9175	-,4314	-0,1666	10,8571
Elektrotechnische industriële producten en systemen	3,3100	3,6566	-,3379	3,6458	3,7789	-,1881	0,1122	2,4954
Facilitaire dienstverlener	3,3943	3,7603	-,3417	3,6684	3,8915	-,2269	-0,1898	9,1142
Fastservice	3,3432	3,8303	-,4861	3,8085	3,9415	-,1536	0,2039	7,2865
Fijnmechanische techniek	2,8858	3,5130	-,6511	3,3640	3,5855	-,1992	0,2734	1,5312
Financiële beroepen	3,5902	3,7969	-,1918	3,5868	3,7692	-,1761	-0,1155	7,2781
Frontofficemedewerker	3,8403	4,0675	-,2295	3,8736	4,0104	-,0701	-0,0682	5,0010
Groen, grond, infra	2,8205	3,2789	-,4584	3,3937	3,4050	-,0106	0,2641	1,7974
Havenoperaties	3,4744	3,7000	-,2256	3,7380	3,8440	-,0880	-0,0663	3,9623
Helpende Zorg & Welzijn	3,7571	3,8547	-,0815	3,7814	3,8311	-,0397	0,0592	2,0401
Horeca-assistent	3,3256	3,6143	-,2803	3,4667	3,6093	-,1032	0,1861	5,7654
ICT- en mediabeheer	3,5262	3,8275	-,2890	3,7930	4,0598	-,2607	-0,0424	4,4917
ICT-medewerker	3,2330	3,6820	-,4384	3,5268	3,8572	-,3085	-0,0202	6,4052
Infratechniek	3,3473	3,7760	-,4394	3,8004	3,9284	-,1258	0,2415	2,7132
Installeren	3,3620	3,6377	-,2883	3,6589	3,7192	-,0661	0,1063	2,8655
Interieuradviseur	3,6554	3,9244	-,2314	3,7825	3,8577	-,0656	-0,0919	3,5030
Juridisch medewerker	3,8578	4,2634	-,4018	3,7259	4,0758	-,3666	-0,1105	12,6367
Kaderfunctionaris bouw, infra en gespecialiseerde aannemerij	3,4215	3,6107	-,2015	3,6611	3,9085	-,2315	0,0288	3,4471
Kapper	3,6965	3,8691	-,1698	3,9155	3,8850	,0319	0,1033	1,5549
Kok	3,3230	3,7010	-,3857	3,6520	3,7963	-,1593	0,1079	2,1605
Koopvaardij officier alle schepen	3,4712	3,8287	-,3575	3,8224	3,8909	-,0685	-0,0599	1,1108
Laboratoriummedewerker	3,3533	3,6574	-,3042	3,4148	3,6904	-,2757	0,1122	5,3081
Leisure & hospitality	3,5861	3,9576	-,3695	3,7564	3,9549	-,2145	-0,2528	10,1311
Logistiek medewerker	3,4886	3,8394	-,3620	3,5596	3,7578	-,2220	0,1262	5,3740
Logistiek supervisor	3,6726	3,9915	-,3213	3,9838	4,3397	-,3420	-0,2126	3,6584
Logistiek teamleider	3,4487	3,8256	-,3813	3,7402	3,9486	-,2120	-0,0534	7,1714

Bijlage 2.2b Kenmerken van beroepsopleidingen

Beroepsopleiding id code	vereist niveau basis generieke competenties	eigen niveau basis generieke competenties	mismatch basics generieke competenties	vereist niveau geadvanceerde generieke competenties	eigen niveau geadvanceerde generieke competenteis	mismatch geadvanceerde generieke competenties	vakkennis - geadvanceerde generieke competenties	spreiding over beroepen
Logistiek vakman	3,6312	3,9440	-,3827	3,5104	3,9524	-,4754	0,1851	7,3217
Luchtvaartdienstverlener	3,4193	3,9578	-,5009	3,7762	3,9650	-,1960	-0,0061	4,0362
Maatschappelijke Zorg	3,8129	3,9530	-,1317	4,0011	4,0397	-,0335	-0,0968	2,2086
Machinebouw mechatronica	3,2735	3,5339	-,2803	3,6154	3,7552	-,1200	0,1904	3,6943
Machinist	3,0544	3,4471	-,3914	3,4396	3,6169	-,2346	0,3133	1,8660
Manager handel	3,6228	4,0345	-,4264	3,8257	4,0714	-,2634	-0,0874	2,2580
Manager transport en logistiek	3,2795	3,7886	-,5280	3,6440	3,9167	-,2395	-0,1219	6,0714
Mbo-Verpleegkundige	3,9865	4,0403	-,0497	4,1910	4,1277	,0669	-0,0866	2,0156
Medewerker bediening/café-bar	3,6976	3,9946	-,3298	3,8222	3,9182	-,0766	0,1647	2,1619
Medewerker marketing en communicatie	3,7721	4,0050	-,2375	3,8519	3,9948	-,1457	-0,3433	12,2639
Medewerker mode/maatkleding	3,6239	4,2329	-,6875	3,8918	4,1687	-,1417	-0,2300	6,3674
Medewerker personeel en arbeid	3,7108	3,9954	-,2845	3,7539	4,0815	-,3245	-0,2505	8,4568
Medewerker schilderen	3,3462	3,6678	-,3326	3,6546	3,7333	-,0800	0,2574	1,3365
Medewerker versdetailhandel	3,6201	3,7278	-,0436	3,8712	3,7462	,1249	0,0648	2,4525
Mediavormgever	3,4616	3,7465	-,2994	3,7336	3,9732	-,2496	-0,0841	6,0817
Metaalbewerken	2,9580	3,3995	-,4493	3,4706	3,6097	-,1607	0,2585	2,2080
Metselaar	3,2831	3,4887	-,2055	3,5086	3,5961	-,0875	0,1672	2,7050
Meubelmaker/(scheeps)interieurbouwer	3,2445	3,5954	-,3553	3,5993	3,8519	-,2369	0,1295	2,7878
Middenkader engineering	3,2126	3,5511	-,3449	3,6825	3,7187	-,0374	0,0133	7,2334
Middenkaderfunctionaris afbouw en onderhoud	3,3744	3,7298	-,3435	3,7365	3,9197	-,1707	0,0102	6,1155
Middenkaderfunctionaris bouw en infra	3,3068	3,6337	-,3333	3,6289	3,8672	-,2175	-0,1537	11,4932
Mobiele werktuigen	3,3819	3,4207	-,0394	3,7091	3,6419	,0717	0,1492	1,3943
Natuur en groene ruimte 2	3,0031	3,3752	-,3831	3,2309	3,4171	-,2061	0,2385	1,9714
Natuur en groene ruimte 3	3,2026	3,4933	-,2993	3,4627	3,7356	-,2729	0,0959	2,5549
Natuur en groene ruimte 4	3,3735	3,7041	-,3306	3,6831	3,8048	-,1217	0,0719	2,8989
Natuur en vormgeving	3,9569	4,0258	-,0688	4,0546	3,8774	,1772	-0,1421	4,6359

Bijlage 2.2b Kenmerken van beroepsopleidingen

Beroepsopleiding id code	vereist niveau basis generieke competenties	eigen niveau basis generieke competenties	mismatch basics generieke competenties	vereist niveau geadvanceerde generieke competenties	eigen niveau geadvanceerde generieke competenteis	mismatch geadvanceerde generieke competenties	vakkennis - geadvanceerde generieke competenties	spreiding over beroepen
Ondernemer detailhandel	3,6523	3,9855	-,3033	3,8006	4,0091	-,1815	-0,0225	2,1920
Ondernemer horeca/bakkerij	3,5055	3,9699	-,4466	3,8449	4,0761	-,2249	-0,0608	6,1636
Onderwijsassistent	3,6717	4,1452	-,4775	3,8654	4,1204	-,2571	-0,1677	5,5983
Operationele techniek	3,0806	3,5156	-,3871	3,6944	3,5444	,1500	0,0024	4,3658
Operator	3,6066	3,8219	-,2385	3,8420	3,9755	-,1459	0,0391	10,0840
Operator C	3,3044	3,7873	-,5003	3,8403	4,0424	-,2021	0,1370	4,0983
Optiek	3,7118	4,0457	-,3339	3,7550	3,8968	-,1226	0,1285	1,1716
Paraveterinaire ondersteuning	3,6469	3,9816	-,3243	3,7479	3,8227	-,0890	0,0569	4,4477
Particuliere beveiliging	3,6815	3,9767	-,2913	3,7899	4,0241	-,2361	-0,0482	2,7229
Pedagogisch Werk	3,8623	4,0340	-,1699	3,9350	4,0397	-,1056	-0,0899	4,0231
Podium- en evenemententechniek	3,1903	3,7319	-,5416	3,8821	4,0775	-,1954	0,0637	3,0432
Praktijkopleider	3,7894	4,1338	-,3444	3,9537	4,2902	-,3283	-0,0840	5,1986
Productiedieren	2,9041	3,3289	-,4139	3,3598	3,5397	-,2251	0,2148	1,8015
Recreatiedieren	3,1439	3,8032	-,6662	3,5213	3,7260	-,1862	0,0264	6,5969
Reizen	3,8758	4,0877	-,2178	3,8557	4,0034	-,1499	-0,1218	3,9552
Schoonheidsspecialist	3,6584	3,8752	-,2101	3,8722	3,9028	-,0407	0,1035	2,9251
Schoonmaak en Glazenwassen	3,9210	3,8799	-,0003	4,0339	4,1930	-,1861	0,0246	2,3903
Secretariële beroepen	4,0237	4,1943	-,1727	3,9530	4,0882	-,1424	-0,3576	7,6398
Service apparatuur en installaties	3,4056	3,6738	-,2682	3,6620	3,8965	-,2175	0,1637	5,2459
Sociaal-cultureel werker	3,2275	3,9418	-,7143	3,5519	4,0358	-,5061	-0,0336	11,0716
Sociaal-maatschappelijk dienstverlener	3,5960	4,1479	-,5518	3,6978	4,0716	-,3731	-0,2192	9,7092
Sport en bewegen	3,3700	3,7626	-,3989	3,7907	3,9779	-,1932	-0,0379	7,3626
Sport- en bewegingsbegeleider	3,5651	3,3159	,1409	3,8352	3,7424	,0598	-0,0953	6,6064
Tandartsassistent	3,9615	4,0706	-,1098	4,1466	4,2101	-,0586	0,1130	1,2336
Teelt 2/3	2,9163	3,4096	-,4933	3,2737	3,5362	-,2253	0,1914	1,9289
Timmerman	3,1428	3,5083	-,3706	3,5017	3,6242	-,1270	0,1715	1,9142

Bijlage 2.2b Kenmerken van beroepsopleidingen

Beroepsopleiding id code	vereist niveau basis generieke competenties	eigen niveau basis generieke competenties	mismatch basics generieke competenties	vereist niveau geadvanceerde generieke competenties	eigen niveau geadvanceerde generieke competenteis	mismatch geadvanceerde generieke competenties	vakkennis - geadvanceerde generieke competenties	spreiding over beroepen
Toezicht en veiligheid	3,9863	4,0834	-,0817	3,9425	4,1312	-,1773	-0,0397	3,3768
Tweewielertechniek	3,7138	3,8871	-,2513	3,7325	3,9169	-,2321	0,1817	1,3677
Veiligheid en vakmanschap	3,2637	3,6663	-,3651	3,8386	3,9701	-,1271	0,1591	2,4754
Verkoopspecialist	3,5323	3,8670	-,3225	3,8260	3,9763	-,1296	-0,0316	1,7112
Verkoper	3,6477	3,8508	-,2157	3,7318	3,8819	-,1392	-0,0003	2,2055
Verzorgende-IG	3,8972	3,9424	-,0433	4,0163	4,0000	,0240	-0,0135	1,2576
Vliegtuigonderhoud	3,5445	3,7347	-,1902	3,8376	3,7594	,0782	0,2601	3,1923
Vormgeving ruimtelijke presentatie en communicatie	3,1492	3,7420	-,5801	3,5733	3,9158	-,3792	-0,0403	3,8471
Werkplaatsmanagement Mobiliteitsbranche	3,6002	3,7429	-,1427	3,8003	3,9571	-,1568	0,1190	3,0482
Werkvoorbereiden	3,4208	3,4795	-,0599	3,6221	3,6576	-,0257	0,2166	6,3428
Werkvoorbereider houtbranche	3,0051	3,4058	-,4004	3,7138	3,9047	-,1649	0,0233	3,5662
Zorghulp	3,4529	3,7256	-,2560	3,4699	3,7249	-,2284	0,1452	4,4854
Gemiddeld over beroepsopleidingen	3,4681	3,7830	-0,3188	3,7027	3,8696	-0,1631	0,0362	4,4854

Bijlage 2.3a Analyses: Kans op werk

	B	S.E.	Sig.
Man (vrouw= ref)	,448	,178	,012
Leeftijd	-,021	,013	,106
Westerse allochtoon	-,137	,276	,620
Niet-westerse allochtoon	-,502	,188	,008
Buitenlandervaring tijdens opleiding	-,352	,212	,098
Gemiddeld afstudeercijfer < 7	-,268	,192	,163
Gemiddeld afstudeercijfer > 8	,272	,148	,066
MBO-BOL opleiding (MBO-BBL = ref.)	-1,793	,245	,000
Problemen bij vinden van stage/BPV	-,475	,143	,001
Woonde op 15 jaarige leeftijd in 2 ouders gezin	,116	,154	,450
Heeft kinderen (geen kinderen =ref.)	-,654	,268	,015
Woont nu bij ouders	-,676	,160	,000
Bij bedrijf gebleven na opleiding (nee= ref.)	,276	,123	,025
Vader laag opgeleid	-,026	,153	,865
Vader hoog opgeleid	-,081	,163	,619
Moeder laag opgeleid	,128	,152	,397
Moeder hoog opgeleid	-,191	,176	,280
Controle voor 116 beroepsopleidingen	Ja		
Controle voor woonregio	Ja		
Constant	5,536	1,266	,000

Bijlage 2.3b Analyses: Kans op werk op minimaal eigen niveau

	B	S.E.	Sig.
Man (vrouw= ref)	,100	,070	,152
Leeftijd	-,010	,004	,009
Westerse allochtoon	-,029	,113	,801
Niet-westerse allochtoon	-,229	,087	,009
Buitenlandervaring tijdens opleiding	,094	,109	,389
Gemiddeld afstudeercijfer < 7	-,220	,082	,007
Gemiddeld afstudeercijfer > 8	,233	,056	,000
MBO-BOL opleiding (MBO-BBL = ref.)	,017	,071	,814
Problemen bij vinden van stage/BPV	-,332	,071	,000
Eigen niveau aan vakkennis	-,089	,048	,064
Eigen niveau aan persoonlijkheid	-,083	,058	,153
Eigen niveau aan basic generieke competenties	-,140	,041	,001
Eigen niveau aan advanced generieke competenties	,409	,069	,000
Woonde op 15 jaarige leeftijd in 2 ouders gezin	,080	,062	,202
Heeft kinderen (geen kinderen =ref.)	,036	,088	,683
Woont nu bij ouders	-,034	,061	,580
Vader laag opgeleid	-,068	,059	,248
Vader hoog opgeleid	,088	,068	,194
Moeder laag opgeleid	-,125	,059	,033
Moeder hoog opgeleid	,059	,078	,450
Bij bedrijf gebleven na opleiding (nee= ref.)	,327	,051	,000
Controle voor 116 beroepsopleidingen	ja		
Controle voor woonregio	ja		
Constant	,511	,489	,296

Bijlage 2.3c Analyses: Kans op werk in eigen domein

	B	S.E.	Sig.
Man (vrouw= ref)	,092	,072	,201
Leeftijd	-,003	,004	,486
Westerse allochtoon	,072	,121	,550
Niet-westerse allochtoon	-,230	,092	,012
Buitenlandervaring tijdens opleiding	,049	,110	,658
Gemiddeld afstudeercijfer < 7	-,122	,089	,172
Gemiddeld afstudeercijfer > 8	,051	,059	,390
MBO-BOL opleiding (MBO-BBL = ref.)	-,370	,078	,000
Problemen bij vinden van stage/BPV	-,450	,074	,000
Eigen niveau aan vakkennis	,323	,051	,000
Eigen niveau aan persoonlijkheid	-,151	,063	,016
Eigen niveau aan basic generieke competenties	-,060	,044	,177
Eigen niveau aan advanced generieke competenties	,026	,074	,724
Woonde op 15 jaarige leeftijd in 2 ouders gezin	,197	,066	,003
Heeft kinderen (geen kinderen =ref.)	-,027	,096	,775
Woont nu bij ouders	,080	,065	,216
Vader laag opgeleid	,067	,064	,291
Vader hoog opgeleid	,152	,072	,036
Moeder laag opgeleid	-,155	,063	,014
Moeder hoog opgeleid	-,095	,082	,247
Bij bedrijf gebleven na opleiding (nee= ref.)	,745	,053	,000
Controle voor 116 beroepsopleidingen	ja		
Controle voor woonregio	ja		
Constant	,998	,578	,084

Bijlage 2.4a Analyses: Salaris binnen eigen beroepsdomein

	B	S.E.	Sig.
constante	1,617	,075	,000
Man (vrouw= ref)	,060	,011	,000
Leeftijd	,009	,001	,000
Westerse allochtoon	-,011	,017	,507
Niet-westerse allochtoon	-,063	,014	,000
Buitenlandervaring tijdens opleiding	,021	,016	,195
Gemiddeld afstudeercijfer < 7	-,038	,014	,006
Gemiddeld afstudeercijfer 7-8	,009	,008	,249
MBO-BOL opleiding (MBO-BBL = ref.)	-,051	,010	,000
Problemen bij vinden van stage/BPV	-,068	,012	,000
Vaste dienstverband	,058	,008	,000
Voltijd aanstelling (>32 uur)	,001	,009	,872
Huidige functie personeelsomvang concern	,025	,002	,000
Vakkennis: vereist niveau	,017	,009	,043
Vakkennis: Mismatch	-,011	,009	,185
Persoonlijkheid: vereist niveau	,004	,010	,713
Persoonlijkheid: mismatch	-,018	,011	,093
Basci generieke competenties: vereist niveau	-,014	,007	,046
Basic generieke competenties: mismatch	,004	,007	,522
Advanced generieke competenties: vereist niveau	,033	,012	,005
Advanced generieke competenties: mismatch	-,011	,013	,395
Woonde op 15 jaarige leeftijd in 2 ouders gezin	-,006	,010	,508
Heeft kinderen (geen kinderen =ref.)	,006	,013	,633
Woont nu bij ouders	-,091	,009	,000
Vader laag opgeleid	,011	,009	,210
Vader hoog opgeleid	,017	,010	,085
Moeder laag opgeleid	,002	,009	,800
Moeder hoog opgeleid	-,001	,011	,936
Bij bedrijf gebleven na opleiding (nee= ref.)	-,037	,008	,000
op niveau werkzaam	,027	,010	,006
Controle voor 116 beroepsopleidingen	-,015	,009	,092
Controle voor woonregio	-,163	,039	,000

Bijlage 2.4b Analyses: Salaris buiten eigen beroepsdomein

	B	S.E.	Sig.
constante	,974	,145	,000
Man (vrouw= ref)	,117	,020	,000
Leeftijd	,012	,001	,000
Westerse allochtoon	-,008	,034	,820
Niet-westerse allochtoon	-,055	,024	,021
Buitenlandervaring tijdens opleiding	,007	,030	,805
Gemiddeld afstudeercijfer < 7	-,053	,024	,028
Gemiddeld afstudeercijfer 7-8	,017	,017	,331
MBO-BOL opleiding (MBO-BBL = ref.)	-,066	,024	,006
Problemen bij vinden van stage/BPV	-,035	,020	,079
Vaste dienstverband	,073	,016	,000
Voltijd aanstelling (>32 uur)	-,027	,017	,117
Huidige functie personeelsomvang concern	,024	,004	,000
Vakkennis: vereist niveau	,008	,015	,612
Vakkennis: Mismatch	,003	,015	,829
Persoonlijkheid: vereist niveau	,018	,018	,331
Persoonlijkheid: mismatch	-,018	,019	,338
Basci generieke competenties: vereist niveau	-,037	,014	,006
Basic generieke competenties: mismatch	,019	,013	,135
Advanced generieke competenties: vereist niveau	,036	,022	,102
Advanced generieke competenties: mismatch	-,036	,023	,124
Woonde op 15 jaarige leeftijd in 2 ouders gezin	,031	,018	,085
Heeft kinderen (geen kinderen =ref.)	,049	,028	,079
Woont nu bij ouders	-,123	,018	,000
Vader laag opgeleid	-,007	,018	,715
Vader hoog opgeleid	-,041	,020	,045
Moeder laag opgeleid	-,014	,018	,429
Moeder hoog opgeleid	,034	,023	,147
Bij bedrijf gebleven na opleiding (nee= ref.)	,028	,016	,082
op niveau werkzaam	,049	,016	,002

3 Voortijdig schoolverlaters

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk richten we ons op schoolverlaters van het voortgezet onderwijs en MBO die met hun opleiding zijn gestopt voordat ze hun diploma hebben behaald, en voorafgaand aan de laatst gevolgde opleiding nog geen diploma op minimaal HAVO-, VWO-, of MBO-niveau 2 hebben behaald. Deze groep schoolverlaters worden voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) genoemd: zij hebben het onderwijs verlaten zonder in het bezit te zijn van een startkwalificatie. Niet alleen in Nederland, maar in de hele Europese Unie wordt voortijdig schoolverlaten als een groot maatschappelijk probleem gezien, omdat het economische groei en arbeidsparticipatie in de weg staat en armoede en sociale uitsluiting aanwakkert (Europese Commissie, 2012). Daarom wordt er binnen de EU naar gestreefd het aandeel vsv'ers in 2020 te hebben teruggebracht naar maximaal 10%. Om dit doel te behalen hebben de lidstaten elk hun eigen 2020 doelstelling geformuleerd. Voor Nederland is de doelstelling om het aandeel vsv'ers in 2020 te hebben teruggebracht naar maximaal 8%. Hoewel het aandeel vsv'ers in Nederland onder het EU-gemiddelde ligt en in de periode 2002-2012 constant is gedaald, zien we de laatste drie jaar een stagnatie van de daling. Om de Nederlandse doelstelling van maximaal 8% vsv'ers in 2020 te kunnen realiseren zal het aandeel vsv'ers de komende jaren moeten dalen.

Het is belangrijk om op te merken dat uitval niet permanent hoeft te zijn. Een flink deel van de jongeren keert binnen 1-2 jaar terug in het onderwijs. Van de jongeren die het AVO of het VMBO voortijdig verlaten keert zelfs meer dan de helft binnen anderhalf jaar terug in het onderwijs. In paragraaf 3.5 komen we dan ook expliciet op de terugkeer in het onderwijs te spreken en analyseren welke factoren deze terugkeer hinderen.

In het schooljaar 2011/2012 kwamen er in Nederland 36.560 nieuwe vsv'ers bij, waarvan 30% het onderwijs verliet zonder in het bezit te zijn van een diploma of startkwalificatie (Ministerie van OCW, 2013). In het schooljaar 2014/2015 mogen er maximaal 25.000 nieuwe vsv'ers bij komen (Ministerie van OCW, 2011). Het is daarom van groot belang om inzicht te verschaffen in de kenmerken van deze groep jongeren, zodat er gericht beleid kan worden gevoerd om het aantal vsv'ers verder terug te dringen. De in dit hoofdstuk gepresenteerde resultaten zijn gebaseerd op vragenlijsten die in het najaar van 2010, 2011, 2012 en 2013 zijn ingevuld door in totaal 8.151 jongeren die in het schooljaar 2008/2009,

2009/2010, 2010/2011 of 2011/2012 hun opleiding hebben verlaten zonder in het bezit te zijn van een diploma of startkwalificatie. Voor de interpretatie is het belangrijk om te benadrukken dat de gegevens over de vsv-respondenten niet exact overeenkomen met landelijke populatiecijfers. De reden hiervoor is ten eerste de definitie van de steekproef. Omdat de focus van dit onderzoek ligt op de redenen voor het stoppen met een opleiding zijn de personen die wel een diploma hebben behaald maar geen startkwalificatie hebben (diploma van VMBO of MBO niveau 1), niet in de steekproef opgenomen. Omdat deze personen feitelijk niet met hun opleiding zijn gestopt, kan er ook niet naar de redenen voor het stoppen met de opleiding worden gevraagd. In andere woorden hebben we het hier enkel over de vsv'ers zonder diploma of startkwalificatie, en niet over vsv'ers in het algemeen. Ten tweede baseren we onze gegevens op de resultaten van een steekproef, en niet op registerdata. Hoewel de data worden gewogen naar door DUO aangeleverde populatiecijfers, kan eventuele selectiviteit in non-response ertoe leiden dat de cijfers niet exact overeenkomen met landelijke populatiecijfers.

3.2 Achtergrondkenmerken

Ten eerste bestuderen we enkele achtergrondkenmerken van de vsv-respondenten in 2013, zodat we een beeld krijgen van deze groep jongeren. De data laten het niet toe om te bestuderen welke jongeren een grotere dan wel kleinere kans hebben om voortijdig uit te vallen, maar we kunnen wel laten zien welke jongeren over- dan wel ondervertegenwoordigd zijn onder de vsv-respondenten. Dit doen we door de gegevens van de vsv-respondenten van 2013 te vergelijken met de gegevens van de respondenten die in hetzelfde jaar *wel* hun diploma hebben behaald (zie tabel 3.1, en bijlage 3.1 voor de uitsplitsing naar opleidingsniveau). Omdat de vsv-respondenten op enquêtemoment maximaal 25 jaar oud zijn, selecteren we voor deze vergelijking alleen de gediplomeerden die maximaal 25 jaar oud zijn.

De gegevens in bijlage 3.1 laten zien dat voortijdige schooluitval vooral een probleem is dat zich voordoet in het MBO. Van de ongediplomeerde vsv-respondenten is 34% afkomstig van MBO niveau 1/2, en 40% van MBO niveau 3/4. Onder de gediplomeerde respondenten is dit 13%, respectievelijk 29%. MBO'ers zijn dus oververtegenwoordigd onder de vsv-respondenten. AVO'ers en VMBO'ers zijn daarentegen ondervertegenwoordigd.

De gemiddelde leeftijd op enquêtemoment van de vsv-respondenten is een fractie lager dan dat van de gediplomeerde respondenten. Dit is niet verrassend aangezien een vsv'er *voor* het behalen van het diploma is uitgevallen, wat betekent dat - tenzij de vsv'er in het laatste leerjaar is uitgevallen - de gemiddelde leeftijd altijd wat lager zal liggen dan onder de gediplomeerden. Vanwege het recente wetsvoorstel van de PvdA en het CDA om de kwalificatieplicht te verlengen van 18 naar 21 jaar[32], hebben we tevens de uitsplitsing gemaakt naar de leeftijdscategorieën 'jonger dan 18 jaar', '18 tot 21 jaar' en 'ouder dan 20

32. Zie Tweede Kamer, vergaderjaar 2013–2014, 33 925, nr. 2.

jaar'. Voor de totale groep vsv-respondenten zien we een lichte oververtegenwoordiging van jongeren in de leeftijdscategorie 18 tot 21 jaar (60%, ten opzichte van 55% onder de gediplomeerde respondenten). Deze oververtegenwoordiging bevindt zich uiteraard alleen in het MBO, aangezien het zelden voorkomt dat een gediplomeerde – laat staan een vsv'er – afkomstig van het AVO of VMBO (veel) ouder is dan 18 jaar. In MBO niveau 3/4 is de oververtegenwoordiging van jongeren in de leeftijdscategorie 18 tot 21 jaar onder de vsv'ers veel groter dan in MBO niveau 1/2. In MBO niveau 1/2 is het aandeel vsv-respondenten in de leeftijdscategorie van 18 tot 21 jaar 68%, tegenover 63% van de gediplomeerden van hetzelfde opleidingsniveau. In MBO 3/4 is het aandeel vsv-respondenten in deze leeftijdscategorie 64%, maar onder de gediplomeerden van dit opleidingsniveau bevindt 'slechts' 24% zich in de leeftijdscategorie 18-21 jaar.

Kijkend naar het opleidingsniveau van de ouders, zien we dat de ouders van de vsv-respondenten afkomstig van MBO niveau 1/2 vaker laag opgeleid zijn (basisonderwijs, lager beroepsonderwijs of middelbaar algemeen onderwijs (LBO/VBO/VMBO/MAVO)) dan de ouders van de gediplomeerde respondenten van hetzelfde opleidingsniveau (49%, tegenover 39%). De ouders van de vsv-respondenten afkomstig van het AVO zijn daarentegen juist relatief vaak hoger opgeleid (62%, tegenover 51% onder de gediplomeerden van het AVO). Onder de respondenten van het VMBO en MBO niveau 3/4 zijn er nauwelijks verschillen in de opleidingsniveaus van de ouders van de vsv-respondenten en de gediplomeerde respondenten.

Het percentage mannen onder de vsv-respondenten is voor alle opleidingsniveaus vergelijkbaar met het percentage mannen onder de gediplomeerde respondenten.

In het MBO is het percentage vsv-respondenten dat aangeeft kinderen te hebben twee keer zo hoog onder de vsv-respondenten dan onder de gediplomeerde respondenten van hetzelfde opleidingsniveau: 7% onder de vsv-respondenten tegenover 3% onder de gediplomeerden voor MBO niveau 1/2, en 4% onder de vsv-respondenten tegenover 2% onder de gediplomeerden voor MBO niveau 3/4.

De meeste van de vsv-respondenten van alle opleidingsniveaus wonen in een tweeoudergezin. Dit aandeel is relatief hoog in het AVO (73%, tegenover 52% voor de totale groep vsv-respondenten). Vsv-respondenten afkomstig van het VMBO wonen daarentegen relatief vaak in een eenoudergezin (35%, tegenover 25% onder de totale groep vsv-respondenten). De vsv-respondenten die een opleiding in het MBO volgden wonen vergeleken met de andere vsv-respondenten relatief vaak zelfstandig (zo'n 15%, tegenover zo'n 5% onder vsv-respondenten van het AVO en VMBO). Deze variabele is niet beschikbaar voor de gediplomeerden, waardoor we hier geen vergelijking kunnen maken.

Voor vsv-respondenten van alle opleidingsniveaus geldt dat de meerderheid (bijna) altijd Nederlands spreekt met de ouders. Dit aandeel is het hoogst in het AVO (80%) en MBO niveau 3/4 (74%). Onder de vsv-respondenten van het VMBO en MBO niveau 1/2 wordt het minst vaak (bijna) altijd Nederlands gesproken met de ouders (beide 67%). Deze

respondenten spreken vergeleken met degenen van de andere opleidingsniveaus wat vaker (bijna) altijd een andere taal met hun ouders (VMBO en MBO niveau 1/2 6%, AVO 1% en MBO 3/4 3%). Deze variabele is niet beschikbaar voor de gediplomeerden, waardoor we ook hier geen vergelijking kunnen maken.

Tabel 3.1 Achtergrondkenmerken van de vsv-respondenten en de gediplomeerde respondenten t/m 25 jaar (%)

	vsv	gedipl.
leeftijd		
gemiddelde leeftijd (in jaren)	19,3	19,4
< 18 jaar	16	18
18-21 jaar	60	55
≥ 21 jaar	24	27
geslacht		
man	50	50
etniciteit		
westers allochtoon	6	4
niet-westers allochtoon	19	11
autochtoon	75	84
met kinderen	4	3
opleidingsniveau vader		
basisonderwijs / lager beroepsonderwijs of middelbaar algemeen onderwijs	39	30
voortgezet onderwijs / middelbaar beroepsonderwijs	35	37
hoger onderwijs	26	33
opleidingsniveau moeder		
basisonderwijs / lager beroepsonderwijs of middelbaar algemeen onderwijs	38	30
voortgezet onderwijs / middelbaar beroepsonderwijs	41	45
hoger onderwijs	21	26
gezinssituatie		
twee-ouder gezin	52	x
eenouder gezin	25	x
zelfstandig	12	x
anders	11	x
spreektaal met ouders		
(bijna) altijd Nederlands	71	x
Nederlands en een andere taal	13	x
(bijna) altijd een andere taal	5	x
niet van toepassing	12	x

* Zie Bijlage 3.1 voor de uitsplitsing naar opleidingsniveau
Bron: SIS (ROA), 2013

3.3 Redenen voor de voortijdige uitval

Om het aantal vsv'ers te kunnen terugdringen is het ten eerste belangrijk om te weten *waarom* jongeren voortijdig met hun opleiding stoppen. De vsv-respondenten zijn daarom gevraagd om van een lijst met 20 redenen (inclusief één open antwoordcategorie) aan te geven a) in hoeverre die redenen een rol hebben gespeeld bij hun beslissing om met de opleiding te stoppen (op een schaal van 1-5), en b) welke van deze redenen de *belangrijkste* was om met de opleiding te stoppen (één antwoord mogelijk). Hoewel we hier uiteraard niet kunnen spreken van een oorzakelijk verband, geven de antwoorden op deze vragen ons wel inzicht in de factoren die een belangrijke rol hebben gespeeld in de beslissing om voortijdig met de opleiding te stoppen.

In deze paragraaf staan we ten eerste stil bij de redenen die een (heel) belangrijke rol hebben gespeeld bij de beslissing om voortijdig te stoppen, waarbij we ons richten op de samenhang met de reden die als de belangrijkste reden is genoemd. Vervolgens wordt nader ingegaan op de belangrijkste redenen voor de voortijdige uitval, waarbij we een uitsplitsing maken naar opleidingsniveau. Tot slot bestuderen we welke factoren significant kunnen voorspellen welke reden als de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval wordt genoemd. Om de analyses overzichtelijk te houden hebben we ten eerste de 20 redenen gereduceerd tot onderstaande zes categorieën:[33]

1. Schoolgerelateerde oorzaken. Dit zijn alle redenen die te maken hebben met de inhoud of organisatie van de opleiding, het niveau van de opleiding, het contact met leraren en leerlingen, of overige schoolgerelateerde oorzaken. Zo zijn er bijvoorbeeld respondenten die aangeven dat ze "gewoon geen zin meer" hadden in school.
2. (Geestelijke) gezondheidsproblemen. Dit zijn redenen als ziekte, psychische problemen of handicaps.
3. Persoonlijke problemen. Deze categorie bevat redenen die zich in de persoonlijke sfeer bevinden zoals problemen thuis, problemen met politie/justitie, verslavingsproblemen, of als school in combinatie met zorg voor kinderen of familie te zwaar was.
4. Speciaal onderwijs / stoornissen. Deze categorie is gebaseerd op de ingevulde antwoorden bij de 'andere belangrijke reden'. Onder deze categorie vallen de vsv-respondenten die aangeven te zijn gestopt omdat ze naar het speciaal onderwijs gingen, alle redenen die te maken hebben met concentratiestoornissen (bijvoorbeeld ADHD), gedragsproblemen en jongeren met bijvoorbeeld het Syndroom van Asperger.
5. Arbeidsmarkt. Dit zijn alle redenen die te maken hebben met push- of pull-factoren van de arbeidsmarkt: het niet meer kunnen financieren van de opleiding vanwege financiële problemen, of het hebben gevonden van werk.

33. Deze clustering is gebaseerd op een principale componenten factoranalyse met oblimin rotatie, en een betrouwbaarheidsanalyse (Cronbach's alfa).

6. Anders. Dit zijn alle redenen die niet in een van bovenstaande categorieën konden worden ingedeeld. Vaak gaat het hier om een combinatie van redenen.

3.3.1 Redenen die een (heel) belangrijke rol hebben gespeeld bij de beslissing

In figuur 3.1 zijn de redenen waarvan de vsv-respondenten hebben aangegeven dat ze een (heel) belangrijke rol hebben gespeeld bij hun beslissing om voortijdig met hun opleiding te stoppen weergegeven. Het totale balkje geeft weer hoeveel procent van de vsv-respondenten heeft aangegeven dat die reden een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld in de beslissing. Dit is vervolgens uitgesplitst in degenen die hebben aangegeven dat de reden een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld maar die niet hebben aangegeven dat die reden de belangrijkste was, en in degenen voor wie de reden een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld en het tevens de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval was.

Schoolgerelateerde oorzaken

Binnen de categorie 'schoolgerelateerde oorzaken' wordt van de reden "De opleiding was inhoudelijk (toch) niet wat ik wilde" met 23% het vaakst aangegeven dat het een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld in de beslissing om voortijdig met de opleiding te stoppen. Een relatief groot deel van hen (40%, ofwel 14% van de totale groep vsv-respondenten) geeft aan dat deze reden zowel een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld alsook de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval was. De rest (60%, ofwel 9% van de totale groep vsv-respondenten) geeft aan dat deze reden weliswaar een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld, maar niet de belangrijkste reden was. Niet verrassend blijkt uit een correlatieanalyse dat in het algemeen geldt dat van redenen die als de belangrijkste reden worden genoemd ook is aangegeven dat die reden een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld in de beslissing (zie bijlage 3.2). Dat is ook bij "De opleiding was inhoudelijk (toch) niet wat ik wilde" het geval (correlatie van 0.54). Het noemen van deze reden als de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval hangt echter bovendien significant samen met het noemen van "Ik wilde van opleiding wisselen" en/of "Het niveau van de opleiding was te laag" als redenen die een (heel) belangrijke rol hebben gespeeld in hun beslissing. Vandaar dat de meerderheid het wel als een (heel) belangrijke rol maar niet als de belangrijkste reden heeft genoemd.

Ook de reden "De opleiding was slecht georganiseerd" wordt door relatief veel vsv-respondenten (20%) genoemd als zijnde een reden die een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld in hun beslissing om de opleiding voortijdig te verlaten. 80% van hen (16% van de totale groep vsv-respondenten) geeft echter aan dat het weliswaar een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld, maar niet de belangrijkste reden was.

De redenen "Problemen met andere leerlingen" en "Ik voelde me niet veilig op school" worden door relatief weinig respondenten genoemd als een reden die een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld in de beslissing, en voor bijna geen van hen was het tevens de belangrijkste reden.

Figuur 3.1 Redenen die een (heel) belangrijke rol hebben gespeeld in de beslissing om met de opleiding te stoppen

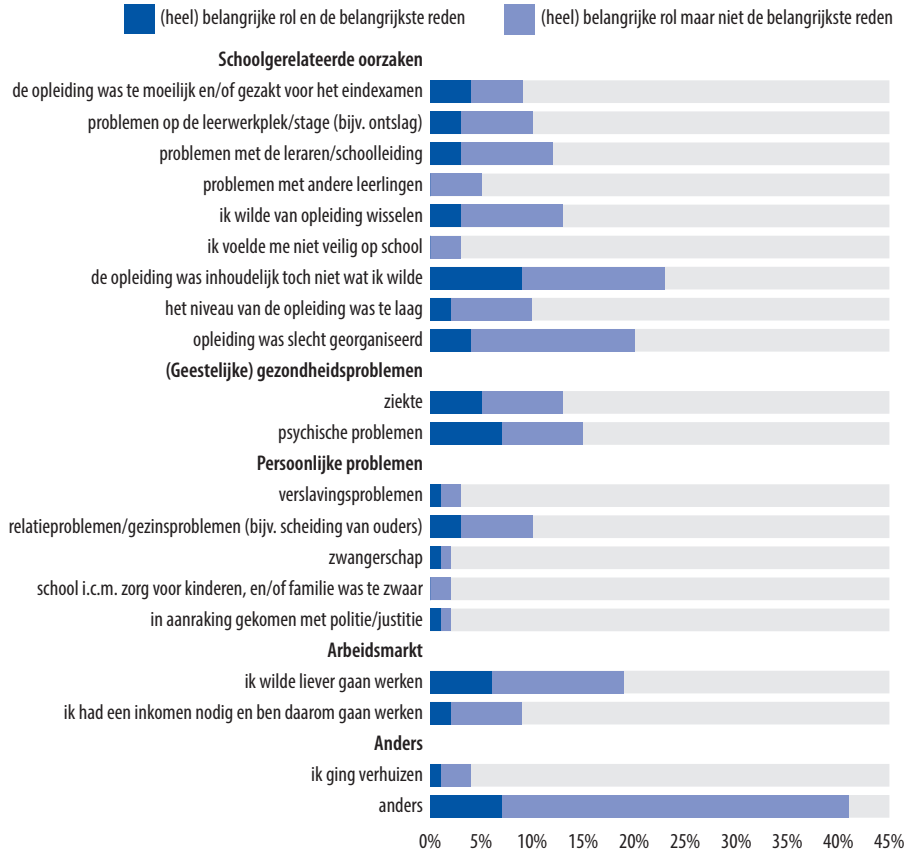

Bron: SIS (ROA), 2013

Tot slot geeft 9% van de jongeren aan dat "De opleiding was te moeilijk/gezakt voor het eindexamen" een belangrijke rol speelde en bij 4%-punt daarvan was dit ook de belangrijkste redenen. Deze jongeren worden vaak als 'niet-kunners' gedefinieerd (zie bijvoorbeeld ResearchNed, 2010).

(Geestelijke) gezondheidsproblemen

Beide redenen die vallen onder de categorie '(geestelijke) gezondheidsproblemen' ("Ziekte" en "Psychische problemen") worden door zo'n 15% van de vsv-respondenten genoemd als een reden die een (heel) belangrijke rol heeft bij de beslissing om de opleiding voortijdig te verlaten. Voor degenen voor wie het een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld is het tevens relatief vaak ook de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval geweest (correlatie van 0.51, respectievelijk 0.61).

Persoonlijke problemen

Van de meeste redenen die vallen onder de categorie 'persoonlijke problemen' wordt door minder dan 5% van de vsv-respondenten aangegeven dat het een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld in de beslissing. Uitzondering is de reden "Relatieproblemen/gezinsproblemen (bijv. scheiding van ouders)", die door 11% van de vsv-respondenten is genoemd als een reden die een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld. Voor 30% van hen (3% van de totale groep vsv-respondenten) was het tevens de belangrijkste reden. De reden "Zwangerschap" heeft daarentegen voor 'slechts' 2% een (heel) belangrijke rol gespeeld, maar voor de meerderheid van diegenen voor wie zwangerschap een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld, was het ook de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval.

Arbeidsmarkt

De reden "Ik wilde liever gaan werken" is door 18% van de vsv-respondenten genoemd als een reden die een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld in de beslissing om de opleiding voortijdig te verlaten, terwijl 'slechts' 6% aangeeft dat deze reden de belangrijkste was. Deze belangrijkste reden hangt dan ook (bovendien) significant samen met het noemen van de reden "Ik had een inkomen nodig en ben daarom gaan werken" als een reden die een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld.

Aangezien de vraag met betrekking tot de redenen die een belangrijke rol hebben gespeeld een meerkeuze vraag is, kunnen respondenten van meerdere redenen aangeven dat ze een (heel) belangrijke rol hebben gespeeld. Uit nadere analyses blijkt dat 29% van de vsv-respondenten van slechts één reden heeft aangegeven dat die een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld bij hun beslissing om de opleiding voortijdig te verlaten, en van alle andere redenen dus heeft aangegeven dat die niet zo'n belangrijke rol hebben gespeeld. Er is overigens niet één specifieke reden die opvallend vaak als enige reden die een rol heeft gespeeld wordt genoemd. Dit geeft echter wel aan dat voor een vrij grote groep vsv-respondenten (29%) er één duidelijk aanwijsbare reden was voor hun voortijdige uitval. Aan de andere kant betekent dit tevens dat de meerderheid van de vsv-respondenten meer dan één reden noemt die een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld. 44% van de vsv-respondenten heeft van twee of drie redenen aangegeven dat ze een belangrijke rol hebben gespeeld, en 16% heeft van vier of vijf redenen aangegeven dat ze een belangrijke rol gespeeld hebben in hun beslissing.

3.3.2 De belangrijkste reden om met de opleiding te stoppen

In deze paragraaf richten we ons met name op de vsv-respondenten in 2013, dat wil zeggen degenen die in het schooljaar 2011/2012 voortijdig met hun opleiding zijn gestopt. Er is bovendien gekeken naar mogelijke trendmatige ontwikkelingen in de periode 2010-2013[34], maar hieruit is geconcludeerd dat de verdeling van de genoemde redenen min of meer constant blijft (zie bijlage 3.3).

34. Vsv-respondenten die in het schooljaar 2008/2009, 2009/2010, 2010/2011 of 2011/2012 voortijdig met hun opleiding zijn gestopt.

Tabel 3.2 Belangrijkste reden voor de voortijdige uitval (%)*

	AVO	VMBO	MBO 1/2	MBO 3/4	Totaal
schoolgerelateerde oorzaken	44	30	37	46	40
(geestelijke) gezondheidsproblemen	18	14	11	17	14
persoonlijke problemen	5	8	11	9	9
speciaal onderwijs / stoornissen	1	3	1	0	1
arbeidsmarkt	2	5	13	9	9
anders	14	14	7	6	8
onbekend	17	26	20	13	18
totaal	100	100	100	100	100

* Zie Bijlage 3.4 voor de onderliggende redenen
Bron: SIS (ROA), 2013

In tabel 3.2 is te zien hoeveel procent van de vsv-respondenten elk van bovenstaande categorieën van redenen genoemd heeft als zijnde de *belangrijkste reden* voor hun voortijdige uitval (zie bijlage 3.4 voor de onderliggende belangrijkste redenen). Daarnaast is er een restcategorie toegevoegd in de tabel, genaamd 'onbekend'. Deze categorie bevat alle respondenten die de vraag met betrekking tot de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval niet hebben ingevuld. Voor hen is niet te achterhalen waarom ze voortijdig met hun opleiding zijn gestopt. Wegens de omvang van deze categorie (18%) is besloten dat het verstandig is om het toe te voegen in onderstaande tabel. Dit beïnvloedt namelijk de percenteer basis voor de antwoorden van degenen die deze vraag *wel* hebben ingevuld.[35]

Tekstbox 3.1 Onbekende belangrijkste reden voor de voortijdige uitval

In voorgaande jaren werd de categorie 'onbekend' weggelaten bij het berekenen van de verdeling van de belangrijkste redenen voor de voortijdige uitval. Hierdoor zijn de in deze paragraaf gepresenteerde percentages niet vergelijkbaar met de percentages die in eerdere ROA publicaties met betrekking tot voortijdig schoolverlaters zijn gepresenteerd.

Schoolgerelateerde oorzaken

Op alle opleidingsniveaus wordt de categorie 'schoolgerelateerde oorzaken' het vaakst genoemd als de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval. Deze reden wordt door 40% van alle vsv-respondenten genoemd. De schoolgerelateerde reden "De opleiding was inhoudelijk toch niet wat ik wilde" wordt daarbij het vaakst genoemd: 10% van alle vsv-respondenten geeft aan dat deze reden de belangrijkste was voor hun voortijdige uitval.

Vergeleken met de andere opleidingsniveaus noemen de vsv-respondenten afkomstig van MBO niveau 3/4 'schoolgerelateerde oorzaken' relatief vaak als de belangrijkste reden (46%). Dit komt met name omdat het aandeel dat "De opleiding was inhoudelijk toch niet wat ik wilde" als belangrijkste reden noemt onder deze groep relatief hoog is (16%-punten). Het is overigens niet vreemd dat deze reden vaker wordt genoemd in het MBO

35. Bovendien blijkt uit een logistische regressieanalyse met als afhankelijke variabele de missings op de 'belangrijkste reden', dat deze missings niet random over de respondenten verdeeld zijn.

dan in het voortgezet onderwijs (AVO en VMBO), aangezien er in het MBO veel meer dan in het voortgezet onderwijs sprake is van een inhoudelijke studiekeuze.

Onder de vsv-respondenten afkomstig van het AVO is "De opleiding was te moeilijk en/of gezakt voor het examen" de vaakst genoemde schoolgerelateerde reden: 18% van alle vsv-respondenten uit het AVO noemt dit als zijnde de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval. Dit aandeel is de laatste jaren langzaam gestegen: in 2010 noemde 12% deze reden als de belangrijkste. Dit is een ontwikkeling om in de gaten te houden. Van de totale groep vsv-respondenten noemt in 2013 5% deze reden als zijnde de belangrijkste. In het VMBO worden, vergeleken met de andere opleidingsniveaus, de 'schoolgerelateerde oorzaken' het minst vaak genoemd (30%). Dit is echter niet direct toe te wijzen aan één specifieke onderliggende schoolgerelateerde reden die relatief weinig wordt genoemd.

(Geestelijke) gezondheidsproblemen

De 'missings' buiten beschouwing gelaten, staan de '(geestelijke) gezondheidsproblemen' op de tweede plaats wat betreft de categorie vaakst genoemde belangrijkste redenen voor de voortijdige uitval: 14% van alle vsv-respondenten geeft aan dat (geestelijke) gezondheidsproblemen de belangrijkste reden was.

'(Geestelijke) gezondheidsproblemen' worden relatief het vaakst genoemd door vsv-respondenten afkomstig van het AVO (18%), maar het verschil met de andere opleidingsniveaus is niet groot. Overigens wordt dit (kleine) verschil volledig veroorzaakt door het aandeel dat aangeeft dat "Psychische problemen" de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval was. Van de vsv-respondenten afkomstig van het AVO noemt 11% deze reden als zijnde de belangrijkste, terwijl dit voor de totale groep vsv-respondenten 7% is.

Persoonlijke problemen

Van de totale groep vsv-respondenten geeft 9% aan dat 'persoonlijke problemen' de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval was. De vaakst genoemde onderliggende reden is "Relatieproblemen/gezinsproblemen (bijv. scheiding van ouders)": deze reden wordt door 4% van alle vsv-respondenten genoemd, en dus door bijna de helft van alle vsv-respondenten die 'persoonlijke problemen' als belangrijkste reden noemden.
Het aandeel vsv-respondenten dat 'persoonlijke problemen' als belangrijkste reden noemt is relatief het kleinst onder degenen afkomstig van het AVO (5%) en het grootst onder degenen afkomstig van MBO niveau 1/2 (11%). Dit kan echter niet worden toegewezen aan één specifieke onderliggende reden die relatief weinig dan wel vaak door deze respondenten genoemd wordt.

Speciaal onderwijs / stoornissen

In totaal geeft 1% van de vsv-respondenten aan dat een reden die valt onder de categorie 'speciaal onderwijs / stoornissen' de belangrijkste reden voor hun voortijdige uitval was. Dit aandeel is hoger onder de vsv-respondenten afkomstig van het VMBO (3%).

Arbeidsmarkt

Ongeveer één op de tien vsv-respondenten geeft aan dat de 'arbeidsmarkt' de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval was. Deze categorie bestaat grotendeels uit respondenten die aangeven dat "Ik wilde liever gaan werken" de belangrijkste reden was. Van de totale groep vsv-respondenten noemt 7% deze reden.

Van de vsv-respondenten afkomstig van MBO niveau 1/2 geeft 10% aan dat "Ik wilde liever gaan werken" de belangrijkste reden voor hun voortijdige uitval was. Daarmee is deze reden, voor degenen afkomstig van MBO niveau 1/2, de vaakst genoemde van alle 20 redenen.

Anders / Onbekend

In totaal weten we van ongeveer een kwart van de vsv-respondenten niet wat (precies) de belangrijkste reden voor hun voortijdige uitval was: van 8% van de vsv-respondenten is de reden te individueel of complex om in te delen in één van de zes gedefinieerde categorieën, en 18% van de vsv-respondenten heeft de vraag niet ingevuld. Van de vsv-respondenten van het VMBO weten we zelfs van 40% niet (precies) wat voor hen de belangrijkste reden voor hun voortijdige uitval was.

Tekstbox 3.2 Belangrijkste redenen voor voortijdige uitval in RMC-regio's

Op basis van een hiërarchische cluster-analyse kan worden onderzocht welke RMC-regio's vergelijkbaar met elkaar zijn wat betreft de genoemde belangrijkste redenen voor voortijdige uitval van de vsv-respondenten die in die regio's hun opleiding hebben gevolgd. Uit deze analyse blijkt dat de 39 RMC-regio's in te delen zijn in zes clusters. Deze RMC-regioclusters zijn weergegeven in figuur 3.2. Welke belangrijkste redenen voor voortijdige uitval in deze regio's worden genoemd zijn weergegeven in tabel 3.3.

Wat ten eerste opvalt, is dat ongeveer de helft van de RMC-regio's (18) onder één cluster vallen. Driekwart van de vsv-respondenten (75%) volgde de opleiding in één van deze regio's. Dat geeft aan dat RMC-regio's, wat betreft de belangrijkste redenen voor voortijdige uitval onder de vsv-respondenten homogeen zijn.

Het tweede cluster bestaat uit vier RMC-regio's: Gooi en vechtstreek (20), Zuid-Holland-Zuid (30), Oosterschelde regio (31) en Zeeuwsch-Vlaanderen (33). In dit RMC-regiocluster wordt 'arbeidsmarkt' relatief weinig genoemd als belangrijkste reden voor de voortijdige uitval (4%). Daarentegen is het aandeel vsv-respondenten waarvan de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval onbekend is relatief hoog in dit cluster.

Het derde cluster bestaat uit twee RMC-regio's (Rivierenland (15) en Kop van Noord-Holland (23)) en vertegenwoordigt 1% van de vsv-respondenten. In dit RMC-regiocluster hebben de vsv-respondenten relatief vaak aangegeven dat 'arbeidsmarkt' of 'anders' de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval was.

Figuur 3.2 RMC-regioclusters op basis van de belangrijkste redenen voor voortijdige uitval

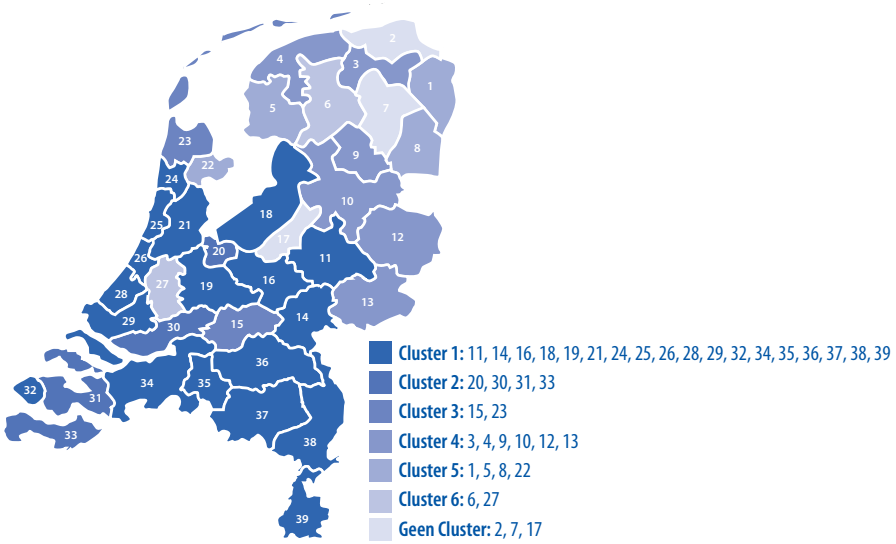

Bron: SIS (ROA), 2010-2013

RMC-regiocluster nummer vier, bestaande uit zes RMC-regio's (Centraal en Westelijk Groningen (3), Friesland Noord (4), Zuid-West Drenthe (9), Ijssel-Vecht (10), Twente (12) en Achterhoek (13)) en 15% van de vsv-respondenten vertegenwoordigend, kenmerkt zich door een wat hoger aandeel vsv-respondenten dat '(geestelijke) gezondheidsproblemen' als de belangrijkste reden hebben genoemd.

Tabel 3.3 Belangrijkste redenen voor de voortijdige uitval, per RMC-regiocluster (%)

	RMC-regiocluster						
	1	2	3	4	5	6	Totaal
schoolgerelateerde oorzaken	42	42	35	35	29	26	41
(geestelijke) gezondheidsproblemen	13	13	7	17	14	15	14
persoonlijke problemen	9	7	9	11	16	6	9
speciaal onderwijs / stoornissen	1	2	0	1	5	1	1
arbeidsmarkt	11	4	19	12	8	2	11
anders	7	9	13	7	17	17	8
onbekend	17	23	17	17	11	34	17
Totaal	100	100	100	100	100	100	100
% vsv-respondenten in cluster	75	5	1	15	2	1	100

Bron: SIS (ROA), 2010-2013

In totaal vier RMC-regio's (Oost-Groningen (1), Zuid-West Friesland (5), Zuid-Oost Drenthe (8) en West-Friesland (22)) vormen samen het vijfde RMC-regiocluster.

Vsv-respondenten die aangeven dat 'persoonlijke problemen' of 'anders' de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval was zijn in dit RMC-regiocluster duidelijk oververtegenwoordigd. Ook is er in dit RMC-regiocluster een lichte oververtegenwoordiging van vsv-respondenten die 'speciaal onderwijs / stoornissen' als de belangrijkste reden hebben genoemd.

Het laatste cluster bestaat uit twee RMC-regio's: Friesland-Oost 'De Friese Wouden' (6) en Zuid-Holland-Oost (27). In dit cluster zijn zowel vsv-respondenten die de categorie 'anders' als belangrijkste reden voor de uitval hebben genoemd als vsv-respondenten die de vraag niet hebben ingevuld duidelijk oververtegenwoordigd.

Tot slot zijn er drie RMC-regio's (Noord-Groningen-Eemsmond (2), Noord- en Midden Drenthe (7) en Noordwest-Veluwe (17) die binnen geen enkel cluster zijn in te delen. Het aantal vsv-respondenten uit deze RMC-regio's is echter te klein (minder dan 20) om uitspraken te kunnen doen over de genoemde belangrijkste redenen voor voortijdige uitval.

3.3.3 Voorspellende factoren van de belangrijkste reden om met de opleiding te stoppen

We hebben nu een beeld van de belangrijkste redenen voor de voortijdige uitval die zijn genoemd, maar welke factoren kunnen de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval voorspellen? Om dit te onderzoeken is een multinomiale logistische regressieanalyse uitgevoerd (zie tabel 3.4) op de vsv-respondenten in de periode 2010-2013. De controlevariabelen die daarbij zijn gehanteerd zijn het niveau van opleiding voor de uitval, geslacht, leeftijd, etniciteit, of de respondent kinderen heeft of niet, of de respondent woonachtig is in een tweeoudergezin of niet, het opleidingsniveau van de vader, de provincie van de gevolgde opleiding, en of de respondent heeft aangegeven met iemand te hebben gesproken over de beslissing om voortijdig met de opleiding te stoppen voordat hij/zij de opleiding definitief verliet.

Tekstbox 3.3 Interpretatie van multinomiale logistische regressieanalyses

In dit hoofdstuk wordt bij de presentatie van de uitkomsten van de multinomiale logistische regressieanalyses per controlevariabele ten eerste weergegeven of die variabele in het algemeen significant kan voorspellen in welke categorie de respondent die aan deze variabele 'voldoet' zal vallen. Zo zien we bijvoorbeeld in tabel 3.4 dat de variabele die meet of een vsv-respondent al dan niet een opleiding in het AVO volgde significant kan voorspellen welke reden als de belangrijkste wordt genoemd ('voorspelt belangrijkste reden?' – 'Ja***'), waarbij het aantal sterretjes het significantieniveau van de voorspeller weergeeft (in dit geval $p<0.01$).

We weten nu alleen nog niet op welke manier deze controlevariabele de belangrijkste reden voorspelt, dat wil zeggen welke redenen 'dankzij' deze variabele een significant

grotere dan wel kleinere kans hebben om als belangrijkste reden genoemd te worden. Dit is te zien in de overige kolommen, waarin de cijfers te interpreteren zijn als procentpunten ten opzichte van de referentiecategorie. Zo zien we dat de vsv-respondenten van het AVO ten opzichte van degenen van MBO niveau 1/2 (de referentiecategorie van de opleidingsniveaus) en gecontroleerd voor alle overige variabelen die in tabel 3.4 zijn weergegeven, 7,2%-punten meer kans hebben om (geestelijke) gezondheidsproblemen als de belangrijkste reden te noemen, 10,8%-punten minder kans hebben om 'arbeidsmarkt' als de belangrijkste reden te noemen, en 7,5%-punten meer kans hebben om aan te geven dat 'anders' de belangrijkste reden was.

Opleidingsniveau

In tabel 3.2 konden we al zien dat er verschillen zijn tussen de opleidingsniveaus wat betreft de genoemde belangrijkste reden. Ook uit de multinomiale regressieanalyse blijkt dat het opleidingsniveau een significante voorspeller is van de genoemde reden voor de voortijdige uitval, en in grote lijnen komen de uitkomsten overeen met die in tabel 3.2:

- Hoe hoger het opleidingsniveau is, hoe hoger de kans is om 'schoolgerelateerde oorzaken' als de belangrijkste reden te noemen;
- Vsv-respondenten afkomstig van MBO niveau 1/2 hebben vergeleken met de andere opleidingsniveaus de kleinste kans om '(geestelijke) gezondheidsproblemen' als de belangrijkste reden te noemen;
- Er zijn nauwelijks verschillen tussen de opleidingsniveaus wat betreft het noemen van 'persoonlijke problemen' of 'speciaal onderwijs/stoornissen' als de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval;
- Vergeleken met de andere opleidingsniveaus hebben vsv-respondenten afkomstig van MBO niveau 1/2 de grootste, en degenen van het AVO de kleinste kans om 'arbeidsmarkt' als de belangrijkste reden te noemen.

De eerste kolom in tabel 3.4 laat zien dat, behalve het opleidingsniveau, er meerdere factoren zijn die een significante voorspeller zijn van de genoemde belangrijkste reden voor de voortijdige uitval. Ook geslacht, leeftijd, etniciteit, het hebben van kinderen, de gezinssamenstelling, en of er al dan niet met iemand gesproken is over de beslissing om voortijdig met de opleiding te stoppen zijn significante voorspellers van de reden voor uitval. Het opleidingsniveau van de vader en de regio van de opleiding zijn minder goede voorspellers.

Geslacht

Vergeleken met de vrouwelijke vsv-respondenten hebben de mannen (gecontroleerd voor de genoemde factoren) met name een significant kleinere kans om '(geestelijke) gezondheidsproblemen' als belangrijkste reden te noemen (-8%-punten), maar hebben ze juist een significant grotere kans om 'schoolgerelateerde oorzaken' als belangrijkste reden te noemen (+6%-punten). Ook hebben ze 2%-punten meer kans om 'speciaal onderwijs / stoornissen' te noemen, en 3%-punten meer kans dan vrouwen om 'arbeidsmarkt' als belangrijkste reden te noemen.

Leeftijd

Leeftijd is een significante voorspeller van de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval. Voor ieder jaar dat vsv-respondenten ouder zijn, hebben ze 1%-punt minder kans om 'speciaal onderwijs/ stoornissen' als belangrijkste reden te noemen, maar 1%-punt meer kans om als belangrijkste reden 'arbeidsmarkt' te noemen.

Etniciteit

Etniciteit is een significante voorspeller van de belangrijkste uitval reden. Niet-westerse allochtone vsv-respondenten hebben 5%-punten minder kans dan autochtonen met vergelijkbare kenmerken om '(geestelijke) gezondheidsproblemen' als belangrijkste reden te noemen, maar ze hebben 4%-punten meer kans om 'persoonlijke problemen' te noemen. Ook hebben niet-westers allochtone vsv-respondenten 2%-punten minder kans dan autochtonen om aan te geven dat 'speciaal onderwijs/ stoornissen' of 'arbeidsmarkt' de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval was.

Kinderen

De voorspellende kracht van de variabele die meet of vsv-respondenten kinderen hebben of niet op de belangrijkste uitval reden zit met name in de redenen 'persoonlijke problemen' en 'schoolgerelateerde oorzaken'. Dit komt onder andere door de constructie van de categorie 'persoonlijke problemen', die onder andere de uitval redenen "Zwangerschap" en "School in combinatie met zorg voor kinderen, en/of familie was te zwaar" bevat. Degenen met kinderen hebben 15%-punten meer kans dan degenen zonder kinderen (maar die verder dezelfde kenmerken hebben dan degenen met kinderen) om 'persoonlijke problemen' als belangrijkste reden te noemen en 9%-punten minder kans om 'schoolgerelateerde oorzaken' te noemen.

Gezinssamenstelling

Vsv-respondenten die aangeven dat ze in een twee-ouder gezin wonen hebben 7%-punten meer kans dan degenen die niet in een twee-ouder gezin wonen om aan te geven vanwege 'schoolgerelateerde oorzaken' te zijn uitgevallen. Ze hebben daarentegen 7%-punten minder kans om 'persoonlijke problemen' als de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval te noemen, en 2%-punten minder kans om als belangrijkste reden 'arbeidsmarkt' te noemen.

Opleidingsniveau van de vader

Het opleidingsniveau van de vader is een minder goede voorspeller van de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval. Degenen met een laag opgeleide vader hebben (gecontroleerd voor de genoemde kenmerken) 2%-punten meer kans dan degenen met een middelbaar opgeleide vader om 'arbeidsmarkt' als de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval te noemen. Degenen met een hoog opgeleide vader hebben daarentegen 2%-punten minder kans om deze reden als de belangrijkste te noemen.

Tabel 3.4 Multinomiale logistische regressieanalyse van de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval (in procentpunten)

		belangrijkste reden voor de voortijdige uitval						
	voorspelt belangrijkste reden?	schoolgerel. oorzaken	(geestelijke) gezondheidsprobl.	persoonlijke problemen	S.O./ stoornissen	arbeidsmarkt	anders	onbekend
niveau van opleiding voor uitval								
AVO	Ja***	-,020	,072***	,003	-,002	-,108***	,075***	-,019
VMBO	Ja***	-,103***	,062***	,023**	-,001	-,067***	,062***	,024**
MBO 1/2 (ref.)								
MBO 3/4	Ja***	,062***	,026**	-,005	-,025**	-,019***	,000	-,040***
geslacht								
man (vrouw=ref.)	Ja***	,061***	-,080***	-,022***	,015***	,031***	-,014**	,009
leeftijd								
leeftijd op enquêtemoment	Ja***	-,005	,003	,002	-,010***	,009***	-,001	,001
etniciteit								
autochtoon (ref.)								
niet-westers allochtoon	Ja***	,012	-,046***	,038***	-,019***	-,020**	,005	,029***
westers allochtoon	Ja**	,031	-,013	,017	-,018**	,009	-,024*	-,002
kinderen								
het hebben van kinderen (geen kinderen=ref.)	Ja***	-,089***	-,036	,148***	-,008	-,011	-,021	,018
gezinssamenstelling								
woonachtig in twee-ouder gezin	Ja***	,068***	-,016**	-,069***	-,001	-,020***	,005	,033***
opleidingsniveau vader								
basisonderwijs / Lager beroepsonderwijs of middelbaar algemeen onderwijs	Nee	-,013	,005	-,002	,001	,018**	-,017*	,008
voortgezet onderwijs / Middelbaar beroepsonderwijs (ref.)								
hoger onderwijs	Ja**	,020	-,007	-,017*	,004	-,022**	,013	,009
provincie van de opleiding waar voortijdig mee is gestopt								
Groningen (ref.)								
Friesland	Nee	-,019	-,020	,030	-,003	,021	,008	-,017

Tabel 3.4 Multinomiale logistische regressieanalyse van de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval (in procentpunten)

		belangrijkste reden voor de voortijdige uitval						
	voorspelt belangrijkste reden?	schoolgerel. oorzaken	(geestelijke) gezondheidsprobl.	persoonlijke problemen	S.O./ stoornissen	arbeidsmarkt	anders	onbekend
Drenthe	Nee	,025	-,053	,016	,026*	,029	,006	-,048
Overijssel	Nee	-,010	-,014	,010	,014	,014	-,013	-,000
Gelderland	Nee	,018	-,039**	-,010	,021**	,001	,009	,001
Utrecht	Nee	,075**	-,046**	-,003	,004	,011	-,015	-,025
Noord-Holland	Ja**	,059**	-,066***	,001	,006	,003	-,007	,004
Zuid-Holland	Nee	,050*	-,049***	-,007	,006	,004	-,016	,012
Zeeland	Ja*	,091**	-,077***	,007	,008	-,009	-,022	,002
Noord-Brabant	Nee	,032	-,039**	,009	,015	,019	-,027	-,009
Limburg	Ja**	,072**	-,079***	,016	,008	-,005	-,012	-,001
Flevoland	Nee	,048	-,018	,005	,022*	-,033	,008	-,032
vroege signalen								
met iemand gesproken over de keuze om voortijdig met de opleiding te stoppen (niet=ref.)	Ja***	,072***	,047***	-,059***	,016***	,008	-,043***	-,042***
aantal respondenten		8.067	8.067	8.067	8.067	8.067	8.067	8.067

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Bron: SIS (ROA), 2010-2013

Provincie gevolgde opleiding

Ook de provincie waar de opleiding die voortijdig is verlaten is gevolgd is een minder goede voorspeller van de genoemde belangrijkste reden. In Noord-Holland, Zeeland en Limburg is er (gecontroleerd voor de genoemde kenmerken) een significant grotere kans dan in Groningen dat 'schoolgerelateerde oorzaken' als de belangrijkste reden worden genoemd, en een significant kleinere kans dat '(geestelijke) gezondheidsproblemen' als de belangrijkste reden worden genoemd.

Met iemand gesproken

Tot slot zien we dat degenen die met iemand hebben gesproken over de beslissing om voortijdig met de opleiding te stoppen voordat ze de opleiding definitief verlieten 7%-punten meer kans hebben om 'schoolgerelateerde oorzaken' te noemen, 5%-punten meer kans hebben om '(geestelijke) gezondheidsproblemen te noemen, en 2%-punten meer kans hebben om 'speciaal onderwijs/ stoornissen' te noemen. Daarentegen hebben ze 6%-punten minder kans dan degenen die met niemand over hun beslissing hebben gesproken om aan te geven dat 'persoonlijke problemen' de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval was. Het lijkt hier echter waarschijnlijk dat de redenering omgedraaid zou moeten worden: degenen die 'schoolgerelateerde oorzaken' als de belangrijkste reden noemen hebben de grootste kans om met iemand gesproken te hebben over hun beslissing, en degenen die 'persoonlijke problemen' als de belangrijkste reden noemen hebben juist de grootste kans om met *niemand* te hebben gesproken.

Tekstbox 3.4 Voortijdige uitval die voorkomen is

In onze vsv-data bestuderen we per definitie alleen de jongeren die serieus hebben overwogen om voortijdig met de opleiding te stoppen, en vervolgens de beslissing hebben genomen om dat ook werkelijk te doen. Er is echter ook een groep die serieus heeft overwogen om voortijdig met de opleiding te stoppen, maar de opleiding uiteindelijk alsnog heeft afgemaakt. Van deze groep zou je kunnen zeggen dat hun voortijdige uitval voorkomen is. Daarom hebben we dit jaar aan de respondenten die in het schooljaar 2011/2012 hun diploma hebben behaald gevraagd of ze tijdens de opleiding er serieus aan hebben gedacht om met de opleiding te stoppen, en zo ja wat de reden daarvoor was.[36] In tabel 3.5 zijn de antwoorden hierop weergegeven per opleidingsniveau. Daarbij is een selectie gemaakt op gediplomeerden tot maximaal 25 jaar oud, zodat ze ten minste wat leeftijd betreft vergelijkbaar zijn met de vsv-respondenten.

Ruim een op de tien gediplomeerden (AVO, VMBO en MBO) geeft aan wel eens serieus te hebben overwogen om met de opleiding te stoppen. In andere woorden was er bij 88% van deze gediplomeerden blijkbaar geen sprake van een risico van voortijdige uitval, en is van de overige 12% van de gediplomeerden voortijdige uitval voorkomen. In paragraaf 3.2 werd al besproken dat voortijdige uitval met name een probleem is dat zich voordoet in het MBO omdat vsv-respondenten afkomstig van het MBO oververtegenwoordigd

36. Ook is hen gevraagd wie hen heeft geholpen om de opleiding alsnog succesvol af te ronden (zie hiervoor tekstbox 3.4)

zijn ten opzichte van de gediplomeerden. Tabel 3.5 laat zien dat niet alleen de werkelijke voortijdige uitval, maar ook het risico op voortijdige uitval relatief groot is in het MBO: bijna 20% van de gediplomeerden van het MBO niveau 1/2 en 3/4 heeft er serieus over gedacht om met de opleiding te stoppen. In het AVO en VMBO heeft 'slechts' 4% van de gediplomeerden serieus overwogen om voortijdig met de opleiding te stoppen.

Tabel 3.5 Aandeel gediplomeerden t/m 25 jaar dat tijdens de opleiding er serieus erover heeft gedacht met de opleiding te stoppen en de reden daarvoor, per opleidingsniveau (%)

	AVO	VMBO	MBO 1/2	MBO 3/4	Totaal
serieus gedacht om met de opleiding te stoppen	4	4	19	19	12
reden (meerdere antwoorden mogelijk)					
schoolgerelateerde oorzaken*	3	3	9	12	7
(geestelijke) gezondheidsproblemen*	0	1	2	1	1
persoonlijke redenen*	1	1	3	3	2
ik wilde liever gaan werken*	0	1	4	2	2
andere reden*	1	1	6	5	3

* Als % van totaal
Bron: SIS (ROA), 2013

De meest voorkomende belangrijkste reden van voortijdige uitval was 'schoolgerelateerde oorzaken'. In deze tabel zien we dat het ook de vaakst voorkomende reden is voor de serieuze overweging om voortijdig te stoppen: deze reden wordt door 7% van de gediplomeerden genoemd (60% van degenen die serieus hadden overwogen om te stoppen). Net als onder de vsv-respondenten wordt 'schoolgerelateerde oorzaken' het vaakst genoemd door degenen van MBO niveau 3/4: van deze gediplomeerden geeft 12% aan te hebben overwogen om voortijdig te stoppen vanwege schoolgerelateerde oorzaken.

3.4 Vroege signalen

Spijbelgedrag

Een vaak genoemd vroeg signaal van voortijdige uitval is spijbelgedrag, en dan met name langdurig spijbelen, ook wel 'thuiszitten' genoemd. In tabel 3.6 zijn per opleidingsniveau daarom de antwoorden weergegeven op de vraag "Heb je tijdens de opleiding gespijbeld?" voor vsv-respondenten en gediplomeerde respondenten. We dienen daarbij in het achterhoofd te houden dat het hier gaat om zelf gerapporteerd spijbelgedrag, wat niet per definitie overeen hoeft te komen met werkelijk spijbelgedrag. In de tabel is te zien dat het al dan niet spijbelen op zichzelf geen vroeg signaal lijkt te zijn geweest van voortijdige uitval: zowel van de vsv-respondenten als de gediplomeerde respondenten geeft ongeveer de helft aan nooit te hebben gespijbeld. Het verschil tussen het spijbelgedrag van vsv-respondenten en gediplomeerde respondenten wordt pas zichtbaar als we kijken naar degenen die aangeven *wel* tijdens de opleiding gespijbeld te hebben.

Als een gediplomeerde respondent aangeeft te hebben gespijbeld, dan is dat met name "ongeveer één of twee keer per jaar". Voor alle opleidingsniveaus geldt dat het aandeel gediplomeerden dat dit antwoord gaf hoger is dan het aandeel vsv-respondenten. Het aandeel vsv-respondenten dat aangeeft ongeveer één of twee keer per week of zelfs (bijna) dagelijks te hebben gespijbeld is daarentegen voor alle opleidingsniveaus ongeveer drie keer hoger dan onder de gediplomeerde respondenten. In andere woorden lijkt het inderdaad zo te zijn dat met name regelmatig spijbelen relatief vaker voorkomt onder de vsv-respondenten dan onder gediplomeerde respondenten, waardoor het achteraf bezien inderdaad een vroeg signaal is geweest.

Tabel 3.6 Spijbelgedrag van vsv-respondenten en gediplomeerde respondenten t/m 25 jaar, per opleidingsniveau (%)

	AVO		VMBO		MBO 1/2		MBO 3/4		Totaal	
wel eens gespijbeld?	vsv	gedipl.	vsv	gedipl.	vsv	gedipl.	vsv	gedipl.	vsv	gedipl.
nee, nooit	54	46	54	62	56	63	42	47	50	52
ja, ongeveer één of twee keer per jaar	20	35	16	26	18	24	21	32	19	31
ja, ongeveer één of twee keer per maand	14	16	15	9	16	11	21	17	18	14
ja, ongeveer één of twee keer per week	6	3	8	2	7	2	12	4	9	3
ja, (bijna) dagelijks	7	0	7	1	3	0	4	1	4	1
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Bron: SIS (ROA), 2013

Praten over de beslissing

Een veel explicieter vroeg signaal dan spijbelgedrag is het moment dat een vsv'er met iemand besluit te praten over de beslissing om voortijdig met de opleiding te stoppen, nog voordat de opleiding definitief verlaten werd. Bij een ruime meerderheid van de vsv-respondenten is dit vroege signaal inderdaad aanwezig geweest: 81% geeft aan vooraf aan de uitval met iemand te hebben gesproken over de beslissing om voortijdig met de opleiding te stoppen (zie tabel 3.7). Met name in het AVO lijkt het zelden te zijn voorgekomen dat de vsv-respondent niet met iemand heeft gesproken over de beslissing.

Voor alle opleidingsniveaus geldt dat de meerderheid van de vsv-respondenten op zijn minst met (één van de) ouders heeft gesproken over de beslissing om voortijdig met de opleiding te stoppen. Dit geeft aan dat ouders regelmatig al voordat de opleiding definitief werd verlaten op de hoogte waren van de beslissing, waardoor ze een mogelijkheid zouden kunnen hebben gehad om de voortijdige uitval te voorkomen.

Behalve bij de ouders is het vroege signaal van de voortijdige uitval ook vaak (onder andere) bij de school terecht gekomen via een leraar, mentor of begeleider, of via het zorg-advies team (ZAT). Van de vsv-respondenten afkomstig van het AVO en MBO niveau 3/4 geeft iets meer dan de helft aan met de school te hebben gesproken over de beslissing, en in het VMBO en MBO niveau 1/2 is dit zo'n 45%.

Tabel 3.7 Met wie hebben de vsv-respondenten gesproken over de keuze om met de opleiding te stoppen voordat ze de opleiding definitief verlieten? (%)

	AVO	VMBO	MBO 1/2	MBO 3/4	Totaal
niemand	4	25	22	17	19
iemand	96	75	78	83	81
(meerdere antwoorden mogelijk)					
ouders*	92	62	56	70	65
andere gezinsleden/vrienden*	33	14	17	35	24
leraren/mentoren/begeleiders/ZAT op school*	54	44	43	53	48

*Als percentage van totaal
Bron: SIS (ROA), 2013

Figuur 3.3 laat zien hoe het percentage vsv-respondenten dat aangeeft met iemand te hebben gesproken over de beslissing om de opleiding voortijdig te verlaten zich heeft ontwikkeld in de periode 2010-2013. Daarin is te zien dat hoewel voor de totale groep vsv-respondenten geldt dat het aandeel dat met iemand heeft gesproken in deze periode vrijwel gelijk is gebleven, het aandeel vsv-respondenten afkomstig van het AVO dat met iemand heeft gesproken is gestegen. Dit komt met name door een toename van het aandeel dat met de ouders heeft gesproken over de beslissing, van 82% in 2010 naar 92% in 2013: het aandeel dat met de school heeft gesproken is vrijwel constant gebleven (zie bijlage 3.5). In het MBO is geen structurele of grote verandering zichtbaar.

Figuur 3.3 Trend in het percentage vsv-respondenten dat met iemand gesproken heeft, per opleidingsniveau

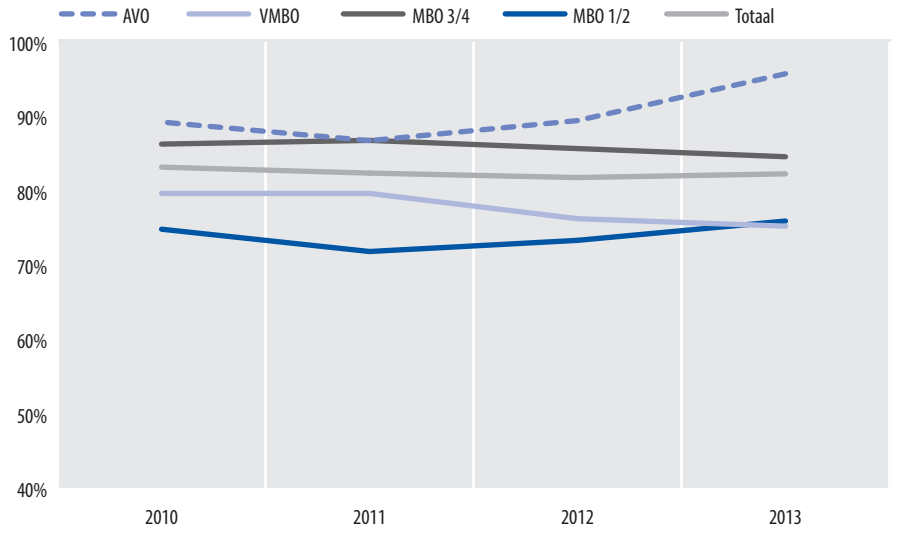

Bron: SIS (ROA), 2010-2013

Onder de vsv-respondenten afkomstig van het VMBO zien we een ander, zorgwekkender, beeld. Onder deze respondenten is het aandeel dat met iemand heeft gesproken over de beslissing (en daarmee een vroeg signaal heeft afgegeven) in de periode 2011-2013 gedaald van 80% naar 75%. Kijkend naar degenen met wie is gesproken, dan zien we dat het aandeel dat met de school heeft gesproken tussen 2011 en 2012 is gedaald van 51% naar 45%, en dat het aandeel dat met de ouders heeft gesproken tussen 2012 en 2013 is gedaald van 67% naar 62%. Het aandeel dat met andere gezinsleden/vrienden heeft gesproken is vrijwel gelijk gebleven.

Aangeboden hulp

Een expliciet vroeg signaal zoals het praten over de beslissing om voortijdig met de opleiding te stoppen, hoeft niet per definitie te betekenen dat er iets gedaan is (of kon worden) om de voortijdige uitval te voorkomen. Daarom is het interessant om te bestuderen in hoeverre de vsv-respondenten het idee hebben dat iemand ze heeft geholpen om ondanks hun situatie toch te proberen een diploma te behalen (zie tabel 3.8). Overigens is het mogelijk dat er wel is geholpen, maar dat de vsv-respondent dat niet heeft opgemerkt of als zodanig heeft ervaren. De tabel geeft daardoor waarschijnlijk een onderschatting van de werkelijke hulp die is geboden om de voortijdige uitval te voorkomen.

Tabel 3.8 Hebben vsv-respondenten het idee dat er iemand heeft geholpen om ondanks hun situatie toch een diploma te behalen? Per opleidingsniveau (%)

	AVO	VMBO	MBO 1/2	MBO 3/4	Totaal
heeft er iemand geholpen?					
niemand	18	26	37	42	36
iemand	82	74	63	58	64
wie? (meerdere antwoorden mogelijk)					
ouders*	79	69	56	53	58
school*	42	47	37	33	37
andere instanties*	20	24	13	10	14

*Als percentage van totaal
Bron: SIS (ROA), 2013

Een ruime meerderheid van de vsv-respondenten (64%) geeft aan dat er iemand is geweest die heeft geholpen om alsnog een diploma te behalen. Op alle opleidingsniveaus gaat het om een meerderheid, en in het AVO zelfs om 82% van de vsv-respondenten. Dit geeft aan dat in de meeste gevallen het risico van voortijdige uitval blijkbaar is opgepikt en er activiteiten in gang zijn gezet. De meerderheid van de vsv-respondenten geeft aan het idee te hebben dat (onder andere) hun ouders ze hebben geholpen (58%), ruim een derde dat de school ze heeft geholpen, en zo'n 15% dat ze (ook) door andere instanties geholpen zijn.

Dat 64% aangeeft dat er iemand heeft geholpen, betekent echter ook dat 36% van de vsv-respondenten – wat toch een aanzienlijke groep is – aangeeft het idee te hebben dat helemaal niemand heeft geholpen. Hoewel het zoals gezegd zeer aannemelijk is dat het

percentage dat werkelijk door niemand is geholpen lager is dan bovenstaande 36%, geeft dit wel aan dat toch een aanzienlijk deel van de vsv-respondenten zich niet geholpen *voelt*.

Tabel 3.9 Hebben degenen die met iemand/een instantie gesproken hebben ook het idee dat ze door diegene/die instantie geholpen zijn? (%)

	met wie gesproken?	
	niemand	iemand
wie heeft geholpen om diploma te halen?		
niemand	38	36
iemand	62	65
ouders	51	60
school	36	37
andere instanties	12	14

Bron: SIS (ROA), 2013

In tabel 3.9 wordt bestudeerd of degenen die hebben aangegeven dat ze met iemand hebben gesproken over de beslissing om de opleiding voortijdig te verlaten, ook het idee hebben dat iemand heeft geholpen om toch het diploma te behalen (en daarmee de voortijdige uitval te voorkomen). In het algemeen heeft de meerderheid van degenen die met iemand heeft gesproken ook het idee dat ze door iemand geholpen zijn (65%). Van degenen die met niemand hebben gesproken is dit echter ook nog steeds 62%. Diegene die met niemand gesproken heeft, is met name minder vaak door de ouders geholpen.

Ook de analyses per gesprekspartner (ouders / andere gezinsleden, vrienden / school; niet weergegeven in de tabel) laten zien dat het niet veel verschil maakt of er met iemand gesproken is of niet: alleen degenen die aangeven (onder andere) met hun ouders te hebben gesproken over hun beslissing om de opleiding voortijdig te verlaten geven wat vaker dan degenen die niet met hun ouders hebben gesproken aan dat ze door iemand zijn geholpen (66%, tegenover 61%). Ze geven, niet geheel verrassend, met name vaker aan (onder andere) door hun ouders te zijn geholpen. Echter geeft ook van degenen die niet met hun ouders gesproken hebben ongeveer de helft (48%) aan dat hun ouders ze geholpen hebben.

Tekstbox 3.5 Wie heeft geholpen in het voorkomen van de uitval?

Aan de gediplomeerden die hebben aangegeven dat ze serieus hebben overwogen om met hun opleiding te stoppen is gevraagd wie ze heeft/hebben geholpen om de opleiding alsnog succesvol af te ronden (zie tabel 3.10). Een kwart van de gediplomeerden geeft aan dat er niemand is geweest die hen heeft geholpen om hun uitval te voorkomen; zij hebben dus naar eigen zeggen op eigen kracht hun problemen en/of serieuze twijfels overwonnen. Er zijn hierin echter aanzienlijke verschillen tussen de opleidingsniveaus. Het aandeel gediplomeerden dat is geholpen het hoogst onder degenen afkomstig van het AVO en VMBO. In het VMBO is zelfs vrijwel elke gediplomeerde die er serieus over heeft gedacht om de opleiding voortijdig te verlaten geholpen om de opleiding alsnog af te maken. Dat

zowel gediplomeerden als vsv-respondenten in een ruime meerderheid aangeven dat er iemand is geweest die ze heeft geholpen om te proberen hun uitval te voorkomen zou erop kunnen wijzen dat de vangnetten voor jongeren die dreigen uit te vallen voor de meesten effectief zijn.

Tabel 3.10 Door wie zijn de gediplomeerden t/m 25 jaar die er serieus over gedacht hebben om met de opleiding te stoppen geholpen? (%)

	AVO	VMBO	MBO 1/2	MBO 3/4	Totaal
niemand	12	4	26	27	24
iemand	88	96	74	73	76
ouders*	80	73	52	53	57
andere gezinsleden, vrienden*	25	20	23	32	28
school*	33	51	34	31	33

*Als percentage van de gediplomeerden die er serieus over hebben gedacht te stoppen
Bron: SIS (ROA), 2013

De meeste gediplomeerden die tijdens hun studie dreigden uit te vallen (57%) zijn naar eigen zeggen door hun ouders geholpen om hun opleiding alsnog af te maken; dit geldt voor alle opleidingsniveaus. Net als onder de vsv-respondenten is het aandeel dat aangeeft dat de ouders hebben geholpen hoger in het AVO en VMBO dan in het MBO. Daarnaast geeft ruim een kwart van de gediplomeerden (28%) aan dat andere gezinsleden of vrienden hen hebben geholpen om hun opleiding alsnog af te maken.

Ongeveer een derde van de gediplomeerden geeft aan dat de school heeft geholpen om de uitval te voorkomen. Onder de vsv-respondenten is het aandeel dat aangeeft door de school te zijn geholpen hoger onder degenen van het AVO dan onder die van het MBO. Onder de gediplomeerden zijn deze percentages echter min of meer gelijk.

3.5 Huidige bezigheid

Een groot voordeel van een vragenlijst die ongeveer anderhalf jaar na de voortijdige uitval wordt afgenomen is dat we kunnen zien waar de vsv-respondenten uiteindelijk terecht komen. Voor een deel van de vsv-respondenten zal het namelijk alleen om een tijdelijke terugtrekking uit het onderwijs gaan.

3.5.1 Beschrijvende analyses van de belangrijkste bezigheid op enquêtemoment

Figuur 3.4 geeft weer wat vsv-respondenten aangeven als bezigheid op enquêtemoment. Deze figuur is gebaseerd op de vragen “wat doe je nu?” (werk/studie/combinatie werken-leren/anders), “zoek je op dit moment werk?” en op de variabele die weergeeft of de respondenten momenteel tot de werkzame of werkloze beroepsbevolking behoren. In de figuur is te zien dat van de totale groep vsv-respondenten ruim een derde (36%) ongeveer

anderhalf jaar na de voortijdige uitval is teruggekeerd in het onderwijs, en ongeveer een kwart valt onder de werkzame beroepsbevolking (24%). Een op de tien vsv-respondenten is ongeveer anderhalf jaar na de voortijdige uitval werkloos, maar geeft in de vragenlijst aan wel op zoek te zijn naar werk. Van 7% van de vsv-respondenten is bekend dat ze niet studeren en niet tot de werkzame beroepsbevolking behoren, maar ook niet tot de werkloze beroepsbevolking behoren omdat ze niet op zoek zijn naar werk. Jongeren die in deze categorie vallen worden ook wel NEETs genoemd (not in education, employment or training). Tot slot is van 23% van de vsv-respondenten niet bekend wat hun bezigheid is op enquêtemoment.

Figuur 3.4 Bezigheid van vsv-respondenten op enquêtemoment

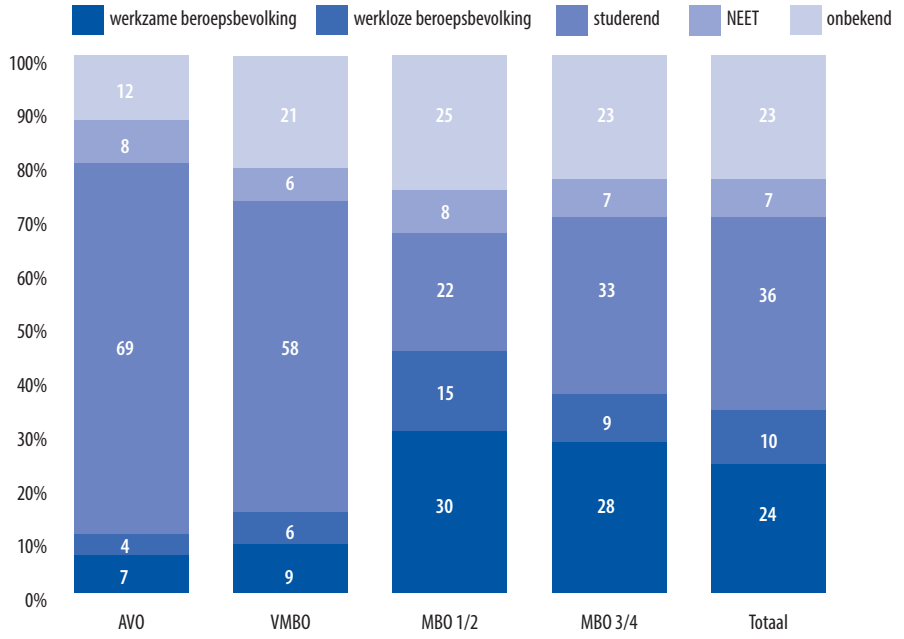

Bron: SIS (ROA), 2013

In de figuur is duidelijk te zien dat er aanzienlijke verschillen zijn tussen de opleidingsniveaus. Van de vsv-respondenten afkomstig van het AVO en VMBO is de meerderheid teruggekeerd in het onderwijs. Ze zijn relatief gezien echter ongeveer net zo vaak NEET als de andere vsv-respondenten. In andere woorden lijkt het erop dat degenen van het AVO en VMBO kiezen voor terugkeer in het onderwijs in plaats van de arbeidsmarkt op te gaan.

Van de vsv-respondenten afkomstig van het MBO niveau 1/2 keren er relatief weinig terug in het onderwijs (22%). Ze zijn daarentegen relatief vaak werkzaam (30%), maar ook relatief vaak werkloos (15%). Dat vsv-respondenten van het MBO zich anderhalf jaar

na de voortijdige uitval relatief vaak op de arbeidsmarkt begeven is niet geheel verrassend, aangezien ze zich ook tijdens hun studie al op de arbeidsmarkt begaven vanwege hun leerwerkplek/stage.

Wat betreft de terugkeer in het onderwijs biedt figuur 3.5 een interessant beeld. Het aandeel vsv-respondenten dat ongeveer anderhalf jaar na de voortijdige uitval terugkeert in het onderwijs is in de periode 2010-2013 namelijk gestegen van 32% naar 36%, en dit gaat gepaard met een daling van het aandeel dat werkzaam is (van 32% naar 23%). Deze verschuiving van werk naar onderwijs vindt met name plaats onder de vsv-respondenten van het MBO (zie bijlage 3.6). Het is goed denkbaar dat dit met de slechte economische situatie te maken heeft: hoe ruimer de arbeidsmarkt, des te kleiner de kans dat een vsv'er een baan vindt. Maar in plaats van een sterke toename van het aandeel werklozen of NEETs, lijkt een deel van de vsv-respondenten vanuit het MBO het gebrek aan werk te compenseren met een terugkeer in het onderwijs.

Figuur 3.5 Trend van de huidige bezigheid van vsv-respondenten

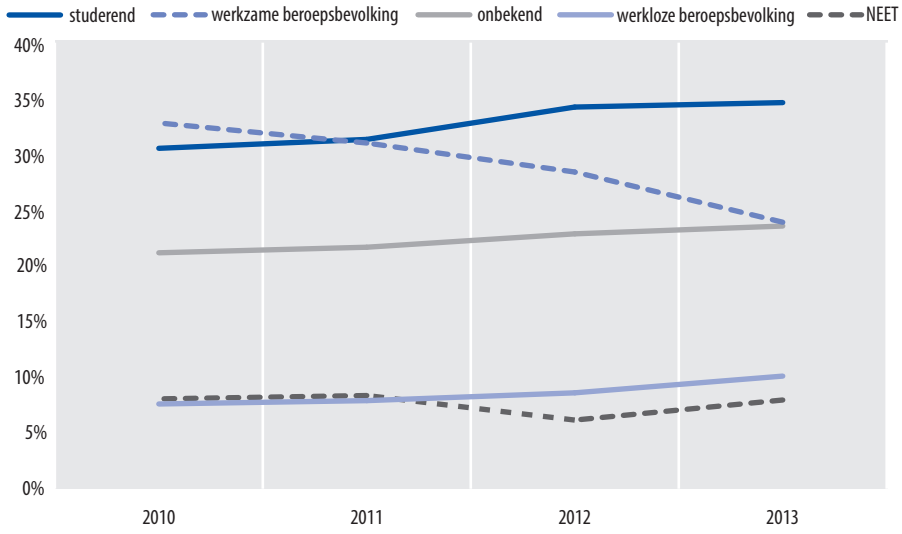

Bron: SIS (ROA), 2010-2013

3.5.2 Voorspellers van de belangrijkste bezigheid op enquêtemoment

De uitwisseling van de ene bezigheid in plaats van het andere kan beter worden geanalyseerd op basis van een multinomiale logistische regressieanalyse van de huidige bezigheid (zie tabel 3.11). Daaruit blijkt dat in het algemeen het opleidingsniveau en de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval significante voorspellers zijn van de huidige bezigheid van de vsv-respondenten. Leeftijd, gezinssamenstelling, en de regio van de opleiding zijn minder goede voorspellers. Etniciteit, het hebben van kinderen, het opleidingsniveau van

de vader en of er met iemand gesproken is of niet zijn helemaal geen significante voorspellers.

Opleidingsniveau

Vsv-respondenten afkomstig van MBO niveau 1/2 hebben (gecontroleerd voor de genoemde factoren) de kleinste kans om ongeveer anderhalf jaar na de voortijdige uitval te zijn teruggekeerd in het onderwijs: vsv-respondenten van de overige opleidingsniveaus hebben allemaal een significant grotere kans op terugkeer in het onderwijs. Degenen afkomstig van het AVO hebben vergeleken met degenen van MBO niveau 1/2 de grootste kans (+28%-punten) op terugkeer in het onderwijs, gevolgd door degenen van het VMBO (+18%-punten). Vsv-respondenten van MBO niveau 3/4 hebben 11%-punten meer kans dan degenen van MBO niveau 1/2 om te zijn teruggekeerd in het onderwijs.

De kans om ongeveer anderhalf jaar na de voortijdige uitval tot de werkzame beroepsbevolking te behoren is het grootst voor de vsv-respondenten van het MBO. Degenen van het AVO hebben 17%-punten en van het VMBO 13%-punten minder kans dan degenen van MBO niveau 1/2 om tot de werkzame beroepsbevolking te behoren.

Vergeleken met vsv-respondenten van andere opleidingsniveaus hebben degenen van VMBO en MBO niveau 1/2 de grootste kans om, ongeveer anderhalf jaar na de voortijdige uitval, werkloos te zijn.

De kans om anderhalf jaar na de voortijdige uitval NEET te zijn is voor de vsv-respondenten van het AVO, VMBO en MBO niveau 1/2 ongeveer even groot (de verschillen zijn niet significant). Vsv-respondenten afkomstig van MBO niveau 3/4 hebben 2% minder kans dan degenen van MBO niveau 1/2 om NEET te zijn.

Leeftijd

Leeftijd is een wat minder goede voorspeller van de huidige bezigheid dan het opleidingsniveau (significant met 5%). Gecontroleerd voor de genoemde kenmerken geldt: hoe ouder de vsv-respondent, hoe kleiner de kans op terugkeer in het onderwijs (-6%-punten per jaar), maar hoe groter de kans om NEET te zijn (+1%-punt per jaar).

Gezinssamenstelling

Ook de gezinssamenstelling is een wat minder goede voorspeller van de huidige bezigheid (significant met 5%). Het lijkt erop dat degenen die aangeven dat ze in een tweeoudergezin wonen wat betreft hun bezigheid er beter vanaf komen dan degenen die niet in een tweeoudergezin wonen maar verder dezelfde kenmerken hebben: ze hebben 4%-punten meer kans op terugkeer in het onderwijs en 3%-punten meer kans om tot de werkzame beroepsbevolking te behoren. Bovendien hebben ze 3% minder kans om tot de werkloze beroepsbevolking te behoren en 3% minder kans om NEET te zijn.

Tabel 3.11 Multinomiale logistische regressieanalyse van de huidige bezigheid (in procentpunten)

	voorspelt huidige bezigheid?	werkzame beroepsbevolking	werkloze beroepsbevolking	studerend	NEET	onbekend
niveau van opleiding voor uitval						
AVO	Ja***	-,168***	-,062***	,275***	,002	-,048***
VMBO	Ja***	-,128***	-,017*	,182***	-,001	-,036***
MBO 1/2 (ref.)						
MBO 3/4	Ja*	-,019*	-,049***	,105***	-,019***	-,018*
geslacht						
man (vrouw=ref.)	Nee	,013	,007	-,012	-,013**	,005
leeftijd						
leeftijd op enquêtemoment	Ja**	,036***	,012***	-,059***	,006***	,005**
etniciteit						
autochtoon (ref.)						
niet-westers allochtoon	Ja*	-,115***	,027***	,080***	-,010	,018*
westers allochtoon	Nee	-,042**	,021**	,017	-,006	,011
kinderen						
het hebben van kinderen (geen kinderen=ref.)	Nee	-,037*	,027**	-,069**	,075***	,003
gezinssamenstelling						
Woonachtig in twee-ouder gezin	Ja**	,033***	-,025***	,038***	-,027***	-,020**
opleidingsniveau vader						
basisonderwijs / Lager beroepsonderwijs of Middelbaar algemeen onderwijs	Nee	,026**	,001	-,014	-,014**	,001
voortgezet onderwijs / Middelbaar beroepsonderwijs (ref.)						
hoger onderwijs	Nee	-,038***	-,011	,066***	-,007	-,010
provincie van de opleiding waar voortijdig mee is gestopt						
Groningen (ref.)						
Friesland	Nee	-,015	,002	-,003	,010	,006
Drenthe	Nee	-,021	,014	-,026	,014	,019
Overijssel	Ja**	,017	-,004	,044	-,005	-,052**

Tabel 3.11 Multinomiale logistische regressieanalyse van de huidige bezigheid (in procentpunten)

	voorspelt huidige bezigheid?	werkzame beroepsbevolking	werkloze beroepsbevolking	studerend	NEET	onbekend
Gelderland	Nee	,019	-,007	,011	-,008	-,014
Utrecht	Nee	,060**	-,002	-,000	-,023*	-,034
Noord-Holland	Ja*	,069***	-,006	-,009	-,022*	-,033*
Zuid-Holland	Ja***	,062***	,021	,010	-,039***	-,054***
Zeeland	Nee	,052*	-,036	,033	-,019	-,031
Noord-Brabant	Nee	,047**	,004	-,011	-,010	-,030
Limburg	Nee	-,023	-,009	,057**	-,010	-,015
Flevoland	Nee	,027	,010	-,016	-,005	-,016
vroege signalen						
met iemand gesproken over de keuze om voortijdig met de opleiding te stoppen (niet=ref.)	Nee	,016	-,022***	,010	-,006	,003
belangrijkste reden voortijdige uitval						
schoolgerelateerde oorzaken (ref.)						
(geestelijke) gezondheidsproblemen	Nee	-,114***	,041***	-,050***	,111***	,011
persoonlijke problemen	Ja**	-,016	,031***	-,092***	,048***	,029**
speciaal onderwijs/ stoornissen	Nee	-,110**	,039	,046	,081***	-,056
arbeidsmarkt	Ja***	,144***	,026***	-,224***	-,005	,059***
anders	Nee	-,030*	,019*	-,039**	,049***	,001
onbekend	Ja***	-,013	-,004	-,075***	,035***	,057***
aantal respondenten		8.067	8.067	8.067	8.067	8.067

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1
Bron: SIS (ROA), 2010-2013

Provincie gevolgde opleiding

De provincie waar de opleiding waar voortijdig mee is gestopt zich bevindt is in de meeste gevallen geen significante voorspeller van de huidige bezigheid, maar er is één uitzondering. De vsv-respondenten die in Zuid-Holland hun opleiding volgden hebben (gecontroleerd voor de genoemde kenmerken) 6%-punten meer kans dan degenen die in Groningen hun opleiding volgden om ongeveer anderhalf jaar na de voortijdige uitval tot de werkzame beroepsbevolking te behoren. Bovendien hebben ze 4%-punten minder kans om NEET te zijn. Dit zou onder andere met de werkgelegenheid te maken kunnen hebben, die in Zuid-Holland ten opzichte van Groningen relatief wat beter is.

Belangrijkste reden voortijdige uitval

Er zijn twee categorieën van belangrijkste redenen voor voortijdige uitval die de bezigheid van de vsv-respondenten op enquêtemoment significant kunnen voorspellen: 'arbeidsmarkt' en 'persoonlijke problemen'. Degenen die aangeven dat 'arbeidsmarkt' de belangrijkste reden was, hebben 22%-punten minder kans om terug te keren in het onderwijs dan degenen die aangaven dat 'schoolgerelateerde oorzaken' de belangrijkste reden was. Zij hebben daarentegen 14%-punten meer kans dan degenen die 'schoolgerelateerde oorzaken' als de belangrijkste reden noemden om tot de werkzame beroepsbevolking te behoren, en 3%-punten meer kans om tot de werkloze beroepsbevolking te behoren. Het lijkt er wellicht op dat degenen die 'arbeidsmarkt' als de belangrijkste reden noemen een aanzienlijke kans hebben om, ondanks dat ze minder vaak terugkeren in het onderwijs, doorgaans toch goed terecht te komen doordat ze relatief vaak werkzaam zijn. We moeten echter niet vergeten dat het hier om ongediplomeerde jongeren gaat die bovendien geen startkwalificatie hebben. Voor de langere termijn zijn hun perspectieven op de arbeidsmarkt dan ook uitermate zwak. Het zou daarom raadzaam zijn (als dat niet al het geval is) dat deze jongeren samen met hun werkgever (en een MBO-school) bekijken hoe ze op een later moment toch terug zouden kunnen keren in het onderwijs, bijvoorbeeld door een BBL-opleiding te volgen die aansluit bij hun functie.

De categorie 'persoonlijke problemen' is een wat minder significante voorspeller van de huidige bezigheid (significant met 5%). Vergeleken met degenen die aangaven dat 'schoolgerelateerde oorzaken' de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval was, lijken ze er in het algemeen in hun huidige bezigheid slechter vanaf te komen. Ze hebben 9%-punten minder kans om terug te keren in het onderwijs, 3%-punten meer kans om werkloos te zijn, en 5%-punten meer kans om NEET te zijn. Dit betekent dat het raadzaam is om met name vsv'ers die hun opleiding (dreigen te) verlaten persoonlijke problemen, niet uit het oog moeten worden verloren. Deze vsv-respondenten verkeren namelijk ongeveer anderhalf jaar na de voortijdige uitval relatief vaak in een kwetsbare maatschappelijke positie.

Als we de vsv-respondenten die verschillende belangrijkste redenen voor hun voortijdige uitval hebben genoemd met elkaar vergelijken, dan zien we dat degenen die 'arbeidsmarkt' als de belangrijkste reden hebben genoemd de grootste kans hebben om op moment van enquête werkzaam te zijn, en de kleinste kans om te zijn teruggekeerd in het onderwijs. Degenen die '(geestelijke) gezondheidsproblemen' als de belangrijkste reden

hebben genoemd hebben de grootste kans om op enquêtemoment werkloos te zijn, maar ook de grootste kans om NEET te zijn. Samen met degenen die 'speciaal onderwijs/ stoornissen' als belangrijkste reden noemden hebben ze bovendien de kleinste kans om werkzaam te zijn. Daarmee lijken degenen die '(geestelijke) gezondheidsproblemen' als de belangrijkste reden hebben genoemd er in hun huidige bezigheid het slechtst vanaf te komen. Degenen voor wie 'schoolgerelateerde oorzaken' de belangrijkste reden voor hun voortijdige uitval was, hebben daarentegen relatief gezien de beste positie: ze hebben de grootste kans om te zijn teruggekeerd in het onderwijs, en ze hebben de kleinste kans om werkloos of NEET te zijn.

3.6 Toekomstplannen en spijt achteraf

3.6.1 Terugkeer in het onderwijs op de lange termijn

Het aandeel vsv-respondenten dat is teruggekeerd in het onderwijs heeft uiteraard ook te maken met het moment van bevragen. Zouden we de vragenlijst op een later moment afnemen (bijvoorbeeld niet anderhalf, maar drie jaar na de voortijdige uitval), dan zouden de resultaten er waarschijnlijk anders uitzien. Om toch een idee te krijgen van de terugkeer in het onderwijs op de lange termijn hebben we de vsv-respondenten daarom gevraagd of ze van plan zijn om op een later tijdstip (nog) een opleiding te gaan volgen. In tabellen 3.12 en 3.13 zijn de antwoorden op deze vraag weergegeven van degenen die zich op enquêtemoment niet in het onderwijs begaven.[37] Deze tabellen bieden ruimte voor optimisme met betrekking tot langdurige uitval: de meerderheid van de vsv-respondenten die momenteel niet in onderwijs zitten (60%), is wel van plan om op een later tijdstip terug te keren in het onderwijs. Eerder zagen we dat 36% van de vsv-respondenten op enquêtemoment was teruggekeerd in het onderwijs. Als we daar deze vsv-respondenten die weliswaar nu niet in het onderwijs zitten maar wel van plan zijn om op een later moment terug te keren bij optellen, dan komen we op een totaal van 75% van de vsv-respondenten waarvan verwacht zou kunnen worden dat ze op de lange termijn teruggekeerd zijn (geweest) in het onderwijs.

Opleidingsniveau

Uitgesplitst naar opleidingsniveau is de verwachte totale terugkeer in het onderwijs op de lange termijn het hoogst onder de vsv-respondenten afkomstig van het AVO: 69% is op enquêtemoment al teruggekeerd in het onderwijs, en daar komt 60% van degenen die niet zijn teruggekeerd in het onderwijs bij (19% van het totaal). Dat betekent dat de verwachte terugkeer in het onderwijs van vsv-respondenten van het AVO op de lange termijn zo'n 85% is.

37. Dit zijn degenen die op enquêtemoment werkzaam zijn, werk zoeken, NEET zijn, of een onbekende huidige bezigheid hebben.

Tabel 3.12 Zijn degenen die (nog) niet zijn teruggekeerd in het onderwijs van plan om op een later tijdstip een opleiding te gaan volgen? Per opleidingsniveau (%)

	AVO	VMBO	MBO 1/2	MBO 3/4	Totaal
ja	60	45	60	66	60
nee	7	11	24	14	18
weet niet	11	13	5	10	8
onbekend	22	31	11	10	13
Totaal	100	100	100	100	100

Bron: SIS (ROA), 2013

De vsv-respondenten van het VMBO zijn de enigen van degenen die momenteel niet in het onderwijs zitten, die niet in een meerderheid willen terugkeren in het onderwijs (45%). Dit komt echter met name door een relatief groot aandeel dat de vraag niet heeft ingevuld. Ze zijn namelijk juist relatief weinig van plan om *niet* in het onderwijs terug te keren (11%, ten opzichte van 18% onder de totale groep vsv-respondenten). Bovendien is dit als percentage van het totaal nog steeds zo'n 20%, omdat vsv-respondenten van het VMBO relatief vaak op enquêtemoment studerend zijn. In totaal is daarmee de verwachte terugkeer in het onderwijs op de lange termijn voor deze vsv-respondenten zo'n 75%.

De vsv-respondenten van MBO niveau 1/2 geven relatief vaak aan om op de langere termijn niet in het onderwijs terug te willen keren (24%). Onder deze groep is de verwachte terugkeer in het onderwijs op de lange termijn bovendien met zo'n 70% het laagst van alle opleidingsniveaus. Vsv-respondenten van MBO niveau 3/4 die momenteel niet in het onderwijs zitten zijn het vaakst van plan om later wel terug te keren in het onderwijs (66%). In 2011 was dit percentage nog 60%.

Belangrijkste reden voortijdige uitval

In tabel 3.13 is te zien dat degenen die 'arbeidsmarkt' als belangrijkste reden voor hun voortijdige uitval hebben genoemd (en momenteel niet in het onderwijs zitten) het vaakst aangeven dat ze *niet* van plan zijn om op een later moment terug te keren in het onderwijs (38%), of dat ze nog niet zeker weten of ze willen terugkeren (12%). Dit zijn echter de vsv-respondenten die ook al de kleinste kans hadden om op enquêtemoment te zijn teruggekeerd in het onderwijs. De verwachte terugkeer in het onderwijs is voor deze groep van vsv-respondenten dan ook het kleinst (zo'n 55%). Dit geeft aan dat vsv-respondenten voor wie 'arbeidsmarkt' de belangrijkste reden voor hun voortijdige uitval is, een groep jongeren is die heel moeilijk terug te halen is in het onderwijs; zowel op de korte als de lange termijn.

Vsv-respondenten voor wie 'persoonlijke problemen' de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval was (en momenteel niet in het onderwijs zitten) geven het vaakst aan van plan te zijn op een later moment terug te keren in het onderwijs (80%). Hoewel slechts een kwart van deze vsv-respondenten op moment van enquête in het onderwijs zat, betekent dit dat de verwachte terugkeer in het onderwijs op de lange termijn voor deze groep zo'n 85% is. Ook voor de vsv-respondenten voor wie 'schoolgerelateerde oorzaken' of

'(geestelijke) gezondheidsproblemen' de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval waren is de verwachte terugkeer in het onderwijs voor de lange termijn zo'n 85%.

Tabel 3.13 Zijn degenen die (nog) niet zijn teruggekeerd in het onderwijs van plan om op een later tijdstip een opleiding te gaan volgen? Per belangrijkste reden voor de voortijdige uitval (%)

	schoolgerel. oorzaken	(geestelijke) gezondheid	persoonlijke problemen	S.O./ stoornissen	arbeids-markt	anders	onbekend	totaal
ja	71	77	80	x	45	63	29	60
nee	16	15	10	x	38	22	14	18
weet niet	9	6	8	x	12	8	8	8
onbekend	5	3	3	x	5	8	49	13
Totaal	100	100	100	x	100	100	100	100

x= te weinig waarnemingen
Bron: SIS (ROA), 2013

3.6.2 Spijt van de beslissing om de opleiding voortijdig te verlaten

Aan de vsv-respondenten is gevraagd of ze er, kijkend naar hun huidige situatie, spijt van hebben dat ze destijds (in het schooljaar 2011/2012) voortijdig met hun opleiding zijn gestopt (zie tabel 3.14). Ongeveer één op de tien vsv-respondenten (12%) geeft aan dat, kijkend naar hun huidige situatie, ze inderdaad spijt hebben van hun beslissing en dat ze dat nu niet meer zouden doen. Dit antwoord wordt bijna twee keer zo vaak gegeven door degenen voor wie de huidige situatie 'werkloosheid' is (20%).[38] Nadere analyses laten zien dat het met name de werkloze vsv-respondenten van het VMBO en MBO niveau 1/2 zijn die dit antwoord geven. Wellicht dat van deze groep de voortijdige uitval voorkomen had kunnen worden als ze hadden geweten hoe moeilijk het voor hen zou zijn om werk te vinden.

Een derde van de vsv-respondenten (33%) zegt dat ze, kijkend naar de huidige situatie, weliswaar spijt hebben van hun beslissing om de opleiding voortijdig te verlaten, maar dat ze destijds niet anders konden. Ook dit antwoord wordt relatief vaak gegeven door degenen voor wie de huidige situatie 'werkloosheid' is (49%), maar ook degenen die momenteel NEET zijn geven dit antwoord relatief vaak (46%). Dit laatste geeft aan dat het moeilijk zal zijn om te voorkomen dat vsv'ers NEET worden. Overigens wordt dit antwoord met name vaak door vsv-respondenten vanuit het VMBO en MBO niveau 1/2 die momenteel NEET zijn genoemd.

De meerderheid van de vsv-respondenten (55%) geeft aan achteraf bezien *geen* spijt te hebben van de beslissing om de opleiding voortijdig te verlaten. Dit percentage is het hoogst voor degenen die momenteel werkzaam zijn of studeren, en dit geldt voor alle opleidingsniveaus. Als we er vanuit gaan dat degenen die aangeven geen spijt te hebben

38. Deze vsv-respondenten hebben aangegeven wel op zoek te zijn naar werk.

van hun beslissing redelijk tevreden zijn met hun huidige situatie, dan zou dat betekenen dat actief zijn (dan wel studerend, dan wel werkend) daarmee samenhangt.

Tabel 3.14 Aandeel vsv-respondenten dat aangeeft achteraf bezien spijt te hebben van het voortijdig stoppen met de opleiding (%)

	werkzame beroeps-bevolking	werkloze beroeps-bevolking	studerend	NEET	onbekend	Totaal
ja, dat zou ik nu niet meer doen	11	20	12	7	11	12
ja, maar ik kon destijds niet anders	30	49	28	46	33	33
nee	59	32	61	47	56	55

Bron: SIS (ROA), 2013

3.7 Conclusies

Een aanzienlijk grote groep vsv-respondenten (29%) heeft van slechts één reden aangegeven dat het een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld in de beslissing om de opleiding voortijdig te verlaten, en geeft daarmee aan dat er volgens hen één duidelijk aanwijsbare reden was voor hun voortijdige uitval. Aan de andere kant betekent dit tevens dat de meerderheid van de vsv-respondenten meer dan één reden noemt die een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld.

Schoolgerelateerde oorzaken zijn het vaakst genoemd als belangrijkste reden voor de voortijdige uitval, en dit is in de periode 2010-2013 onveranderd gebleven. In de onderliggende redenen is wel het een en ander gewijzigd. Zo'n 20% van de vsv-respondenten afkomstig van het AVO geeft aan dat "De opleiding was te moeilijk en/of gezakt voor het eindexamen" de belangrijkste reden voor hun voortijdige uitval was; in 2010 werd deze reden nog door 12% van de vsv-respondenten van het AVO genoemd. Dit is een ontwikkeling om in de gaten te houden.

Het niveau van de opleiding waar voortijdig mee is gestopt is een belangrijke voorspeller van de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval. Ook persoonlijke kenmerken (geslacht, leeftijd, etniciteit), kenmerken van de thuissituatie (het hebben van kinderen, woonachtig in een tweeoudergezin), en vroege signalen van voortijdige uitval (met iemand hebben gesproken over de beslissing om de opleiding te verlaten) zijn significante voorspellers van de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval.

De overgrote meerderheid van de vsv-respondenten (81%) heeft met iemand gesproken over de beslissing om met de opleiding te stoppen voordat de opleiding definitief werd verlaten. De vsv-respondenten hebben met name met (één van) hun ouders gesproken over hun beslissing om te stoppen. Voor de vsv-respondenten vanuit het AVO neemt het aandeel dat met iemand heeft gesproken in de periode 2010-2013 toe, maar in het VMBO is dit aandeel de afgelopen jaren gedaald. Als deze trend zich doorzet dan zou dat bete-

kenen dat er in het VMBO een risico ontstaat van het ontbreken van vroegsignalering van voortijdige uitval.

Van de totale groep vsv-respondenten heeft 36% het idee dat er niemand is geweest die hen heeft geholpen om hun voortijdige uitval te voorkomen. Dat betekent echter ook dat 64% het idee heeft wel geholpen te zijn. Dat het vroege signaal van een gesprek hebben in de meeste gevallen wordt opgepikt en aangepakt blijkt uit de bevinding dat 65% van de vsv-respondenten die met iemand gesproken hebben over de beslissing om met de opleiding te stoppen ook het idee heeft door iemand geholpen te zijn om te proberen de uitval te voorkomen. Maar ook degenen die met niemand hebben gesproken heeft 62% het idee door iemand geholpen te zijn. Met name degenen die met hun ouders hebben gesproken hebben vaker het idee geholpen te zijn.

Ongeveer anderhalf jaar na de voortijdige uitval is 36% van de vsv-respondenten teruggekeerd in het onderwijs. Van degenen die op enquêtemoment niet in het onderwijs zitten is de meerderheid (60%) wel van plan om op een later moment terug te keren in het onderwijs. Dat betekent dat men op de lange termijn zou kunnen verwachten dat zo'n 75% van de vsv-respondenten teruggekeerd is (geweest) in het onderwijs.

Hoe slechter het gaat met de economie, hoe kleiner de kans dat een vsv'er een baan vindt. Maar in plaats van een sterke toename in het aandeel werklozen of NEETs, lijkt een deel van de vsv-respondenten vanuit het MBO het gebrek aan werk te compenseren met een terugkeer in het onderwijs.

Het niveau van de gevolgde opleiding en de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval zijn significante voorspellers van de huidige bezigheid van vsv-respondenten. Jongeren die (dreigen) uit (te) vallen vanwege persoonlijke problemen of (geestelijke) gezondheidsproblemen dienen extra goed gemonitord te worden. Zij zijn ongeveer anderhalf jaar na de voortijdige uitval namelijk het meest kwetsbaar: ze hebben een grote kans om werkloos of NEET te zijn, en een relatief kleine kans om te zijn teruggekeerd in het onderwijs. Degenen voor wie 'persoonlijke problemen' de belangrijkste reden voor de voortijdige uitval was hebben bovendien een grotere kans dan degenen voor wie 'schoolgerelateerde oorzaken' de belangrijkste reden voor uitval was om met niemand te hebben gesproken over hun beslissing om de opleiding te verlaten. De kans om een van deze redenen als de belangrijkste te noemen is groter voor vsv-respondenten van de lagere opleidingsniveaus (met name VMBO), meisjes en degenen die niet in een tweeoudergezin wonen.

Degenen die 'arbeidsmarkt' als de belangrijkste reden hebben genoemd, hebben de kleinste kans om op moment van enquête te zijn teruggekeerd in het onderwijs, maar ze hebben de grootste kans om werkzaam te zijn. Hoewel dit een relatief gunstige uitkomst lijkt (de jongeren nemen immers actief deel aan de maatschappij), moeten we niet vergeten dat hun lange termijn perspectieven op de arbeidsmarkt uitermate zwak zijn. Het zou daarom raadzaam zijn om (als dat niet al het geval is) deze jongeren samen met hun werkgever (en een MBO-school) te laten bekijken hoe ze op een later moment toch zouden kunnen

terugkeren in het onderwijs, bijvoorbeeld door een BBL-opleiding te volgen die aansluit bij de functie.

Het voorkomen van vsv'ers die NEET worden zal naar verwachting moeilijk zijn. Dit blijkt uit de bevinding dat bijna de helft van de vsv-respondenten die op enquêtemoment NEET zijn aangeeft dat ze weliswaar spijt hebben van hun beslissing om de opleiding voortijdig te hebben verlaten, maar dat ze destijds niet anders konden. Het percentage dat, kijkend naar de huidige situatie, geen spijt heeft is het hoogst onder degenen die momenteel studeren of werken. Als we er vanuit gaan dat degenen die aangeven geen spijt te hebben van hun beslissing redelijk tevreden zijn met hun huidige situatie, dan zou dat betekenen dat actief zijn (dan wel studerend, dan wel werkend) daarmee samenhangt.

3.8 Bijlage >>

Bijlage 3.1 Achtergrondkenmerken van de vsv-respondenten en de gediplomeerde respondenten t/m 25 jaar (%)

	AVO		VMBO		MBO 1/2		MBO 3/4		Totaal	
	vsv	gedipl.	vsv	gedipl.	vsv	gedipl.	vsv	gedipl.	vsv	gedipl.
aandeel van totaal	8%	27%	18%	31%	34%	13%	40%	29%	100%	100%
leeftijd										
gemiddelde leeftijd	18,0	18,8	16,9	17,5	20,0	20,3	20,0	21,5	19,3	19,4
< 18 jaar	38	1	62	57	2	2	2	0	16	18
18-21 jaar	61	98	38	43	68	63	64	24	60	55
≥ 21 jaar	1	1	0	0	30	35	34	75	24	27
geslacht										
man	45	48	54	52	57	58	43	47	50	50
etniciteit										
westers allochtoon	7	4	6	4	6	5	6	4	6	4
niet-westers allochtoon	12	8	22	12	22	19	16	11	19	11
autochtoon	81	89	72	84	73	76	78	85	75	84
met kinderen	0	x	1	x	7	3	4	2	4	3
opleidingsniveau vader										
basisonderwijs / lager beroepsonderwijs of middelbaar algemeen onderwijs	17	20	39	34	49	39	34	32	39	30
voortgezet onderwijs / middelbaar beroepsonderwijs	21	29	37	39	35	43	38	42	35	37

Bijlage 3.1 Achtergrondkenmerken van de vsv-respondenten en de gediplomeerde respondenten t/m 25 jaar (%)

	AVO		VMBO		MBO 1/2		MBO 3/4		Totaal	
	vsv	gedipl.	vsv	gedipl.	vsv	gedipl.	vsv	gedipl.	vsv	gedipl.
hoger onderwijs	62	51	25	28	17	18	28	26	26	33
opleidingsniveau moeder										
basisonderwijs / lager beroepsonderwijs of middelbaar algemeen onderwijs	11	20	39	32	48	40	35	33	38	30
voortgezet onderwijs / middelbaar beroepsonderwijs	33	38	41	48	40	46	43	48	41	45
hoger onderwijs	57	43	20	20	12	15	22	19	21	26
gezinssamenstelling										
twee-ouder gezin	73	x	50	x	47	x	54	x	52	x
eenouder gezin	13	x	35	x	26	x	22	x	25	x
zelfstandig	6	x	4	x	14	x	15	x	12	x
anders	8	x	11	x	13	x	10	x	11	x
spreektaal met ouders										
(bijna) altijd Nederlands	80	x	67	x	67	x	74	x	71	x
nederlands en een andere taal	10	x	17	x	14	x	11	x	13	x
(bijna) altijd een andere taal	1	x	6	x	6	x	3	x	5	x
niet van toepassing	9	x	11	x	14	x	12	x	12	x

Bron: SIS (ROA), 2013

Bijlage 3.2 Pearson correlatie coëfficiënten Belangrijke rol versus Belangrijkste reden

belangrijke rol	belangrijkste reden																			
	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	t
a	.514**	.009	-.050*	.009	-.011	-.022	.222**	-.089**	-.090**	-.034	-.062*	-.018	-.027	-.048	-.055*	-.001	-.097**	-.030	-.059*	-.104**
b	-.031	.402**	-.022	.032	-.015	-.019	.041	-.051*	-.024	-.035	-.007	-.018	.028	.040	-.042	.019	.009	-.001	-.040	-.036
c	-.055*	.056*	.449**	-.030	.044	.027	.085**	-.091**	-.076**	-.023	-.011	.009	.026	.025	-.043	-.015	-.081**	-.049	-.029	-.054*
d	-.015	-.015	-.007	.680**	-.011	-.014	-.028	-.039	-.039	-.027	-.031	-.013	.015	-.017	-.032	-.014	-.032	-.020	-.030	-.030
e	-.026	-.018	.117**	.194**	.187**	-.017	.002	-.032	-.047	-.010	.000	-.016	.006	-.021	-.038	-.017	-.031	.004	-.037	-.015
f	-.028	.153**	.000	.008	-.014	.441**	.012	-.034	-.034	-.033	-.002	-.017	.032	.011	-.022	.061*	-.058*	-.025	-.038	-.031
g	.038	.075**	-.020	-.043	-.013	.019	.606**	-.102**	-.087**	-.055*	-.040	.031	-.036	-.040	-.076**	.091**	-.118**	-.052*	-.056*	-.105**
h	-.056*	-.020	-.018	-.044	.024	-.016	-.055*	.597**	-.037	-.056*	-.039	-.034	-.017	-.043	-.044	-.035	-.027	-.050*	-.028	-.095**
i	-.074**	-.019	-.019	-.007	.028	-.014	-.092**	-.018	.458**	-.023	-.055*	-.026	.162**	-.028	-.052*	-.029	.011	-.032	.020	-.099**
j	-.032	.050*	.032	-.022	-.025	-.010	-.035	-.060*	-.053*	.445**	.006	-.006	-.010	-.038	-.061*	-.030	.013	.020	.085**	-.079**
k	-.026	.059*	-.030	-.050*	.017	-.021	-.025	-.057*	-.073**	.007	.452**	.043	.002	-.016	-.072**	.084**	-.090**	-.017	.103**	-.064*
l	-.028	.062*	-.024	-.036	.010	.018	.076**	-.029	-.059*	-.026	.105**	.238**	.017	.008	-.028	.193**	-.069**	-.003	-.013	-.057*
m	-.025	-.010	.040	-.019	.032	-.030	-.069**	-.046	.151**	-.030	-.032	-.003	.361**	-.036	-.057*	-.029	-.030	.007	.026	-.032
n	-.023	.009	.053*	-.026	-.016	-.021	-.007	-.056*	-.006	-.002	-.029	-.019	.070**	.434**	-.031	.014	-.036	-.005	-.044	-.033
o	-.058*	-.028	-.080**	-.009	-.033	-.024	-.098**	-.066**	-.081**	-.008	-.014	-.040	-.029	-.020	.408**	-.022	.211**	.124**	.008	-.073**
p	-.025	-.026	-.024	-.031	-.019	-.025	.101**	-.067**	-.033	-.029	-.026	.218**	.009	.042	-.016	.256**	-.054*	-.014	-.026	-.050
q	-.074**	-.028	-.037	-.019	-.042	-.054*	-.106**	-.104**	-.014	-.022	-.071**	-.017	-.005	-.025	.116**	-.052*	.537**	.111**	.038	-.129**
r	-.063*	-.036	.004	-.008	-.026	-.033	-.041	-.065*	-.057*	.000	.033	-.008	.066**	.016	.007	.013	.076**	.363**	.090**	-.046
s	-.069**	-.054*	.026	-.050*	.002	-.035	-.075**	-.086**	-.056*	-.028	.069**	-.013	.037	-.033	.017	-.016	.057*	.114**	.354**	-.096**

** correlatie is significant op 0,01 niveau (tweezijdig)

* correlatie is significant op 0,05 niveau (tweezijdig)

a	ziekte
b	verslavingsproblemen
c	relatieproblemen/gezinsproblemen (bijv. scheiding van ouders)
d	zwangerschap
e	school i.c.m. zorg voor kinderen en/of familie was te zwaar

Bijlage 3.2 Pearson correlatie coëfficiënten Belangrijke rol versus Belangrijkste reden

belangrijke rol	belangrijkste reden																		
	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	t
f	in aanraking gekomen met politie/justitie																			
g	psychische problemen																			
h	de opleiding was te moeilijk en/of gezakt voor het eindexamen																			
i	ik wilde liever gaan werken																			
j	problemen op de leerwerkplek/stage (bijv. ontslag)																			
k	problemen met leraren/schoolleiding																			
l	problemen met andere leerlingen																			
m	ik had een inkomen nodig en ben daarom gaan werken																			
n	ik ging verhuizen																			
o	ik wilde van opleiding wisselen																			
p	ik voelde me niet veilig op school																			
q	de opleiding was inhoudelijk (toch) niet wat ik wilde																			
r	ik vond het niveau van de opleiding te laag																			
s	de opleiding was slecht georganiseerd																			
t	anders																			

Bron: SIS (ROA), 2013

Bijlage 3.3 Belangrijkste redenen voor de voortijdige uitval, per jaar (%)

		2010	2011	2012	2013	Totaal
schoolgerelateerde oorzaken	de opleiding was te moeilijk en/of gezakt voor het eindexamen	5	5	6	5	5
	problemen op de leerwerkplek/stage (bijv, ontslag)	4	4	4	4	4
	problemen met de leraren/schoolleiding	3	4	3	3	3
	problemen met andere leerlingen	1	1	1	1	1
	ik wilde van opleiding wisselen	4	4	5	4	4
	ik voelde me niet veilig op school	1	1	1	1	1
	de opleiding deed niet aan mijn verwachting	10	0	0	0	2
	de opleiding was inhoudelijk toch niet wat ik wilde	5	9	9	10	8
	het niveau van de opleiding was te laag	1	2	2	2	2
	opleiding was slecht georganiseerd	4	6	6	4	5
	overige schoolgerelateerde oorzaken	6	5	5	6	5
subtotaal		42	39	42	40	41
(geestelijke) gezondheidsproblemen	ziekte	6	5	5	6	5
	psychische problemen	7	7	6	7	7
	overige (geestelijke) gezondheidsproblemen	1	1	1	2	1
subtotaal		15	13	12	14	14
persoonlijke problemen	verslavingsproblemen	1	2	1	1	1
	relatieproblemen/gezinsproblemen (bijv, scheiding van ouders)	4	4	4	4	4
	zwangerschap	2	3	1	2	2
	school in combinatie met zorg voor kinderen, en/of familie was te zwaar	1	0	1	1	1
	in aanraking komen met politie/justitie	1	1	1	1	1
	overige persoonlijke problemen	1	1	2	1	1
subtotaal		10	11	9	9	9
cluster 4	Speciaal onderwijs / stoornissen	2	2	1	1	1
arbeidsmarkt	ik wilde liever gaan werken	7	7	6	7	7
	ik had een inkomen nodig en ben daarom gaan werken	3	3	3	2	3
	overige arbeidsmarktgerelateerde redenen	1	1	1	1	1

Bijlage 3.3 Belangrijkste redenen voor de voortijdige uitval, per jaar (%)

		2010	2011	2012	2013	Totaal
subtotaal		11	11	10	9	11
andere redenen	ik ging verhuizen	1	1	1	1	1
	anders	5	7	7	7	7
subtotaal		6	8	8	8	8
onbekend		14	16	19	18	17
Totaal		100	100	100	100	100

Bron: SIS (ROA), 2013

Bijlage 3.4 Belangrijkste redenen voor de voortijdige uitval, per opleidingsniveau (%)

		AVO	VMBO	MBO 1/2	MBO 3/4	Totaal
schoolgerelateerde oorzaken	de opleiding was te moeilijk en/of gezakt voor het eindexamen	18	4	6	3	5
	problemen op de leerwerkplek/stage (bijv, ontslag)	1	1	7	3	4
	problemen met de leraren/schoolleiding	3	7	3	2	3
	problemen met andere leerlingen	0	1	1	0	1
	ik wilde van opleiding wisselen	3	4	3	7	4
	ik voelde me niet veilig op school	1	2	0	0	1
	de opleiding deed niet aan mijn verwachting	0	0	0	0	0
	de opleiding was inhoudelijk toch niet wat ik wilde	3	5	8	16	10
	het niveau van de opleiding was te laag	1	1	1	3	2
	opleiding was slecht georganiseerd	3	2	4	6	4
	overige schoolgerelateerde oorzaken	11	4	5	7	6
subtotaal		44	30	37	46	40
(geestelijke) gezondheidsproblemen	ziekte	6	4	6	6	6
	psychische problemen	11	9	4	9	7
	overige (geestelijke) gezondheidsproblemen	1	1	2	2	2
subtotaal		18	14	11	17	14
persoonlijke problemen	verslavingsproblemen	1	2	1	1	1
	relatieproblemen/gezinsproblemen (bijv, scheiding van ouders)	3	3	4	5	4
	zwangerschap	0	1	3	2	2
	school in combinatie met zorg voor kinderen, en/of familie was te zwaar	0	1	0	1	1
	in aanraking komen met politie/justitie	1	1	2	0	1
	overige persoonlijke problemen	1	1	1	1	1
subtotaal		4	8	11	9	9
cluster 4	Speciaal onderwijs / stoornissen	1	3	1	0	1
arbeidsmarkt	ik wilde liever gaan werken	2	4	10	6	7
	ik had een inkomen nodig en ben daarom gaan werken	0	1	3	2	2
	overige arbeidsmarktgerelateerde redenen	0	0	1	1	1

Bijlage 3.4 Belangrijkste redenen voor de voortijdige uitval, per opleidingsniveau (%)

		AVO	VMBO	MBO 1/2	MBO 3/4	Totaal
subtotaal		2	5	13	9	9
andere redenen	ik ging verhuizen	1	3	1	0	1
	anders	13	12	6	6	7
subtotaal		14	14	7	6	8
onbekend		17	26	20	13	18
Totaal		100	100	100	100	100

Bron: SIS (ROA), 2013

Bijlage 3.5 Met wie gesproken? Trends per opleidingsniveau (%)

		2010	2011	2012	2013	totaal
ouders	AVO	82	82	87	92	86
	VMBO	64	67	67	62	65
	MBO 1/2	59	58	61	56	59
	MBO 3/4	75	76	72	70	73
	Totaal	68	69	68	65	68
andere gezinsleden/vrienden	AVO	24	31	33	33	30
	VMBO	14	11	13	14	13
	MBO 1/2	16	16	13	17	15
	MBO 3/4	35	33	34	35	34
	Totaal	24	24	23	24	24
school	AVO	56	56	57	54	56
	VMBO	51	51	45	44	47
	MBO 1/2	39	42	49	43	44
	MBO 3/4	49	50	56	53	52
	Totaal	47	48	52	48	49
niemand	AVO	11	13	11	4	10
	VMBO	20	20	24	25	23
	MBO 1/2	23	26	24	22	24
	MBO 3/4	15	15	16	17	16
	Totaal	18	19	20	19	19

Bijlage 3.6 Huidige bezigheid van vsv-respondenten. Trends per opleidingsniveau (%)

		2010	2011	2012	2013	totaal
AVO	werkzame beroepsbevolking	8	8	9	7	8
	werkloze beroepsbevolking	2	3	1	4	3
	studerend	75	69	72	69	71
	NEET	5	5	7	8	6
	onbekend	101	15	12	12	13
VMBO	werkzame beroepsbevolking	8	8	6	9	8
	werkloze beroepsbevolking	5	5	4	6	5
	studerend	60	64	60	58	60
	NEET	7	6	4	6	6
	onbekend	20	19	26	21	22
MBO 1/2	werkzame beroepsbevolking	43	39	38	30	37
	werkloze beroepsbevolking	12	134	14	15	14
	studerend	15	14	17	22	18
	NEET	7	10	5	8	7
	onbekend	23	23	26	25	24
MBO 3/4	werkzame beroepsbevolking	40	40	34	28	35
	werkloze beroepsbevolking	6	6	7	9	7
	studerend	26	26	35	33	30
	NEET	7	6	6	7	7
	onbekend	20	21	19	23	21

Literatuur

Allen, J., Velden, R. van der (2001). Educational mismatches versus skill mismatches: effects on wages, job satisfaction, and on-the-job search, *Oxford Economic Papers*, 53 (3), pp. 434-452.

Allen, J., Breugel, van G., Coenen, J., Fouarge, D., Meng, C., Ramakers, G., Dijk, van J., Venhorst, V. (2009). *Afgestudeerden van het hbo tijdens een crisis: geen verloren generatie*, Den Haag: HBO-raad.

Barron, J.M., Black, D.A., Loewenstein, M.A. (1989). Job matching and on the job training, *Journal of Labor Economics*, 7 (1), pp. 1– 19.

Borghans, L. & Wolbers, M.H.J. (2003). Schoolverlaters in moeilijke tijden. *Economisch Statistische Berichten*, 88, 212-214.

Burris, V. (1983). The social and political consequences of overeducation, *American Sociological Review,* 48, pp. 454-467.

Card, D., Krueger, A. (1992). Does School Quality Matter?, *The Journal of Political Economy,* 100 (1), pp. 1-40.

Case, A., Yogo, M. (1999). Does School Quality Matter? Returns to Education and the Characteristics of Schools in South Africa, *NBER Working Paper No. 7399,* National Bureau of Economic Research, Inc..

Connally, J., K. Jorgensen, S. Gillis & Griffin, P. (2002). An Integrated Approach to the Assessment of Higher Order Competencies. *Paper presented at the Australian Association for Research in Education Annual Conference*, Brisbane, Australia, December 2002.

Doeringer, P, Piore, M. (1971). *Internal Labor Markets and Manpower Analyses,* D.C. Heath and Company.

Dykema, J. & Schaeffer, N.C. (2000). *Development of a Personal Event Schema*. CDE Working Paper 99-27, Madison: Center for Demography and Ecology, University of Wisconsin-Madison.

Europese Commissie (2012). Education and Training Monitor 2012. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Eyraud, F., Marsden, D., Sylvestre, J.-J. (1990). Occupational and internal labor markets in Britain and France, *International Labor Review, 129, pp. 501-517.*

Green, F. (2004). *First Thoughts on Methodological Issues in an International Assessment of Adult Skills*, Expert paper prepared for the first PIAAC IEG meeting, Paris, 26-27 April, OECD.

Grip, A., Wolbers, M. (2003). *Do Low-Skilled Youngsters get Better Jobs in Countries where Internal Labour Markets Dominate*, ROA-RM-2003/7E

Grip de, A, Boxma, H., Willems, D., Boxtel, M. (2008). Job-Worker Mismatch and Cognitive Decline, *Oxford Economic Papers,* Vol. 60, Issue 2, pp. 237-253.

Heckman, J., Layne-Farrar, A., Todd, P. (1996). Human capital pricing equations with an application to estimating the effect of schooling quality on earnings, *The Review of Economics and Statistics*, 78, pp. 562-610.

Heijke, H., Meng, C., Ris, C. (2003). Fitting to the Job: the role of generic and vocational competencies in adjustment and performance, *Labor Economics*, 10 (2), pp. 215-229.

Marsden, D. (1990). Institutions and labor mobility. Occupational and internal labor markets in Britain, France, Italy and West Germany, in: Brunetta, R, Dell'Aringa, C., (eds.), *Labor relations and economic performance,* Houndsmills: Macmillian, pp. 414-438.

Meng, C. (2006). *Discipline-Specific or Academic? Acquisition, Role and Value of Higher Education Competencies*, Maastricht: Research Centre for Education and the Labour Market (ROA).

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2013). *VSV-Atlas Totaaloverzicht Nederland*. Aanval op schooluitval Convenantjaar 2011-2012 Definitieve cijfers, 6e editie.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (06-07-2011). Veld levert input voor 25.000 doelstelling. Vinddatum: 27-05-2014, op: http://www.aanvalopschooluitval.nl/actueel/bericht/veld-levert-input-voor-25000-doelstelling-

Orne, M.T. (1962). On the Social Psychology of the Psychological Experiment: With Particular-Reference to Demand Characteristics and their Implications. *American Psychologist*, 17,
776–783.

Patrick, T.B. & Sievert, M.C. (1994). Electronic Communication on the Internet, *Missouri Medicine*, 91, 1, 25-26.

Ramaekers, G. (2008). *Loopbanen na de Universiteit Maastricht: metingen 2006-2007*. ROA-R-2008/1.

Richter, L., & P.B. Johnson (2001). Current Methods of Assessing Substance Use: A Review of-Strengths, Problems, and Developments. *Journal of Drug Issues*, 31, 4, 809-832.

ROA (2011). *Depreciatie van menselijk kapitaal*, ROA-R-2011/1.

ROA (2012). *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2011*, ROA-R-2012/2.

ROA (2013). *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2018*, ROA-R-2013/11.

ROA (2014). *Macrodoelmatigheid mbo: Inkadering arbeidsmarktperspectief*, ROA-R-2014/1.

SCP (2014). *Jaarrapport Integratie*, Den Haag: SCP.

Smoorenburg, M.S.M. van, Velden, R. van der (2000). The training of school-leavers, complementarity or substitution? *Economics of Education Review* 19, pp. 207-217.

Tsang, M., Levin, H. (1985). The economics of overeducation, *Economics of Education Review,* 4, pp. 93-104.

Victorin K., M. Haag Grönlund & Skerfving, S. (1998). Methods for Health Risk Assessment of Chemicals - Are they Relevant for Alcohol? *Alcoholism Clinical and Experimental Research*, 22 (7) suppl, 270S-276S.

VSNU (2003). *WO-Monitor 2000-2001*, Utrecht: VSNU.

Ward, M., L. Gruppen & G. Regehr (2002). Measuring Self-assessment: Current State of the Art. *Advances in Health Sciences Education*, 7, 63-80.

Werfhorst, H.G. (2002). Fields of study, acquired skills and the wage benefit from a matching job, *ACTA Sociologica,* 45, pp. 287-303.

Wolbers, M. (2003). Job Mismatches and their Labor-Market Effects among School-Leavers in Europe, *European Sociological Review,* 19 (3), pp. 249-266.

Bijlage 1: Kernindicatoren

Kernindicatoren 2013

Opleidingssector	aantal respon-denten	verder leren %	zelfde opleiding opnieuw kiezen %	werk-loosheid %	intrede werk-loosheid maanden	flexibele aanstelling %	bruto uurloon €	minimaal eigen niveau %	eigen/ verwante richting %
HAVO/VWO	2.896	87	98	16	-	-	-	-	-
HAVO	1.597	88	97	14	-	-	-	-	-
VWO	1.299	86	98	19	-	-	-	-	-
VMBO	8.639	98	88	12	-	-	-	-	-
Naar leerweg									
Theoretisch	2.477	98	89	10	-	-	-	-	-
Gemengd	1.200	100	80	14	-	-	-	-	-
Kaderberoepsgericht	2.561	99	87	12	-	-	-	-	-
Basisberoepsgericht	2.391	97	86	13	-	-	-	-	-
Naar sector									
Landbouw	3.565	97	87	16	-	-	-	-	-
Techniek	674	98	84	6	-	-	-	-	-
Economie	727	100	86	15	-	-	-	-	-
Gezondheidszorg	820	99	93	22	-	-	-	-	-
Intersectoraal	376	99	82	12	-	-	-	-	-
MBO	151.208	42	79	11	1,1	42	10,66	72	74
BOL	92.223	55	76	17	1,5	64	9,35	74	69
BOL niveau 1	4.320	67	73	46	2,7	75	5,90	70	56
BOL niveau 2	19.520	60	75	23	1,9	67	7,81	70	62
Landbouw	812	53	74	18	2,3	73	6,67	67	45
Techniek	4.547	61	77	22	1,9	69	7,70	71	68
Economie	6.868	60	72	23	2,2	61	7,73	62	52
Gezondheidszorg	7.293	59	77	25	1,6	69	8,16	80	70

Kernindicatoren 2013

Opleidingssector	aantal respon-denten	verder leren	zelfde opleiding opnieuw kiezen	werk-loosheid	intrede werk-loosheid	flexibele aanstelling	bruto uurloon	minimaal eigen niveau	eigen/ verwante richting
		%	%	%	maanden	%	€	%	%
BOL niveau 3	19.990	46	75	18	1,5	63	9,10	68	69
Landbouw	1.010	40	74	16	1,4	60	7,54	62	62
Techniek	1.709	43	74	17	1,6	58	10,18	71	73
Economie	8.790	56	73	22	1,8	66	8,35	63	58
Gezondheidszorg	4.420	40	81	10	0,7	58	9,81	78	84
Gedrag en maatschappij	4.061	36	74	23	1,8	69	9,55	65	69
BOL niveau 4	48.393	55	78	13	1,2	63	10,05	78	72
Landbouw	2.014	49	70	16	0,9	56	8,81	70	61
Techniek	10.837	53	79	10	1,2	63	10,44	79	75
Economie	17.952	61	76	15	1,4	66	9,03	74	65
Gezondheidszorg	8.435	42	82	7	0,7	56	11,38	87	86
Gedrag en maatschappij	9.155	60	76	19	1,3	69	10,07	73	63
BBL	58.958	23	85	5	0,6	27	11,64	69	77
BBL niveau 1	4.699	19	79	9	1,0	19	9,83	47	50
BBL niveau 2	22.524	28	83	6	0,7	35	10,58	69	71
Landbouw	1.043	17	79	8	0,6	26	9,74	67	65
Techniek	14.515	32	85	4	0,6	38	10,88	69	71
Economie	3.925	25	75	12	1,2	35	9,48	64	62
Gezondheidszorg	3.041	18	84	4	0,6	24	10,86	80	83
BBL niveau 3	20.023	22	86	4	0,5	26	11,85	67	83
Landbouw	718	8	93	5	0,4	20	12,44	59	74
Techniek	7.770	31	88	3	0,5	28	12,06	59	85
Economie	4.828	26	79	6	0,8	36	9,85	60	69
Gezondheidszorg	4.806	9	90	2	0,2	16	12,88	81	92
Gedrag en maatschappij	1.901	11	78	8	1,0	21	12,87	88	89

Kernindicatoren 2013

Opleidingssector	aantal respon-denten	verder leren	zelfde opleiding opnieuw kiezen	werk-loosheid	intrede werk-loosheid	flexibele aanstelling	bruto uurloon	minimaal eigen niveau	eigen/ verwante richting
		%	%	%	maanden	%	€	%	%
BBL niveau 4	11.739	17	86	4	0,5	21	13,60	82	87
Landbouw	233	2	92	0	0,6	26	13,09	92	96
Techniek	2.757	20	89	2	0,4	14	14,28	79	87
Economie	3.690	20	83	7	0,6	30	11,51	67	75
Gezondheidszorg	3.391	12	89	3	0,2	17	14,78	95	96
Gedrag en maatschappij	1.668	16	82	6	1,2	21	14,23	92	89
HBO	45.149	30	78	10	2,0	64	12,80	73	74
Landbouw	1.272	27	75	11	1,7	60	12,61	70	70
Onderwijs	4.517	32	84	10	2,2	75	12,77	86	87
Techniek	7.051	29	83	8	2,0	56	13,78	84	82
Economie	18.366	35	72	11	2,1	64	12,73	74	62
Gezondheidszorg	4.657	24	87	7	1,4	59	14,65	76	90
Gedrag en maatschappij	5.044	24	73	11	2,5	75	12,45	46	77
Taal en cultuur	4.242	24	85	10	1,7	57	9,27	66	62
Totaal	207.892	64	86	11	1,4	49	11,31	71	74

Bron: ROA (SIS)

- = te weinig waarnemingen ; x =vraag niet opgenomen

Kernindicatoren 2002-2013

Verder leren													
		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
AVO	%	86	90	91	87	88	88	90	89	87	90	87	87
VMBO	%	86	87	88	85	87	89	92	95	96	97	98	98
BOL 1	%	36	53	38	34	45	23	53	51	67	56	74	67
BOL 2	%	45	52	49	36	63	32	60	59	58	60	59	60
BOL 3	%	30	33	33	26	40	27	43	43	48	44	45	46
BOL 4	%	51	52	56	55	56	55	57	55	57	59	58	55
BBL 1	%	-	-	-	-	-	10	30	25	29	20	20	19
BBL 2	%	-	-	-	-	-	19	35	33	34	34	29	28
BBL 3	%	-	-	-	-	-	13	24	21	25	25	18	22
BBL 4	%	-	-	-	-	-	15	17	18	24	16	19	17
HBO	%	27	33	32	32	32	35	36	36	36	33	31	30
WO	%	27	29	31	30	30	32	35	31	X	X	X	X

% schoolverlaters dat direct is doorgestroomd naar een vervolgopleiding.

Werkloosheid													
		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
AVO	%	7	16	17	19	10	19	15	16	15	9	27	16
VMBO	%	4	9	6	12	6	6	9	6	8	12	15	12
BOL 1	%	23	20	31	30	22	10	16	30	25	35	30	46
BOL 2	%	5	15	23	17	11	8	8	12	14	17	19	23
BOL 3	%	4	5	13	9	7	4	5	11	5	10	15	18
BOL 4	%	4	4	10	7	6	3	3	6	6	7	11	13
BBL 1	%	-	-	-	-	-	5	1	9	7	8	5	9
BBL 2	%	-	-	-	-	-	3	1	3	5	5	4	6
BBL 3	%	-	-	-	-	-	0	1	3	2	2	2	4
BBL 4	%	-	-	-	-	-	2	1	1	2	3	2	4
HBO	%	4	6	6	5	5	3	4	6	6	7	9	10
WO	%	3	5	5	4	4	3	4	5	X	X	X	X

Flexibele aanstelling													
		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
AVO	%	47	40	37	53	63	65	59	42	52	66	75	X
VMBO	%	27	32	44	54	48	56	63	63	60	65	65	X
BOL 1	%	46	25	48	47	74	72	56	61	63	72	79	75
BOL 2	%	26	35	47	46	51	46	54	54	53	62	65	67
BOL 3	%	20	28	38	43	49	44	43	43	49	54	58	63
BOL 4	%	22	31	40	43	42	40	36	44	50	49	59	63
BBL 1	%	-	-	-	-	-	16	29	20	20	21	17	19
BBL 2	%	-	-	-	-	-	27	30	30	35	31	33	35
BBL 3	%	-	-	-	-	-	18	19	25	21	24	31	26
BBL 4	%	-	-	-	-	-	14	13	13	15	17	18	21
HBO	%	13	37	41	44	44	39	38	46	51	54	58	64
WO	%	11	50	52	52	51	46	50	-	X	X	X	X

Een flexibele aanstelling betreft een aanstelling als uitzendkracht, oproepkracht e.d. of een aanstelling in tijdelijke dienst.

Kernindicatoren 2002-2013

Bruto uurloon

		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
AVO	€	6.48	6.15	6.33	6.02	6.09	6.40	6.88	6.96	6.05	5.94	5.58	X
VMBO	€	4.66	4.68	4.54	4.76	4.91	4.85	4.85	4.83	4.68	4.48	4.46	X
BOL 1	€	7.06	5.64	6.41	6.69	5.55	7.85	6.48	6.57	5.96	6.72	7.22	5.90
BOL 2	€	6.74	6.54	6.88	6.94	6.86	7.60	7.69	7.85	8.02	7.89	7.83	7.81
BOL 3	€	7.87	8.24	7.97	7.99	8.64	9.45	9.33	10.04	9.77	9.57	9.21	9.10
BOL 4	€	8.44	8.52	8.68	8.75	9.45	10.10	10.19	10.36	10.64	10.35	10.03	10.05
BBL 1	€	-	-	-	-	-	9.00	9.25	9.28	9.10	10.13	10.91	9.83
BBL 2	€	-	-	-	-	-	9.80	9.90	10.12	10.30	10.50	10.56	10.58
BBL 3	€	-	-	-	-	-	11.40	11.68	11.72	11.95	12.12	12.10	11.85
BBL 4	€	-	-	-	-	-	12.65	12.81	13.13	13.70	13.72	13.40	13.60
HBO	€	11.90	12.05	11.70	11.74	12.68	13.10	13.79	13.36	13.53	13.38	13.28	12.80
WO	€	13.83	14.06	14.14	14.39	14.76	15.60	15.84	15.76	X	X	X	X

Het bruto uurloon heeft betrekking op de hoofdfunctie, en is inclusief toeslagen maar exclusief inkomen uit overwerk.
Niet voor inflatie gecorrigeerd.

Minimaal eigen niveau

		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
AVO	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
VMBO	%	84	87	87	87	87	60	88	86	92	76	82	X
BOL 1	%	32	52	44	29	68	60	59	57	79	74	81	70
BOL 2	%	64	68	63	61	63	64	73	68	74	71	69	70
BOL 3	%	65	75	65	64	77	79	84	76	77	76	70	68
BOL 4	%	71	70	76	79	83	84	86	85	87	82	80	78
BBL 1	%	-	-	-	-	-	46	51	51	44	40	44	47
BBL 2	%	-	-	-	-	-	64	71	62	69	65	69	69
BBL 3	%	-	-	-	-	-	68	65	61	68	66	67	67
BBL 4	%	-	-	-	-	-	87	82	82	84	87	83	82
HBO	%	77	76	75	77	82	85	84	82	80	78	77	73
WO	%	66	64	63	61	65	64	67	67	X	X	X	X

Het minimaal eigen niveau betreft het opleidingsniveau dat door de werkgever voor deze functie minimaal vereist is.

Eigen/verwante richting

		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
AVO	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X
VMBO	%	62	62	64	58	62	48	57	51	65	63	61	X
BOL 1	%	46	38	56	49	51	37	53	54	77	59	67	56
BOL 2	%	62	58	64	53	57	50	56	58	59	61	62	62
BOL 3	%	71	78	70	67	74	73	76	76	78	75	73	69
BOL 4	%	73	70	69	72	77	76	74	76	76	80	74	72
BBL 1	%	-	-	-	-	-	52	52	41	51	58	46	50
BBL 2	%	-	-	-	-	-	65	62	61	64	74	73	71
BBL 3	%	-	-	-	-	-	79	77	78	79	84	85	83
BBL 4	%	-	-	-	-	-	84	81	83	83	87	90	87
HBO	%	78	79	78	76	80	82	82	80	79	78	78	74
WO	%	73	71	72	70	74	74	71	73	X	X	X	X

De eigen/verwante richting betreft de opleidingsrichting dat door de werkgever voor deze functie minimaal vereist is.

Kernindicatoren 2002-2013

Zelfde opleiding opnieuw kiezen													
		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
AVO	%	-	-	-	-	-	96	97	96	95	97	97	98
VMBO	%	76	86	84	85	88	84	81	82	84	88	87	88
BOL 1	%	68	55	60	63	66	61	67	68	72	75	80	73
BOL 2	%	64	73	62	60	67	64	69	73	75	74	77	75
BOL 3	%	72	79	76	71	74	75	76	77	79	76	76	75
BOL 4	%	78	82	77	78	77	80	78	79	79	79	77	78
BBL 1	%	-	-	-	-	-	61	64	87	75	78	83	79
BBL 2	%	-	-	-	-	-	74	77	84	81	82	85	83
BBL 3	%	-	-	-	-	-	81	84	83	85	88	84	86
BBL 4	%	-	-	-	-	-	80	82	84	83	85	86	86
HBO	%	76	81	78	78	78	80	78	78	79	79	79	78
WO	%	80	83	81	81	82	83	83	86	X	X	X	X

% schoolverlaters dat achteraf bezien dezelfde opleiding opnieuw zal kiezen.
- niet gevraagd
* te weinig waarnemingen
X voor 2010, 2011, 2012 en 2013 niet beschikbaar

Statistische Bijlage
Tabellen naar opleidingssector

Website Kerncijfers Schoolverlatersonderzoeken: https://roastatistics.maastrichtuniversity.nl/SISOnline/Home.aspx.

Op de website Kerncijfers Schoolverlatersonderzoeken (https://roastatistics.maastrichtuniversity.nl/SISOnline/Home.aspx.) zijn landelijke statistieken te vinden over gediplomeerde schoolverlaters van het initiële onderwijs in Nederland. De cijfers zijn gebaseerd op de schoolverlatersonderzoeken van het ROA en hebben betrekking op de gediplomeerden van het AVO, VMBO, MBO en het HO. De kerncijfers die gepresenteerd worden geven een inzicht in de gevolgde studie, het vervolgonderwijs en de intrede van de schoolverlaters op de arbeidsmarkt.

De website is te raadplegen vanuit twee invalshoeken: naar onderwijsindeling en naar kernindicator. De invalshoek naar onderwijs laat alle kerncijfers voor een bepaalde onderwijsindeling zien. Hierbij kan gekozen worden voor onderwijsniveaus, onderwijssectoren en individuele opleidingen. Daarnaast is er de mogelijkheid om een keuze te maken voor voltijd, deeltijd of duale opleidingsvarianten. De invalshoek naar indicator laat voor alle onderwijsniveaus, - sectoren dan wel opleidingen de informatie over één gekozen indicator zien. Zowel in het menu als in de overzichtstabellen zijn de kernindicatoren naar een vijftal categorieën ingedeeld:

- algemene achtergrondkenmerken
- gevolgde opleiding
- oordeel over de gevolgde opleiding
- kenmerken vervolgonderwijs
- arbeidsmarktindicatoren en baankenmerken

De cijfers worden telkens weergegeven voor de laatste vijf meetjaren en worden jaarlijks geupdate rond de tijd dat het landelijk rapport ‘Schoolverlaters tussen Onderwijs en Arbeidsmarkt’ uitkomt.

Inhoud

Algemeen

1	Aantallen en respons	165
2	De uitstroom van schoolverlaters verbijzonderd naar geslacht, etniciteit en gemiddelde leeftijd op moment van enquête	168
3	Situatie op moment van enquête	171

Oordeel over gevolgde opleiding

4	Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: breedte en diepgang van gevolgde opleiding	173
5	Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: basis te starten op de arbeidsmarkt en basis om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen	175
6	Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: moeilijkheidsgraad van gevolgde opleiding	177
7	Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: strenge beoordeling van studenten	179
8	Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: uitdagend niveau	181
9	Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: pittige tentamens/opdrachten	183
10	Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: toetsen op inzicht	185

Vervolgonderwijs

11	Doorstroom en type vervolgonderwijs	187
12	Oordeel van schoolverlaters over de aansluiting van de afgelopen opleiding met de vervolgopleiding	189
13	Uitvallers en studiewisselaars	191

Arbeidsmarkt

14	Werkloosheid	193
15	Werkloosheid tot eerste baan	195
16	Werkzaam in klein-, midden-, grootbedrijf	197
17	Percentage werkende schoolverlaters met een flexibele aanstelling	199
18	Percentage werkende schoolverlaters met een deeltijdaanstelling en wekelijkse arbeidsduur	201
19	Aard van het dienstverband van werkende schoolverlaters	203
20	Vereist opleidingsniveau voor de huidige functie volgens de werkgever	205
21	Vereiste opleidingsrichting voor de huidige functie volgens de werkgever	207
22	Oordeel van de werkende schoolverlaters over de aansluiting tussen de afgesloten opleiding en de huidige functie	209

23 Beloning van werkende schoolverlaters 211
24 Tevredenheid met huidige functie 213
25 Percentage werkende schoolverlaters waarvan huidige functie goede carriereperspectieven biedt 215
26 Benutting van kennis en vaardigheden schieten tekort 217
27 Percentage werkende schoolverlaters dat op zoek is naar een andere baan 219

Tevredenheid achteraf
28 Opleiding achteraf opnieuw kiezen 221

Tabel 1
Aantallen en respons

	benaderde aantallen	responspercentage	ongewogen aantallen	gewogen aantallen
HAVO/VWO	2.896	34	971	76.384
HAVO	1.597	30	482	44.199
VWO	1.299	38	489	32.185
VMBO	8.639	27	2.311	86.838
Naar leerweg				
Theoretisch	2.477	30	730	35.949
Gemengd	1.200	34	405	8.105
Kaderberoepsgericht	2.561	26	662	24.206
Basisberoepsgericht	2.391	21	511	18.375
Naar sector				
Landbouw	3.565	27	952	7.236
Techniek	674	21	140	11.921
Economie	727	20	148	11.895
Gezondheidszorg	820	31	257	13.568
Intersectoraal	376	22	84	6.270
MBO	151.208	21	31.324	157.286
BOL	92.223	22	20.653	95.530
BOL niveau 1	4.320	18	777	4.534
Landbouw	86	19	16	113
Techniek	495	17	84	509
Economie	3.268	18	572	3.427
Gezondheidszorg	471	22	105	485
BOL niveau 2	19.520	19	3.743	20.217
Landbouw	812	21	171	1.077
Techniek	4.547	18	806	4.658
Economie	6.868	18	1.228	7.019
Gezondheidszorg	7.293	21	1.538	7.462
BOL niveau 3	19.990	21	4.280	20.903
Landbouw	1.010	21	217	1.349
Techniek	1.709	20	345	1.743
Economie	8.790	19	1.676	9.201
Gezondheidszorg	4.420	24	1.057	4.491
Gedrag en maatschappij	4.061	24	985	4.120

Tabel 1
Aantallen en respons

	benaderde aantallen	responspercentage	ongewogen aantallen	gewogen aantallen
BOL niveau 4	48.393	25	11.853	49.877
Landbouw	2.014	26	521	2.533
Techniek	10.837	24	2.551	10.999
Economie	17.952	22	3.906	18.507
Gezondheidszorg	8.435	28	2.382	8.567
Gedrag en maatschappij	9.155	27	2.493	9.270
BBL	58.985	18	10.671	61.755
BBL niveau 1	4.699	16	750	5.566
Landbouw	1.417	15	209	2.178
Techniek	1.070	11	122	1.108
Economie	1.877	19	346	1.937
Gezondheidszorg	335	22	73	343
BBL niveau 2	22.524	17	3.711	23.301
Landbouw	1.043	14	147	1.474
Techniek	14.515	16	2.234	14.763
Economie	3.925	18	698	3.979
Gezondheidszorg	3.041	21	632	3.087
BBL niveau 3	20.023	18	3.624	20.767
Landbouw	718	15	104	1.094
Techniek	7.770	15	1.148	7.870
Economie	4.828	18	886	4.998
Gezondheidszorg	4.806	22	1.044	4.884
Gedrag en maatschappij	1.901	23	442	1.922
BBL niveau 4	11.739	22	2.586	12.121
Landbouw	233	19	44	351
Techniek	2.757	19	533	2.804
Economie	3.690	19	702	3.826
Gezondheidszorg	3.391	28	932	3.445
Gedrag en maatschappij	1.668	22	375	1.694

Tabel 1
Aantallen en respons

	benaderde aantallen	responspercentage	ongewogen aantallen	gewogen aantallen
HBO	45.149	39	16.624	49.043
Landbouw	1.272	40	486	1.156
Onderwijs	4.517	38	1.656	5.490
Techniek	7.051	41	2.753	7.864
Economie	18.366	35	6.139	18.582
Gezondheidszorg	4.657	44	1.997	5.456
Gedrag en maatschappij	5.044	42	2.035	6.262
Taal en cultuur	4.242	40	1.558	4.233
Totaal	207.892	25	51.230	369.551

Bron: ROA (SIS)

Tabel 2
De uitstroom van schoolverlaters verbijzonderd naar geslacht, etniciteit en gemiddelde leeftijd op moment van enquête

Opleidingssector	vrouw %	westerse allochtoon %	niet-westerse allochtoon %	autochtoon %	leeftijd gem.
HAVO/VWO	52	4	8	89	18,8
HAVO	52	3	8	89	18,5
VWO	54	5	7	89	19,2
VMBO	48	4	12	84	17,5
Naar leerweg					
Theoretisch	49	5	10	85	17,3
Gemengd	53	2	5	92	17,3
Kaderberoepsgericht	49	5	13	82	17,5
Basisberoepsgericht	44	4	18	78	17,7
Naar sector					
Landbouw	56	4	3	93	17,5
Techniek	5	4	9	87	17,6
Economie	42	3	25	72	17,6
Gezondheidszorg	90	5	12	83	17,5
Intersectoraal	39	4	16	80	17,5
MBO	49	5	14	81	26,0
BOL	55	5	18	78	21,9
BOL niveau 1	46	9	51	40	22,1
BOL niveau 2	54	5	25	69	21,2
Landbouw	52	6	3	92	20,0
Techniek	12	5	23	72	21,3
Economie	47	6	32	61	20,5
Gezondheidszorg	86	4	24	72	22,0
BOL niveau 3	59	5	16	79	22,0
Landbouw	52	3	1	96	21,8
Techniek	14	5	7	88	22,7
Economie	40	6	23	71	21,3
Gezondheidszorg	83	3	9	88	22,2
Gedrag en maatschappij	94	5	14	80	23,2

Tabel 2
De uitstroom van schoolverlaters verbijzonderd naar geslacht, etniciteit en gemiddelde leeftijd op moment van enquête

Opleidingssector	vrouw %	westerse allochtoon %	niet-westerse allochtoon %	autochtoon %	leeftijd gem.
BOL niveau 4	56	5	12	83	22,1
Landbouw	60	4	1	96	21,8
Techniek	29	5	7	88	22,3
Economie	47	5	17	78	21,6
Gezondheidszorg	76	4	10	86	23,0
Gedrag en maatschappij	84	4	12	83	22,0
BBL	38	6	9	86	32,3
BBL niveau 1	39	10	15	75	38,6
BBL niveau 2	27	6	10	85	32,4
Landbouw	20	3	3	94	31,6
Techniek	7	6	8	86	32,4
Economie	57	6	14	80	28,7
Gezondheidszorg	91	8	13	79	37,5
BBL niveau 3	43	4	8	88	30,5
Landbouw	21	5	3	92	30,7
Techniek	3	2	7	91	26,8
Economie	46	5	11	84	27,7
Gezondheidszorg	94	6	7	87	36,1
Gedrag en maatschappij	85	7	8	84	38,7
BBL niveau 4	50	5	7	88	32,5
Landbouw	30	3	2	96	32,0
Techniek	10	4	5	90	30,6
Economie	41	5	8	87	30,7
Gezondheidszorg	83	5	3	92	33,9
Gedrag en maatschappij	71	9	12	80	37,2

Tabel 2
De uitstroom van schoolverlaters verbijzonderd naar geslacht, etniciteit en gemiddelde leeftijd op moment van enquête

Opleidingssector	vrouw %	westerse allochtoon %	niet-westerse allochtoon %	autochtoon %	leeftijd gem.
HBO	58	10	8	82	24,9
Landbouw	49	8	3	89	24,8
Onderwijs	79	4	4	92	25,1
Techniek	18	6	7	87	24,8
Economie	53	11	10	78	24,7
Gezondheidszorg	81	9	4	87	24,7
Gedrag en maatschappij	88	5	8	87	24,7
Taal en cultuur	60	25	7	68	26,3
Totaal	51	5	12	83	22,4

Bron: ROA (SIS)

Toelichting
Het betreft de leeftijd per onderzoeksdatum ongeveer anderhalf jaar na schoolverlaten.

Tabel 3
Situatie op moment van enquête

Opleidingssector	studie %	combinatie werken-leren %	betaald werk %	anders %
HAVO/VWO	84	12	1	3
HAVO	81	14	1	4
VWO	87	9	1	3
VMBO	68	26	2	3
Naar leerweg				
Theoretisch	77	19	2	3
Gemengd	77	17	2	4
Kaderberoepsgericht	65	28	3	3
Basisberoepsgericht	49	45	3	3
Naar sector				
Landbouw	58	32	4	6
Techniek	54	41	4	1
Economie	61	33	4	3
Gezondheidszorg	66	27	1	5
Intersectoraal	70	24	3	3
MBO	27	17	49	7
BOL	41	15	36	8
BOL niveau 1	46	28	14	11
BOL niveau 2	43	19	28	10
Landbouw	36	15	36	13
Techniek	40	24	26	10
Economie	44	19	27	10
Gezondheidszorg	44	17	30	10
BOL niveau 3	33	14	44	10
Landbouw	24	16	50	10
Techniek	31	15	44	10
Economie	43	14	34	10
Gezondheidszorg	27	13	54	6
Gedrag en maatschappij	22	12	51	14
BOL niveau 4	43	12	38	7
Landbouw	39	9	44	7
Techniek	42	11	41	7
Economie	47	14	32	7
Gezondheidszorg	32	12	50	6
Gedrag en maatschappij	48	11	34	7

Tabel 3
Situatie op moment van enquête

Opleidingssector	studie %	combinatie werken-leren %	betaald werk %	anders %
BBL	3	22	69	6
BBL niveau 1	3	20	69	9
BBL niveau 2	3	27	63	7
Landbouw	4	17	70	9
Techniek	3	30	62	5
Economie	6	25	57	12
Gezondheidszorg	3	20	72	6
BBL niveau 3	3	21	71	5
Landbouw	1	10	82	7
Techniek	3	29	64	4
Economie	5	22	66	6
Gezondheidszorg	1	12	82	4
Gedrag en maatschappij	1	10	79	10
BBL niveau 4	4	16	75	5
Landbouw	0	2	96	2
Techniek	4	17	76	3
Economie	5	19	69	7
Gezondheidszorg	2	14	79	5
Gedrag en maatschappij	6	14	72	8
HBO	15	x	71	13
Landbouw	20	x	69	11
Onderwijs	8	x	76	16
Techniek	20	x	71	9
Economie	21	x	66	13
Gezondheidszorg	7	x	80	13
Gedrag en maatschappij	12	x	73	15
Taal en cultuur	8	x	75	16
Totaal	47	16	31	6

x = antwoordcategorie niet opgenomen
Bron: ROA (SIS)

Tabel 4
Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: breedte en diepgang van gevolgde opleiding

	Breedte		Diepgang
	te smal	te breed	te weinig diepgang
	%	%	%
HAVO/VWO	2	9	8
HAVO	2	9	5
VWO	3	10	11
VMBO	7	8	11
Naar leerweg			
Theoretisch	6	7	12
Gemengd	5	6	9
Kaderberoepsgericht	7	10	11
Basisberoepsgericht	9	12	9
Naar sector			
Landbouw	6	8	9
Techniek	10	10	12
Economie	10	11	12
Gezondheidszorg	5	10	7
Intersectoraal	3	9	10
MBO	8	8	15
BOL	9	9	16
BOL niveau 1	11	9	12
BOL niveau 2	8	8	10
Landbouw	9	6	8
Techniek	10	7	13
Economie	8	9	9
Gezondheidszorg	8	9	10
BOL niveau 3	9	9	14
Landbouw	12	13	18
Techniek	9	10	14
Economie	9	8	15
Gezondheidszorg	7	8	11
Gedrag en maatschappij	10	8	13
BOL niveau 4	9	10	19
Landbouw	10	14	21
Techniek	8	12	18
Economie	8	8	18
Gezondheidszorg	7	10	19
Gedrag en maatschappij	13	8	24

Tabel 4
Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: breedte en diepgang van gevolgde opleiding

	Breedte		Diepgang
	te smal	te breed	te weinig diepgang
	%	%	%
BBL	7	7	12
BBL niveau 1	13	7	16
BBL niveau 2	8	7	12
Landbouw	9	6	12
Techniek	7	6	11
Economie	8	7	13
Gezondheidszorg	8	10	14
BBL niveau 3	7	9	11
Landbouw	4	8	17
Techniek	7	9	8
Economie	8	7	14
Gezondheidszorg	3	11	10
Gedrag en maatschappij	11	6	18
BBL niveau 4	6	7	14
Landbouw	15	6	13
Techniek	4	6	8
Economie	7	5	12
Gezondheidszorg	7	8	20
Gedrag en maatschappij	5	8	14
HBO	3	23	18
Landbouw	3	24	19
Onderwijs	11	6	19
Techniek	2	22	15
Economie	2	30	19
Gezondheidszorg	5	13	16
Gedrag en maatschappij	2	27	17
Totaal	6	10	13

Bron: ROA (SIS)

Toelichting
Vragen in de enquête:
Wat is uw oordeel over uw gevolgde opleiding met betrekking tot de breedte van de opleiding (1 'te weinig' tot 7 'te veel'). Vermeld is percentage van antwoordcategorie 1 en 2 (te smal) en antwoordcategorie 6 en 7 (te breed).
Wat is uw oordeel over uw gevolgde opleiding met betrekking tot de diepgang van de opleiding (1 'te weinig' tot 7 'te veel'). Vermeld is percentage van antwoordcategorie 1 en 2 (te weinig).

Tabel 5
Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: basis om te starten op de arbeidsmarkt en basis om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen

	verder ontwikkelen %	starten op arbeidsmarkt %
VMBO	56	26
Naar leerweg		
Theoretisch	56	22
Gemengd	64	27
Kaderberoepsgericht	58	32
Basisberoepsgericht	52	28
Naar sector		
Landbouw	55	21
Techniek	60	33
Economie	61	29
Gezondheidszorg	53	31
Intersectoraal	54	27
MBO	55	41
BOL	53	36
BOL niveau 1	54	36
BOL niveau 2	54	36
Landbouw	51	30
Techniek	53	34
Economie	53	38
Gezondheidszorg	57	36
BOL niveau 3	53	36
Landbouw	48	35
Techniek	53	39
Economie	48	31
Gezondheidszorg	61	45
Gedrag en maatschappij	55	36
BOL niveau 4	52	37
Landbouw	49	39
Techniek	53	41
Economie	50	34
Gezondheidszorg	59	48
Gedrag en maatschappij	49	26

Tabel 5
Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: basis om te starten op de arbeidsmarkt en basis om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen

	verder ontwikkelen %	starten op arbeidsmarkt %
BBL	58	48
BBL niveau 1	45	31
BBL niveau 2	53	42
Landbouw	54	42
Techniek	51	42
Economie	50	38
Gezondheidszorg	65	51
BBL niveau 3	63	55
Landbouw	61	52
Techniek	63	55
Economie	56	45
Gezondheidszorg	76	70
Gedrag en maatschappij	54	42
BBL niveau 4	64	54
Landbouw	63	55
Techniek	68	58
Economie	55	42
Gezondheidszorg	73	69
Gedrag en maatschappij	62	45
HBO	63	46
Landbouw	67	52
Onderwijs	54	49
Techniek	70	59
Economie	62	47
Gezondheidszorg	66	50
Gedrag en maatschappij	58	35
Taal en cultuur	68	30
Totaal	57	37

Bron: ROA (SIS)

Toelichting
In welke mate biedt uw gevolgde opleiding een goede basis om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen (1 'helemaal niet' tot 5 'in sterkte mate'). Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5.
Vraag in de enquête:
In welke mate biedt uw gevolgde opleiding een goede basis om te starten op de arbeidsmarkt (1 'helemaal niet' tot 5 'in sterke mate'). Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5.

Tabel 6
Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: moeilijkheidsgraad van opleiding

	te makkelijk %	te moeilijk %
HAVO/VWO	7	8
HAVO	6	9
VWO	9	6
VMBO	14	5
Naar leerweg		
Theoretisch	16	3
Gemengd	13	4
Kaderberoepsgericht	13	4
Basisberoepsgericht	14	8
Naar sector		
Landbouw	11	3
Techniek	12	8
Economie	16	6
Gezondheidszorg	11	3
Intersectoraal	18	7
MBO	18	6
BOL	20	6
BOL niveau 1	16	10
BOL niveau 2	14	9
Landbouw	13	13
Techniek	14	9
Economie	15	9
Gezondheidszorg	14	10
BOL niveau 3	16	7
Landbouw	17	8
Techniek	15	8
Economie	19	6
Gezondheidszorg	11	8
Gedrag en maatschappij	14	7
BOL niveau 4	25	4
Landbouw	26	5
Techniek	22	5
Economie	27	3
Gezondheidszorg	21	5
Gedrag en maatschappij	28	3

Tabel 6
Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: moeilijkheidsgraad van opleiding

	te makkelijk %	te moeilijk %
BBL	15	6
BBL niveau 1	17	7
BBL niveau 2	15	6
Landbouw	12	4
Techniek	14	6
Economie	20	6
Gezondheidszorg	16	6
BBL niveau 3	13	6
Landbouw	14	2
Techniek	10	8
Economie	19	4
Gezondheidszorg	9	7
Gedrag en maatschappij	20	4
BBL niveau 4	16	5
Landbouw	15	9
Techniek	9	7
Economie	21	5
Gezondheidszorg	17	4
Gedrag en maatschappij	17	4
HBO	14	3
Landbouw	13	4
Onderwijs	18	3
Techniek	12	5
Economie	15	3
Gezondheidszorg	10	5
Gedrag en maatschappij	13	2
Totaal	14	6

Bron: ROA (SIS)

Toelichting
Vraag in de enquête:
Wat is uw oordeel over uw gevolgde opleiding met betrekking tot de moeilijkheidsgraad van de opleiding (1 'veel te laag' tot 7 'veel te hoog').
Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 1 en 2 (te makkelijk) en 6 en 7 (te moeilijk).

Tabel 7
Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: docenten streng in beoordeling studenten

	(helemaal) mee eens %	(helemaal) mee oneens %
HAVO/VWO	29	24
HAVO	28	23
VWO	30	26
VMBO	24	30
Naar leerweg		
Theoretisch	25	31
Gemengd	27	29
Kaderberoepsgericht	25	29
Basisberoepsgericht	19	31
Naar sector		
Landbouw	18	32
Techniek	28	25
Economie	20	34
Gezondheidszorg	25	28
Intersectoraal	20	34
MBO	21	40
BOL	21	40
BOL niveau 1	24	34
BOL niveau 2	23	34
Landbouw	17	33
Techniek	19	35
Economie	26	34
Gezondheidszorg	23	34
BOL niveau 3	22	36
Landbouw	20	34
Techniek	24	34
Economie	21	37
Gezondheidszorg	26	29
Gedrag en maatschappij	21	42
BOL niveau 4	20	44
Landbouw	17	47
Techniek	20	43
Economie	20	43
Gezondheidszorg	23	41
Gedrag en maatschappij	16	48

Tabel 7
Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: docenten streng in beoordeling studenten

	(helemaal) mee eens %	(helemaal) mee oneens %
BBL	20	41
BBL niveau 1	20	46
BBL niveau 2	21	41
Landbouw	22	41
Techniek	20	39
Economie	18	48
Gezondheidszorg	24	39
BBL niveau 3	19	40
Landbouw	17	39
Techniek	19	37
Economie	17	47
Gezondheidszorg	22	38
Gedrag en maatschappij	19	42
BBL niveau 4	20	41
Landbouw	21	35
Techniek	23	37
Economie	19	44
Gezondheidszorg	19	44
Gedrag en maatschappij	22	40
Totaal	24	33

Bron: ROA (SIS)

Toelichting
Vraag in de enquête:
De docenten waren streng in de beoordeling van cursisten (1 'helemaal mee oneens' tot 5 'helemaal mee eens'). Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5 (helemaal mee eens) en 1 en 2 (helemaal mee oneens).

Tabel 8
Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: uitdagend niveau

	(helemaal) mee eens %	(helemaal) mee oneens %
HAVO/VWO	42	28
HAVO	39	29
VWO	46	28
VMBO	34	30
Naar leerweg		
Theoretisch	34	34
Gemengd	32	24
Kaderberoepsgericht	36	28
Basisberoepsgericht	35	28
Naar sector		
Landbouw	32	33
Techniek	40	25
Economie	31	28
Gezondheidszorg	35	29
Intersectoraal	33	22
MBO	34	34
BOL	31	38
BOL niveau 1	42	23
BOL niveau 2	36	31
Landbouw	32	33
Techniek	35	30
Economie	34	33
Gezondheidszorg	38	29
BOL niveau 3	33	33
Landbouw	29	34
Techniek	36	32
Economie	30	38
Gezondheidszorg	41	26
Gedrag en maatschappij	32	32
BOL niveau 4	28	43
Landbouw	26	44
Techniek	31	40
Economie	27	45
Gezondheidszorg	34	38
Gedrag en maatschappij	25	47

Tabel 8
Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: uitdagend niveau

	(helemaal) mee eens %	(helemaal) mee oneens %
BBL	39	28
BBL niveau 1	47	21
BBL niveau 2	37	29
Landbouw	43	28
Techniek	36	28
Economie	34	36
Gezondheidszorg	41	28
BBL niveau 3	39	28
Landbouw	36	25
Techniek	40	24
Economie	32	36
Gezondheidszorg	47	21
Gedrag en maatschappij	36	37
BBL niveau 4	40	31
Landbouw	52	27
Techniek	49	22
Economie	37	36
Gezondheidszorg	35	36
Gedrag en maatschappij	41	28
HBO	45	26
Landbouw	50	27
Onderwijs	40	32
Techniek	51	22
Economie	41	28
Gezondheidszorg	58	18
Gedrag en maatschappij	45	26
Totaal	38	31

Bron: ROA (SIS)

Toelichting
Vraag in de enquête:
De opleiding was uitdagend met betrekking tot niveau (1 'helemaal mee oneens' tot 5 'helemaal mee eens'). Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5 (helemaal mee eens) en 1 en 2 (helemaal mee oneens).

Tabel 9
Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: pittige examens/opdrachten

	(helemaal) mee eens %	(helemaal) mee oneens %
HAVO/VWO	37	29
HAVO	36	26
VWO	38	32
VMBO	32	29
Naar leerweg		
Theoretisch	30	33
Gemengd	32	27
Kaderberoepsgericht	35	25
Basisberoepsgericht	33	26
Naar sector		
Landbouw	34	28
Techniek	38	19
Economie	31	31
Gezondheidszorg	34	25
Intersectoraal	29	29
MBO	28	33
BOL	27	35
BOL niveau 1	34	27
BOL niveau 2	31	29
Landbouw	32	29
Techniek	31	28
Economie	29	30
Gezondheidszorg	31	29
BOL niveau 3	30	29
Landbouw	25	29
Techniek	28	33
Economie	30	31
Gezondheidszorg	35	23
Gedrag en maatschappij	28	29
BOL niveau 4	23	41
Landbouw	24	40
Techniek	25	40
Economie	22	41
Gezondheidszorg	25	38
Gedrag en maatschappij	20	46

Tabel 9
Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: pittige examens/opdrachten

	(helemaal) mee eens %	(helemaal) mee oneens %
BBL	30	30
BBL niveau 1	30	31
BBL niveau 2	30	30
Landbouw	32	31
Techniek	31	28
Economie	25	37
Gezondheidszorg	31	29
BBL niveau 3	31	30
Landbouw	21	28
Techniek	35	27
Economie	26	36
Gezondheidszorg	35	25
Gedrag en maatschappij	28	34
BBL niveau 4	31	31
Landbouw	36	23
Techniek	39	21
Economie	29	33
Gezondheidszorg	26	38
Gedrag en maatschappij	27	30
Totaal	32	31

Bron: ROA (SIS)

Toelichting
Vraag in de enquête:
De examens/opdrachten waren over het algemeen zeer pittig (1 'helemaal mee oneens' tot 5 'helemaal mee eens'). Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5 (helemaal mee eens) en 1 en 2 (helemaal mee oneens).

Tabel 10
Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: toetsen op inzicht

	(helemaal) mee eens %	(helemaal) mee oneens %
HAVO/VWO	50	21
HAVO	47	22
VWO	54	19
VMBO	48	18
Naar leerweg		
Theoretisch	48	18
Gemengd	57	13
Kaderberoepsgericht	47	18
Basisberoepsgericht	45	18
Naar sector		
Landbouw	47	17
Techniek	52	20
Economie	53	14
Gezondheidszorg	40	17
Intersectoraal	46	18
MBO	40	24
BOL	37	27
BOL niveau 1	47	17
BOL niveau 2	42	20
Landbouw	39	16
Techniek	41	22
Economie	44	19
Gezondheidszorg	41	22
BOL niveau 3	37	26
Landbouw	36	32
Techniek	43	24
Economie	36	26
Gezondheidszorg	39	23
Gedrag en maatschappij	36	27
BOL niveau 4	35	30
Landbouw	32	29
Techniek	35	30
Economie	36	28
Gezondheidszorg	38	29
Gedrag en maatschappij	31	36

Tabel 10
Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: toetsen op inzicht

	(helemaal) mee eens %	(helemaal) mee oneens %
BBL	44	20
BBL niveau 1	47	14
BBL niveau 2	43	20
Landbouw	46	21
Techniek	42	20
Economie	41	21
Gezondheidszorg	50	19
BBL niveau 3	45	20
Landbouw	43	17
Techniek	46	19
Economie	38	23
Gezondheidszorg	50	17
Gedrag en maatschappij	44	21
BBL niveau 4	43	25
Landbouw	53	16
Techniek	47	20
Economie	43	25
Gezondheidszorg	38	30
Gedrag en maatschappij	49	24
Totaal	45	22

Bron: ROA (SIS)

Toelichting
Vraag in de enquête:
In de opleiding werd voldoende getoetst op inzicht (1 'helemaal mee oneens' tot 5 'helemaal mee eens'). Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5 (helemaal mee eens) en 1 en 2 (helemaal mee oneens).

Tabel 11
Doorstroom en type vervolgonderwijs

	Vervolg-opleiding gevolgd %	HAVO/ VWO %	BOL niv. 1/2 %	BOL niv. 3/4 %	BBL niv. 1/2 %	BBL niv. 3/4 %	HBO %	WO %	anders %
HAVO/VWO	87	0	0	2	0	0	52	32	1
HAVO	88	0	0	3	0	0	81	0	1
VWO	86	0	0	0	0	0	11	74	0
VMBO	98	9	17	57	8	4	0	0	3
Naar leerweg									
Theoretisch	98	20	3	68	1	3	0	0	2
Gemengd	100	8	3	77	2	6	0	0	1
Kaderberoepsgericht	99	0	13	70	8	5	0	0	3
Basisberoepsgericht	97	0	58	8	25	2	0	0	4
Naar sector									
Landbouw	97	1	28	48	13	4	0	0	3
Techniek	98	1	20	40	30	6	0	0	1
Economie	100	2	29	53	6	5	0	0	4
Gezondheidszorg	99	1	36	47	6	4	0	0	4
Intersectoraal	99	3	24	61	9	1	0	0	1
MBO	42	0	2	11	1	7	17	0	1
BOL	55	0	3	16	1	4	27	0	1
BOL niveau 1	67	0	38	10	9	2	0	0	1
BOL niveau 2	60	0	3	41	1	9	0	0	1
Landbouw	53	0	6	35	2	8	0	0	1
Techniek	61	0	3	35	3	14	1	0	1
Economie	60	0	4	44	1	7	1	0	1
Gezondheidszorg	59	0	2	43	1	10	0	0	1
BOL niveau 3	46	0	0	26	0	5	12	0	1
Landbouw	40	0	1	29	1	6	1	0	0
Techniek	43	0	0	29	0	6	4	0	1
Economie	56	0	0	28	1	3	20	0	1
Gezondheidszorg	40	0	0	23	0	7	7	0	1
Gedrag en maatschappij	36	0	0	21	0	6	7	0	1
BOL niveau 4	55	0	0	3	0	2	47	0	1
Landbouw	49	0	0	5	0	1	40	0	1
Techniek	53	0	0	3	0	1	45	0	1
Economie	61	0	0	3	0	2	52	0	1
Gezondheidszorg	42	0	0	3	0	1	35	0	1
Gedrag en maatschappij	60	0	0	3	0	1	52	0	1

Tabel 11
Doorstroom en type vervolgonderwijs

	Vervolg-opleiding gevolgd %	HAVO/ VWO %	BOL niv. 1/2 %	BOL niv. 3/4 %	BBL niv. 1/2 %	BBL niv. 3/4 %	HBO %	WO %	anders %
BBL	23	0	0	2	2	13	2	0	1
BBL niveau 1	19	0	3	0	10	2	0	0	1
BBL niveau 2	28	0	0	3	2	18	1	0	1
Landbouw	17	0	0	3	0	11	0	0	1
Techniek	32	0	0	3	2	21	1	0	1
Economie	25	0	1	4	2	13	1	0	2
Gezondheidszorg	18	0	0	2	0	13	0	0	1
BBL niveau 3	22	0	0	3	1	14	2	0	1
Landbouw	8	0	0	0	1	5	1	0	0
Techniek	31	0	0	4	1	21	1	0	1
Economie	26	0	0	4	0	16	3	0	1
Gezondheidszorg	9	0	0	1	0	7	1	0	0
Gedrag en maatschappij	11	0	0	1	0	7	1	0	1
BBL niveau 4	17	0	0	1	0	5	8	0	2
Landbouw	2	0	0	0	0	2	0	0	0
Techniek	20	0	0	1	0	7	9	0	3
Economie	20	0	0	2	0	7	8	0	1
Gezondheidszorg	12	0	0	0	0	2	8	0	2
Gedrag en maatschappij	16	0	0	0	0	3	11	0	1
HBO	30	0	0	0	0	0	6	17	6
Landbouw	27	0	0	0	0	1	3	18	5
Onderwijs	32	0	0	1	0	0	14	8	9
Techniek	29	0	0	0	0	0	4	20	3
Economie	35	0	0	0	0	0	3	25	6
Gezondheidszorg	24	0	0	0	0	0	7	8	8
Gedrag en maatschappij	24	0	0	0	0	0	6	14	4
Taal en cultuur	24	0	0	0	0	0	12	5	3
Totaal	64	2	5	18	2	4	19	9	2

Bron: ROA (SIS)

Tabel 12
Oordeel van schoolverlaters over de aansluiting van de afgesloten opleiding met de vervolgopleiding

Opleidingssector	goed %	redelijk %	matig %	slecht %
HAVO/VWO	41	38	15	6
HAVO	34	41	19	6
VWO	50	35	10	6
VMBO	35	43	14	8
Naar leerweg				
Theoretisch	35	43	14	7
Gemengd	36	44	15	5
Kaderberoepsgericht	32	43	15	10
Basisberoepsgericht	38	41	13	7
Naar sector				
Landbouw	38	42	13	7
Techniek	30	43	16	11
Economie	34	48	8	10
Gezondheidszorg	38	44	14	5
Intersectoraal	40	28	22	10
MBO	36	34	18	12
BOL	33	35	20	13
BOL niveau 1	53	34	10	3
BOL niveau 2	45	34	14	7
Landbouw	43	30	17	10
Techniek	43	38	13	6
Economie	43	34	15	8
Gezondheidszorg	49	33	12	5
BOL niveau 3	41	33	15	10
Landbouw	31	33	25	11
Techniek	54	26	14	7
Economie	39	35	15	12
Gezondheidszorg	42	36	13	9
Gedrag en maatschappij	44	31	16	9
BOL niveau 4	22	36	25	17
Landbouw	17	39	27	17
Techniek	22	34	25	19
Economie	23	34	25	17
Gezondheidszorg	23	38	22	16
Gedrag en maatschappij	20	39	24	17

Tabel 12
Oordeel van schoolverlaters over de aansluiting van de afgesloten opleiding met de vervolgopleiding

Opleidingssector	goed %	redelijk %	matig %	slecht %
BBL	47	32	13	8
BBL niveau 1	62	28	6	4
BBL niveau 2	51	33	10	6
BBL niveau 3	45	33	15	7
BBL niveau 4	35	29	20	16
HBO	36	37	19	8
Landbouw	39	40	16	5
Onderwijs	44	34	15	8
Techniek	28	39	24	9
Economie	35	37	20	8
Gezondheidszorg	46	34	16	4
Gedrag en maatschappij	34	41	19	6
Totaal	37	39	16	8

Bron: ROA (SIS)

Tabel 13
Uitvallers en studiewisselaars

	vervolgopleiding voortijdig verlaten %	studiewisselaar %
HAVO/VWO	14	13
HAVO	15	13
VWO	12	12
VMBO	9	6
Naar leerweg		
Theoretisch	8	7
Gemengd	11	8
Kaderberoepsgericht	9	6
Basisberoepsgericht	7	4
Naar sector		
Landbouw	7	5
Techniek	11	8
Economie	11	6
Gezondheidszorg	6	4
Intersectoraal	10	8
MBO	10	4
BOL	12	5
BOL niveau 1	9	5
BOL niveau 2	8	3
Landbouw	12	2
Techniek	7	3
Economie	9	4
Gezondheidszorg	8	3
BOL niveau 3	6	2
Landbouw	8	2
Techniek	2	1
Economie	5	2
Gezondheidszorg	8	1
Gedrag en maatschappij	7	1
BOL niveau 4	15	6
Landbouw	16	8
Techniek	15	4
Economie	16	7
Gezondheidszorg	12	5
Gedrag en maatschappij	17	7

Tabel 13
Uitvallers en studiewisselaars

	vervolgopleiding voortijdig verlaten %	studiewisselaar %
BBL	4	1
BBL niveau 1	5	2
BBL niveau 2	3	0
BBL niveau 3	5	1
BBL niveau 4	7	2
HBO	6	0
Landbouw	3	1
Onderwijs	4	0
Techniek	8	0
Economie	6	1
Gezondheidszorg	4	0
Gedrag en maatschappij	6	1
Taal en cultuur	8	1
Totaal	10	7

Bron: ROA (SIS)

Tabel 14
Werkloosheid

	aanbieden op arbeidsmarkt %	werkloosheid %
HAVO/VWO	9	16
HAVO	10	14
VWO	8	19
VMBO	19	12
Naar leerweg		
Theoretisch	11	10
Gemengd	14	14
Kaderberoepsgericht	22	12
Basisberoepsgericht	35	13
Naar sector		
Landbouw	30	16
Techniek	37	6
Economie	22	15
Gezondheidszorg	17	22
Intersectoraal	20	12
MBO	72	11
BOL	55	17
BOL niveau 1	38	46
BOL niveau 2	50	23
Landbouw	52	18
Techniek	55	22
Economie	49	23
Gezondheidszorg	49	25
BOL niveau 3	62	18
Landbouw	71	16
Techniek	68	17
Economie	53	22
Gezondheidszorg	72	10
Gedrag en maatschappij	67	23
BOL niveau 4	56	13
Landbouw	59	16
Techniek	58	10
Economie	52	15
Gezondheidszorg	70	7
Gedrag en maatschappij	47	19

Tabel 14
Werkloosheid

	aanbieden op arbeidsmarkt %	werkloosheid %
BBL	95	5
BBL niveau 1	91	9
BBL niveau 2	95	6
Landbouw	95	8
Techniek	96	4
Economie	91	12
Gezondheidszorg	94	4
BBL niveau 3	96	4
Landbouw	96	5
Techniek	97	3
Economie	94	6
Gezondheidszorg	98	2
Gedrag en maatschappij	94	8
BBL niveau 4	96	4
Landbouw	98	0
Techniek	96	2
Economie	94	7
Gezondheidszorg	99	3
Gedrag en maatschappij	93	6
HBO	83	10
Landbouw	80	11
Onderwijs	89	10
Techniek	80	8
Economie	79	11
Gezondheidszorg	92	7
Gedrag en maatschappij	86	11
Taal en cultuur	88	10
Totaal	46	11

Bron: ROA (SIS)

Toelichting
Het werkloosheidspercentage heeft betrekking op de werkloze beroepsbevolking: schoolverlaters zonder werk (of met werk van minder dan 12 uur per week) die op zoek zijn naar betaald werk. Daarbij is tevens als voorwaarde gesteld dat de maatschappelijke positie niet scholier of student is.

Tabel 15
Werkloosheid tot eerste baan

Opleidingssector	0 mnd. %	1-3 mnd. %	4-6 mnd. %	7-12 mnd. %	>= 13 mnd. %	maanden
MBO	82	8	5	3	2	1,1
BOL	78	9	6	4	3	1,5
BOL niveau 1	69	10	8	9	5	2,7
BOL niveau 2	74	10	7	6	3	1,9
Landbouw	80	6	8	2	4	2,3
Techniek	70	12	8	7	3	1,9
Economie	72	10	7	7	4	2,2
Gezondheidszorg	78	8	7	5	2	1,6
BOL niveau 3	77	9	7	4	3	1,5
Landbouw	80	7	6	5	3	1,4
Techniek	77	12	5	3	3	1,6
Economie	72	10	10	5	3	1,8
Gezondheidszorg	86	7	3	2	1	0,7
Gedrag en maatschappij	73	10	7	7	3	1,8
BOL niveau 4	81	8	5	3	2	1,2
Landbouw	83	9	5	2	2	0,9
Techniek	81	9	4	3	2	1,2
Economie	79	9	6	4	2	1,4
Gezondheidszorg	87	6	4	2	1	0,7
Gedrag en maatschappij	79	9	6	4	2	1,3
BBL	88	6	3	2	1	0,6
BBL niveau 1	89	4	3	3	2	1,0
BBL niveau 2	86	7	3	2	1	0,7
Landbouw	89	5	3	1	2	0,6
Techniek	86	8	3	2	1	0,6
Economie	81	9	4	5	2	1,2
Gezondheidszorg	92	4	2	1	1	0,6
BBL niveau 3	89	7	2	1	1	0,5
Landbouw	91	8	0	1	1	0,4
Techniek	88	8	3	1	1	0,5
Economie	84	9	3	3	1	0,8
Gezondheidszorg	96	2	1	0	0	0,2
Gedrag en maatschappij	87	5	3	2	2	1,0

Tabel 15
Werkloosheid tot eerste baan

Opleidingssector	0 mnd. %	1-3 mnd. %	4-6 mnd. %	7-12 mnd. %	>= 13 mnd. %	maanden
BBL niveau 4	91	5	2	1	1	0,5
Landbouw	91	8	0	0	2	0,6
Techniek	93	4	2	1	1	0,4
Economie	87	8	3	2	1	0,6
Gezondheidszorg	96	2	1	1	0	0,2
Gedrag en maatschappij	86	4	3	3	3	1,2
HBO	67	14	8	6	5	2,0
Landbouw	72	12	6	7	4	1,7
Onderwijs	67	15	7	4	6	2,2
Techniek	68	14	7	6	5	2,0
Economie	65	14	9	7	4	2,1
Gezondheidszorg	73	14	7	4	3	1,4
Gedrag en maatschappij	65	13	7	8	7	2,5
Taal en cultuur	69	14	9	5	2	1,7
Totaal	78	9	6	4	3	1,4

Bron: ROA (SIS)

Tabel 16
Werkzaam in klein-, midden-, grootbedrijf

Opleidingssector	1-9 personen %	10-99 personen %	>=100 personen %
MBO	16	30	54
BOL	20	30	50
BOL niveau 1	24	45	31
BOL niveau 2	21	29	50
Landbouw	44	32	25
Techniek	28	35	36
Economie	15	29	56
Gezondheidszorg	17	25	58
BOL niveau 3	22	26	51
Landbouw	56	26	18
Techniek	28	32	40
Economie	20	30	50
Gezondheidszorg	19	18	63
Gedrag en maatschappij	14	29	57
BOL niveau 4	19	32	49
Landbouw	41	31	29
Techniek	21	36	43
Economie	17	36	47
Gezondheidszorg	15	25	60
Gedrag en maatschappij	16	28	56
BBL	14	29	57
BBL niveau 1	7	23	70
BBL niveau 2	16	34	50
Landbouw	25	28	47
Techniek	15	39	46
Economie	14	31	56
Gezondheidszorg	15	20	65
BBL niveau 3	15	29	56
Landbouw	35	34	30
Techniek	20	38	43
Economie	13	35	53
Gezondheidszorg	8	13	79
Gedrag en maatschappij	10	18	72

Tabel 16
Werkzaam in klein-, midden-, grootbedrijf

Opleidingssector	1-9 personen %	10-99 personen %	>=100 personen %
BBL niveau 4	12	22	67
Landbouw	49	24	27
Techniek	20	27	53
Economie	13	33	53
Gezondheidszorg	2	8	90
Gedrag en maatschappij	5	19	75
HBO	18	27	55
Landbouw	20	29	51
Onderwijs	6	46	47
Techniek	14	31	55
Economie	13	25	62
Gezondheidszorg	28	22	50
Gedrag en maatschappij	9	20	71
Taal en cultuur	66	17	18
Totaal	17	29	54

Bron: ROA (SIS)

Tabel 17
Percentage werkende schoolverlaters met een flexibele aanstelling

Opleidingssector	%
MBO	42
BOL	64
BOL niveau 1	75
BOL niveau 2	67
Landbouw	73
Techniek	69
Economie	61
Gezondheidszorg	69
BOL niveau 3	63
Landbouw	60
Techniek	58
Economie	66
Gezondheidszorg	58
Gedrag en maatschappij	69
BOL niveau 4	63
Landbouw	56
Techniek	63
Economie	66
Gezondheidszorg	56
Gedrag en maatschappij	69
BBL	27
BBL niveau 1	19
BBL niveau 2	35
Landbouw	26
Techniek	38
Economie	35
Gezondheidszorg	24
BBL niveau 3	26
Landbouw	20
Techniek	28
Economie	36
Gezondheidszorg	16
Gedrag en maatschappij	21

Tabel 17
Percentage werkende schoolverlaters met een flexibele aanstelling

Opleidingssector	%
BBL niveau 4	21
Landbouw	26
Techniek	14
Economie	30
Gezondheidszorg	17
Gedrag en maatschappij	21
HBO	64
Landbouw	60
Onderwijs	75
Techniek	56
Economie	64
Gezondheidszorg	59
Gedrag en maatschappij	75
Taal en cultuur	57
Totaal	49

Bron: ROA (SIS)

Toelichting
Een flexibele aanstelling betreft een aanstelling als uitzendkracht, oproepkracht e.d. of een aanstelling in tijdelijke dienst.

Tabel 18
Wekelijkse arbeidsduur van werkende schoolverlaters

Opleidingssector	deeltijdaanstelling %	wekelijkse arbeidsduur uren
MBO	47	32,4
BOL	55	30,8
BOL niveau 1	75	26,3
BOL niveau 2	62	30,0
Landbouw	43	32,0
Techniek	42	33,8
Economie	52	31,1
Gezondheidszorg	90	25,5
BOL niveau 3	63	29,4
Landbouw	43	33,7
Techniek	26	34,8
Economie	50	31,4
Gezondheidszorg	83	27,0
Gedrag en maatschappij	87	24,3
BOL niveau 4	50	31,7
Landbouw	46	32,2
Techniek	25	35,5
Economie	43	33,0
Gezondheidszorg	69	29,1
Gedrag en maatschappij	77	26,5
BBL	41	33,5
BBL niveau 1	47	32,3
BBL niveau 2	36	34,1
Landbouw	26	35,2
Techniek	21	36,6
Economie	58	30,9
Gezondheidszorg	84	26,0
BBL niveau 3	43	33,3
Landbouw	20	36,1
Techniek	6	38,4
Economie	44	33,7
Gezondheidszorg	89	27,2
Gedrag en maatschappij	84	25,8

Tabel 18
Wekelijkse arbeidsduur van werkende schoolverlaters

Opleidingssector	deeltijdaanstelling %	wekelijkse arbeidsduur uren
BBL niveau 4	44	33,4
Landbouw	24	35,3
Techniek	10	38,0
Economie	37	34,6
Gezondheidszorg	68	30,6
Gedrag en maatschappij	70	28,6
HBO	40	35,2
Landbouw	22	37,9
Onderwijs	56	32,5
Techniek	12	38,9
Economie	23	37,1
Gezondheidszorg	65	31,4
Gedrag en maatschappij	75	30,1
Taal en cultuur	54	36,3
Totaal	45	33,2

Bron: ROA (SIS)

Toelichting
De arbeidsduur betreft zowel het aantal uren in de hoofdfunctie als het aantal uren in eventuele nevenfuncties (HBO).
Een deeltijdaanstelling is een aanstelling met minder dan 33 arbeidsuren per week.

Tabel 19
Aard van het dienstverband van werkende schoolverlaters

Opleidingssector	leer/werk-overeenkomst %	uitzend-, oproepkracht %	loondienst werkgever %	bedrijf ouders/ partner %	eigen bedrijf/ free-lance %
MBO	14	6	74	1	2
BOL	11	10	71	1	3
BOL niveau 1	35	13	40	1	1
BOL niveau 2	24	11	57	1	2
Landbouw	15	12	64	2	0
Techniek	34	10	46	1	5
Economie	15	12	66	1	1
Gezondheidszorg	27	9	57	1	1
BOL niveau 3	9	10	70	1	3
Landbouw	11	9	62	4	8
Techniek	7	9	70	1	5
Economie	9	13	71	2	1
Gezondheidszorg	8	6	78	0	3
Gedrag en maatschappij	13	12	61	1	6
BOL niveau 4	7	9	77	1	3
Landbouw	5	5	81	3	3
Techniek	6	10	73	1	6
Economie	6	11	77	1	2
Gezondheidszorg	8	5	82	0	1
Gedrag en maatschappij	8	10	72	0	6
BBL	17	3	76	0	1
BBL niveau 1	10	1	80	0	0
BBL niveau 2	20	4	73	0	1
Landbouw	15	4	78	1	2
Techniek	22	5	69	0	1
Economie	12	3	82	0	0
Gezondheidszorg	20	1	76	0	1
BBL niveau 3	17	4	76	0	1
Landbouw	5	7	83	0	2
Techniek	16	5	75	1	2
Economie	15	6	77	0	0
Gezondheidszorg	23	0	74	0	1
Gedrag en maatschappij	13	1	81	0	1

Tabel 19
Aard van het dienstverband van werkende schoolverlaters

Opleidingssector	leer/werk-overeenkomst %	uitzend-, oproepkracht %	loondienst werkgever %	bedrijf ouders/ partner %	eigen bedrijf/ free-lance %
BBL niveau 4	14	2	81	1	1
Landbouw	10	3	72	8	8
Techniek	5	2	89	1	2
Economie	11	3	83	1	1
Gezondheidszorg	25	0	73	0	0
Gedrag en maatschappij	11	2	82	0	2
HBO	0	11	77	0	9
Landbouw	0	9	80	3	4
Onderwijs	0	21	72	0	2
Techniek	0	7	85	0	4
Economie	0	12	80	1	4
Gezondheidszorg	0	7	84	0	7
Gedrag en maatschappij	0	16	78	0	3
Taal en cultuur	0	4	37	0	58
Totaal	10	8	75	1	4

Bron: ROA (SIS)

Tabel 20
Vereist opleidingsniveau voor de huidige functie volgens de werkgever

Opleidingssector	lager %	zelfde %	hoger %
MBO	28	63	9
BOL	26	66	8
BOL niveau 1	30	56	14
BOL niveau 2	30	46	24
Landbouw	33	56	11
Techniek	29	42	29
Economie	38	41	21
Gezondheidszorg	21	53	27
BOL niveau 3	32	66	2
Landbouw	38	60	2
Techniek	29	68	3
Economie	37	59	4
Gezondheidszorg	22	78	0
Gedrag en maatschappij	35	64	1
BOL niveau 4	22	72	6
Landbouw	31	67	3
Techniek	21	72	7
Economie	26	66	8
Gezondheidszorg	13	85	2
Gedrag en maatschappij	26	70	3
BBL	30	60	9
BBL niveau 1	53	40	7
BBL niveau 2	30	48	21
Landbouw	33	48	19
Techniek	31	46	23
Economie	36	45	19
Gezondheidszorg	21	60	20
BBL niveau 3	33	66	1
Landbouw	41	59	
Techniek	41	58	1
Economie	40	58	2
Gezondheidszorg	20	80	1
Gedrag en maatschappij	13	87	1

Tabel 20
Vereist opleidingsniveau voor de huidige functie volgens de werkgever

Opleidingssector	lager %	zelfde %	hoger %
BBL niveau 4	18	78	4
Landbouw	8	89	3
Techniek	21	75	4
Economie	34	60	7
Gezondheidszorg	5	92	3
Gedrag en maatschappij	9	89	3
HBO	27	69	4
Landbouw	29	64	6
Onderwijs	14	81	5
Techniek	17	79	5
Economie	27	69	5
Gezondheidszorg	23	74	2
Gedrag en maatschappij	53	45	1
Taal en cultuur	35	62	4
Totaal	28	64	7

Bron: ROA (SIS)

Toelichting
Vraag in de enquête:
Welk opleidingsniveau werd **door uw werkgever** voor deze functie minimaal vereist?

Tabel 21
Vereiste opleidingsrichting voor de huidige functie volgens de werkgever

Opleidingssector	eigen/verwante richting %	geen/andere richting %
MBO	74	26
BOL	69	31
BOL niveau 1	56	44
BOL niveau 2	62	38
Landbouw	45	55
Techniek	68	32
Economie	52	48
Gezondheidszorg	70	30
BOL niveau 3	69	31
Landbouw	62	38
Techniek	73	27
Economie	58	42
Gezondheidszorg	84	16
Gedrag en maatschappij	69	31
BOL niveau 4	72	28
Landbouw	61	39
Techniek	75	25
Economie	65	35
Gezondheidszorg	86	14
Gedrag en maatschappij	63	37
BBL	77	23
BBL niveau 1	50	50
BBL niveau 2	71	29
Landbouw	65	35
Techniek	71	29
Economie	62	38
Gezondheidszorg	83	17
BBL niveau 3	83	17
Landbouw	74	26
Techniek	85	15
Economie	69	31
Gezondheidszorg	92	8
Gedrag en maatschappij	89	11

Tabel 21
Vereiste opleidingsrichting voor de huidige functie volgens de werkgever

Opleidingssector	eigen/verwante richting %	geen/andere richting %
BBL niveau 4	87	13
Landbouw	96	4
Techniek	87	13
Economie	75	25
Gezondheidszorg	96	4
Gedrag en maatschappij	89	11
HBO	74	26
Landbouw	70	30
Onderwijs	87	13
Techniek	82	18
Economie	62	38
Gezondheidszorg	90	10
Gedrag en maatschappij	77	23
Taal en cultuur	62	38
Totaal	74	26

Bron: ROA (SIS)

Toelichting
Vraag in de enquête:
Welke opleidingsrichting werd **door uw werkgever** voor deze functie vereist?

Tabel 22
Oordeel van de werkende schoolverlaters over de aansluiting tussen de afgesloten opleiding en de huidige functie

Opleidingssector	goed %	voldoende %	matig %	slecht %
MBO	34	45	14	8
BOL	29	43	16	11
BOL niveau 1	29	56	7	8
BOL niveau 2	28	44	17	11
Landbouw	23	48	18	11
Techniek	24	47	21	9
Economie	31	42	15	12
Gezondheidszorg	30	43	15	12
BOL niveau 3	31	43	15	11
Landbouw	23	50	14	14
Techniek	26	43	21	10
Economie	27	42	17	14
Gezondheidszorg	42	42	10	6
Gedrag en maatschappij	28	43	16	13
BOL niveau 4	29	43	17	12
Landbouw	28	38	17	16
Techniek	24	48	15	13
Economie	27	42	18	12
Gezondheidszorg	37	42	14	6
Gedrag en maatschappij	28	37	19	16
BBL	38	46	12	5
BBL niveau 1	34	45	14	6
BBL niveau 2	36	47	11	5
Landbouw	33	47	13	6
Techniek	35	48	11	6
Economie	36	45	12	7
Gezondheidszorg	45	44	7	3
BBL niveau 3	42	44	10	4
Landbouw	47	40	11	3
Techniek	36	47	12	5
Economie	35	46	12	7
Gezondheidszorg	56	38	5	1
Gedrag en maatschappij	40	42	14	5

Tabel 22
Oordeel van de werkende schoolverlaters over de aansluiting tussen de afgesloten opleiding en de huidige functie

Opleidingssector	goed %	voldoende %	matig %	slecht %
BBL niveau 4	37	46	14	4
Landbouw	43	36	20	2
Techniek	35	49	13	4
Economie	32	46	17	5
Gezondheidszorg	42	44	12	2
Gedrag en maatschappij	37	45	13	5
HBO	32	41	17	11
Landbouw	23	47	17	12
Onderwijs	44	38	10	8
Techniek	34	45	14	7
Economie	25	42	21	12
Gezondheidszorg	39	42	13	5
Gedrag en maatschappij	26	38	20	16
Taal en cultuur	37	29	17	16
Totaal	34	43	15	8

Bron: ROA (SIS)

Toelichting
Vraag in de enquête:
Hoe vindt u de aansluiting tussen uw [. . .] opleiding en uw huidige functie?

Tabel 23
Beloning van werkende schoolverlaters

Opleidingssector	gemiddeld bruto maandloon €	gemiddeld bruto uurloon €
MBO	1.484	10,66
BOL	1.232	9,35
BOL niveau 1	664	5,90
BOL niveau 2	994	7,81
Landbouw	945	6,67
Techniek	1.105	7,70
Economie	1.031	7,73
Gezondheidszorg	876	8,16
BOL niveau 3	1.136	9,10
Landbouw	1.106	7,54
Techniek	1.528	10,18
Economie	1.135	8,35
Gezondheidszorg	1.127	9,81
Gedrag en maatschappij	959	9,55
BOL niveau 4	1.365	10,05
Landbouw	1.242	8,81
Techniek	1.584	10,44
Economie	1.288	9,03
Gezondheidszorg	1.417	11,38
Gedrag en maatschappij	1.130	10,07
BBL	1.674	11,64
BBL niveau 1	1.369	9,83
BBL niveau 2	1.552	10,58
Landbouw	1.489	9,74
Techniek	1.711	10,88
Economie	1.281	9,48
Gezondheidszorg	1.179	10,86
BBL niveau 3	1.693	11,85
Landbouw	1.908	12,44
Techniek	1.985	12,06
Economie	1.446	9,85
Gezondheidszorg	1.490	12,88
Gedrag en maatschappij	1.419	12,87

Tabel 23
Beloning van werkende schoolverlaters

Opleidingssector	gemiddeld bruto maandloon €	gemiddeld bruto uurloon €
BBL niveau 4	1.936	13,60
Landbouw	1.938	13,09
Techniek	2.282	14,28
Economie	1.713	11,51
Gezondheidszorg	1.951	14,78
Gedrag en maatschappij	1.764	14,23
HBO	1.854	12,80
Landbouw	1.974	12,61
Onderwijs	1.663	12,77
Techniek	2.263	13,78
Economie	1.996	12,73
Gezondheidszorg	1.858	14,65
Gedrag en maatschappij	1.510	12,45
Taal en cultuur	1.268	9,27
Totaal	1.597	11,31

Bron: ROA (SIS)

Toelichting
Dit betreft het bruto inkomen in de hoofdfunctie. Dit is inclusief toeslagen maar exclusief inkomen uit overwerk. Er is hier niet gecorrigeerd voor verschillen in leeftijd van de schoolverlaters.

Tabel 24
Tevredenheid met huidige functie

Opleidingssector	%
MBO	67
BOL	66
BOL niveau 1	57
BOL niveau 2	67
Landbouw	72
Techniek	60
Economie	71
Gezondheidszorg	66
BOL niveau 3	67
Landbouw	73
Techniek	66
Economie	64
Gezondheidszorg	71
Gedrag en maatschappij	65
BOL niveau 4	66
Landbouw	68
Techniek	68
Economie	61
Gezondheidszorg	73
Gedrag en maatschappij	62
BBL	68
BBL niveau 1	61
BBL niveau 2	68
Landbouw	69
Techniek	67
Economie	61
Gezondheidszorg	76
BBL niveau 3	68
Landbouw	71
Techniek	66
Economie	57
Gezondheidszorg	78
Gedrag en maatschappij	67

Tabel 24
Tevredenheid met huidige functie

Opleidingssector	%
BBL niveau 4	71
Landbouw	67
Techniek	71
Economie	64
Gezondheidszorg	78
Gedrag en maatschappij	67
HBO	62
Landbouw	67
Onderwijs	66
Techniek	73
Economie	58
Gezondheidszorg	71
Gedrag en maatschappij	48
Totaal	66

Bron: ROA (SIS)

Toelichting
Vraag in de enquête:
Hoe tevreden bent u met uw huidige functie (1 'zeer ontevreden' tot en met 5 'zeer tevreden'). Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5.

Tabel 25
Percentage werkende schoolverlaters waarvan huidige functie goede carrièreperspectieven biedt

Opleidingssector	ja %
MBO	47
BOL	49
BOL niveau 1	41
BOL niveau 2	50
Landbouw	41
Techniek	52
Economie	52
Gezondheidszorg	49
BOL niveau 3	49
Landbouw	41
Techniek	53
Economie	48
Gezondheidszorg	54
Gedrag en maatschappij	42
BOL niveau 4	49
Landbouw	41
Techniek	55
Economie	49
Gezondheidszorg	53
Gedrag en maatschappij	37
BBL	45
BBL niveau 1	31
BBL niveau 2	42
Landbouw	40
Techniek	40
Economie	43
Gezondheidszorg	48
BBL niveau 3	49
Landbouw	39
Techniek	53
Economie	49
Gezondheidszorg	51
Gedrag en maatschappij	27

Tabel 25
Percentage werkende schoolverlaters waarvan huidige functie goede carrièreperspectieven biedt

Opleidingssector	ja %
BBL niveau 4	49
Landbouw	50
Techniek	61
Economie	48
Gezondheidszorg	51
Gedrag en maatschappij	27
HBO	49
Landbouw	59
Onderwijs	31
Techniek	63
Economie	55
Gezondheidszorg	51
Gedrag en maatschappij	31
Taal en cultuur	44
Totaal	48

Bron: ROA (SIS)

Toelichting
Vraag in de enquête:
Biedt uw functie goede carrièremogelijkheden? (1 'nauwelijks' tot en met 5 'heel veel'). Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5.

Tabel 26
Benutting van kennis en vaardigheden en kennis en vaardigheden schieten tekort volgens oordeel werkende schoolverlaters

Opleidingssector	Benutting kennis en vaardigheden ja %	Kennis en vaardigheden schieten tekort ja %
MBO	61	11
BOL	58	12
BOL niveau 1	48	21
BOL niveau 2	54	14
Landbouw	41	13
Techniek	51	9
Economie	58	14
Gezondheidszorg	55	17
BOL niveau 3	58	11
Landbouw	58	8
Techniek	60	11
Economie	48	11
Gezondheidszorg	70	10
Gedrag en maatschappij	59	16
BOL niveau 4	59	12
Landbouw	53	15
Techniek	57	10
Economie	53	12
Gezondheidszorg	74	13
Gedrag en maatschappij	56	10
BBL	64	10
BBL niveau 1	45	13
BBL niveau 2	60	10
Landbouw	60	7
Techniek	58	9
Economie	56	11
Gezondheidszorg	73	14

Tabel 26
Benutting van kennis en vaardigheden en kennis en vaardigheden schieten tekort volgens oordeel werkende schoolverlaters

Opleidingssector	Benutting kennis en vaardigheden ja %	Kennis en vaardigheden schieten tekort ja %
BBL niveau 3	68	10
Landbouw	70	8
Techniek	64	8
Economie	61	10
Gezondheidszorg	82	11
Gedrag en maatschappij	68	12
BBL niveau 4	70	10
Landbouw	69	12
Techniek	68	9
Economie	64	10
Gezondheidszorg	79	12
Gedrag en maatschappij	67	4
HBO	59	6
Landbouw	58	7
Onderwijs	76	6
Techniek	63	5
Economie	50	6
Gezondheidszorg	74	8
Gedrag en maatschappij	47	6
Totaal	61	10

Bron: ROA (SIS)

Toelichting
Vragen in de enquête:
In welke mate worden in uw huidige functie uw kennis en vaardigheden benut (1 'helemaal niet' tot en met 5 'in sterke mate'). Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5.
In welke mate schieten uw kennis en vaardigheden tekort voor uw huidige functie (1 'helemaal niet' tot en met 5 'in sterke mate')? Vermeld is het percentage van antwoordcategorie 4 en 5.

Tabel 27
Percentage werkende schoolverlaters dat op zoek is naar een andere baan

Opleidingssector	%
MBO	14
BOL	20
BOL niveau 1	24
BOL niveau 2	19
Landbouw	22
Techniek	19
Economie	17
Gezondheidszorg	20
BOL niveau 3	22
Landbouw	17
Techniek	16
Economie	24
Gezondheidszorg	15
Gedrag en maatschappij	33
BOL niveau 4	20
Landbouw	25
Techniek	16
Economie	22
Gezondheidszorg	15
Gedrag en maatschappij	27
BBL	10
BBL niveau 1	9
BBL niveau 2	10
Landbouw	8
Techniek	10
Economie	17
Gezondheidszorg	6
BBL niveau 3	9
Landbouw	4
Techniek	7
Economie	16
Gezondheidszorg	5
Gedrag en maatschappij	14

Tabel 27
Percentage werkende schoolverlaters dat op zoek is naar een andere baan

Opleidingssector	%
BBL niveau 4	12
Landbouw	20
Techniek	8
Economie	14
Gezondheidszorg	9
Gedrag en maatschappij	19
HBO	30
Landbouw	21
Onderwijs	27
Techniek	16
Economie	30
Gezondheidszorg	25
Gedrag en maatschappij	43
Taal en cultuur	48
Totaal	19

Bron: ROA (SIS)

Tabel 28
Opleiding achteraf opnieuw kiezen

Opleidingssector	zelfde opleiding %	andere opleiding %
HAVO/VWO	98	2
HAVO	97	3
VWO	98	2
VMBO	88	12
Naar leerweg		
Theoretisch	89	11
Gemengd	90	10
Kaderberoepsgericht	87	13
Basisberoepsgericht	86	14
Naar sector		
Landbouw	87	13
Techniek	84	16
Economie	86	14
Gezondheidszorg	93	7
Intersectoraal	82	18
MBO	79	21
BOL	76	24
BOL niveau 1	73	27
BOL niveau 2	75	25
Landbouw	74	26
Techniek	77	23
Economie	72	28
Gezondheidszorg	77	23
BOL niveau 3	75	25
Landbouw	74	26
Techniek	74	26
Economie	73	27
Gezondheidszorg	81	19
Gedrag en maatschappij	74	26
BOL niveau 4	78	22
Landbouw	70	30
Techniek	79	21
Economie	76	24
Gezondheidszorg	82	18
Gedrag en maatschappij	76	24

Tabel 28
Opleiding achteraf opnieuw kiezen

Opleidingssector	zelfde opleiding %	andere opleiding %
BBL	85	15
BBL niveau 1	79	21
BBL niveau 2	83	17
Landbouw	79	21
Techniek	85	15
Economie	75	25
Gezondheidszorg	84	16
BBL niveau 3	86	14
Landbouw	93	7
Techniek	88	12
Economie	79	21
Gezondheidszorg	90	10
Gedrag en maatschappij	78	22
BBL niveau 4	86	14
Landbouw	92	8
Techniek	89	11
Economie	83	17
Gezondheidszorg	89	11
Gedrag en maatschappij	82	18
HBO	78	22
Landbouw	75	25
Onderwijs	84	16
Techniek	83	17
Economie	72	28
Gezondheidszorg	87	13
Gedrag en maatschappij	73	27
Taal en cultuur	85	15
Totaal	86	14

Bron: ROA (SIS)